Kaimo klebono dienoraštis

Georges Bernanos

Leidykla „Katalikų pasaulis“

Kaimo klebono dienoraštis

Georges Bernanos

Iš prancūzų kalbos vertė
Galina Baužytė-Čepinskienė

Leidykla „Katalikų pasaulis" 2002

UDK 840-3
Be287

Versta iš *Georges Bernanos*
JOURNAL D'UN CURÉ DE CAMPAGNE
Librairie Plon, 1991

ISBN 9986-04-191-0

Jei apie Georges'ą Bernanosą pasakai, kad jis buvo didžiausias savo laikų romanistas, niekas nesistebi; bet niekas nėra tuo įsitikinęs, nes prancūziškasis romano mitas, – Balzacas ir Tolstojus, dar kelios santuokos ir skyrybos su anglais, su Dostojevskiu, – tebėra galingas. Gide'as, kai Pontigny pavėsinėje jam išreiškiau savo susižavėjimą ką tik pasirodžiusiu romanu Po šėtono saule, *kurio puslapius jis buvo pasklaidęs, man atsakė:*

– Visa tai, brangusis, paveldėta iš Léono Bloy ir Barbey d'Aurevilly'io.

– Ir velniškai už juos geriau!

– Bet vis tiek tas pat. Ir tas pat man kelia apmaudą.

Bernanosą jis atmetė (tądien...) vardan Balzaco, Flaubert'o, ponios de Lafayette – ir apmąstymų, atvedusių jį prie sumanymo parašyti savo „pirmąjį romaną" Pinigų padirbėjai. *Pontigny* romanas *reiškė savarankišką* personažų *egzistavimą ir buvo nesvarbu, kad tie personažai įžengė į sceną drauge su užsieniniu romanu. Tuomet dar nebuvo kalbos apie amerikiečių romanistus; tik vėliau turėjau parašyti pratarmę* Šventovei. *Iš viešpataujančiam romano mitui priklausančių garsių rašytojų*

itin išsiskyrė Roger Martinas du Gardas (daugiau kaip Thibault *negu* Jeano Barois *autorius). Jam Gide'as dedikavo* Pinigų padirbėjus, *jį visi vertino, juo niekas nesekė. O Bernanosas brutaliai užginčijo visa tai, ką „pati kultūringiausia Europa" mąstė apie romano kūrimą.*

Balzacui, Stendhaliui, Flaubert'ui personažai rūpėjo mažiau nei charakteriai. Jų panašumas suartina juos daugiau negu bet koks apibrėžimas. Už visų pusseserių Bečių ir visų Omė kyla Molière'o šešėlis, visą gyvenimą persekiojęs Stendhalį. Tai, ką prancūzai, įskaitant Zola, iš tradicijos vadina romanu, turėjo iliustruoti Daumier.

Stebėtina, kad Europa tiek reikšmės skyrė charakteriams. Molière'as, Balzacas yra galbūt mažiausiai ginčijama mūsų šlovė; Žanas Valžanas, Žaveras, beje, yra charakteriai, o Vargdienių *liepsnos nušviečia besaikius Daumier. Juodoji Afrika su užsidegimu atveria Molière'ą, bet ji visada mėgo kaukes.*

Tad nė kiek nemažiau stebina, kad ji nuo jų nusigręžė. Ne negrįžtamai. Tolstojus su ilgesiu kalba apie Senį, tai yra apie Balzacą. Dostojevskis išvertė Eugeniją Grandė; *jo lupikautojų ir girtuoklių mažoji fauna susiuosčiusi su tokiais pat* Žmogiškosios komedijos *gyvūnais. Pakvaišėliai perteikia paprastiems rusų žmonėms Stavrogino beprotybę. O Bernanosui Stavroginas yra žinomas.*

Romanas vadina charakteriu žmogaus tipą, kurį valdo viena didelė ir nekintama aistra; tam tikrais atžvilgiais ji yra sielos kaukė. Šykštuolis yra tolimas Arlekino giminaitis. Jo veiksmai nebūtinai turi būti nuspėjami; bet jie neturi nė kiek stebinti.

Jis atmeta iracionalumą, kuriam personažas šitiek skolingas. Gyvenimas jo nekeičia; jaunas suvedžiotojas tampa senu merginінku linijiniame laike ir tebėra nepaliestas metamorfozių.

Nuostata, jog tapybos objektas – tai ne sumedžiotas modelis, atrodo nuvalkiota, bet ji visai nejuokinga, kai kalbant apie praeitį sakoma, kad tai „keliu nešamas veidrodis". Nors neseniai buvo tvirtinama, kad visi personažai leidžia laiką veikdami ką tik nori, „loginės iliuzijos" vis delsia trauktis. Toksai diletantas, kuris čia skelbia, kad personažai daro ką nori, ir čia pat – kad jie neegzistuoja, tiki, kad Balzacas sukūrė Votreną paėmęs prototipu Vidoką. Romanistas panaudoja Vidoką, kad sukurtų Votreną, kuris nebegali gyventi ne Balzaco pasaulyje kaip ir iš vandens ištraukta žuvis; tikrasis Balzaco tikslas, net jam pačiam nežinant, toli gražu ne varžytis su piliečių visuomene, o priversti išgalvotą dabarties pasaulį, tapsiantį jo paties pasauliu, nugalėti išgalvotą praeities pasaulį, kurį jis rado Walterio Scotto romanuose.

Bet jeigu Votrenas nėra Vidokas, tuomet jis yra Balzacas: „Ponia Bovary – tai aš". Kam reikia, kad ponia Bovary kažkuo būtų, jeigu ji aiškiai tėra ne daugiau nei Kolombina ar Pelenė? Ponią de Renal vadino charakteriu, ponia Bovary tapo personažu, Ana Karenina juo išties buvo. Tačiau personažas niekada nebuvo asmuo.

Dostojevskį žavi ne Balzaco pilietinės būklės registras. Juo visada žavėjosi tik Zola, o mes nei Votreno, nei netgi Cezario Biroto nelaikome geriausiu atveju Josephu Prudhomme'u. Po tam tikro laiko pusbroliai Ponsai būtų buvę priskirti senienoms,

jeigu Balzacas, dar taip toli iki fotografijos išradimo, nebūtų turėjęs pranašiško talento, kurį jam pripažino Victoras Hugo, ir jeigu nebūtų Europai iškėlęs po Napoleono jį patį apsvaigi-nusio garbėtroškos tipo. Tiek Balzacas, tiek ir Stendhalis jame tuo pat metu atskleidžia nuo charakterio beveik nesiskiriantį personažą, kuris tampa savo aistros teoretiku. Balzacas nebūtų Balzacas, jei nepatikėtų Votrenui, pačiam nerealiausiam savo herojui, pavojingo savo didžiųjų garbėtroškų – Rastinjako ir Riu-bamprė – auklėjimo. Ar Harpagonas dėstė kokią šykštumo teoriją? Ir kas būtų tokia teorija susidomėjęs? Vienintelis garbėtroškų pirmtakas yra kitas užkariautojas: suvedžiotojas Don Žuanas. Garbės troškimo, kaip ir suvedžiojimo, teoriją pratęsia propaganda. Harpagonas nieko neužkrėtė, tuo tarpu Rastinjako vardas taps bendriniu Varšuvos ir Sankt Peterburgo snobų vardu.

Tarp kitų, Balzacas išrado charakterius, iškeltus savotišką doktriną, individualizmą, įkūnijančios aistros, persimainiusius dėl napoleoniškos poetikos epidemijos. Kelias nuo Rastinjako iki Raskolnikovo visiškai aiškus; bet po Raskolnikovo Dostojevskis radikaliai pajungia charakterį personažui, skelbia to, kas iracionalu ir impulsyvu, teises, apgyvendina savo herojuose permainų demonus, pradedant Kirilovo idée fixe *ir baigiant Aliošos visišku atsižadėjimu. Šis susižavėjimas paliko kraujo pėdsaką jo* Užrašuose*; jam nerūpi idėjų ruporai, net kai Stavroginas arba Alioša kalba jo vardu, jam kur kas svarbiau sukurti aistra paremtą persekiojančių idėjų ir personažų ryšį, kuris siejo Balzaco garbėtroškas su garbės troškimu. Neieškokime jo kūryboje apmąstymo mizanscenų, tokių kaip trilogijoje* Hamletas – Akis už akį – Audra. *Tik atkreipkime dėmesį, kad jis parodo religinės minties*

personažui skleidžiamą liepsną, – ir nors jis neturi tokio idealo, koks Rastinjakui buvo Napoleonas, vis dėlto turi bent jau tą idealą, koks Myškinui buvo Kristus.

Gorkis sakė, kad Dostojevskis privertė tarnauti reakcinei ideologijai visų didžiausią po Shakespeare'o kūrybinį talentą. Šis palyginimas daugiau tinka jo prigimčiai negu genijui. Argi Dostojevskio prigimtis nepriklauso romanui? Jos spindesys žėri ištisame romanų pasaulyje, iki pat šalutinių Karamazovų *personažų, aukų, kvailelių ir keistuolių, artimų Dickenso ir Gogolio keistuoliams. Romanas apie Stavroginą yra tokiu pat mastu ir romanas apie pakvaišusią Stepano Trofimovičiaus ir jo motinos porelę. Dostojevskis, kai perskaitai visą ištisai, pasirodo vis dažnesnių genijaus krizių krečiamu „rusų romanistu". Nes šis genijus visiškai neatsparus intrigos pokyčiams. Išankstinė modelio nuostata lemia tiek intrigos, tiek ir personažo išankstinę nuostatą.*

Daugelis garsių Balzaco scenų gimė iš jo pasakojimo, kaip antai scena, kai Riubamprė rašo erotinius eilėraščius ant mylimos moters karsto, kad apmokėtų laidotuves. Dostojevskio romanuose poetinė kūryba taip aplenkia pasakojimą, kad netgi susikeičia su juo rolėmis: taip yra Užrašuose *ir* Idiote, *kur žudikas Rogožinas ir šventasis Myškinas apsikeičia vaidmenimis. „Argi svarbu, ar skelsi skiltuvu akmenį, ar akmeniu skiltuvą, jei tokia pat kibirkštis", – rašiau apie tai kadaise.*

Dostojevskio vienos aistros apsėsti tipai (Karamazovų tėvas, Dmitrijus) pratęsia tradiciją; tačiau demonų apsėsti („suvakarėję", laikomi tikraisiais rusais, kaip Raskolnikovas, Stavroginas,

Kirilovas, Ivanas) arba Kristaus sekėjai (Myškinas, seneliai, Aliošа) nėra nei demoniški, nei regėjimus matantys personažai, kaip kad atrodė Europai, nes jie visai ne personažai. Jei dar kas įžvelgia Raskolnikove absoliutų Žiuljeną Sorelį, – bet kas gi nemato to, kas juos skiria? – tokiam pati geriausia pamoka būtų kokia nors Balzaco parodija, kurioje šio rašytojo herojumi būtų Aliоša ar netgi Raskolnikovas. Senelis Zosima nėra Tūro klebonas.

Iš personažo Dostojevskis padaro apsėstą herojų. Šio herojaus gyva egzistencija ne tik skiriasi nuo gyvenimo (kada egzistavimas romane buvo toks kaip gyvenime?), bet ir nuo to ypatingo teatro, kokiu tapo romanas (netgi Gogolio). Tokio mįslingo herojaus būta ir prieš Dostojevskį: Hamletas, Don Kichotas, Alcestas... Bet Dostojevskis sumanė iškelti herojų kaip mįslę ištisai per visą Brolių Karamazovų detektyvinį romaną. Kūrėjai išmoko valdyti savo personažus; Dostojevskis pirmas stengiasi į juos pasinerti. Tam pasišvęs ir Bernanosas.

Didžiausią savarankiškumą personažai pasiekia Tolstojaus kūryboje. Juolab didesnę todėl, kad Tolstojaus sukurti moterų personažai taip pat įtikinami kaip ir vyrų. Balzaco ir Dostojevskio atvejais būta ne taip. Tačiau Dostojevskis suteikė herojui tokį matmenį, kokio jam nesuteikė Tolstojus. Iš Balzaco jis paveldėjo romantišką susižavėjimą šiuo personažu, kuriam romanistas garantavo autoritetą iš autoriaus apžavų gimusios jėgos, vilionės, savitos vaizduotės samplaika. Nežavintis Votrenas viešpatauja knygose, kuriose yra vaizduojamas, netgi tuomet, kai pralaimi (šią „didelę apimtį“, dar daugiau nepaaiškinamą, randame barono Šarliuso paveiksle). Dostojevskis buvo gerai

susipažinęs su Eugène Sue, tad kunigaikštį Stavroginą sieja tam tikri saitai su princu Rodolfu. Nors jis yra melodramos herojus, Dostojevskio herojai vieninteliai verti šio vardo Europoje per penkias dešimtis metų iki Spalio revoliucijos. Koks, be žygdarbių jėgos, šių herojų pagrindas? Senelių, Aliošos – dvasinis matmuo, kokio nepažinojo europinis romanas; o Stavrogino, kuris dar didingesnis už Aliošą? Jis – neigiamas „Dievo žmogus", fotografinis pranašo negatyvas. Vienintelis, kurį prieš mirtį sau lygiu pripažįsta Kirilovas. Nėra prasmės analizuoti būdus, kokiais Dostojevskis, kad ir kas nutiktų, apdovanoja jį nepažeidžiamu autoritetu. Tik prisiminkime, kad pradedant Demonais, *europinis romanas susipažino su tokia vaizduotės poetika, kuri radikaliai skyrėsi nuo balzakiškosios ir kurią atmetė Tolstojus, Flaubert'as ir anglų romanas.*

Būtent prieš tokią poetiką atsiduria Bernanosas. Išnyksta žodžio „romanas" keliamos dviprasmybės. Nebėra kalbos apie rungtyniavimą nei su Restauracijos laikų, nei su Yonville'o visuomenės sandara; svarbu įpareigoti išimtines būtybes – kone visada dvasininkus – pasišvęsti šventųjų įkvėptam kunigystės pašaukimui.

Kuriems galams įsivaizduojami šventieji? Nebebuvo reikalingi ir įsivaizduojamieji herojai, bet jau seniai žodis „herojus" priklausė daugiau vaizduotei nei realybei. Tai, ką atnešа Bernanosas, priklauso simfonijai: nesuvaldomas Dievo šlovinimas, įnirtingas neišsenkamo Blogio užkeikimas; ši knyga vadinasi Po šėtono saule, *o jos pirmoji dalis* – Nevilties pagunda. *Bandyta sukurti romaną apie dvasininką; Bernanosas kuria romaną apie kunigystę, vadinasi, apie antgamtiškumą. Ne tema*

pakito, o dingo personažas. Dingo netgi tai, ką buvo išsaugojęs Dostojevskis.

Po charakterio – personažas; po personažo – įsikūnijimas.

Aliośa negalėtų priklausyti Balzacui; ar jis galėtų priklausyti Bernanosui? Šiuo atveju nekalbu apie įtaką, nes atrodo, kad Bernanosas parašė Po šėtono saule *dar neperskaitęs didžiųjų ruso kūrinių. Bet kai kurie Dostojevskio herojai, kurių genezę mums atskleidžia autoriaus* Užrašai, *puikiai nušviečia Bernanoso kūrybos vyksmą. Svarbu susieti skaitytoją aistros saitais su jam nežinoma patirtimi. Bernanosas nesugebėtų skaitytojui parodyti vidinio gyvenimo, kuris tam skaitytojui nepažįstamas: žmones, dvasininkus, jam pasimetančius tarp kitų. (Kunigystė yra egzotika.) Jis neįtikins priversdamas atpažinti tai, ką atskleidžia, o tik įtraukdamas į savo paties pasaulį, kaip tai daro fantastikos meistrai. Jo tikslas ne būti panašiam, bet užkrėsti, kaip tai darė Balzacas su Stendhaliu, išaukštindami ambiciją, o Dostojevskis – pakeisdamas Stavroginą. Jis visai nelaukia, kad jo jauni skaitytojai taps herojaus ambicijų, o skaitytojos – meilės bendrininkais. Jam nereikia, kaip Dostojevskiui, netgi visų kilniausio bendrininkavimo. Žmonėms jis atveria Kristų, kurį jie savyje nešiojasi, nes Jis, anot autoriaus, kaip tik ten.*

Beje, Jį taip pat nešiojasi ir agnostikas.

Laimei, Bernanosas pirmiausia parodo „romano dėsnių" nepaisymą. Įsivaizduokime, kaip Zola būtų aprašęs parapiją, o tai siejasi su aliuzijomis ir jauduliu. Bet knyga pavadinta dienoraščiu. Apie ką? Ne apie amžininkus, kaip Goncourtų; tai ir ne tradicinė introspekcija kaip Amielio dienoraštis. Jis apie

vieno kunigo vidaus gyvenimą. Apie tą jo gyvenimo dalį, kuri siejasi su Dievu. Susitikimai su kitais kunigais per pirmąjį šimtą puslapių – tai patetiški arba ironiški pašaukimo svarstymai, kuriuose tik gan kukliai dalyvauja abatas. Bernanosas bando kurti ne personažus, bet balsų atspalvius. O ką įneša kita visų galingiausia šios pirmosios dalies figūra – Torsy klebonas? Šie visi atspalviai susilieja į vienintelį tikrąjį balsą, kuris yra jo vidaus balsas.

Paprastai romanistas rašo pirmu asmeniu, kad visus savo veikėjus susistemintų pagal balsą, sakantį: aš. Šio Dienoraščio *pasakojimo pobūdis, personažų pristatymas kuria trečio asmens pasakojimo, perfrazuoto pirmo asmens pasakojimu, įspūdį. Savaime suprantama, kad abatas negali* šitaip *suprasti grafienės jausmų. Taip pat savaime suprantama, kad knyga nuostabi ir kad mes stengiamės tik stebėti, kaip ji kuriama. Bernanosas, atrodo, sutinka su vienu iš stipriausių romano sąlyginumų: „Buvo vienas Ambrikūro klebonas, kuris..." Jis pabrėžtinai teigia šio personažo, kurį vadina tik jo parapijos vardu, savarankiškumą. Vis dėlto jo liesumas, jo nusižeminimas, vynas mums nieko apie jį nepasako: jis tampa įtikinamas tik antrame lygmenyje, ne romanui priklausančiais būdais. Jo biografija (vaikystė, seminarija) rutuliojasi už laiko ribų. Kartą susidūręs su savarankiškais paveikslais, Bernanosas prie jų prisiriša, romane jie ima gyventi iš anksto nenuspėjamą, nenumatomą gyvenimą, kuriame atsispindi autoriui brangi nuostata. Jis kaip Dostojevskis priverčia kitą pasakoti istoriją; abu romanistai susilieja su savo pasakotojais, visažiniais ir privalančiais nuolatos mums priminti, kad jie nieko nežino; kad gandai visuomenėje...*

kad dienoraštį suplėšys... Nes romanistas visada nori priversti patikėti, pats prisiversti patikėti, jog jis rašo savo personažų akivaizdoje. Tačiau Bernanosas toli gražu nėra Ambrikūro klebono akivaizdoje; *jis tėra tik žuvusių sielų akivaizdoje. Ir dar dėl vieno dalyko.*

Mat jis nepereina nuo herojų prie šalutinių personažų, kaip tai daro Balzacas ir kartais Dostojevskis, savotiškai prislopindami tonus. Jo didūs persekiojamieji kyla iš kone tradicinės romanų liaudies, nuo tradicijos juos dažnai skiria polemiškai traktuojami personažai. Šiuo atžvilgiu André Gide'as buvo teisus: Anatole'is France'as romane Po šėtono saule *yra Léono Bloy laštakų paveldas. Balzacas, pats Dostojevskis nesipiktindami kūrė niekšų paveikslus. Bet kalba ne vien apie pyktį. Grafas Bernanosą piktina, o daktaras Delbandas – ne. Jie kuriami tomis pačiomis priemonėmis; abatas – iš esmės skirtingomis. Paulis Valéry prikišo romanui panašumą su panoramomis, kurių pirmasis planas stipriai išryškintas, o tolimesni – migloti. Kuo daugiau Bernanoso personažai nutolę, tuo didesnė jų keliama iliuzija. Jis puoselėja kontūrus, pirmajam planui patikėdamas platų juodų sparnų mostą. Jo dvasininkų asmenybė jam taip pat svarbi kaip Dievui – pranašų asmenybė. Jo herojų, kuriems jis iki apkvaitimo atsiduoda, iškilumas kuriamas ne jų žygiais ir ne veiksmais, jis kyla iš jų sielos.*

Atvirkščiu tarnaitės, ponios Diumušel arba grafo, – besielių būtybių, – kūrimui vyksmu jis, stebindamas gausa, įsikūnija visose sielose: tokie Torsy klebonas, grafienė, netgi paskutiniojo skyriaus tarnaitė („Nejudėkite, ponas klebone, tai praeis“). Jis įkvepia juos pačia išraiška, atspindinčia kaip kiekvieną iš jų,

taip ir pasakotoją ir jo knygoms suteikiančia tradiciniam romanui visai svetimą vienovę. Ji įtraukia juos į bendrą pasaulį, kuris yra ne analizės ir ne reginio, o vizijos pasaulis. „Išreiškiau, – rašo abatas, – labai gyvą jausmą (bet tai ne jausmas, tai kone vizija)...“ Vizija, kuri supina jausmus su debesuotu dangumi, su naktimi, su košmaru, su vargšo, elgetos, nusikaltėlio, legionieriaus, riterio šmėklomis, o landynėje – su išdidumu ir gėda. Bet pirma kunigas. Jis yra mitinis Bernanoso kūrinys. Ne todėl, kad nebūtų panašus į Ambrikūro kleboną, į abatą Donisaną; o todėl, kad Bernanoso genialumas paremtas matmeniu, kokį jis suteikia savo išrinktiems kunigams, besisiejantiems su savo modeliais ne daugiau nei Manfredas arba Hernanis su istoriniais plėšikais. Niekas nepatikės, kad kunigas galėtų parašyti: „Kiek žmonių neturi nė menkiausio supratimo apie antgamtinį didvyriškumą, be kurio nėra vidaus gyvenimo! Ir kaip tik pagal šį gyvenimą jie bus teisiami“; arba: „Nusikaltimai apie Blogio prigimtį pasako ne daugiau nei apie Dievo spindesį patys didingiausi šventųjų darbai“. Tačiau šios frazės dera prie pasakojimo antgamtinio tono: „Užrakto girgždesys sukėlė milžinišką aidą po skliautais“. Aišku, per susidūrimus (1) dvasininkas ne

(1) Recenzijoje apie *Apgavystę*, kai ji buvo išleista 1927 m., žurnale *Nouvelle revue francaise* rašiau: „Šioje knygoje ne personažai kuria konfliktus, bet konfliktuose gimsta personažai... Nenustebčiau, jei ponui Bernanosui „krizės“ pasirodytų netgi anksčiau nei jo vaizduotėje gims personažai“. *Apgavystė* turėjo mažesnį pasisekimą negu *Kaimo klebono dienoraštis*. Bet kaip keista vartoti žodį „pasisekimas“ kalbant apie Bernanoso knygą!

Ryšium su motinos ir klebono susidūrimu, Bernanosas Torsy klebono lūpomis daro užuominą į *Įkaitą*. Bet tai daugiau primena įstabią sceną iš *Apreiškimo Marijai*, kurioje Violena sugrąžina gyvybę Maros kūdikiui.

vienintelis šaukiasi netikrų bedugnės balsų; motina (grafienė) sako: „Dievas? Jis iš manęs atėmė sūnų, jo daugiau nebijau!“ Bet tokie šūksniai į personažų lūpas įdedami tam, kad juos apibūdintų, o į kunigo lūpas – tam, kad jį pranoktų. Po romano Po šėtono saule *Bernanosas tęsia Dievui adresuotą kunigo monologą, nesvarbu, kas būtų jo pašnekovas: „Jūs nebegalėjot mylėti savęs kitaip kaip tik Dievuje, savęs jūs nebemylite. Ir nebemylėsit savęs niekada nei šiame, nei kitame pasaulyje – per amžius“. Apgailestavimas, prasidedąs žodžiais: „Dievas nuo manęs pasitraukė“, ir pasiekia kulminaciją malonėje. Ši iškili pranašo kūryba, matoma jo pirmojoje knygoje, baigiasi jo nusižeminimu, kupinu nerimo, jei prisiminsime Myškiną. Ar autorius, su neaiškiu kaltės jausmu, nori pritaikyti savo herojui Kristaus vertus žodžius? Jis galbūt pasipiktinęs to išsigintų; vis dėlto Bernanosas ketino parašyti* Kristaus gyvenimą, *tad paskutinius žodžius duoda kaimo klebonui; dauguma skaitytojų šiuos žodžius priskyrė jam, bet iš tikrųjų jie yra šventosios Teresės iš Lizje žodžiai: „Visa yra malonė“.*

Čia aš nekalbėsiu apie Bernanoso mintį. Jis ją išreiškė savo esė. Kirilovo argumentai priklauso Dostojevskiui, tačiau šio mintis keičia prigimtį atsižvelgdama į tai, ar ją išreiškia Kirilovas, ar jis pats. Bet kokia mintis kinta įsikūnydama ir kuo daugiau įsikūnija, tuo daugiau kinta.

„Sekimas Jėzumi Kristumi“ yra garsi antraštė. Tikrieji Bernanoso herojai gimsta iš širdį draskančios gilumos, kuriai jis šnabžda savo sielos žodžius, artimus Balzaco ir netgi Shakespeare'o aistros žodžiams (sužinojęs, kad Makbetas nužudė jo sūnus, Makdufas sušunka: „Ak! Jis neturi vaikų!“ Tačiau šiuo atveju

neprilygstamas pavyzdys yra Evangelija. Argi Dostojevskis su Bernanosu, be visa kita, neseka žodžiais: „Tegu tas, kas yra be nuodėmės, pirmas meta akmenį...“? Pritarimas ir pasmerkimas bergždžiai drumsčia jo bedugnio šaltinio vandenis. Jėzaus atsakymas anapus klausimo ir tas anapus priklauso tik jam vienam. Būtent iš ten kyla Bernanoso kūryba, jo pažemintieji pranašai tenai randa savo pačių gyvenimą, priklausantį Kristui. Visi Dostojevskio personažai yra tam tikra prasme mediumai, nes šis rašytojas paliečia ar bent užkliudo tikėjimą. Bernanosas trokšta nakties antgamtiškumo, kurio romantika galima tik be žodžių, be jausmų, be jo keliamų fizinių būsenų, kuriose glūdi jo transformacijos galia. Jo genijus toli gražu nesiremia mūsų tikimu Ambrikūro klebono, kaip ir Anos Kareninos, buvimu, o tikimu buvimu jo kūrybos, kuriai klebonas tėra tik viena iš daugelio priemonių. Jis visai nenori mūsų įtikinti klebono žemiškąja egzistencija, bet antgamtiškumo atspindžiu, įmanomu tik mene, kuriame klebonas egzistuoja kaip gyvas, tačiau jo buvimas yra taip pat nežemiškas, kaip Izoldos arba Rolando. Pasaulio balsas iš po žemių yra balsas Bernanoso, niekada nekalbėjusio ir niekada nekalbėsiančio, nes kam gi jis galėtų tarti šiuos antgamtinius žodžius, jei ne tylinčioms meno būtybėms, kurios neseniai buvo vadinamos poemos būtybėmis? Ši knyga negalėtų būti pamokslas, nes jis gali būti išdėstytas tik irealioje sferoje. Pirmiausia Bernanosas mus įtikina savo teise susidvejinti...

O tai neįmanoma be technikos, instinktyvios arba sąmoningos. Pirma, apdovanojimas tokio silpno ir neapsukraus personažo (Myškinas, Alioša, klebonas) iš kitur jam duotu aukščiausiuoju valdingumu jį patį sukrečia; valdingumu, kuris tarnaus arba

atsispirs „neįveikiamiems impulsams". Tokie bandymai matomi, kai Dostojevskis verčia Pjerą it musę zuiti aplink Stavroginą, einantį savo keliu, – bet Stavroginas nėra Kristaus žmogus. Ir visiškas tokių pastangų veiksmingumas atsiskleidžia Šantalės dialoge su nuolankiu klebonu („Ant kelių!" – Ji vėl man paklusо.). Per garsųjį klebono pokalbį su Šantalės motina jo žodžiuose – ir net jo tylėjime – atsiranda viduramžių nuodėmklausių valdingumo, kurio turėjo Dievo žmonės, atverčiantieji minias į tikėjimą, kaip ir šventasis Bernardas, norėjęs, kad paslėptų jo kapą, kad ten nebevyktų stebuklai. Tai, ką sako abatas, įtikina, nes yra nenumatoma. Šito nenuspėtume; bet ar daugiau nuspėjami barono Julo žodžiai: „Ar galėčiau nusivest mažylę?" Žinome, jog šis šūksnis gimsta barono Julo širdyje; abato šūksniai kyla iš dar didesnės gelmės, kuri nėra vien tik jo gelmė. Tikinčiajam ji yra Kristaus gelmė, netikinčiajam – sfera, kurią atveria tokie pat žodžiai kaip Kristaus: „Tegu tas, kas yra be nuodėmės..." Baisi *jėga glūdi nuolankume, pasak Dostojevskio. Bernanosas, be abejo, pasakytų nekalčiau, bet absoliučiai pritardamas: „Nuolankumas nenugalimas". Nuolankumas jam – nuolatinis jo herojų prieglobstis; jis ir Kristaus atsižadėjimas, – išgyvenantiems giliausią dramą ir nerimą Kristus suteikia dvasios atsparumą, kuriame glūdi jų nepažeidžiamumo šaknys. Tokį, kaip jam žinoma, kokį Jeanne'a d'Arc parodė atsakinėdama savo teisėjams. Kad ir koks kartais būtų sumanus romanistas, pagrindinėje knygos scenoje vien šis atsparumas kankina personažus, kaip kad Biblijos ragana kankino mirusiųjų dvasias, ir pavergia antgamtiškumu su tokia pat jėga, kaip kad didžiausi vizionieriai mus pavergia fantastika. Ir visai ne abatas*

išsivaduoja iš autoriaus, o haliucinacijų persekiojamas pranašas, kuris gyvena arba persmelkia visas jo knygas ir kuriam jis suteikia savo požeminį balsą, užvis labiau jaudinamai įsikūnijantį abate, – tai paskutinis įsikūnijimas, nušviečiantis visus kitus.

Įsikūnija abate, susidūrimuose, konfliktuose. Aštrus pokalbis pilyje – tai scena apie pasiaukojimą, susisiejantį su krikščionybės esme. Bernanosas ne kartą yra pasakęs, kad jo kūryboje esama tik dviejų tamsos tramdytojų: Dievo ir Šėtono, – o kai kada jais būna į spąstus pakliuvę žmonės. Shakespeare'as sakė: „Žmogus kaip duženos turi būti sutrintas, kad užuostum jo kvapą". Lieka kančia. Tai siejasi su graikų tragedija, kurioje susiduria Žmogus ir Likimas. Kaip ir graikų tragedija, Bernanoso kūryba – grandinė pačių kilniausių konfliktų, kuriais arba rengiamasi kitiems, arba siekiama užkirsti jiems kelią, tikintis užsimiršimo. Jis žinojo, jog visų kilniausias konfliktas niekada nesibaigia, bet, kaip daugelis karštų sielų, atsidavė tam, ką vadino „maloningu Dievo gailestingumu".

Jis bus paskutinis šventojo gailestingumo Liudytojas.

ANDRÉ MALRAUX

I

Mano parapija tokia kaip ir kitos. Visos parapijos panašios. Žinoma, šių laikų parapijos. Vakar tai pasakiau ponui Noranfonto klebonui: gėris ir blogis privalo išlaikyti pusiausvyrą, tik svorio centras būna žemai, labai žemai. Arba, jei jums labiau patinka, jie abu vienas ant kito ir nesusimaišo, tarsi būtų skirtingo tankio skysčiai. Ponas klebonas nusijuokė man tiesiai į veidą. Jis geras kunigas, itin palankus ir tėviškas, net arkivyskupijoje laikomas stipriadvasiu ir mažai pavojingu. Jis linksmina klebonijas sąmojais, pabrėždamas tai žvilgsniu, kuris, jo manymu, turėtų atrodyti gyvas, tačiau aš jo gelmėje įžvelgiu tokį išsekimą, tokį nuovargį, jog norisi verkti.

Mano parapiją graužia nuobodulys, štai tas žodis! Kaip ir daugelį kitų! Nuobodulys graužia jas mūsų akyse, o mes nieko negalim. Kurią nors dieną galbūt pasigausime užkratą, apsižiūrėsime, jog sergame vėžiu. Galima labai ilgai taip gyventi.

Ši mintis man šovė į galvą vakar kelyje. Purškė smulkus lietus, kokį įkvepi visais plaučiais, o jis nusileidžia iki pat vidurių. Sen Vasto link prieš mane staiga išdygo kaimas, toks susispaudęs, toks vargingas po bjauriu lapkričio dangumi. Iš visų

pusių virš jo garavo padūmavęs vanduo, atrodė, lyg jis gulėtų tenai srovenančioje žolėje tarsi koks vargšas išsekęs gyvulys. Koks mažas kaimelis! Ir šis kaimelis yra mano parapija. Jis buvo mano parapija, bet aš niekuo jam negalėjau padėti, su liūdesiu žvelgiau, kaip jis panyra į naktį, dingsta... Dar kelios akimirkos ir jo nebematysiu. Niekada dar taip kankinamai nebuvau jutęs jo ir savo vienatvės. Mąsčiau apie galvijus, kuriuos girdėjau riaumojant rūke ir kuriuos netrukus iš mokyklos su krepšiu po pažastim grįžtąs piemenukas parves šlapiomis ganyklomis į šiltą, kvapų tvartą... O jis, kaimas, regis, taip pat laukė – be didelio lūkesčio – po šitiek purve praleistų naktų mokytojo, kad sektų paskui jį į kažkokį neįmanomą, neįsivaizduojamą prieglobstį.

Ak! Gerai žinau, kad tai kvailos mintys, į kurias net negaliu rimtai žiūrėti, svajos... Kaimai nepakyla suskambus mokinuko balsui kaip gyvuliai. Nesvarbu! Manau, kad vakar vakare jį pašaukė koks šventasis.

Taigi tariau sau, kad pasaulį graužia nuobodulys. Žinoma, reikia šiek tiek pagalvoti, kad suvoktum, šito iškart nepagausi. Tai kažkas panašaus į dulkes. Vaikštinėjate sau jų nepastebėdami, jas įkvepiate, ryjate, geriate, o jos tokios smulkutės, tokios plonytės, jog net negirgžda tarp dantų. Bet vos tik akimirkai sustojat, ir štai jos padengia jūsų veidą, rankas. Privalote be paliovos judėti, kad nusipurtytumėte šį pelenų lietų. Tad pasaulis nuolatos juda.

Galbūt kas nors pasakys, kad pasaulis seniai apsiprato su nuoboduliu, kad nuobodulys yra tikroji žmogaus būtis. Galimas daiktas, kad jo sėklų visur pasėta, kad jis išdygsta šen bei

ten, kur jam palanki dirva. Tačiau klausiu savęs, ar žmonės kada nors įvertino šį nuobodulio užkratą, šiuos raupsus? Nelaikšę neviltį, bjaurų nevilties pavidalą, kuris, be abejo, yra lyg iškreiptos krikščionybės raugas.

Aišku, šias mintis pasilieku sau. Tačiau jų nesigėdiju. Netgi manau, jog galėčiau labai gerai šitai suprasti, galbūt pernelyg gerai, kad nurimčiau – turiu galvoje savo sąžinės rimtį. Vyresniųjų optimizmas yra miręs. Tie, kas jį dar skelbia, daro tai iš įpročio, netikėdami. Vos paprieštarausi, jie apibers jus gudriais šypsniais, prašys pasigailėti. Seni kunigai tokiais atvejais nenusivilia. Jei, nepaisydamas išorinio įspūdžio, ištikimai laikaisi tam tikro žodyno, – tarp kita ko, nekintamo, – oficialios gražbylystės temos nėra tos pačios, mūsų vyresnieji jų nebepripažįsta. Antai kadaise šimtametė tradicija reikalavo, kad vyskupo kalba visada baigtųsi kokia nors apdairia užuomina, – aišku, svaria, bet apdairia, – apie būsimą persekiojimą ir kankinių kraują. Šių pranašavimų šiandien pasitaiko kur kas rečiau. Greičiausiai todėl, kad jų išsipildymas ne toks abejotinas.

Deja! Esama posakio, pradedančio sklisti po klebonijas, vieno iš tų baisių posakių apie „drąsuolius“, kurie, nežinau nei kaip, nei kodėl, pasirodė juokingi mūsų vyresnybei, tačiau mano amžiaus vaikinams atrodo tokie bjaurūs, tokie liūdni. (Tarp kita ko, stebėtina, kad šis tranšėjų žargonas sėkmingai išreiškė nešvarias mintis gūdžiais vaizdais, bet ar tai tikrai tranšėjų žargonas?..) Taigi mielai kartojama, jog „nereikia stengtis suprasti“. Dieve! Betgi mes vis dėlto tam čia ir esame! Gerai suprantu, kad yra vyresnieji. Tik kas tuos vyresniuosius informuoja? Mes. Tad kai mums liaupsinamas paklusnumas ir

vienuoliškas paprastumas, kad ir ką veikčiau, šis argumentas mane mažai jaudina...

Visi mes daugiau sugebantys skusti bulves arba prižiūrėti kiaules, jei tik koks novicijų mokytojas mums paliepia. Bet parapiją ne taip lengva džiuginti dorais darbais kaip paprastą bendruomenę. Juolab kad *jie* to niekada nežinos ir nieko iš to nesupras.

Bajolio vyresnysis po savo atsistatydinimo uoliai lankosi pas Veršoko tėvus kartūzus. *„Ką pamačiau Veršoke“* – taip jis pavadino vieną savo paskaitą, kurioje ponas dekanas mus kone įpareigojo dalyvauti. Išgirdome labai įdomių, netgi jaudinančių dalykų, jaudinančių išraiškos maniera, nes šis žavus senukas išsaugojo nekaltus patyrusio literatūros profesoriaus įpročius ir rūpinasi savo dikcija taip pat kaip ir savo rankomis. Sakytumei, lyg tikėtųsi – nors tai neįtikėtina – ir drauge baimintųsi, kad tarp visų sutanuotų klausytojų sėdi Anatole'is France'as, kurio švelniais žvilgčiojimais, suokalbiškais šypsniais ir mažylio piršto sukaliojimais jis prašytų malonės Viešpačiui Dievui humanizmo vardan. Vienu žodžiu, pasirodo, jog šitoks ekleziastinis koketavimas buvo madingas 1900 metais, tad stengėmės palankiai priimti žodžius „skylmušius“, kurie visai nieko nepramušdavo. (Tikriausiai aš pernelyg storaodis, pernelyg netašytas, bet prisipažinsiu, kad mokytas kunigas man visada kelia siaubą. Lankytis pas sąmojingus žmones – tai, trumpai tariant, pietauti svečiuose, bet juk svečiuose nepietaujama iš bado mirštančiųjų akivaizdoje.)

Žodžiu, ponas dekanas mums papasakojo daug anekdotų, kuriuos jis paprastai vadina „štrichais“. Viliuosi supratęs. Gaila, kad nebuvau taip sujaudintas, kaip tikėjausi. Vienuoliai yra

neprilygstami vidinio gyvenimo mokytojai, tuo niekas neabejoja, bet tie garsūs „štrichai“, kaip ir reti vynuogynų vynai, turi būti vartojami vietoje. Jie nepakelia kelionės.

Gal dar štai kas... ar privalau tai sakyti? Galbūt šis būrelis susirinkusių vyrų, dieną naktį gyvenančių vienas šalia kito, patys to nežinodami sukuria palankią atmosferą... Man taip pat šiek tiek pažįstamas vienuolynas. Mačiau ten, kaip nuolankiai, akis nudelbę į žemę, vienuoliai visai ramiai sutinka neteisingą vyresniojo priekaištą, turintį sugriauti jų išdidumą. Tačiau šiuose namuose, į kuriuos neprasiskverbia joks išorės garsas, tyla tampa išties ypatinga, itin paaštrėjusi klausa pagauna menkiausią virpesį... O kapitulos salės tyla nusipelno aplodismentų.

(Tuo tarpu vyskupo įspėjimas...)

Be jokio malonumo skaitau šiuos pirmuosius savo dienoraščio puslapius. Aišku, prieš ryždamasis rašyti daug mąsčiau. Tai man ypač neduoda ramybės. Tam, kas įpratęs melstis, mąstymas dažniausiai tėra tik alibi, apsimetimas, kad sutvirtintų mūsų ketinimus. Svarstymais lengva nuslopinti tai, ką tikimės išlaikyt kaip paslaptį. Mąstantis pasaulietis apskaičiuoja savo galimybes, tebūnie! Bet ko vertos mūsų galimybės, tų, kurie kartą visiems laikams yra susitaikę su dieviškumo buvimu kiekvieną mūsų vargano gyvenimo akimirką? Vos tik praradęs tikėjimą, – ir kas tada belieka, jei negali jo prarasti neišsižadėjęs savęs? – kunigas nesugebėtų aiškiai įžvelgti savo paties interesų, taip aiškiai ir tiesiogiai, – tartumei taip atvirai, taip naiviai, – kaip tai daro vaikai. Apskaičiuoti savo galimybes, kokiems galams? Prieš Dievą nežaidžiama.

Gavau atsakymą iš savo tetos Filomenos su dviem šimto frankų banknotais, – kaip tik tai, ko reikia, kai sėdi visai be pinigų. Jie byra man it smėlis tarp pirštų, net baisu.

Prisipažinsiu, kad darau kvailystes! Antai Ešeno bakalėjininkas ponas Pamyras, šaunus vyrukas (du jo sūnūs yra kunigai), iškart sutiko mane išskėstomis rankomis. Beje, jis – nuolatinis mano kolegų tiekėjas. Niekada nepraleidžia progos savo krautuvės užpakaliniame kambaryje nepasiūlęs man kinmedžio vyno ir sausainių. Paplepėjome gerą valandžiukę. Dabar jam sunkus metas, viena jo duktė dar neturi kraičio, o kiti du sūnūs mokosi katalikiškajame fakultete ir tai brangiai kainuoja. Žodžiu, kartą priimdamas mano užsakymą, jis maloniai tarė: „Pridedu tris butelius kinmedžio, nuo jo paraus jūsų skruostai“. Aš kaip kvailys pamaniau, kad jis man juos dovanoja.

Vargšelis, dvylikos metų iš skurdžių namų įstojęs į seminariją, niekada neišmoks vertinti pinigų. Netgi manau, kad mums sunku griežtai ir sąžiningai tvarkyti reikalus. Verčiau nerizikuoti ir nežaisti, kad ir nekaltai, tuo, ką dauguma pasauliečių laiko priemone, o ne tikslu.

Mano kolega iš Veršeno, ne visada pasižymintis dideliu santūrumu, pamanė turįs lyg juokais užsiminti ponui Pamyrui apie šį smulkų nesusipratimą. Ponas Pamyras dėl to nuoširdžiai susijaudino. „Tegu ponas klebonas, – pasakė jisai, – užeina kada tik panorės, mums bus malonu drauge išgerti. Ačiū Dievui, butelio mums negaila! Bet reikalai yra reikalai, negaliu dykai duoti prekės“. O ponia Pamyr, regis, pridūrė: „Ir mes, prekybininkai, turime valstybinių priedermių“.

Šįryt nusprendžiau netęsti šio bandymo ilgiau kaip dar dvylika mėnesių. Ateinančiaisiais lapkričio 25-ąją įmesiu šiuos lapus į ugnį ir pasistengsiu juos pamiršti. Šis po Mišių priimtas sprendimas mane nuramino tik trumpam.

Tai nėra tikrąja šio žodžio prasme bereikalingas rūpestis. Nemanau darąs ką nors bloga diena dienon visiškai atvirai užrašinėdamas itin kuklias, nereikšmingas, beje, visai ne paslaptingo gyvenimo paslaptis. Tai, ką aš noriu užrašyti ant popieriaus, nepraneš nieko svarbaus vieninteliam draugui, kuriam dar kartais atveriu širdį, o kitiems, gerai suprantu, niekada nedrįsčiau rašyti to, ką kone kas rytą nesigėdydamas patikiu Viešpačiui Dievui. Ne, tatai visai ne bereikalingas rūpestis, tai daugiau protu nesuvokiama, instinktyviai nuojautai artima baimė. Pirmąkart atsisėdęs prieš šį mokyklinį sąsiuvinį, stengiausi sutelkti dėmesį, susikaupti tarsi sąžinės sąskaitai. Bet ne savo sąžinę išvydau šiuo paprastai tokiu ramiu, tokiu skvarbiu vidiniu žvilgsniu, kuris praleidžia smulkmenas, iškart eina prie esmės. Regis, jis čiuožė paviršiumi kitos iki šiol man nežinomos sąmonės, drumzlinu veidrodžiu, kuriame su baime staiga pamačiau atsispindintį veidą – kokį, gal savo?.. Pamirštą ir vėl atrastą veidą.

Apie save reiktų kalbėti su nepalenkiamu griežtumu. Ir pirmučiausia stengtis susivokti, iš kur kyla šis gailestis, šis graudulys, ši visų sielos skaidulų atvanga ir toks noras verkti.

Vakar aplankiau Torsy kleboną. Jis geras kunigas, labai punktualus, bet man dažnai atrodo vulgarokas turtingų kaimiečių sūnus, žinąs pinigų vertę ir gan imponuojantis savo

pasaulietiška patirtim. Kolegos šneka, kad jis bus Ešeno dekanas... Jo elgesys su manim gan apgaulingas, nes jis bjaurisi paslaptimis ir atima norą jas išpažinti garsiu geraširdžiu juoku, beje, daug klastingesniu nei atrodo. Dieve, kaip norėčiau būti toks sveikas, toks drąsus, toks nesutrikdomas kaip jisai! Bet tikiuos, jis atlaidus tam, ką mielai vadina mano perdėtu jautrumu, nes žino, kad aš juo nesididžiuoju. O, ne! Netgi jau gana seniai nebebandau painioti šios savo vaikiškos baimės dėl kitų kančios su tikruoju šventųjų gailestingumu – stipriu ir švelniu.

– Ne per puikiausiai atrodai, mažyli!

Turiu pastebėti, kad dar tebebuvau sutrikdytas scenos, kokią man prieš kelias valandas zakristijoje iškėlė senasis Diumonšelis. Dievaži, už dyką atiduočiau, įskaitant savo laiką ir vargą, medvilninius užtiesalus, kandžių sugraužtas vilnones užuolaidas ir lajines žvakes, už kurias labai brangiai sumokėjau Jo Ekscelencijos tiekėjui, kurios it kokia keptuvė ima garsiai čirškėti vos jas uždegus. Tiktai tarifai lieka tarifais, ką galiu padaryti?

– Turėtumėt vyti lauk šį žmogėną, – pasakė jis man.

Man paprieštaravus tarė:

– Aišku, vyk lauk! Beje, žinau tą jūsų Diumonšelį: senis turi iš ko gyventi... Jo velionė žmona buvo dukart už jį turtingesnė, – todėl ją tinkamai palaidojo! Jūs, jauni kunigai...

Jis visas paraudo ir nužvelgė mane nuo galvos iki kojų.

– Vis klausiu savęs, kas šiandien teka jūsų gyslomis, jauni kunigėliai! Mano laikais buvo ugdomi Bažnyčios vyrai, – tik nesuraukite antakių, man kyla noras jums plekštelėti, – taip,

Bažnyčios vyrai, supraskit šiuos žodžius kaip tik norit, parapijų vadovai, mokytojai, na, valdžios vyrai. Šie žmonės valdė kraštą paprastu galvos linktelėjimu. O! Žinau, ką man pasakysit: jie gerai valgė, taip pat ir gėrė, ir neniekino kortų. Sutinku! Kai žiūri atsakingai į darbą, dirbi greit ir gerai, tai lieka laisvo laiko, – juolab visiems geriau. Dabar seminarijos mums atsiunčia choro berniukus, driskelius, įsivaizduojančius, jog dirba daugiau už visus, nes nieko iki galo nepadaro. Verkšlena, užuot vadovavę. Perskaito šūsnis knygų, bet niekada nesugeba suprasti, – suprasti, ar girdite? – parabolės apie Vyrą ir Žmoną. Kas gi yra žmona, vaikine, ta tikra moteris, kokią vyras tikisi rasti, jei yra pakankamai paikas ir neseka šventojo Pauliaus patarimu? Neatsakinėkit, vis tiek prikalbėsit tik kvailysčių! Na, ką gi, tai sunkaus triūso nesibijanti gudruolė, bet nieko nepadarysi, ji žino, kad kiekvienąkart reiks visa iš naujo pradėti iki pat gyvenimo galo. Kad ir kiek stengtųsi šventoji Bažnyčia, šis menkas pasaulis nepavirs Dievo Kūno šventės sostu. Turėjau kadaise – turiu galvoje savo buvusią parapiją – puikią zakristijonę, gerąją seserį iš Briugės, 1908 metais sekuliarizuotą, tikrą šaunuolę. Pirmą savaitę ji taip visa nušveitė, jog Viešpaties Dievo namai sublizgo it vienuolyno priimamasis, garbės žodis, nebepažinau jų! Turiu pastebėti, kad buvo tada pjūties metas, bažnyčioje nė gyvos dvasios, o ta prakeikta senutė reikalavo, kad nusiaučiau batus, – aš, kuriam šlepetės kelia siaubą! Netgi manau, jog ji užmokėjo už jas iš savo kišenės. Aišku, kiekvieną mielą rytą ji pastebėdavo naują dulkių sluoksnį ant suolų, vieną kitą naują pelėsį ant kilimo viškose, voratinklius, – ak, mano mielas! Iš jų būtų puikus kraitis jaunamartei.

Tariau sau: „Blizgink toliau, mergele, pamatysi, kas bus sekmadienį". Atėjo sekmadienis. Na, sekmadienis kaip ir visi kiti, ne kokia ypatinga šventė ir žmonių kaip įprasta, nieko ypatingo. O varge! Iki vidurnakčio ji vis dar vaškavo ir šveitė prie žvakės. O po kelių savaičių per Visus Šventuosius audringam pamokslui atvyksta du šaunūs tėvai iš Atpirkimo misijos. Vargšelė per naktis vaikščioja visomis keturiomis su kibiru ir skuduru – plauti tai plauti – ir taip viską aplaisto, jog kolonos pasidengia samanomis, o tarp plytelių ima augti žolė. Jokiais būdais neatvesi gerosios seselės į protą! Jei jos paklausyčiau, turėčiau visus vyti lauk pro duris, kad tik Viešpats Dievas nesusiteptų kojų, įsivaizduojat? Pasakiau jai: „Jūs mane sužlugdysit su savo mikstūromis", nes vargšė senutė taip kosėjo! Galiausiai ji atgulė lovon dėl aštraus sąnarių reumato, nusilpo širdis, ir še tau! Štai, mano geroji seselė priešais šventąjį Petrą. Tam tikra prasme ji kankinė, šito nepaneigsi. Ir klydo, aišku, ne todėl, kad kovojo su nešvara, o todėl, kad norėjo ją išnaikinti, tarsi tai būtų įmanoma. Parapija – tai neišvengiami nešvarumai. Krikščionija – dar didesni nešvarumai. Sulaukite Paskutiniojo teismo dienos ir pamatysit, kad angelai privalės pilnais kastuvais kopti visų švenčiausių vienuolynų srutas! Tad, mano vaike, šitai rodo, jog Bažnyčia privalo būti tvirta šeimininkė, tvirta ir blaiviai galvojanti. Mano geroji seselė nebuvo tikrai gera namų šeimininkė: tikra namų šeimininkė supranta, kad namai – ne relikvijorius. Visa tai – poeto idėjos".

Aš to tik ir laukiau. Kol jis kimšo pypkę, gan negrabiai bandžiau užsiminti, kad šis pavyzdys gal nelabai tinkamas, kad ši nuo darbų mirusi vienuolė vargu ar turi ką bendra su

„choro berniukais", su tais driskiais, kurie „verkšlena, užuot vadovavę".

– Klysti, – griežtai tarė jis man. – Tai ta pati iliuzija. Tik tiems driskiams trūksta mano seselės atkaklumo, štai ir viskas. Pirmąkart pabandę, dingodamiesi, kad kunigo tarnyba pranoksta jų menką supratimą, jie nuleidžia rankas. Duokš jiems uogienės! O juk krikščionija, kaip ir suaugęs vyras, neminta uogiene. Viešpats Dievas, kaip parašyta, sakė, kad mes – žemės druska, o ne žemės medus, mano berniuk. Tačiau mūsų varganas pasaulis panašus į senąjį Jobą ant mėšlo krūvos, visą žaizdotą ir opų nubertą. Druska degina gyvą kūną. Bet ir apsaugo nuo puvimo. Jums tik viena galvoje – sunaikinti velnią ir dar užsitarnauti meilę, meilę sau, suprantama. Tikras kunigas niekad nemylimas, atmink tai. Ar nori, kad dar ką tau pasakyčiau? Bažnyčiai nusispjaut, myli jus kas ar nemyli, mano berniuk. Pirmiausia tegu jus gerbia, jūsų klauso. Bažnyčiai būtina tvarka. Laikykitės tvarkos ištisą dieną. Darykit tvarką žinodami, kad rytoj vėl įsiviešpataus netvarka, nes, deja, taip sutvarkytas pasaulis! Naktis paverčia niekais jūsų vakarykštį darbą – naktis priklauso velniui.

– Ar tik ne naktį, – pasakiau (žinojau, kad jį supykdysiu), – nuolat laikomos pamaldos?..

– Taip, – šaltai atsakė jis man. – Jie muzikuoja.

Bandžiau parodyti pasipiktinimą.

– Neturiu nieko prieš jūsų kontempliuotojus, kiekvienam savi rūpesčiai. Muzika į šalį, jie taip pat ir gėlininkai.

– Gėlininkai?

– Žinoma. Kai susitvarkome, išplauname indus, nuskutame bulves ir stalą užtiesiame staltiese, jie įmerkia į vazą šviežių

gėlių, tai įprasta. Atkreipk dėmesį, kad šis mano kuklus palyginimas gali papiktinti tik kvailį, nes, aišku, čia esama tam tikro atspalvio... Mistinė lelija nėra laukų lelija. Beje, jei žmogui geriau patinka jautienos filė nei žiemių puokštė, vadinas, jis pats tėra tik gyvulys, pilvo tarnas. Žodžiu, tavo kontempliuotojai yra tam, kad aprūpintų mus gražiomis, tikromis gėlėmis. Gaila, kartais vienuolynuose kaip ir visur pasitaiko diversijos atvejų, pernelyg dažnai mums pakiša popierines gėles.

Jis slapčia stebėjo mane žvelgdamas skersomis ir man pasirodė, kad jo akių gelmėje išvydau didelį švelnumą ir – kaip čia pasakius? – savotišką nerimą, susirūpinimą. Man – mano išbandymai, jam – savo. Bet man sunku apie juos nutylėti. Ir jei apie juos nekalbu, tai ne tiek iš didvyriškumo, – deja! – kiek iš drovumo, kuris, kaip sako, pažįstamas ir gydytojams, bent jau savotiškai, svarbu, koks jų darbas. Tuo tarpu kai jis, kad ir kas nutiktų, apie juos nutylės, prisidengdamas niūriu tiesumu, daugiau nesuvokiamu nei it žvakės blyškūs kartūzai, su kuriais prasilenkdavau Z... koridoriuose.

Staiga jis suspaudė mano ranką savojoje, pabrinkusioje nuo diabeto, tačiau jos spūstelėjimas buvo tvirtas, ryžtingas ir valdingas.

– Gal pasakysi, kad nieko nenusimanau apie mistikus. Jei taip, nepasirodyk kvailiu! Na, ką gi, mano mielas, mano laikais aukštojoje seminarijoje buvo vienas kanono teisės profesorius, kuris įsivaizdavo esąs poetas. Vargšelis sumeistraudavo nuostabių dalykėlių, su pėdomis, rimais, cezūromis, – su viskuo kaip reikiant! Būtų eilėmis išdėstęs ir savo kanoniškąją teisę. Trūko jam tik vieno dalyko, vadink tą kaip nori – įkvėpimu,

talentu – *ingenium*, – kas gali žinoti? Aš ne genijus. Bet, tarkim, jei vieną gražią dieną Šventoji Dvasia duotų man ženklą, aš tučtuojau mesčiau šalin savo šluotą ir skudurus, – neabejok! – ir pakilčiau pas serapinus mokytis muzikos, nors iš pradžių gal kiek ir nepataikyčiau į toną. Bet leisk man nusikvatoti tiesiai į akis žmonėms, kurie užgieda choru prieš Viešpačiui Dievui pakeliant dirigento lazdelę!

Jis akimirką susimąstė ir jo veidas, nors ir atsuktas į langą, staiga man pasirodė apgaubtas šešėlio. Net ir bruožai pasidarė šiurkštesni, tarsi jis lauktų mano, – o gal savo paties, savo sąžinės, – prieštaravimo, paneigimo, nežinia ko... Beje, jis kone iškart praskaidrėjo.

– Ko norėt, mano mielas, turiu savo supratimą apie jaunojo Dovydo arfą. Jis, be abejo, buvo talentingas vaikinas, bet visa toji muzika neapsaugojo jo nuo nuodėmės. Puikiai žinau, vargšai geranoriai rašytojai tam, kad paskleistų gaminantys „Šventųjų gyvenimus“, įsivaizduoja, jog ekstazė yra žmogaus prieglobstis, kad ten jam šilta ir saugu kaip pas Abraomą ant krosnies. Saugu!.. Oi, žinoma, kartais nėra nieko lengviau kaip tenai užsiropšti: pats Dievulis jus ten užkelia.Tik privalai ten išsilaikyti, o jei nepavyksta, žinok, kaip nusileisti. Įsidėmėk, kad šventiesiems, tikriems šventiesiems, dažnai pasirodydavo keblu, kai tekdavo grįžti. O užklupti tuomet, kai stengdavosi išlaikyti pusiausvyrą, imdavo maldauti, kad šitai liktų paslaptis: „Tik niekam nepasakokit, ką matėt...“ Jiems buvo truputį gėda, supranti? Gėda, kad yra išlepinti Tėvo vaikai, kad gavo atsigerti iš palaimos taurės anksčiau už visus kitus žmones! O už ką? Už nieką. Iš malonės. Šitokios malonės!.. Pirma sielos

paskata yra jos vengti. Įvairiai gali suprasti Knygos žodžius: „Baisu patekti į gyvojo Dievo rankas!“ Ką aš kalbu! Į jo glėbį, į širdį, į Jėzaus širdį! Atlieki savo kuklią partiją koncerte, tarkim, groji trikampiu ar cimbolais, ir štai staiga tave kviečia į sceną, duoda stradivarijų ir sako: „Nagi, vaikine, klausausi tavęs“. Brr!.. Eime, parodysiu tau savo maldyklą, bet pirma gerai nusivalyk kojas, kad nesuteptumei kilimo.

Aš ne itin ką išmanau apie baldus, bet jo kambarys man pasirodė prašmatnus: masyvi raudonmedžio lova, trejų durų spinta, visa išpjaustinėta, pliušu aptraukti foteliai, o ant židinio milžiniška Žanos d'Ark statula iš bronzos. Bet ne savo miegamąjį norėjo man parodyti Torsy klebonas. Jis nusivedė mane į kitą, beveik tuščią kambarį, kuriame stovėjo tik stalas ir klauptai. Ant sienos kabojo gan bjauri oleografija, panaši į tas, kokias matai ligoninės palatose ir kuriose vaizduojamas tarp asilo ir jaučio gulintis rausvas papūstžandis kūdikėlis Jėzus.

– Matai šį paveikslą? – pasakė jisai. – Man jį padovanojo krikštamotė. Turiu pakankamai lėšų, kad galėčiau nusipirkti ką nors geresnio, meniškesnio, bet man geriau tas. Jis negražus ir netgi kvailokas, tai mane ramina. Mes, mano mielas, kilę iš Flandrijos, mėgėjų išgerti, pavalgyti – turtingo krašto... Jūs, vargšai Bulonės juočkiai, savo molinėse trobose neįsivaizduojat Flandrijos lobių, jos juodžemio! Nėra ko iš mūsų reikalauti gražių žodžių, nuo kurių alpsta dievobaimingos damos, tačiau ir mes galime didžiuotis savo mistikais, mano berniuk! Ir ne kokiais nors džiovininkais, ne. Mes nebijom gyvenimo: mūsų gyslomis teka geras smarkus kraujas, raudonas ir tirštas, jis pulsuoja smilkiniuose net tuomet, kai esi iki

soties prisipampęs kadagių degtinės, kai pameti galvą iš pykčio – flamandiško pykčio, galinčio net bulių patiesti, – geras raudonas kraujas su trupučiu mėlyno ispaniško kraujo, kaip tik, kad virstų liepsna. Žodžiu, tau savi rūpesčiai, man savi, tikriausiai ne tie patys. Gali nutikti, jog nepatempsi vežimo, aš esu pasispardęs tarp ienų, ir, patikėk, ne sykį. Jei tau papasakočiau... Bet papasakosiu tau apie tai kitą kartą, dabar atrodai lyg nesavas, bijau, kad nenualptum. Grįžkime prie mano Kūdikėlio Jėzaus. Įsivaizduok, Poperengo klebonas iš mūsų krašto, susitaręs su generaliniu vikaru, sumanė, gudročius, nusiųsti mane į Sen Siulpisą. Pasak jų, Sen Siulpisas – tai jaunų dvasininkų Sen Siras arba Somiūras, žodžiu, jų karo akademija. Be to, pono mano tėtušio (beje, iš pradžių pamaniau, kad jis juokauja, bet, pasirodo, Torsy klebonas niekada savo tėvo kitaip nevadina: gal anksčiau taip buvo įprasta?), pono mano tėtušio piniginė nebuvo tuščia, tad manė privaląs įsiteikti vyskupijai. Tik va!.. Kai pamačiau tas senas raupsuotas riebiu sultiniu dvokiančias kareivines, brr!.. Ir tuos visus vargšus vaikinus, tokius liesus, jog iš priekio jų veidai atrodė tokie pat kaip iš profilio... Trumpai tariant, mes, kokie trys keturi geri draugai, smarkiai supurtėm dėstytojus savo kvailiojimais, na, šiek tiek patriukšmavom. Prie darbų ir prie valgio būdavom pirmi, bet daugiau... tikri velniūkščiai. Antai vieną vakarą, kai visi atsigulė, užsiropštėm ant stogo ir kad imsim kniaukti... galėjom visą kvartalą pažadinti. Mūsų novicijų vadovas puolė iš lovos ir pradėjo žegnotis, vargšelis pamanė, kad visos apylinkės katės paskyrė pasimatymą Šventuosiuose namuose ir pasakojasi siaubingus dalykus, – sutinku, tai būta kvailo pokšto!

Trimestrui pasibaigus, tie ponai mane išsiuntė namo su atitinkamomis pastabomis! Nekvailas, neblogas, iš prigimties geras berniukas ir taip toliau. Žodžiu, tinkamas tik karvėms ganyti. O aš apie nieką kitą nesvajojau kaip tik būti kunigas. Būti kunigas arba mirti! Mano širdis taip kraujavo, kad Viešpats Dievas leido mane sugundyti savižudybe – tikra tiesa. Ponas mano tėtušis buvo teisingas žmogus. Nusivežė mane savo dviračiu vežimėliu pas monsinjorą, su savo tetos, Apsilankymo vienuolyno Namiūre vyresniosios, laiškeliu. Monsinjoras taip pat buvo teisingas žmogus. Iškart įsileido mane į savo kabinetą. Puoliau jam prie kojų, pasakiau apie patirtą pagundą ir kitą savaitę buvau pasiųstas į jo aukštąją seminariją, nelabai madingą, bet solidžią įstaigą. Svarbu ne tai! Galiu pasakyti, kad žvelgiau į akis mirčiai ir kokiai mirčiai! Nuo šiol nusprendžiau būt apdairus, nekvailioti. Neišeit iš rikiuotės, kaip sako kariškiai, vengti komplikacijų. Mano Kūdikėlis Jėzus pernelyg mažas, kad itin domėtųsi muzika arba literatūra. Beje, jis tikriausiai surauktų nosytę, pamatęs, kad žmonės, užuot atnešę šviežių šiaudų jaučiui ar nuvalę grandykle asiliuką, tik varto akis.

Sugriebęs už pečių, jis išstūmė mane iš kambario, vos neparklupau nuo draugiško jo didelių rankų tapšnojimo. Paskui mudu drauge išgėrėme kadagių degtinės. Staiga jis pažvelgė man tiesiai į akis: tvirtai ir valdingai. Tai buvo tarsi kitas žmogus, neprivaląs kam nors atsiskaityti, senjoras.

– Vienuoliai yra vienuoliai, – pasakė jis, – aš ne vienuolis. Nesu vienuolių vyresnysis. Turiu savo bandą, tikrąją bandą, negaliu šokti priešais arką su savo avelėmis – paprastais gyvulėliais; į ką tuomet būčiau panašus, pasakyk, jei gali. Gyvuliai

kaip gyvuliai, nei pernelyg geri, nei pernelyg blogi – jaučiai, asilai, melžiami ir darbiniai galvijai. Turiu taip pat ir ožių. Ką man su jais veikti? Nei papjauti, nei parduoti. O abatui su mitra tereikia tik paliepti broliui vartininkui. Jei per klaidą koks ožys pasitaikys, šis vienu rankos mostu tuo ožiu atsikratys. O aš negaliu, mes privalome su viskuo susitvarkyti, net su ožiais. Viešpats nori, kad jam kiekvieną gyvulį sugrąžintume geros būklės, nesvarbu, kas jis – ožys ar avis. Ir neįsikalk į galvą, kad ožys neturi dvokti ožiu, tik laiką sugaiši, dar, ko gero, pulsi į neviltį. Seni kolegos mano, kad esu optimistas, linksmasis Jonelis, jauni, tokie kaip tu, – kad esu baubas, pernelyg kietas su savo žmonėmis, pernelyg karingas, šiurkštus. Ir vieni, ir kiti ant manęs pyksta, kad neturiu nuosavo reformos plano kaip visi arba kad laikau jį užspaudęs kišenėje. „Tradicija!“ – bamba seniai. „Evoliucija!“ – gieda jauni. O aš manau, kad žmogus yra žmogus, jis ir dabar ne daugiau vertas nei pagonių laikais. Svarbu žinoti ne tai, ko jis vertas, o kas jam vadovauja. Ak! Jei duotų valią Bažnyčios vyrams! Įsidėmėk, visai nesistengiu idealizuoti viduramžių: XIII amžiaus žmonės nebuvo šventi, o vienuoliai, nors ir nebuvo tokie kvaili kaip šiandien, užtat daugiau gerdavo, nieko nepasakysi. Bet mes dėjome imperijos pamatus, mano berniuk, imperijos, šalia kurios cezarių imperija būtų tik mėšlo krūva, mes kūrėme taiką, tikrąją *Pax romana*. Krikščioniška visuomenė – štai ką būtume visi drauge sukūrę. Krikščioniška visuomenė nėra šventeivų visuomenė. Bažnyčios stiprūs nervai, ji nesibaimina nuodėmės, atvirkščiai. Ji ramiai žvelgia jai į akis ir netgi, sekdama mūsų Viešpaties pavyzdžiu, ją prisiima. Jei geras

darbininkas šešias savaitės dienas padoriai dirbo, jam galima atleisti, kad šeštadienio vakarą prisigers. Štai apibrėšiu tau krikščionišką visuomenę jos priešingybe. Krikščioniškos visuomenės priešingybė – bedžiaugsmė senių visuomenė. Pasakysi, kad šis apibrėžimas nelabai teologiškas. Sutinku. Bet jis gali priversti susimąstyti per sekmadienio Mišias žiovaujančius ponus. Ir kaip jiems nežiovauti! Argi gali Bažnyčia juos išmokyti džiaugtis per menką savaitės pusvalandį! Netgi atmintinai išmokę Tridento susirinkimo katekizmą, jie tikriausiai nepralinksmėtų.

Kodėl mūsų vaikystės laikai mums atrodo tokie saldūs, tokie šviesūs? Juk vaikas turi savo sielvartų kaip ir visi, apskritai jis toks beginklis prieš skausmą, prieš ligą! Vaikystė ir gili senatvė turėtų būti du didžiausi žmogaus išbandymai. Bet kaip tik iš savo bejėgiškumo vaikas nuolankiai semia patį savojo džiaugsmo principą. Jis pasikliauja savo motina, supranti? Dabartis, praeitis, ateitis, visas jo gyvenimas sutelpa į vieną žvilgsnį, o tas žvilgsnis – šypsena. Taigi, mano berniuk, jei mums nebūtų trukdoma, mes, Bažnyčia, suteiktume žmonėms šį absoliutų saugumą. Įsidėmėk, jog kiekvienam tektų nė kiek nemažesnė nemalonumų dalis. Badas, troškulys, skurdas, pavydas, – mes niekada nebūsime pakankamai stiprūs, kad suraitytume velnią, toli gražu ne! Bet žmogus tuomet jaustųsi esąs Dievo vaikas, štai kur stebuklas! Jis gyventų ir mirtų su šia mintimi makaulėje, – tai nebūtų vien iš knygų sužinota mintis, – ne. Nes ja mūsų dėka būtų persisunkę papročiai, įpročiai, pramogos, pasilinksminimai ir patys menkiausi poreikiai. Ir netrukdytų valstiečiui dirbti žemę, mokslininkui plušėti prie logaritmų lentelės, netgi inžinieriui konstruoti žaisliukus

suaugusiesiems. Mes pribaigtume vienatvę, su šaknimis išrautume ją iš Adomo širdies. Ne tokie jau kvaili buvo pagonys, garbinę šitiek dievų: jiems vis dėlto pavyko sukurti vargšams žmogeliams primityvios harmonijos su neregimu iliuziją. Bet dabar šitoks pokštas nė skatiko nevertas. Be Bažnyčios liaudis visada bus pavainikių, pamestinukų liaudimi. Aišku, jai dar lieka viltis būti pripažintai Šėtono. Deja! Ilgai gali tekt laukti juodųjų Kalėdų! Tepalieka batelius prie židinio! Velniui jau įgriso dėti į juos savo mechaninius žaisliukus, kurie, vos išrasti, tučtuojau išeina iš mados, tad dabar jis įmeta tik maišelius kokaino, heroino, morfijaus, dar kokių nors jam beveik nieko nekainuojančių šlykščių miltelių. Vargšeliai! Viską išsėmė, net ir nuodėmę. Ne kiekvienas, kuris nori, linksminasi. Vaikas ištisus metus gali džiaugtis lėle už keturis su, tuo tarpu senis žiovauja spoksodamas į žaisliuką už penkis šimtus frankų. Kodėl? Todėl, kad neteko vaikystės dvasios. Tai va, Viešpats Dievas pavedė Bažnyčiai saugoti žmonėse šią vaikystės dvasią, šį naivumą, šį gaivumą. Pagonybė nebuvo gamtos priešas, bet tik krikščionybė ją išaukština, sudvasina, pakelia iki žmogaus, jo svajonės. Norėčiau, kad man į rankas patektų kuris nors tų mokslinčių, kaltinančių mane obskurantizmu, tuomet jam pasakyčiau: „Aš nekaltas, kad dėviu laidotuvininko drabužius. Pagaliau popiežius rengiasi baltai, o kardinolai raudonai. Turiu teisę vaikščioti pasidabinęs it Sabos karalienė, nes nešu džiaugsmą. Jums duočiau jo už dyką, jei tik paprašytumėt. Bažnyčia kupina džiaugsmo, tokio, koks yra skirtas šiam liūdnam pasauliui. Visa, ką kreipiat prieš ją, kreipiat prieš džiaugsmą. Argi aš kliudau jums apskaičiuoti lygiadienių precesiją ar skal-

dyti atomą? Bet kas iš to, jei prasimanytumėt patį gyvenimą, kai esate praradę gyvenimo prasmę? Jums telieka tik viena: paleisti kulką į kaktą savo retortų akivaizdoje. Prasimanykite sau gyvenimą, kiek tik jums telpa! Jūsų sukurtas mirties vaizdas pamažu nuodija vargšų sąmonę, iš lėto temdo, blankina jų paskutinius džiaugsmus. Dar šiek tiek pratempsit, kol jūsų pramonė ir kapitalai leidžia paverst pasaulį muge, pasitelkus svaiginančiu greičiu besisukančius mechanizmus, trenkiant dūdų orkestrui ir sproginėjant fejerverkams. Bet palaukit, palaukit – stos pirmoji tylos akimirka. Ir tada jie išgirs žodį, – ne tą, kurio išsižadėjo, kuris ramiai skelbė: „Aš esu Kelias, Tiesa, Gyvenimas“, – o tą, kylantį iš bedugnės: „Aš esu amžiams užverti vartai, aklavietė, melas ir pražūtis“.

Šiuos paskutinius žodžius jis ištarė tokiu niūriu balsu, kad aš tikriausiai išblyškau, o gal greičiau pageltau, – deja, pastaraisiais mėnesiais taip išblykštu, – nes jis man įpylė antrą taurelę kadagių degtinės ir mudu pradėjome kalbą apie kitką. Jo linksmumas man nepasirodė dirbtinis, netgi ir ne apsimestas, nes manau, kad yra būdingas jo prigimčiai – jo siela linksma. Tačiau jo žvilgsniui ne iškart pavyko prie jos prisiderinti. Kai išeidamas jam nusilenkiau, jis peržegnojo man kaktą nykščiu ir įkišo šimto frankų banknotą man į kišenę:

– Lažinuosi, kad esi be skatiko, iš pradžių visada sunku, grąžinsi, kai galėsi. Na, nešdinkis ir niekada nepasakok nieko apie mudu kvailiams.

„Atnešt šviežių šiaudų jaučiui, nugrandyt asiliuką“, – šie žodžiai atgijo mano mintyse šį rytą, kai lupau sriubai bulves.

Man už nugaros į virtuvę įėjo mero padėjėjas, aš staigiai pašokau nuo kėdės, net neturėjau kada nusikratyti lupenas, pasijutau juokingas. Beje, jis atnešė gerą naujieną: municipalitetas sutiko iškasti man šulinį, tai leis sutaupyti dvidešimt su per savaitę, kuriuos moku berniukui choristui už tai, kad man nešioja vandenį. Norėjau jam tarti žodį apie jo smuklę, – jis dabar ketina kiekvieną ketvirtadienį ir sekmadienį rengti šokius, – ketvirtadieniais jie vadinsis „šeimos šokiais", į juos jis vilioja netgi mergaites iš fabriko, o vaikinai linksminsis jas nugirdydami.

Bet neišdrįsau. Jis turi įprotį žvelgti į mane su šypsena, apskritai net geranore, skatinančia mane kalbėti taip, tarsi, kad ir ką sakyčiau, būtų visiškai nesvarbu. Beje, bus patogiau apie tai su juo pašnekėti jo namuose. Turiu dingstį apsilankyti: jo žmona sunkiai serga ir jau kelias savaites neišeina iš kambario. Ji, regis, nebloga moteris ir, kaip man sakė, anksčiau gana uoliai lankė pamaldas.

„... Atnešt šviežių šiaudų jaučiui, nugrandyt asiliuką..." – tiek to. Bet paprasti darbai nėra patys lengviausi, atvirkščiai. Gyvulių poreikiai gan menki, visada tie patys, o tuo tarpu žmonių! Gerai žinau tas šnekas apie kaimiečių paprastumą. Pats esu kaimiečių sūnus ir manau, jog jie baisiai sudėtingi. Betiune, kur pradėjau dirbti vikaru, mūsų globojami jauni darbininkai, vos pralaužus pirmuosius ledus, apstulbino mane savo prisipažinimais, be atvangos stengėsi save suprasti, jutai, kaip per kraštus liejasi užuojauta sau patiems. Kaimietis retai kada save myli, o jeigu ir rodo tokį žiaurų abejingumą

tam, ką jis myli, tai ne dėl to, kad abejotų šiuo prisirišimu, o daugiau dėl to, kad jo nepaiso. Be abejo, jis pernelyg nesistengia pasitaisyti. Bet nepasakytum, kad puoselėtų kokią nors iliuziją savo trūkumų ir ydų atžvilgiu, – kantriai pakenčia jas visą savo gyvenimą, iš anksto nusprendęs, kad jos nepataisomos, tiktai rūpinasi, kaip sutramdyti jokios naudos neduodančius ir brangiai atsieinančius gyvulius ir kaip kuo mažiau išleisti jų pašarui. O kadangi šių visada slaptų gyvenimų tyloje pasitaiko, kad pabaisų godulys ima augti, pasenęs žmogus nebepajėgia savęs paties pakęsti, jį erzina bet kokia užuojauta, nes jis įtaria, jog ji – kažkoks sandėris su vidiniu priešu, iš lėto ryjančiu jo jėgas, jo darbą, jo turtą. Ką pasakyti šiems vargšams? Šitaip sutinki mirties guolyje senius pasileidėlius, kurių šykštumas tebuvo tik kartus atlygis, bausmė, kokiai su nepalenkiamu griežtumu pats save pasmerkė. Ir jau ant agonijos slenksčio koks nors baimės išplėštas žodis ima ir paliudija neapykantą sau, kurios galbūt neįmanoma atleisti.

Turbūt mano jau prieš dvi savaites priimtas sprendimas apsieiti be šeimininkės paslaugų aiškinamas neteisingai. Šį reikalą itin komplikuoja aplinkybė, kad jos vyrą poną Pegrijo pilies savininkai neseniai nusamdė medžioklės prievaizdu. Vakar jis netgi prisiekė Sen Vaste. O aš vaizdavau labai apsukrų pirkdamas iš jo statinaitę vyno! Šitaip be reikalo išleidau tetulės Filomenos du šimtus frankų, nes ponas Pegrijo dabar atsisakė *Bordeaux* firmos komivojažieriaus pareigų, nors ir perdavė jai mano užsakymą. Spėju, kad jo įpėdinis susišluos visą pelną iš mano kukliai parodyto išlaidumo. Kokia kvailystė!

Taigi kokia kvailystė! Vyliausi, kad šis dienoraštis man padės išsaugoti nuolat sprunkančią mintį tomis retomis akimirkomis, kai galiu šiek tiek susikaupti. Tikėjausi, kad jis bus savotiškas mano pokalbis su Viešpačiu Dievu, maldos pratęsimas, būdas nugalėti maldos kalbėjimo sunkumus, dar pernelyg dažnai man atrodančius neįveikiamais, galbūt dėl skausmingų skrandžio spazmų. Ir štai dienoraštis atvėrė man, kokią neišmatuojamai milžinišką vietą mano vargingame gyvenime užima tūkstančiai menkų kasdieninių rūpesčių, o kartais tikėdavau jų atsikratęs. Gerai suvokiu, kad Viešpats neatmeta net ir nereikšmingų mūsų širdgėlų, kad nieko neniekina. Bet kam įtvirtinti popieriuje tai, ką, priešingai, turėčiau pasistengti kuo greičiau pamiršti? Blogiausia, kad šie mano išpažinimai žadina man tokį saldumą, jog jau vien to turėtų pakakti, kad susimąstyčiau. Tuo tarpu, kai prie lempos šviesos keverzoju šiuos puslapius, kurių niekada nieks neskaitys, juntu buvimą kažko neregimo, tikrai ne Dievo, greičiau kokio į mane panašaus draugo, nors ir skirtingo, kitokio savo esme... Vakar vakare šį buvimą pajutau taip aštriai, jog net užklupau save, kreipiantį galvą artyn nežinia kokio įsivaizduojamo klausytojo, apėmus netikėtam troškimui pravirkti, ir dėl to susigėdau.

Beje, verčiau išbandyt visa tai iki galo – noriu pasakyti, kad tęsiu tai bent kelias savaites. Netgi pasistengsiu užrašinėti viską, kas ateina į galvą, be atrankos (kartais dar pasitaiko, kad dvejoju ieškodamas epiteto, save patį taisau), o tada užkišiu tuos popiergalius giliai į stalčių ir kiek vėliau, davęs pailsėti galvai, juos perskaitysiu.

II

Šį rytą po Mišių ilgai kalbėjausi su panele Luiza. Iki šiol ją retai matydavau bažnyčioje savaitės dienomis, nes ji yra mokytoja pilyje, tad mudu abu privalome laikytis itin santūriai. Ponia grafienė ją labai vertina. Ji, regis, ketino stoti į Šventosios Klaros vienuolyną, bet pasišventė senai ligotai motinai, mirusiai tiktai pernai. Abu berniukai ją dievina. Deja, vyresnioji duktė panelė Šantalė nerodo jai jokios simpatijos ir netgi, ko gero, mėgaujasi ją žemindama, elgdamasi su ja kaip su tarnaite. Gal tai tik vaikiškumas, bet tai žiaurus panelės Luizos kantrybės išbandymas, o ji, kaip sužinojau iš ponios grafienės, yra iš labai geros šeimos ir gavusi puikų išsilavinimą.

Kaip suprantu, pilyje pritaria mano sprendimui apsieiti be tarnaitės. Vis dėlto jie mano, jog būtų geriau, jei mane aptarnautų, na, bent vieną du kartus per savaitę ateinanti tarnaitė. Aišku, tai principo klausimas. Klebonija, kurioje gyvenu, labai patogi, tai pats gražiausias namas apylinkėje, neskaitant pilies, o aš pats skalbsiu savo baltinius! Atrodys, lyg tai darau tyčia.

Gal neturiu teisės išsiskirti iš savo kolegų, ne turtingesnių už mane, bet geriau tvarkančių savo kuklias pajamas. Nuoširdžiai

tikiu, kad nesvarbu, esi turtingas ar vargšas, tik norėčiau, kad mūsų vyresnybė kartą visiems laikams išspręstų šį klausimą. Iš mūsų reikalaujama buržuazinės gerovės, kuri ne mūsų kišenei... Gali nesunkiai likti garbingas ir būdamas didelis vargšas. Kam apsimesti? Kam paversti mus skurdžiais?

Guodžiausi mintimi, jog mokysiu katekizmo pagrindų, privačiai rengsiu Pirmajai komunijai, kaip to nori šventasis tėvas Pijus X. Ir šiandien juntu, kaip perpildo širdį švelnumas, vos tik užgirstu jų balsų gaudesį iš kapinių, geležimi kaustytų klumpių kaukšėjimą ant slenksčio. *Sinite parvulos...* *Svajojau, kaip kalbėsiu jiems vaikiškais žodžiais, kuriuos taip greit surandu, apie viską, ką turiu pasilaikyti sau, viską, ko neįmanoma perteikti iš sakyklos, kurioje mane tikino būti santūrų. O! Suprantama, neperžengčiau ribų! Bet pagaliau labai didžiuočiausi, kad privalau kalbėti jiems apie ką kita, o ne apie trupmenas ar civilinę teisę, kad man nereikia užsiiminėti tuo atgrasiu elementariu supažindinimu su daiktais, kuris iš esmės tėra tik elementarus supažindinimas su daiktais ir nieko daugiau. Žmogų moko daiktai! Be to, atsikračiau tos kone liguistos baimės, kokią, manau, patiria kiekvienas jaunas kunigas, kai vartoja tam tikrus žodžius, tam tikrus vaizdus; baimės, kad bus išjuoktas; dviprasmiškumo baimės, kuri gniuždo mūsų polėkį, verčia mus griežtai laikytis doktrinos mokymų žodyno, tokio nuvalkioto, bet užtai tokio užtikrinto, jog nieko neužgauna ir bent jau turi tą privalumą, kad būdamas toks neapibrėžtas ir nuobodus atima bet kokį ironiškų komentarų norą. Mūsų

* Leiskite vaikus... (lot.)

paklausius, pernelyg dažnai patikėtum, kad skelbiame spiritualistų Dievą, Aukščiausią Būtybę, nežinia ką, kas, šiaip ar taip, nepanašus į mūsų Viešpatį, kurį pažįstame kaip stebuklingą gyvąjį draugą, kuris kenčia dėl mūsų vargų, džiaugiasi dėl mūsų džiaugsmų, kuris bus su mumis per mūsų agoniją, priims mus į savo glėbį, į savo širdį.

Pajutęs berniukų pasipriešinimą, iškart nutilau. Pagaliau tai ne jų kaltė, jei ankstyvą – neišvengiamą – pažintį su gyvuliais dabar papildo kassavaitiniai kino seansai.

Kai jų lūpos galėjo pirmąkart ištarti žodį „meilė", jis jau buvo juokingas, purvinas žodis, kurį jie mielai vytųsi kvatodami ir svaidydami akmenimis it kokią varlę. Bet mergaitės suteikė man kiek vilties, ypač Serafita Diumušel. Ji geriausia mokinė per katekizmo pamokas, linksma, švarutė, nors žvilgsnis šiek tiek įžūlokas, bet tyras. Pamažu įpratau ją išskirti iš jos ne tokių atidžių draugių, dažnai klausinėdavau, atrodė, lyg kalbu vien jai. Praėjusią savaitę, zakristijoje apdovanojęs ją šventu paveikslėliu už gerą mokymąsi per savaitę, nieko negalvodamas uždėjau jai rankas ant pečių ir paklausiau:

– Nekantrauji kuo greičiau priimti gerąjį Kristų? Ar tau ne per lėtai slenka laikas?

– Ne, – atsakė ji man, – kodėl? Kada bus, tada bus.

Likau suglumintas, bet ne itin pasipiktinau, nes pažįstu vaikų klastą. Paklausiau:

– Juk supranti? Taip gerai klausaisi manęs!

Tuomet jos veidukas įsitempė, ji įsmeigė į mane akis ir atsakė:

– Todėl, kad jūsų labai gražios akys.

Aš, suprantama, apsimečiau neišgirdęs jos žodžių, mudu drauge išėjome iš zakristijos, o iki šiol tarpusavy besišnabždėjusios draugužės staiga nutilo, tada ėmė kvatotis. Aišku, viskas buvo iš anksto sutarta.

Paskui stengiausi elgtis kaip visada, nenorėjau duotis įtraukiamas į jų žaidimą. Bet vargšė mažylė, be abejo, kitų paskatinta, persekioja mane patyliukais savo grimasomis, dedasi tikra moterim, kai pakelia sijoną, kad užsirištų keliaraištį. Dieve brangus, vaikai tėra vaikai, bet iš kur šitoks šių mažylių priešiškumas? Ką joms padariau?

Vienuoliai kenčia už sielas. O mes priimam sielų kančią. Ši vakar vakare mane aplankiusi mintis visą naktį prie manęs budėjo it angelas.

Šiandien mano paskyrimo į Ambrikūrą sukaktis. Jau trys mėnesiai! Šįryt nuoširdžiai pasimeldžiau už savo parapiją, savo vargšę parapiją, – pirmą ir galbūt paskutinę, nes norėčiau čionai numirti. Mano parapija! Žodis, kurio negali tarti be susijaudinimo, – bet ką aš sakau! – be meilės polėkio. Ir vis dėlto jis dar tebežadina manyje miglotas mintis. Žinau, kad ji išties realiai egzistuoja, kad esame amžiams susieti, nes ji – gyva nesugriaunamos Bažnyčios ląstelė, o ne administracinė fikcija. Bet norėčiau, kad Viešpats Dievas atvertų man akis ir ausis, kad leistų išvysti jos veidą, išgirsti jos balsą. Ar ne per daug prašau? Mano parapijos veidas! Jos žvilgsnis! Tikriausiai tai švelnus, liūdnas, kantrus žvilgsnis, įsivaizduoju jį šiek tiek panašų į savo, kai liaujuosi grumtis, leidžiuosi pasroviui šios didelės nematomos upės, kuri mus visus sumišai – gyvus ir

mirusius – neša į Amžinybės gelmes. Ar tai ne viso krikščioniškojo pasaulio, visų parapijų, gal netgi... visos vargšės žmonių giminės žvilgsnis? Toks, kokį išvydo Dievas nuo kryžiaus aukštumos. Atleisk jiems, nes jie nežino ką daro...

(Man šovė mintis panaudoti šią pastraipą, šiek tiek ją paredagavus, savo sekmadieniniame pamoksle. *Parapijos žvilgsnis* sukėlė šypseną ir aš akimirkai užsikirtau vidury sakinio pajutęs, deja, labai aiškiai, jog vaidinu komediją. Tačiau Dievas žino, kad buvau nuoširdus! Bet mus pernelyg jaudinančiuose vaizduose visada esti kažko netyro. Esu tikras, kad Torsy dekanas mane pasmerktų. Išeinant po Mišių, ponas grafas savo šiek tiek nosiniu juokingu balsu man pasakė: „Kalbėjote su gražiu polėkiu!“ Norėjau prasmegt skradžiai į žemę.)

Panelė Luiza man perdavė kvietimą pietų pilyje kitą antradienį. Nors šiek tiek varžiausi panelės Šantalės, vis dėlto buvau beketinąs atsisakyti, bet panelė Luiza man patyliukais davė ženklą, kad sutikčiau.

Antradienį į kleboniją vėl ateis šeimininkė. Ponia grafienė tokia gera, jog užmoka jai už vieną darbo dieną per savaitę. Man buvo taip gėda dėl mano baltinių, kad šįryt nulėkiau į Sen Vastą ir nusipirkau trejus marškinius, apatinukes, nosinių, žodžiu, šioms stambioms išlaidoms vos pakako pono Torsy klebono šimto frankų. Be to, teks jai duoti pietų, o dirbančiai moteriškei reikia tinkamo maisto. Laimė, man pasitarnaus mano bordo. Vakar jį išpilsčiau į butelius. Man jis pasirodė truputį drumstas, bet aromatingas.

Dienos eina ir eina... Kokios jos tuščios! Dar šiaip taip susitvarkau su savo kasdieninėmis pareigomis, bet vis atidėlioju rytdienai nusibrėžtos kuklios programos vykdymą. Tikriausiai trūksta įpratimo. O kiek laiko sugaištu vaikščiodamas! Visų arčiausias man priklausantis kaimas yra už gerų trijų kilometrų, kitas už penkių. Iš dviračio man maža naudos, nes kylant į kalną, ypač nevalgius, prasideda baisūs skrandžio skausmai. Ši parapija žemėlapyje tokia mažytė!.. Gerai pagalvojus, tai ir mokytojas ima pažinti dvidešimt trisdešimt savo klasės mokinių, – maždaug vienodo amžiaus ir panašios socialinės padėties, paklūstančių vienai disciplinai, besimokančių tų pačių dalykų, – tik antrą trimestrą... Regis, mano gyvenimas, visos mano gyvenimo jėgos prasmegs smėlyje.

Panelė Luiza dabar kasdien ateina į Mišias. Tačiau pasirodo ir taip greitai dingsta, kad kartais nepastebiu jos buvimo. Be jos bažnyčia būtų tuščia.

Vakar sutikau Serafitą drauge su ponu Diumušeliu. Šios mažylės veidas, man regis, diena iš dienos keičiasi: anksčiau toks permainingas ir judrus, dabar jis man atrodo kažkoks sustingęs, ne pagal amžių atšiaurus. Man su ja kalbant, ji stebėjo mane taip atidžiai, jog sutrikęs išraudau. Gal turėčiau įspėti jos tėvus? Bet dėl ko?

Ant lapo, kurį šįryt radau, be abejo, tyčia paliktą viename katekizme, negrabia ranka buvo nupiešta mažytė moters figūrėlė, o po ja užrašas: „Pono klebono numylėtinė“. Kadangi knygas kiekvienąsyk išdaliju kaip papuola, nėra prasmės ieškoti šio pokšto autoriaus.

Nors ir kaip save tikinčiau, kad be šitokių nemalonumų neapsieinama net visų geriausiose mokymo įstaigose, kad tai sena pasaka, nepajėgiu galutinai nurimti. Mokytojas visada gali atsiverti savo viršininkui, išlaukti. Tuo tarpu šiuo atveju... „Priimti sielų kančią“, – visą naktį kartojau sau šią guodžiančią frazę. Bet angelas nesugrįžo.

Vakar atėjo ponia Pegrijo. Ji man pasirodė tokia nepatenkinta ponios grafienės skirtu užmokesčiu, kad pamaniau turįs pridėti penkis frankus iš savo kišenės. Pasirodo, per anksti išpilsčiau vyną į butelius ir be reikiamo atsargumo, tad jį sugadinau. Virtuvėje butelį radau beveik nepradėtą.

Ši moteriškė, aišku, nedėkingo būdo, gan nemalonių manierų. Bet reikia būti teisingam: duodu negrabiai, juokingai varžydamasis, šitai klaidina žmones. Retai kada pajuntu, kad darau žmogui ką nors malonaus, tikriausiai todėl, kad labai šito trokštu. Žmonės mano, kad duodu gailėdamas.

Antradienį buvome susirinkę pas Ebiuterno kleboną į mėnesinę paskaitą. Ponas abatas Tomas, istorijos licenciatas, gvildeno temą: „Reforma, jos šaltiniai ir priežastys“. Išties Bažnyčios būklė XVI a. kelia drebulį. Autoriui dėstant neišvengiamai kiek monotonišką pranešimą, stebėjau klausytojų veidus ir neįžvelgiau juose nieko kita, išskyrus mandagų smalsumą, tarsi būtume susirinkę išklausyti kokio nors faraonų istorijos skirsnio. Šis akivaizdus abejingumas mane kadaise siutindavo. Dabar manau, kad jis – didžiulio tikėjimo, taip pat gal ir nesąmoningo išdidumo ženklas. Nė vienas iš šių vyrų negalėtų patikėti, kad Bažnyčiai gresia pavojus, nesvarbu, kokios būtų

priežastys. Aišku, mano paties pasitikėjimas nė kiek nemažesnis, bet tikriausiai kitokios rūšies. Jų saugumo jausmas man kelia siaubą.

(Truputį gailiuosi parašęs žodį „išdidumas", bet vis dėlto negaliu jo išbraukti, nes nerandu kito, galinčio geriau nusakyti tokį žmogišką, tokį konkretų jausmą. Pagaliau Bažnyčia – tai ne idealas, kurį reiktų įgyvendinti, ji egzistuoja, o jie yra jos viduje.)

Po paskaitos išdrįsau kukliai užsiminti apie savo nusibrėžtą programą. Pusę jos punktų dar nutylėjau. Be didelio vargo buvau įtikintas, jog netgi iš dalies jai įvykdyti reiktų keturiasdešimt aštuonių valandų per parą ir tokios asmeninės įtakos, kokios aš toli gražu neturiu ir galbūt niekada neturėsiu. Laimei, nuo manęs nukreipė dėmesį Lembro klebonas, kuris, būdamas savo srities specialistas, puikiai nušvietė kaimo savitarpio paramos kasų ir žemės ūkio kooperatyvų problemą.

Gan liūdnas grįžau per lietų namo. Nuo lašelio išgerto vyno ėmė baisiai skaudėti skrandį. Aišku, nuo rudens smarkiai sulysau, tikriausiai vis blogiau atrodau, tad nuo šiol manęs nebeklausinėja apie sveikatą. Kad tik nepritrūktų jėgų! Kad ir kaip stengčiausi, man sunku patikėti, kad Dievas mane pasiims visą – iki galo pasinaudos manimi kaip kitais. Kasdien vis daugiau sukrečia mintis, kad neišmanau apie pačias elementariausias praktinio gyvenimo smulkmenas, kurios, regis, suprantamos kiekvienam be jokio mokymosi, kažkaip intuityviai. Žinoma, nesu kvailesnis už kitus ir jei laikausi lengvai įsimenamų formulių, galiu sudaryti įspūdį, kad viską suprantu. Bet šie žodžiai, kiekvienam turintys tikslią prasmę, man,

priešingai, atrodo visi kone tokie patys, kad kartais net pasitaiko, jog pavartoju juos ne vietoje kaip ne tą kortą metąs lošėjas. Per diskusiją apie kaimo savitarpio paramos kasas jaučiausi kaip per klaidą į suaugusiųjų pokalbį įtrauktas vaikas.

Galimas daiktas, mano kolegos neką geriau už mane tai išmano, nepaisant visų brošiūrų, kuriomis mus tiesiog apipila. Bet mane stulbina, kaip greit ir lengvai jie viską pagauna. Beveik visi jie neturtingi ir didvyriškai su tuo susitaiko. Tačiau visa, kas susiję su pinigais, juos, regis, magiškai veikia. Veidai iškart surimtėja, įgauna pasitikėjimo savimi išraišką, kuri mane glumina, priverčia nutilti, įkvepia kone pagarbą.

Labai bijau, kad niekada nebūsiu praktiškas, kad man nepadės patirtis. Paviršutiniško stebėtojo akimis, aš niekuo nesiskiriu nuo savo kolegų, esu toks pat kaimietis kaip ir jie. Bet esu kilęs iš labai neturtingų žmonių – padienių darbininkų, juodadarbių, ūkio tarnaičių, – mums nebūdingas nuosavybės instinktas, jo per amžius aiškiai netekome. Tuo mano tėvas panėšėjo į mano senelį, o šis į savo tėvą, mirusį iš bado baisią 1854 metų žiemą. Dvidešimties su moneta jiems degindavo kišenę, tad bėgdavo susirasti bičiulį, kad ją kuo greičiau pragertų. Mano moksladraugiai mažojoje seminarijoje šiuo atveju neklydo: nors mama užsisegdavo geriausią savo sijoną, užsirišdavo gražiausią kyką, vis tiek atrodydavo nuolanki ir nusižeminusi, šypsodavosi gailia vargšų šypsena, o pagal tai vaikai viską iškart suvokia. Jeigu man trūktų vien nuosavybės jausmo! Bijau, kad įsakinėti sugebu nė kiek ne daugiau nei turėti. O tai jau rimtesnis dalykas.

Nesvarbu! Atsitinka, kad vidutiniški, nelabai gabūs mokiniai prasimuša į pirmąsias eiles. Suprantama, ten jie niekada

nesublizga. Neketinu keisti savo prigimties, nugalėsiu pasišlykštėjimą, štai ir viskas. Jei visų pirma privalau pasišvęsti sieloms, negaliu nežinoti rūpesčių, apskritai teisėtų, užimančių tokią svarbią vietą mano parapijiečių gyvenime. Mūsų mokytojas – nors ir paryžietis – skaito paskaitas apie sėjomainą ir trąšas. Iškart rimtai kibsiu į visus šiuos dalykus.

Taip pat būtina, kad man pasisektų sukurti sporto draugiją, ką padarė dauguma mano kolegų. Mūsų jaunimas domisi futbolu, boksu ir dviračių lenktynėmis. Nejaugi atsisakysiu suteikti jiems malonumą apie visa tai su manim padiskutuoti vien dėl to, kad šio pobūdžio pramogos, – aišku, irgi visiškai teisėtos! – man pačiam nepatinka? Mano sveikatos būklė neleido man atlikti karinės prievolės, tad būtų juokinga, jei bandyčiau dalyvauti jų žaidimuose. Bet galiu domėtis, skaityti kad ir *Echo de Paris* sporto puslapį, – šį laikraštį man gan reguliariai skolina ponas grafas.

Vakar vakare, parašęs šiuos puslapius, atsiklaupiau prie lovos ir meldžiau Viešpatį Dievą palaiminti mano ką tik priimtą sprendimą. Staiga mane apėmė jausmas, kad žlugo visos jaunystės svajonės, viltys, siekiai, atsiguliau krečiamas drebulio ir užmigau tiktai auštant.

Panelė Luiza šįryt per visas Mišias laikė rankomis užsidengusi veidą. Per paskutinę evangeliją tikrai pastebėjau, kad jinai verkė. Sunku būti vienam, dar sunkiau dalytis savo vienatve su abejingais ar nedėkingais.

Nuo to laiko, kai man šovė į galvą nevykusi mintis pono grafo valdytojui rekomenduoti savo buvusį kolegą iš seminarijos mokyklos, kuris mūsų krašte atstovauja vienai stambiai

cheminių trąšų firmai, mokytojas su manimi nebesisveikina. Pasirodo, jis pats atstovauja kitai firmai Betiune.

Ateinantį šeštadienį teks pusryčiauti pilyje. Kadangi svarbiausias, o galbūt ir vienintelis šio dienoraščio tikslas yra išugdyti visišką atvirumą sau pačiam, turiu prisipažinti, jog man tai nėra nemalonu, greičiau jaučiuosi pamalonintas... Ir šito nesigėdiju. Pilių savininkai neturėjo, kaip sakoma, geros reputacijos didžiojoje seminarijoje, tad aišku, kad jaunas kunigas turi likti nepriklausomas nuo aukštuomenės. Bet ir šiuo požiūriu, kaip ir daugeliu kitų, aš esu labai neturtingų žmonių palikuonis, žmonių, niekad nepažinusių nei pavydo, nei valstiečio savininko, visą gyvenimą aukojančio kovai su nederlinga dirva, pagiežos dykaduoniui, kuris iš tos pačios žemės gauna rentą. Tad jau seniai mes, mūsų gentis neturi jokių reikalų su senjorais! Amžiais priklausėme būtent šiam valstiečiui savininkui ir nėra už jį kietesnio šeimininko, kuriam būtų taip sunku įtikti.

Gavau laišką, gan keistą, iš abato Diufrety. Abatas Diufrety buvo mano klasės draugas mažojoje seminarijoje, paskui baigė mokslus kažkur kitur, o naujausiomis žiniomis, pavadavo kleboną nedidelėje Amjeno vyskupijos parapijoje, – jos klebonas buvo ligotas, tad paprašė pagalbininko. Jis man paliko apie save labai gyvą, kone švelnų prisiminimą. Tada mums keldavo jį kaip pamaldumo pavyzdį, nors man asmeniškai jis atrodė pernelyg nervingas, pernelyg jautrus. Trečioje klasėje jo vieta koplyčioje buvo šalia manęs ir dažnai girdėdavau, kaip

jis kūkčioja užsidengęs veidą mažomis rankutėmis, visada rašaluotomis ir tokiomis pabalusiomis.

Jo laiškas išsiųstas iš Lilio (kiek prisimenu, ten vienas jo dėdė, buvęs žandaras, turėjo bakalėjos krautuvę). Stebiuosi, kad jis nė kiek neužsimena apie savo tarnybą, kurią tikriausiai dėl ligos turėjo palikti. Pasakojo, kad jam gresia džiova. Nuo jos mirė jo tėvas ir motina.

Nuo to laiko, kai nebeturiu tarnaitės, paštininkas įprato pakišti laiškus po durimis. Tad užantspauduotą laišką radau atsitiktinai, prieš pat eidamas gulti. Man ši akimirka labai nemaloni, atidedu ją kiek tik galiu. Skrandžio skausmai apskritai pakenčiami, bet neįsivaizduojamai įkyrūs, nesiliaujantys. Pamažu užvaldo vaizduotę, susitelkia galvoje, reikia nemaža drąsos, kad neatsikeltumei. Beje, retai kada pasiduodu tokiai pagundai, nes šalta.

Tad atplėšiau voką nujausdamas blogą naujieną – netgi blogiau – ištisą blogų naujienų grandinę. Aišku, tai gan nemalonus polinkis. Nieko nepadarysi. Man nepatinka šio laiško tonas. Įžvelgiu jame kažkokį nenatūralų, kone nepadorų linksmumą, turint galvoje, jog mano vargšas draugužis bent jau dabar negali atlikti savo pareigų. „Tik tu vienas sugebi mane suprasti“, – rašo jis. Kodėl? Prisimenu, kad jis – gerokai puikesnis mokinys nei aš – mane šiek tiek niekino. Žinoma, už tai jį tik daugiau mylėjau.

Kadangi jis prašo mane skubiai apsilankyti, netrukus viskas išaiškės.

Labai jaudinuosi dėl būsimo vizito į pilį. Nuo pirmų žodžių galbūt priklauso sėkmė tokių mano širdžiai brangių sumanymų, kuriuos, žinoma, leistų įgyvendinti pono grafo pinigai ir įtaka. Kaip visada, mano nepatyrimas, kvailumas ir tiesiog juokinga nesėkmė lyg tyčia komplikuoja pačius paprasčiausius dalykus. Antai graži šilta sutana, kurią saugojau išimtiniams atvejams, dabar pasidarė per plati. Be to, ponia Pegrijo, beje, mano paties prašymu, išvalė joje buvusias dėmes, bet taip nevykusiai, kad nuo benzino liko baisūs ratilai. Sakytumei, lyg akutės riebaus sultinio paviršiuje. Kažkaip nepatogu eiti į pilį su savo kasdienine sutana. Tiek sykių lopyta, ypač ant alkūnių. Baiminuosi, kad nepamanytų, jog rodau savo neturtą. Juk galima bet ką pamanyti!

Dar norėčiau pajėgti valgyti, bent jau tiek, kad neatkreipčiau į save dėmesio. Betgi neįmanoma nieko numatyti iš anksto, mano skrandis toksai įnoringas! Kilus mažiausiai grėsmei, atsiranda visada toks pats skausmas dešiniame šone, pajuntu kažkokį spūstelėjimą, mėšlungį. Burna iškart išdžiūsta, negaliu nieko praryti.

Visa tai tik nepatogumai ir nieko daugiau. Pakeliu juos gan nesunkiai, nesu lepūnėlis, tuo panašus į savo motiną. „Tavo motina buvo kieta“, – mėgsta kartoti mano dėdė Ernestas. Vargšams tai turbūt reiškia nepailstančią šeimininkę, kuri niekada neserga ir kurios prieš mirtį nereikia slaugyti.

Ponas grafas tikrai daugiau panašus į tokį valstietį kaip aš, negu į kokį nors turtingą pramonininką, su kuriais man teko susidurti anksčiau, kai buvau vikaras. Iš pat pirmų žodžių jis

išsklaidė mano drovumą. Kokią galią turi šie aukštuomenės žmonės, regis, beveik niekuo nesiskiriantys nuo kitų, tačiau nieko kaip kiti nedarantys! Tuo tarpu mane trikdo mažiausias dėmesio ženklas, o čia man rodoma pagarba nė akimirką neleido pamiršti, jog ji skiriama man kaip dvasininkui. Ponia grafienė buvo nuostabi. Buvo apsivilkusi kambarinę suknelę, labai paprastą, o žilus plaukus dengė savotiška mantilija, kuri man priminė mano motinos sekmadieninį galvos apdangalą. Negalėjau susilaikyti jai to nepasakęs, bet paaiškinau taip nevykusiai, kad abejoju, ar ji suprato.

Visi drauge gerokai pasijuokėme iš mano sutanos. Kitur tikriausiai būtų apsimetę, kad nieko nepastebi, ir tai man būtų buvusi kančia. Kaip laisvai šie didikai kalba apie pinigus ir apie visa, kas su jais susiję, kaip santūriai, kaip elegantiškai! Netgi atrodo, kad tikras, autentiškas skurdas iškart įkvepia jiems pasitikėjimą tavimi, sukuria tarp jų ir tavęs savotišką bendrininkavimą. Tai gerai pajutau, kai geriant kavą apsilankė ponas ir ponia Veržėnai (buvę labai turtingi malūno savininkai, praėjusiais metais nusipirkę Ruvrua pilį). Jiems išvykus šiek tiek ironiškas pono grafo žvilgsnis aiškiai bylojo: „Laimingos kelionės, pagaliau vėl esame tarp savų!“ Tačiau daug kas kalba apie panelės Šantalės santuoką su Veržėnų sūnum... Ne tai svarbu! Manau, jog jausmas, kurį taip nevykusiai analizuoju, tai ne vien nuoširdus mandagumas, bet dar kai kas. Geromis manieromis visko nepaaiškinsi.

Be abejonės, norėčiau, kad mano sumanymams užimti jaunimą, sukurti sporto draugiją ponas grafas rodytų daugiau entuziazmo. Nors asmeniškai ir nebendradarbiaudamas, ga-

lėtų neatsisakyti suteikti man nedidelį žemės plotą Latrijere ir atiduoti seną niekam nenaudojamą klojimą, kurį lengva paversti žaidimų, paskaitų, kino ir dar nežinia kokia sale? Gerai suprantu, jog prašyti nemoku taip pat kaip ir duoti, žmonėms reikia laiko pamąstyti, o aš visada laukiu į mano šauksmą atsiliepiančio dvasios polėkio.

Palikau pilį labai vėlai, pernelyg vėlai. Aš ir atsisveikinti nemoku, tik žvilgčioju į ciferblatą ir kaskart apsisukus rodyklei parodau ketinąs tai daryti, sužadindamas mandagų prieštaravimą, kurio nedrįstu nepaisyti. Šitai gali trukti ištisas valandas! Galiausiai išėjau, visai neprisimenu ką pasakęs, bet buvau pilnas pasitikėjimo, džiugesio, jutau, kad tuoj pat turiu pranešti gerą, nuostabią žinią kokiam draugui. Nedaug betrūko, kad pasileisčiau bėgte keliu į kleboniją.

Beveik visada grįždamas namo renkuosi Devro kelią. Ar lyja, ar vėjuota, atsisėdu šlaito viršuje ant tuopos kamieno, nežinia kodėl pamiršto, kelios žiemos čia gulinčio ir jau ėmusio pūti. It koks gobtuvas dengia jį augalai parazitai, kartais šis apdangalas atrodo man atstumiantis, kartais gražus, atsižvelgiant į apnikusias mintis ar metų laiko spalvas. Būtent čia sumaniau rašyti dienoraštį ir manau, jog ši mintis man niekur kitur neateitų į galvą. Šiame miškų ir gyvatvorėmis aptvertų ganyklų, šen bei ten obelų sodais marguliuojančiame krašte nebūčiau atradęs kito tokio stebėjimo punkto, iš kurio kaimas man pasirodo visas tarsi sauja susemtas. Žvelgiu į jį niekada nejusdamas jo atsakančio žvilgsnio. Beje, nemanau, kad jis apie mane nežinotų. Sakytumei, atsukęs nugarą žvilgčioja į mane šnairomis, it katė prisimerkęs.

Ko jis iš manęs nori? Ar apskritai ko nors iš manęs nori? Kitas mano vietoje, antai koks turtuolis, iš čia galėtų įvertinti šių namų iš plaušaplyčių kainą, apskaičiuoti tikslų šių laukų, šių ganyklų plotą, svajoti, kad sumokėjo reikiamą sumą, kad kaimas jam priklauso. Tik ne aš.

Kad ir ką daryčiau, kad ir paskutinį kraujo lašą jam paaukočiau (kartais išties įsivaizduoju, kad jis prikalė mane ant kryžiaus ir dabar žiūri, kaip mirštu), jis man niekada nepriklausys. Nors matau šią akimirką jį tokį baltą, tokį gaivų (Visų Šventųjų proga sienos nubalintos kalkėmis, šiek tiek nuskaidrintomis skalbinių mėliu), vis tiek negaliu pamiršti, jog stovi čia ilgus amžius ir jo senovė mane baugina. Seniai, dar iki XV amžiuje pastatant bažnytėlę, kurioje esu tiktai svečias, kaimas čia kantriai kentė karštį ir šaltį, lietų; vėją ir saulę, čia klestėjo, čia skurdo, įsikibęs į šį žemės lopą, iš kurio čiulpė syvus, atiduodamas jam savo mirusiuosius. Kokia paslaptinga ir reikšminga gyvenimo patirtis! Jis praris mane kaip ir kitus, tikriausiai greičiau už kitus.

Kartais ateina į galvą mintys, kurių niekam nedrįstu patikėti, tačiau jos man neatrodo kvailos, toli gražu ne. Pavyzdžiui, kuo būčiau, jei susitaikyčiau su vaidmeniu, kokį man mielu noru būtų skyrę daugelis katalikų, pirmučiausiai susirūpinusių visuomenės pagrindų išsaugojimu, tai yra, trumpai tariant, savo pačių padėties išsaugojimu? O! Nekaltinu šių ponų veidmainyste, manau, kad jie yra nuoširdūs. Kiek žmonių dedasi esą tvarkos šalininkai, bet iš tiesų gina tik įpročius, kartais netgi paprasčiausią žodyną, kurio žodžiai taip gerai nugludinti,

taip apkramtyti ilgo vartojimo, jog visa pateisina, niekada nieko neginčija? Būtent čia ir glūdi visų keisčiausios žmogaus nelaimės, kad jis privalo patikėti tai, kas brangiausia, kažkam taip nepastoviam ir, deja, lanksčiam kaip žodis. Reikia nemažai drąsos, kad kas sykį tikrintum instrumentą, pritaikytum jį savo užraktui. Verčiau griebiamasi to, kas po ranka, šiek tiek paspaudžiama ir, jei spynos liežuvėlis sukruta, nieko daugiau ir nereikalaujama. Žaviuosi revoliucionieriais, kurie aukojasi dinamitu sprogdindami sienas, tuo tarpu teisėtumą saugantiems žmonėms pakanka raktų ryšulio, kad nieko nepažadinę ramiausiai įeitų pro vartus.

Šįryt gavau savo seno draugo naują laišką, dar keistesnį už pirmąjį. Jis baigiasi taip:

„Mano sveikata nekokia, ji – vienintelis dalykas, kuris tikrai man kelia nerimą, nes būtų apmaudu mirti dabar, po šitiek audrų pagaliau pasiekus uostą. *Inveni portum.** Tačiau nepykstu ant ligos; ji suteikė man taip reikalingą laisvalaikį, kurio niekada neturėčiau. Neseniai pusantrų metų praleidau sanatorijoje. Šitai leido man rimtai perkratyti gyvenimą. Manau, jog, truputį pamąstęs, tu padarytumei tokias pat išvadas kaip ir aš. *Aurea mediocritas.*** Abu šie žodžiai tau įrodys, kad mano reikalavimai kuklūs, kad nesu maištininkas. Atvirkščiai, mano prisiminimai apie mūsų mokytojus kuo puikiausi. Visas blogis – ne doktrinos, o auklėjimas, kurį gavo jie patys ir perdavė mums, nesugebėdami kitaip mąstyti ir jausti. Šis auklėjimas

* Pasiekiau uostą (lot.)

** Aukso vidurys (lot.)

pavertė mus individualistais, vienišiais. Žodžiu, mes niekada neišaugome iš vaikystės, be atvangos prasimanydavome, – užuot gyvenę, prasimanydavome sau sielvartus, džiaugsmus, prasimanydavome Gyvenimą. Tad dabar prieš išdrįsdami žengti bent žingsnį už savo pasaulėlio ribų, turime viską pradėti iš pradžių. Tai sunkus darbas, kurio neatliksi nepaaukojęs savimeilės, bet vienatvė yra dar sunkesnė, kada nors tu šitai suvoksi.

Nėra reikalo tau apie mane kalbėti savo aplinkoje. Darbšti, sveika, pagaliau normali (žodis *normali* triskart pabrauktas) būtis neturi kam nors būti paslaptis. Deja, mūsų visuomenė taip sutvarkyta, kad laimė visada atrodo įtartina. Manau, tam tikras krikščioniškas mokymas, gan tolimas Evangelijų dvasiai, kažin kaip ir išugdė visiems tikintiems ir netikintiems bendrus prietarus. Gerbdamas kito laisvę, iki šiol buvau linkęs verčiau tylėti. Daug mąsčiau, kol nusprendžiau daugiau nebetylėti dėl visų didžiausią pagarbą pelniusio asmens. Nors šiuos kelis mėnesius mano būklė kur kas geresnė, vis dėlto juntu didelį nerimą, apie kurį tau papasakosiu. Kuo greičiau atvažiuok."

Inveni portum... Paštininkas man įteikė laišką, kai šįryt išėjau iš namų skaityti brevijoriaus. Skaičiau jį kapinėse, už kelių žingsnių Arsenas kasė duobę poniai Pinošė, kurią rytoj laidos. Jis taip pat kasinėja, perkrato gyvenimą...

„Kuo greičiau atvažiuok!" – nuo šių žodžių man suspaudė širdį. Po tokio apgalvoto gailaus dėstymo (regis, matau kaip jis plunksnakočio galiuku kasosi smilkinį kaip kadaise) išsprūdęs vaiko skundas, kurio nebepajėgė sulaikyti... Akimirką

stengiausi save tikinti, jog viską išsigalvoju, kad juo papras-čiausiai rūpinasi koks giminaitis. Deja, kiek žinau, jis turi tik seserį, tarnaitę vienoje Montre kavinėje. Bet tikriausiai ne ji tas „visų didžiausią pagarbą pelnęs asmuo“.

Tiek to, vis tiek važiuoju.

Mane aplankė ponas grafas. Kaip visada labai malonus, pagarbus ir drauge paprastas. Paprašė, kad leisčiau jam užsi-rūkyti pypkę ir paliko du triušius, kuriuos nušovė Sovlino miš-kuose. „Ponia Pegrijo jums ištroškins juos rytoj rytą. Ji apie tai įspėta“.

Neišdrįsau jam pasakyti, kad mano skrandis šiuo metu pa-kelia tik sužiedėjusią duoną. Šis troškinys iš mano šeimininkės pareikalaus pusės darbo dienos, o ji netgi juo nepasivaišins, nes visa medžioklės prievaizdo šeima iki ausų soti triušiais. Tiesa, galėčiau likučius pasiųsti per berniuką choristą savo senai var-pininkei, bet tik sutemus, kad niekas nepastebėtų. Ir taip per-nelyg daug šnekų apie mano ne kokią sveikatą.

Ponas grafas ne itin pritaria mano sumanymams. Sako, kad ypač saugočiausi blogo gyventojų nusistatymo, – po karo iki soties prisirijus, jiems būtina virti savo sultyse.

„Per daug nesistenkite, iškart neatsiverkite. Tegu patys žen-gia pirmąjį žingsnį“.

Jis yra sūnėnas markizo de la Roš Masė, kurio valdos vos už dviejų mylių nuo mano gimtojo kaimo. Kadaise ten jis pra-leisdavo dalį savo atostogų ir labai gerai prisimena mano vargšę mamytę, tuo metu tarnavusią pilyje ūkvede ir slapčiomis nuo labai šykštaus velionio markizo jam tepdavusią sviestu didžiules

duonos riekes. Beje, aš gan neapdairiai apie tai paklausiau, bet jis man iškart labai mandagiai, visai nesivaržydamas atsakė. Brangi mamytė! Netgi tokia jauna ir tokia neturtinga sugebėjo įkvėpti pagarbą, simpatiją. Ponas grafas nesako: „Ponia jūsų motina“, – kas atrodytų truputį dirbtina, bet taria: „Jūsų motina“, – pabrėždamas žodį „jūsų“ su tokia rimtimi, tokia pagarba, jog mano akys pilnos ašarų.

Jei šios eilutės kada nors patektų abejingam žvilgsniui, žinoma, būčiau palaikytas naivuoliu. Be abejo, toksai ir esu – tikrai – nes anaiptol nėra žema tas savotiškas žavėjimasis, kokį man įkvepia šis iš išvaizdos paprastas vyras, kartais toks žaismingas, jog atrodo tarsi amžinomis atostogomis besidžiaugiantis amžinas mokinukas. Nemanau, kad jis už kitus protingesnis, sako, esąs gan kietas su savo nuomininkais. Ir ne toks jau pavyzdingas parapijietis, – nors kiekvieną sekmadienį būna per ankstyvąsias Mišias, bet dar niekada nemačiau, kad priimtų Švenčiausiąjį Sakramentą. Nežinia, ar švenčia Velykas. Kaip atsitiko, kad jis iškart užėmė šalia manęs vietą – deja, dažnai tuščią! – draugo, sąjungininko, bičiulio? Gal todėl, kad manau jame radęs natūralumo, kurio bergždžiai ieškau kitur. Nei savo pranašumo suvokimas, nei paveldėtas sugebėjimas įsakinėti, netgi amžius – niekas neuždėjo jam niūraus rimtumo, apdairaus pasitikėjimo savimi antspaudo, kokiu pačius smulkiausius buržua pažymi turto privilegija. Manau, jog buržua nuolat susirūpinę išlaikyti nuotolį (tariant jų pačių žodžiais), tuo tarpu jis yra savo vietoje. O! Puikiai žinau, jo įsakmus, kone šiurkštus, mažiausio atlaidumo niekada neleidžiantis, tačiau nieko nežeidžiantis tonas, kuris netgi visų didžiausiam

vargšui primena ne tiek pavaldumą, kiek laisvai pasirinktą karinę drausmę, itin koketiškas. Norisi tikėti, kad šis koketavimas nėra sąmoningas, bet bijau, kad jo esama daug. Kaip ir didybės. Tačiau mėgaujuosi jo klausydamasis. Ir kai jam kalbu apie parapijos reikalus, apie sielas, apie Bažnyčią, ir kai jis sako „mes“, tarsi mudu su juo galime tarnauti tik tam pačiam dalykui, man atrodo taip natūralu, jog nedrįstu jo pataisyti.

Ponas Torsy klebonas jį ne itin mėgsta. Vadina ne kaip kitaip, tik „grafuku“, – „jūsų grafukas“, sako jisai. Mane šitai erzina. „Kodėl grafukas?“ – paklausiau. – „Todėl, kad jis daikčiukas, gražus daikčiukas, nors ir tikras. Kai matai tokį ant bufeto kaimiečio pirkioj, jis daro įspūdį. Bet pas antikvarą arba aukcione, per didelį išpardavimą, jo netgi nepastebėsi“. – O kai prisipažinau, kad vis dar tikiuosi jį sudominti jaunimo globa, klebonas gūžtelėjo pečiais. – „Graži saksoniško porceliano taupyklėlė tas jūsų grafukas, bet jos nesukulsi“.

Aš išties netikiu, kad jis labai dosnus. Jei ir nedaro įspūdžio, kad jį, kaip daugelį kitų, laiko pinigai, tai jau pats jų tikrai laikosi.

Taip pat norėjau jam užsiminti apie panelę Šantalę, kurios liūdesys man kelia nerimą. Pastebėjau, kad šiuo atžvilgiu jis itin santūrus, bet paskui staiga pralinksmėjo, ir šis linksmumas man pasirodė nenatūralus. Panelės Luizos vardas, regis, jį didžiai suerzino. Jis paraudo, tada jo veidas pasidarė atšiaurus. Aš nutilau.

– Turite draugystės pašaukimą, – man kartą yra pasakęs mano senas mokytojas kanauninkas Diurje. Saugokitės, nes ji virsta aistra. Iš visų aistrų ji vienintelė, nuo kurios niekada neišsigydysi.

Mes saugome, tebūnie. Bet saugome, kad išgelbėtume, štai ko pasaulis nenori suprasti, nes jis stengiasi vien išsilaikyti. Tačiau tuo nebegalima tenkintis.

Senasis pasaulis gal ir galėjo išsilaikyti. Išsilaikyti ilgai. Jis buvo tam sukurtas. Buvo baisiai sunkus, milžiniškas svoris jį laikė prispaudęs prie žemės. Buvo susitaikęs su neteisybe. Užuot gudravęs su ja, priėmė ją visą, ištisą luitą, pavertė ją įstatymu, tokiu kaip ir kiti, įsteigė vergiją. O, be abejo, kad ir kokią tobulybę būtų pasiekęs, vis tiek nepajėgė nusimesti Adomą pasmerkusio prakeikimo. Velnias šitai žinojo, žinojo netgi geriau nei kas kitas. Bet kaip žiauru kone visą prakeikimą užkrauti ant žmogiško gyvulio pečių, juk būtų galima šią sunkią naštą kiek palengvinti. Visas įmanomas nežinojimas, maištas, nusivylimas skirti vienai žmonių giminei, savotiškai aukai, neturinčiai nei vardo, nei istorijos, nei turto, nei sąjungininkų, – bent jau tokių, kuriuos gali pripažinti, – be šeimos, – bent jau teisėtos, – bevardei ir bedievei. Koks socialinės problemos, valdymo metodų suprastinamas!

Bet ši institucija, atrodžiusi tokia tvirta, iš tikrųjų buvo be galo trapi. Kad žlugtų visiems laikams, užteko vieno šimtmečio. Gal būtų užtekę ir vienos dienos. Kartą gretoms suirus, atpirkimo giminei išsibarsčius, kokia jėga priverstų ją vėl užsidėti jungą?

Institucija žlugo, o su ja sugriuvo Senasis pasaulis. Buvo tikima, dedamasi, jog tikima vergijos būtinumu, ji buvo priimama kaip faktas. Bet jos neatstatys. Žmonija nedrįs pasinaudoti tokia baisia galimybe, pernelyg didelė rizika. Įstatymas gali pakęsti neteisybę, jai veidmainiškai pataikauti, bet jai ne-

bepritars. Neteisybė niekada nebus įtvirtinta įstatymu, šitai baigta. Tačiau tas jai netrukdo sklisti po pasaulį. Visuomenė nebeišdrįs panaudoti ją mažumos gerovei ir yra pasmerkta be atvangos naikinti savyje glūdintį blogį, išvytą už įstatymo ribų, bet tučtuojau pasirodantį papročiuose ir pradedantį nenuilstamą pragaro ratą atvirkštine kryptimi. Norom nenorom nuo šiol ji privalo patirti žmogaus dalią, tą patį antgamtinį nuotykį. Visuomenei, kadaise abejingai gėriui ir blogiui, nežinojusiai kitokio įstatymo, išskyrus tą, kuris saugo jos galią, krikščionybė suteikė sielą, kurią ji gali pražudyti arba išgelbėti.

Šias eilutes daviau perskaityti ponui Torsy klebonui, bet neišdrįsau pasakyti, kad jos mano. Jis toksai įžvalgus, – o aš taip nemoku meluoti, – jog nesu tikras, ar patikėjo. Grąžino man lapą tyliai kikendamas, – gerai žinau tą jo juokelį: gero nesitikėk. Galiausiai pasakė:

– Tavo draugužis neblogai rašo, visa tai netgi pernelyg gerai suraityta. Apskritai kalbant, jei teisingas mąstymas neša naudą, verčiau tuo ir baigti. Matai dalyką, koks jis yra, be jokios muzikos, nekyla pavojus, jog imsi giedoti giesmelę vien sau pačiam. Beje, aptikęs tiesą, gerai į ją įsižiūrėk, kad galėtumei atpažinti, bet nelauk, kol tau mirktelės. Evangelijos tiesos niekada to nedaro. Apie kitas niekada negali pasakyti, kur jos valkiojosi prieš tave pasiekdamos, tad privatūs pokalbiai pavojingi. Nenorėčiau nurodyti pavyzdžiu tokio storžievio kaip aš. Vis dėlto kai man pasitaiko kokia mintis, – viena tokių, kokios galėtų atnešti dvasinę naudą, suprantama, nes kito-

kios!.. – stengiuosi ją atverti Dievui, iškart įtraukiu į maldą. Stebėtina, kaip jinai pakinta. Kartais nebeatpažįsti...

– Tiek to. Tavo draugas teisus. Nūdienė visuomenė gali kiek tik nori neigti Viešpatį, – juk ji taip pat buvo atpirkta, – šito jau nepakanka bendrai tėvonijai valdyti, tad ji, kaip visi mes, norom nenorom ieško Dievo karalystės. O toji karalystė ne šio pasaulio. Tad ji niekada nesustos. Negali liautis bėgusi. „Gelbėkis arba mirk!“ Tam negali prieštarauti.

– Tai, ką tavo draugas pasakoja apie vergiją, irgi tikra tiesa. Senasis Testamentas pakantus vergijai ir apaštalai taip pat jai pakantūs. Jie nesakė vergui: „Išsivaduok iš savo šeimininko“, – tuo tarpu antai gašlūnui pasakė: „Nedelsk, išsivaduok iš savojo kūno!“ Kitoks atspalvis. O kodėl? Todėl, kad jie, manau, norėjo suteikti pasauliui laiko atsikvėpti prieš įstumdami jį į antžmogišką išbandymą. Esu tikras, jog toksai šaunuolis kaip šventasis Paulius taip pat nekūrė iliuzijų. Vergijos panaikinimas nepanaikintų žmogaus išnaudojimo. Rimtai pagalvojus, vergas buvo brangus, todėl šeimininkas privalėjo jį bent kiek vertinti. Jaunystėje pažinojau vieną niekdarį, stikladirbį, kuris versdavo penkiolikmečius vaikus pūsti stiklą, o kai jų menki plaučiai nebeišlaikydavo, priimdavo kitus, tas gyvulys turėjo iš ko pasirinkti. Šimtąkart verčiau būti vergu pas gerą Romos pilietį, kuris jau tikrai nesielgdavo kaip šuo ant šieno. Ne, šventasis Paulius nekūrė iliuzijų! Jis tiktai tarė sau, kad krikščionybė atnešė į pasaulį tiesą, kurios niekas nesustabdys, nes iškart prasiskverbė į pačią sąmonės gilumą ir žmogus joje tučtuojau save atpažino: kiekvieną mūsų išgelbėjo Dievas ir kiekvienas mūsų yra vertas Kristaus Kraujo. Gali kaip nori

šitai išversti, net į racionalią kalbą, – beje, visų kvailiausią, – tai privers tave suartinti žodžius, kurie sprogsta nuo menkiausio susilietimo. Tegu ateities visuomenė pabando ant jų atsisėsti! Nusvils užpakalį, štai ir viskas.

Nesvarbu, kad vargšas pasaulis vis dar daugiau ar mažiau svajoja apie kadaise su demonais sudarytą seną sutartį, turėjusią jam garantuoti ramybę. Ketvirtadalį arba trečdalį žmonių giminės įstumti į gyvulio – aukštesniojo gyvulio – būklę gal nebuvo per didelė kaina už antžmogių, grynakraujų, tikros žemiškos karalystės atėjimą... Šitaip manoma, tačiau nedrįstama pasakyti. Mūsų Viešpats susižiedavo su neturtu ir taip išaukštino vargšo orumą, kad jo nebeįmanoma nustumti nuo šio pjedestalo. Davė jam protėvį – ir kokį protėvį! Vardą – ir kokį vardą! Maištaujantis vargšas dar mielesnis už nuolankų, jis, regis, jau priklauso Dievo karalystei, kurioje pirmi yra paskutiniai, jis tarsi sugrįžo iš Vestuvių puotos apsivilkęs baltą drabužį... Tad ko gi tu nori, kai žaidimas nesiseka, valstybė priversta rodyti gerą širdį. Ji apšluosto vaikus, tvarsto paliegėlius, skalbia marškinius, verda sriubas benamiams, šveičia spjaudykles pakvaišėliams, bet vis žvilgčioja į laikrodį, sukdama galvą, kada jai leis užsiimti savais reikalais. Be abejo, dar tikisi, kad nors dalį kadaise vergams atitekusios naštos pavyks perkelti mašinoms. Kur tau! Mašinos be atvangos sukasi, o bedarbių daugėja, atrodo, lyg mašinos gamintų vien tik bedarbius, ar supranti? Tad vargšo gyvenimas nesaldus. Galiausiai tenai, Rusijoje, jie dar bando... Įsidėmėk, nemanau, kad rusai blogesni už kitus – visi jie, šiandienos žmonės, bepročiai, visi pasiutę! – bet tų velnių rusų kietas skrandis. Tie vaikinai –

tolimos Šiaurės flamandai. Visa suvirškina, po šimto arba dviejų šimtų metų nė nemirktelėję suvirškins ir politechniką.

– Apskritai jų idėja nekvaila. Žinoma, kalbama visada apie tai, kaip sunaikinti vargšą – juk vargšas yra Jėzaus Kristaus liudytojas, žydų tautos palikuonis! Tačiau, užuot sunaikinę jį tarsi gyvulį arba nužudę, jie vaizduojasi galį jį paversti smulkiu rentininku ar netgi, – jei reikalai klostysis vis geriau ir geriau, – smulkiu valdininkėliu, o už jį nieko nėra nuolankesnio, pastovesnio.

Savo užkampyje aš taip pat kartais pagalvoju apie rusus. Mano draugai didžiojoje seminarijoje dažnai apie juos šnekėdavo, manau, neką išmanydami. Visų pirma tam, kad apstulbintų dėstytojus. Mūsų kolegos demokratai labai mieli, labai uolūs, bet man jie atrodo – kaip čia pasakius? – kažkokie buržua. Beje, liaudis juos nelabai mėgsta, tai faktas. Be abejo, todėl, kad jų nesupranta. Žodžiu, pakartosiu: pasitaiko, jog mąstau apie rusus patirdamas savotišką smalsumą, švelnumą. Kai esi patyręs vargo, jo slaptų ir neperteikiamų džiaugsmų, tuomet rusų rašytojai tave priverčia net apsiverkti. Tais metais, kai mirė tėvas, mamai reikėjo išoperuoti auglį, keturis ar penkis mėnesius ji gulėjo ligoninėje Bergete. Apsistojau pas tetą. Ji turėjo smuklę prie pat Lanso, – siaubingą lentų baraką, kur angliakasiams, pernelyg neturtingiems, kad eitų kitur, į tikrą kavinę, pardavinėdavo kadagių degtinę. Mokykla buvo už dviejų kilometrų, pamokas ruošdavau ant grindų už prekystalio. Ant grindų – vadinasi, ant visai sutręšusios medinės pakylos. Pro plyšius skverbėsi žemės kvapas, – visada

drėgnos žemės, purvo kvapas. Algos mokėjimo vakarais mūsų lankytojai netgi nesivargindavo išeiti į lauką atlikti savo reikalo: šlapindavosi tiesiai ant grindų, o mane už prekystalio apimdavo tokia baimė, jog galiausiai užmigdavau. Bet svarbu ne tai: mokytojas mane mėgo, skolindavo knygas. Būtent ten perskaičiau pono Maksimo Gorkio vaikystės prisiminimus.

Aišku, ir Prancūzijoje yra skurdo židinių. Skurdo salų. Bet jos niekada nėra pakankamai didelės, kad vargšai tikrai pasijustų savo aplinkoje, gyventų tikrą skurdo gyvenimą. Ir turtas pas mus pernelyg prislopintas, pernelyg žmogiškas, – nežinau, kaip čia pasakius? – kad įsiliepsnotų, suspindėtų siaubinga pinigų galia, jų akla jėga, žiaurumu. Manau, rusų liaudis buvo varginga, vargšų liaudis, patyrė skurdo svaigulį ir apsėdimą. Jei Bažnyčia galėtų užkelti kokią liaudį ant altorių ir įšvęsti į šventuosius, tai būtent ją paverstų neturto globėja, ypatinga vargdienių užtarėja. Ponas Gorkis, regis, uždirbo daug pinigų, prabangiai gyvena kažkur Viduržemio jūros pakrantėje, bent jau taip perskaičiau viename laikraštyje. Jei tai tiesa, – ypač jei tai tiesa! – esu patenkintas, kad šitiek metų kasdien už jį melsdavausi. Nedrįstu tarti, jog nepažinau Viešpaties Dievo, kai man buvo dvylika metų, nes tarp daugelio mano vargšelėje galvoje galingomis audros bangomis ūžiančių balsų jau buvau atpažinęs Jo balsą. Nesvarbu, kad pirma nelaimės patirtis tokia žiauri! Palaimintas tas, kurs apsaugo nuo nevilties vaiko širdį! Pasauliečiai šito pakankamai nesuvokia arba pamiršta, nes tai juos pernelyg baugina. Tiek tarp vargšų, tiek tarp turtuolių mažasis vargšas yra vienišas, toks pat vienišas kaip ir karaliaus sūnus. Bent jau mūsų šalyje skurdu nesidalijama,

kiekvienas vargšas vienas su savo skurdu, skurdas priklauso tik jam vienam, kaip jo veidas, jo rankos ir kojos. Nemanau, jog šią vienatvę aiškiai suvokiau, o gal ir visai nesuvokiau. Paprasčiausiai paklusau šiam savo gyvenimo dėsniui jo nesuvokdamas. Turbūt galiausiai jį pamėgčiau. Nėra nieko kietesnio už vargšų išdidumą, ir štai staiga ši knyga, atėjusi iš taip toli, iš pasakiškų žemių, man dovanoja kaip draugus visą liaudį.

Paskolinau šią knygą vienam draugui, kuris, žinoma, man jos negrąžino. Nelabai norėčiau ją dar sykį perskaityti, o kam? Užtenka sykį išgirsti – arba manyti, kad išgirdai – liaudies skundą, tokį nepanašų į jokios kitos liaudies, – ne, – netgi į žydų liaudies, it numirėlis aromatais išbalzamuotos savo didybe. Beje, tai ne skundas, o giesmė, himnas. O, žinau, tai ne bažnytinis himnas, jo nepavadinsi malda. Jame, kaip sakoma, yra visko. Rykštėmis plakamo mužiko dejonių, mušamos moters riksmų, girtuoklio žiaukčiojimų ir laukinio džiugesio griausmo, vidurių riaumojimo, nes vargas ir geiduliai – deja! – viens kito ieško, susišaukdami tamsoje lyg du išalkę žvėrys. Taip, tas iš tiesų turėjo kelti man siaubą. Vis dėlto manau, jog toks skurdas, kuris pamiršo net savo vardą, kuris jau nebeieško, nebesamprotauja, bet kur priglaudžia savo paklaikusį veidą, turės kartą pabusti ant Jėzaus Kristaus peties.

Tad pasinaudojau proga.

– O jei vis dėlto jiems pasisektų? – paklausiau pono Torsy klebono.

Jis akimirką susimąstė:

– Pats žinai, juk neimčiau vargšams patarinėti, kad jie tuč-

tuojau bėgtų pas mokesčių inspektorių ir atsisakytų teisės į pensiją! Kiek laikys, tiek atlaikys... Bet ko gi tu pagaliau nori? Esame čionai tam, kad mokytume tiesos ir neprivalome jos gėdytis.

Jo rankos ant stalo šiek tiek drebėjo, nežymiai, bet vis dėlto supratau, kad mano klausimas sužadino jam prisiminimą apie baisią kovą, kai vos nežlugo jo drąsa, jo protas, galbūt ir tikėjimas... Prieš atsakydamas jis sujudino pečius it žmogus, matąs užtvertą kelią ir besirengiąs šią užtvarą nukelti. Aš gi nesu toksai sunkus, o, ne!

– Mokyti, mano mielas, – tai ne juokai! Nekalbu apie tuos, kurie randa išeitį sukčiaudami: tokių per savo gyvenimą matysi pakankamai, išmoksi juos atpažinti. „Guodžiančios tiesos“, pasak jų. Tiesa iš pradžių išlaisvina, tada guodžia. Beje, neturi teisės tai vadinti paguoda. Kodėl gi ne užuojauta? Dievo žodis – įkaitinta geležis. Negi tu, kuris jo mokai, imsi jį žnyplėmis, kad nenudegtum, o nesistversi abiejomis rankomis? Vien juokas ima. Kunigas, kuris nulipa nuo Tiesos sakyklos it vištos užpakalis suglaustomis lūputėmis, šiek tiek įkaitęs, tačiau patenkintas, ne pamokslą sakė, bet daugių daugiausia tik murkė. Įsidėmėk, šitaip kiekvienam gali nutikti, visi mes vargšai miegaliai, kartais velniškai sunku atsibusti, juk ir apaštalai buvo užmigę Getsemanės sode! Pagaliau reikia šitai suvokti. Pats supranti, jei kas iki prakaito it koks krovikas mosikuoja rankomis, tai dar visai nereiškia, kad jis išties nemiega. Paprasčiausiai noriu pasakyti, kad kai Viešpats kartais išspaudžia iš manęs sieloms naudingą žodį, tai pajuntu pagal jo man sukeltą skausmą.

Jis nusijuokė, bet kažkokiu man nepažįstamu juoku. Žinoma, tai buvo drąsus, tačiau palūžęs juokas. Nedrįsčiau

smerkti už save, šiaip ar taip, pranašesnio asmens, paminėsiu šiuo atveju tik vieną jo bruožą, kuris man yra svetimas, kurio, beje, negalėjo išugdyti nei mano auklėjimas, nei mano prigimtis. Žinoma, ir tai, kad, kai kieno manymu, ponas Torsy klebonas yra storžievis, kone vulgarus, arba, – kaip sako ponia grafienė, – prasčiokas. Bet juk aš galiu čionai rašyti ką tiktai noriu, nėra jokio pavojaus, kad kam nors pakenksiu. Tai va, man atrodo, – bent jau žmogišku požiūriu, – kad šios didingos asmenybės vyraujantis bruožas yra išdidumas. Jei ponas Torsy klebonas neišdidus, tuomet šis žodis netenka prasmės, arba bent jau man jos netenka. Neabejoju, kad kaip tik šią akimirką jo išdidumas buvo užgautas, – išdidaus žmogaus išdidumas. Aš irgi kentėjau kaip jis, taip norėjosi padaryti ką nors naudinga, ką nors reikalinga. Nepagalvojęs pratariau:

– Tuomet ir aš dažniausiai tik murkiu, nes...

– Nutilk, – atšovė jis, mane apstulbino jo balse staiga atsiradęs švelnumas, – ar tik nemanai, kad kas nors iš tokių pat nelaimingų plikšių kaip tu daro ką nors kita, o ne vien kartoja išmoktą pamoką? Tačiau Viešpats Dievas vis tiek laimina ją, tavo pamoką, nes tu nepanašus į klestintį vėlyvųjų Mišių pamokslininką... Matai, – tęsė jis, – kiekvieną kvailį, na, pirmą pasitaikiusį, sujaudins meilus, švelnus žodis, toks, kokiu į mus prabyla šventosios Evangelijos. Šito norėjo Viešpats. Iš pradžių šitaip turi būti. Tiktai silpni arba gudročiai mano privalą vartalioti ir rodyti baltas akis dar nepravėrę burnos. Juk ir gamta veikia tokiu pat būdu: argi lopšyje gulinčiam kūdikiui, kuris aprėpia pasaulį dar nepabudusiomis, bet jau atviromis akimis, gyvenimas nėra pilnas švelnumo, pilnas glamonės? O

gyvenimas vis dėlto žiaurus! Beje, įsidėmėk, jei tik teisingai pasižiūrėsim, šis sutikimas ne toks apgaulingas, kaip gali atrodyti, nes mirtis tiktai stengiasi įvykdyti dienų aušroje duotą pažadą, – mirties šypsena, nors ir rimtesnė, ne mažiau švelni ir saldi už pirmąją. Trumpai tariant, mažųjų žodis pats tampa mažas. Bet kai dideli – Išdidieji – mano, jog labai gudru jį sau kartoti it kokią Motušės Žąsies pasaką, išsaugant vien graudinančias, poetiškas smulkmenas, man darosi baisu, – žinoma, baisu dėl jų. Tik paklausyk, kaip veidmainis, paleistuvis, šykštuolis, neteisus turtuolis storomis lūpomis ir blizgančiomis akimis burkuoja *Sinite parvulos,* tarsi būtų pamiršę po to einančius žodžius, – galbūt visų baisiausius, kokius išgirdo žmogaus ausis: „Jei nebūsite kaip vienas iš šių mažųjų, neįeisite į Dievo karalystę".

Jis pakartojo šį posmelį tarsi sau pačiam, tada dar kiek pratęsė kalbą, slėpdamas rankose veidą.

– Būtų idealu, kaip matai, jei galėtum skelbti Evangeliją vien vaikams. Mes pernelyg apskaičiuojame, štai kur šuo pakastas. Tad nieko kito nelieka kaip tik mokyti neturto dvasios, bet žinok, mano mielas, tai sunkus darbas! Tad stengiesi daugmaž prisitaikyti. Ir pirmučiausiai kreipiesi tik į turtuolius. Prakeikti turtuoliai! Kaip tyčia, tai labai stiprūs, labai klastingi vaikinai, pirmos rūšies diplomatai. Kai diplomatas turi pasirašyti kokią jam nepatinkančią sutartį, jis ginčijasi dėl kiekvieno punkto. Vienur pakeis žodį, kitur perkels kablelį, kol galiausiai visa suderins. Po galais, šįsyk vargta ne veltui: aišku, kalbama apie prakeikimą! Pagaliau pasirodo, jog prakeikimas nelygu prakeikimui. Šiuo atveju jis apeinamas. „Lengviau kupranugariui

praląisti pro adatos skylutę, nei turtuoliui įžengti į dangaus karalystę..." Gerai įsidėmėk, aš pirmas pastebiu, jog šis tekstas itin griežtas ir neatsisakau skirtumų, nes antraip šitai sukeltų pernelyg didelių sunkumų jėzuitų klientams. Tarkim, kad Viešpats turėjo galvoje turtuolius, tikrus turtuolius, turtuolius, persiėmusius turto dvasia. Na, ką gi! Bet kai diplomatai duoda suprasti, kad adatos skylutė – tai vieni iš Jeruzalės vartų, – tik vos siauresni, – ir žengdamas pro juos į karalystę turtuolis tik šiek tiek nusibrozdins blauzdas ar apsidraskys savo gražiąją tuniką ties alkūnėmis, tuomet, sakyk ką tik nori, mane ima siutas! Mūsų Viešpats savo ranka ant pinigų maišų užrašė: „Mirtinas pavojus", – kaip kad tiltų ir kelių administracija užrašo ant elektros perdavimo stulpų, o čia norėtų, kad...

Jis ėmė vaikštinėti skersai išilgai po kambarį, susikišęs rankas į sutanos kišenes. Aš taip pat norėjau atsistoti, tačiau jis linktelėjo galvą parodydamas, kad sėdėčiau. Jutau, kad jis dar dvejoja, stengiasi mane įvertinti, paskutinį kartą pasverti prieš pasakydamas tai, ko niekam nesakė, – bent jau tokiais žodžiais, galimas daiktas. Buvo aišku, jog manimi abejoja, bet prisiekiu, ši abejonė visai nežemino. Beje, jis negalėtų nieko pažeminti. Šią akimirką jo žvilgsnis buvo labai geras, labai švelnus, – atrodo juokinga šitaip kalbėti apie tokį stiprų, tokį sveiką, kone storžievišką vyrą, turintį tokią gyvenimo patirtį, taip pažįstantį žmones, – nepaprastai, nenusakomai tyras.

– Reiktų labai pamąstyti prieš pradedant kalbėti turtuoliams apie neturtą. Antraip būsime neverti skelbti jo vargšams, o kaip tuomet išdrįsime stoti prieš Jėzaus Kristaus teismą?

– Skelbti vargšams? – paklausiau.

– Taip, vargšams. Būtent pirmučiausiai pas juos mus siunčia Viešpats, kad jiems skelbtume ką? – neturtą. O jie laukia ko kito! Jie laukia, kad baigtųsi skurdas, o štai tas Dievas ima už rankos skurdą ir jiems taria: „Štai jūsų Valdovas, prisiekit jam pagarbą ir ištikimybę". Koks smūgis! Įsidėmėk, čia iš esmės glūdi žydų tautos istorija su visa jos žemiškąja karalyste. Vargšų tauta, kaip ir anoji, klajoja tarp kitų tautų, ieško savo kūniškųjų troškimų išsipildymo, ji nusivylusi, iki kaulų smegenų nusivylusi tauta.

– O vis dėlto...

– Taigi, vis dėlto tokia tvarka, nieko nepadarysi... Na, be abejo, kokiam bailiui gal ir pavyktų apeiti sunkumus. Varguomenė – nuolaidi publika, gera publika, kai sugebi ją pagauti. Pasakyk sergančiajam vėžiu, kad pagis, jis iškart patikės. Žodžiu, nėra nieko lengvesnio kaip duoti suprasti, jog neturtas – tai savotiška gėdinga liga, neverta civilizuotos tautos, kad akimirksniu išgydysime juos nuo tokios šlykštynės. Bet kas iš mūsų išdrįs šitaip kalbėti apie Jėzaus Kristaus neturtą?

Jis žvelgė man tiesiai į akis, tačiau vis dar suku galvą, ar išskyrė mane iš kasdieninių daiktų – įprastų ir tylių jo prisipažinimų liudininkų. Ne! Jis manęs nematė! Jo veriančio žvilgsnio nepaaiškinsi vien ketinimu mane įtikinti. Į kovą su pačiu savimi, prieš savo paties dalelę, šimtąkart užgožtą, šimtąkart nugalėtą, vis dar maištaujančią, stojo jis priešais mano akis visu ūgiu, visa jėga, kaip žmogus, kovojantis už gyvybę. Kokios gilios žaizdos būta! Regis, plėšytųsi savo paties rankomis.

– Būdamas toks, kokį mane pažįsti, – pasakė jis man, – labai norėčiau vargšus šaukti į maištą. Arba verčiau visai nieko

neskelbti. Iš pradžių pasigriebčiau kokį vieną tų „kovotojų“, prekiautojų frazėmis, kurie žaidžia revoliucijas ir parodyčiau jam, kas yra tikras flamandas. Mes, flamandai, maišto turime savo kraujuje. Prisimink istoriją! Kilmingieji ir turčiai mūsų niekada nebaugino. Ačiū Dievui, dabar tikrai galiu prisipažinti, nors esu stiprus, tvirtas vyras, Viešpats apsaugojo mane nuo didelių kūniškų pagundų. Tačiau neteisybė ir nelaimė – štai kas kaitina man kraują. Šiandien tai jau praeitis, bet negali įsivaizduoti... Štai, pavyzdžiui, garsioji Leono Tryliktojo enciklika *Rerum Novarum*, jūs ramiausiai skaitote ją nė nemirktelėdami, lyg kokį gavėnios nurodymą. O tada, mano mielas, mums atrodė, jog žemė dreba po kojomis. Koks entuziazmas! Tuomet buvau Noranfonto, angliakasių krašto širdies, klebonas. Ar patikėsi, tokia paprasta mintis, kad darbas nėra prekė, paklūstanti pasiūlos ir paklausos dėsniui, kad negalima spekuliuoti atlyginimais, žmonių gyvybe, kaip spekuliuojama kviečiais, cukrumi ar kava, sukrėtė sąmonę? Dėl to, kad iš sakyklos tą aiškinau savo parapijiečiams, buvau laikomas socialistu, o dorieji ūkininkai privertė mane pažeminti ir perkelti į Montre. Suprask, į pažeminimą man nusispjaut. Bet tą akimirką...

Jis nutilo visas virpėdamas. Vis neatplėšė nuo manęs žvilgsnio ir man buvo gėda dėl savo menkų rūpesčių, panorau išbučiuoti jam rankas. Kai išdrįsau pakelti akis, jis atsuko man nugarą ir žiūrėjo pro langą. Ilgokai patylėjęs, prikimusiu, tačiau tokiu pat susijaudinusiu balsu pratęsė:

– Matai, gailestis yra gyvulys. Gyvulys, iš kurio gali daug reikalauti, tačiau ne visko. Ir geriausias šuo gali pasiusti.

Gailestis – stiprus ir nepasotinamas. Nežinau, kodėl jį visada įsivaizduoja šiek tiek verksnį, šiek tiek mulkį. Visų stipriausia žmogaus aistra – štai kas jis yra. Aną savo gyvenimo akimirką aš, – tas, kuris su tavimi kalba, – maniau, jog jis mane suris. Puikybė, pavydas, piktumas, netgi gašlumas, – septynios didžiosios nuodėmės, – choru staugė iš skausmo. Sakytumei, vilkų gauja, kurią apliejo žibalu ir uždegė.

Staiga pajutau jo abi rankas ant mano peties.

– Pagaliau ir aš turėjau savų nemalonumų. Blogiausia, kad niekas tavęs nesupranta, kai jautiesi juokingas. Esi žmonėms tik klebonėlis demokratas, garbėtroška ir juokdarys. Galimas daiktas, kad apskritai kunigams demokratams trūksta temperamento, bet aš manau turįs jo netgi per daug. Žinai, tuomet supratau Liuterį. Jam taip pat netrūko temperamento. O toje Erfurto vienuolių skylėj jį tikrai kankino teisybės alkis ir troškulys. Tačiau Viešpats nemėgsta, kai kas užkliudo jo teisybę, ir supyksta ant mūsų, vargšų, pernelyg stipriai. Jo apsvaiginti tampame blogesni už gyvulius. Tad, sudrebinęs kardinolus, senis Liuteris galiausiai suteikė peno vokiečių kunigaikščiams, tai gražiai gaujai... Tik pažvelk į jo portretą, nutapytą jam gulint mirties patale... Niekas šiame pilvočiuje atvėpusia lūpa neatpažins buvusio vienuolio. Iš esmės teisingas jo pyktis pamažu jį užnuodijo: virto kenksmingais riebalais, štai ir viskas.

– Ar jūs meldžiatės už Liuterį? – paklausiau.

– Kasdien, – atsakė jisai. – Beje, aš taip pat vardu Martynas, kaip ir jis.

Tada atsitiko neįtikėtinas dalykas. Pristūmęs prie pat manęs kėdę, jis atsisėdo, paėmė mano rankas į savąsias ir nenu-

leisdamas nuo mano žvilgsnio savo nuostabių, ašarų pilnų, bet kaip niekada valdingų akių, kurios mirtį paverstų visiškai lengva, visiškai paprasta, pasakė:

– Žiūriu į tave kaip į plikšį, bet gerbiu. Priimk šį žodį kaip vertingą, tai didis žodis. Manau, ir net neabejoju, kad esi pašauktas Viešpaties. Fiziškai tu daugiau vienuolių padermės, bet tiek to! Nors ir ne plačiapetis, turi širdį, nusipelnai tarnauti pėstininku. Tiktai prisimink mano žodžius: „Nesileisk evakuojamas. Kartą pakliuvęs į ligoninę, iš jos neišsikrapštysi. Tu nesukurtas kariauti sekinimo karo. Žygiuok iki galo ir pasistenk ramiai užbaigti dienas apkase neatsisegęs kuprinės.

Gerai žinau, kad nenusipelnau jo pasitikėjimo, bet kartą jį suteikė, manau, jog nenuvilsiu. Tai visa silpnųjų, vaikų stiprybė, mano stiprybė.

– Vieni gyvenimą pažįsta anksčiau, kiti vėliau, bet galiausiai visi jį išmoksta pažinti pagal sugebėjimus. Suprantama, kiekvienam sava patirtis. Dviejų šimtų gramų buteliuke niekada netilps tiek kiek litre. Tačiau esama ir neteisybės patirties.

Jutau, kaip prieš mano valią man stingsta, kietėja veido bruožai, nes šis žodis mane skaudina. Jau buvau beatveriąs burną, kad atsakyčiau.

– Tylėk! Nežinai, kas yra neteisybė, dar sužinosi. Priklausai žmonių rūšiai, kurią neteisybė iš tolo užuodžia, kurios kantriai tyko, kol vieną dieną... Nesileisk jos suryjamas. Neapsigauk, kad įsmeigsi į ją žvilgsnį kaip koks tramdytojas ir priversi atsitraukti! Neišsisuksi jos apžavų, jos burtų. Žvelk į ją tada, kai būtina, ir visada su malda lūpose.

Jo balsas ėmė šiek tiek drebėti. Kokie vaizdai, kokie prisiminimai šią akimirką užliejo jo žvilgsnį? Tai žino Dievas.

– O, tu dar ne sykį pavydėsi sesutei, kurį iš ryto patenkinta skuba pas savo utėlėtus vaikus, elgetas, girtuoklius ir, atsiraitojusi rankoves, iki vakaro triūsia. Neteisybė, matai, jai nė motais! Ji turi nuosavą luošių bandą, ją prausia, šluosto, tvarsto ir galiausiai palaidoja. Ne jai Viešpats patikėjo savąjį žodį. Dievo žodis! „Grąžink man manąjį Žodį“, – pasakys teisėjas Paskutiniojo teismo dieną. Kai pagalvoji, ką tuomet kai kam teks ištraukti iš savo lagaminėlio, visai neima noras juoktis, oi, ne!

Jis vėl atsistojo ir vėl atsigręžė į mane veidu. Aš taip pat atsistojau.

– Ar išsaugojom jį, tą žodį? Ir jei išsaugojom jį nepaliestą, tai ar nenuslėpėm nuo kitų? Ar dalijome jį vargšams taip pat kaip ir turtuoliams? Aišku, mūsų Viešpats švelniai šnekasi su savo vargšais, bet, kaip ką tik minėjau, skelbia jiems tik neturtą, ir nieko čia nepadarysi, nes Bažnyčia, žinoma, globoja vargšą. Tai lengviausia. Kiekvienas užjaučiantis drauge su ja dalyvauja šitoje globoje. Tuo tarpu ji vienintelė, – ar girdi, – vienintelė, visiškai viena saugo skurdo garbingumą. Na, mūsų priešams tenka lengviausia dalia. „Visada tarp mūsų bus vargšų“, – argi tai, anot tavęs, ne demagogo kalba? Bet tai yra Žodis, ir jis mums duotas. Juolab blogiau turtuoliams, kurie dedasi tikį, kad jis pateisina jų egoizmą. Juolab blogiau mums, šitaip tampantiems Galingųjų įkaitais kiekvienąkart, kai vargdienių kariuomenė puola Miesto sienas! Tai visų liūdniausias Evangelijos žodis, labiausiai persunktas liūdesiu. Ir pirmučiausiai jis skiriamas Judui. Judas! Šventasis Lukas mums liudija,

kad jis viską skaičiuodavo, bet jo sąskaitos nebūdavo itin tikslios, tiek to! Pagaliau juk jis buvo Dvylikos bankininkas, o kas yra kada nors matęs tvarkingą banko sąskaitą? Tikriausiai, kaip ir visi, reikalaudavo šiek tiek per daug komisinių. Sprendžiant iš paskutinės operacijos, tas Judas nebūtų tapęs puikiu finansininku! Bet Viešpats Dievas priima mūsų vargšę visuomenę tokią, kokia ji yra, ne taip kaip tie juokdariai, kuriantys savąją ant popieriaus, o paskui puolantys iš peties reformuoti, – vis dar ant popieriaus, suprantama! Žodžiu, mūsų Viešpats gerai žinojo pinigų galią, paliko šalia savęs vietelę kapitalizmui, suteikė jam progą ir netgi sumokėjo pirmąjį įnašą į pagrindinį fondą; galvok ką tik nori, manau, jog tai nuostabu! Kaip gražu! Dievas nieko neniekina. Pagaliau, jei reikalai būtų klostęsi, galimas daiktas, Judas būtų davęs pinigų sanatorijoms, ligoninėms, bibliotekoms ar laboratorijoms. Įsidėmėk, kaip kiekvienas milijonierius jis jau domėjosi pauperizmo klausimu. „Visada tarp mūsų bus vargšų, – jam atsako mūsų Viešpats, – tačiau aš ne visada su jumis būsiu". O šitai reiškia: „Neleisk tuščiai skambėti gailestingumo varpui. Verčiau tuoj pat grąžink iš manęs pavogtus pinigus, užuot kvaršinęs mano apaštalams galvas prasimanymais apie parfumerijos pelningumą ir ketinimais kurti labdaros įstaigas. Be to, šitaip manai pataikaująs mano gerai žinomai silpnybei vargšams, bet čia nuo pradžios iki pabaigos klysti. Savo vargšus myliu kitaip, nei senos anglės myli benames kates arba bulius koridoje. Tai turtuolių užgaidos. Skurdą aš myliu didele, apgalvota, šviesia meile, – kaip lygus lygų, – kaip vaisingų įsčių ir ištikimą žmoną. Savo paties rankomis jam uždėjau karūną. Ne kiekvienam skirta jį

garbinti, jam tarnauti, o tiktai tam, kas iš pradžių apsirengė balta linine tunika. Ne kiekvienam teko laužyti su juo kartėlio duoną. Norėjau jį matyti kuklų ir išdidų, bet ne nuolankų. Jis neatstumia stiklinės su vandeniu, jei tik ji siūloma mano vardu, ir mano vardu ją priima. Jei vargšo teisė remtųsi vien būtinybe, jūsų egoizmas jį netrukus pasmerktų vien būtiniems dalykams ir priverstų už juos mokėti amžinu dėkingumu ir amžinu vergavimu. Štai šiandien tu pyksti ant moters, kuri ką tik apšlakstė man kojas labai brangiais kvepalais, tarsi vargšai niekada neturėtų teisės naudotis parfumerijos pramonės gaminiais. Išties priklausai tokiai rūšiai žmonių, kurie, davę kelis skatikus valkatai, piktinasi, kai šis nelekia iškart pas kepėją prisikimšti pilvo vakarykšte duona, kurią, beje, krautuvininkas jam parduotų šviežios duonos kaina. Jie irgi eitų pas vynininką, nes vargšo pilvui reikia daugiau iliuzijos, o ne duonos. Nelaimėliai! Argi auksas, kuriam jūs visi teikiate šitiek reikšmės, taip pat nėra tik iliuzija, sapnas, o kartais tik sapno pažadas? Skurdas ant mano dangiškojo Tėvo svarstyklių sunkiai sveria ir visi jūsų turtai – vieni dūmai – jo neatsvers. Tarp jūsų visuomet bus vargšų, nes visuomet bus turtuolių, tai yra gobšiųjų ir žiauriųjų, besistengiančių ne tiek turėti, kiek valdyti. Šitokių visad esama ir tarp vargšų, ir tarp turtuolių, – vargšas, kuris apgirtęs užminga griovy, galimas daiktas, sapnuoja tą patį, ką Cezaris, miegantis už purpurinių lovos užuolaidų. Turtuoliai ir vargšai, verčiau pažvelkite į skurdą kaip į veidrodį, nes jis – jūsų esminio nusivylimo atvaizdas, čia, žemėje, jis yra prarastojo rojaus vieta, jis – jūsų širdžių, jūsų rankų tuštuma. Iškėliau jį taip aukštai, su juo susituokiau ir karūnavau vien todėl, kad

pažįstu jūsų klastą. Jei leisčiau jums žvelgti į jį kaip į priešą arba kaip į svetimą, jei palikčiau vilties, kad kada nors išvarysite jį iš pasaulio, šitaip pasmerkčiau silpnuosius. Nes silpnieji visada jums bus nepakeliama našta, negyvas krovinys, kurį jūsų išdidžios civilizacijos su neapykanta ir pasišlykštėjimu permetinėja vienos kitoms. Pažymėjau savo ženklu vargšų kaktas, tad jūs nebedrįstate prie jų artintis, nebent prišliaužti, jūs sudraskote paklydusią avelę, nes niekada nesiryšite užpulti bandos. Pakanka man vos akimirkai atitraukti savo ranką, ir iškart vienokiu arba kitokiu vardu pati savaime atgimsta mano nekenčiama vergija, nes jūsų įstatymas tvarkingai užlaiko sąskaitų knygas, tad vargšui nelieka nieko kito kaip susimokėti savo kailiu.

Jo didelė plaštaka virpėjo ant mano rankos, o ašaros, kurias, man regis, mačiau jo akyse, tarsi buvo pamažu ryjamos žvilgsnio, vis dar įbesto į manąjį. Aš nepajėgiau verkti. Nepastebimai stojo tamsa, vos galėjau įžvelgti jo dabar suakmenėjusį veidą – kilnų, tyrą ir ramų it mirusiojo. Ir kaip tik šią akimirką suskambo Vakarinės varpas, atsklidęs nežinia iš kokios svaiginančios padangės, tarytum pačios vakaro viršūnės.

Vakar buvau pas poną Blanžermono dekaną, jis – labai tėviškai, bet ir labai ilgai – dėstė man, kad jaunam kunigui būtina atidžiai prižiūrėti savo sąskaitas. „Visų pirma jokių skolų, šito aš neleisiu!“ – užbaigė jis. Turiu prisipažinti, buvau šiek tiek nustebęs ir lyg koks kvailys pakilau atsisveikinti. Tačiau jis paprašė vėl atsisėsti (tikriausiai pamanė, kad supykau); galų gale supratau, kad ponia Pamyr pasiskundė, jog vis dar

nesumokėjau už kinmedžio degtinę. Be to, pasirodo, esu skolingas penkiasdešimt tris frankus mėsininkui Žofrenui ir aštuoniolika frankų prekiautojui anglimi Delakūrui. Ponas Delakūras yra generalinis tarėjas. Beje, šie abu ponai nesiskundė, tad ponas dekanas turėjo prisipažinti, jog tai sužinojo iš ponios Pamyr. Ji man negali atleisti, kad perku bakalėjos prekes pas Kamiu, ne čionykštį, kurio duktė, kaip kalbama, neseniai išsiskyrė su vyru. Mano vyresnysis pats pirmas juokiasi iš šitokių, anot jo, absurdiškų paskalų, bet kai pareiškiau, jog mano kojos daugiau nebebus pas poną Pamyrą, šiek tiek susierzino. Priminė man, ką kalbėjau per vieną mūsų trimestrinę konferenciją pas Veršoko kleboną, nors pats ten nedalyvavo. Esą aš, pasak jo, pernelyg aštriai atsiliepęs apie prekybą ir prekybininkus. „Gerai įsikalkit į galvą, mano vaikeli, jauno kunigo, tokio nepatyrusio kaip jūs, žodžius visada prisimins vyresnieji, kurių pareiga susidaryti aiškią nuomonę apie savo naujus kolegas. Jūsų amžiuje nederėtų rodyti kaprizų. Tokioje uždaroje bendruomenėje kaip mūsų natūralu vienas kitą kontroliuoti, tad būtų neprotinga dėl to įsižeisti. Aišku, prekybininkų sąžiningumas šiandien jau ne toks kaip kadaise, mūsų geriausios šeimos šiuo atžvilgiu rodo smerktiną aplaidumą. Bet privalome pripažinti, jog baisi Krizė diktuoja griežtus įstatymus. Žinau laikus, kai ši kukli buržuazija, darbšti ir taupi, dar ir dabar esanti mūsų brangios šalies turtas ir didybė, buvo kone ištisai užsipuolama piktavalės spaudos. Šiandien, suvokusi netvarkos elementų grėsmę savo darbo vaisiams, ji supranta, kad daug žadančių iliuzijų metas praėjo, kad visuomenė neturi tvirtesnės atramos už Bažnyčią. Argi nuosavybės teisė neįrašyta

Evangelijoje? O, žinoma, reikia paisyti skirtumų, ir, dirbdami sielovados darbą, privalote atkreipti dėmesį į šią teisę atitinkančias priedermes, bet vis dėlto..."

Dėl savo menkų fizinių negalavimų tapau baisiai nervingas. Nepajėgiau sulaikyti iš lūpų sprūstančių žodžių, – dar blogiau: juos ištariau drebančiu balsu, kurio skambesys mane patį nustebino.

„Nedažnai tenka klausykloje išgirsti atgailaujant dėl neteisėtų pajamų!"

Ponas dekanas pažvelgė man tiesiai į akis, aš atlaikiau jo žvilgsnį. Galvojau apie Torsy kleboną. Šiaip ar taip, net ir teisėtas piktinimasis yra pernelyg įtartinas sielos judesys, kad kunigas galėtų jam pasiduoti. Be to, kai esu priverstas kalbėti apie turtuolį, – tikrą turtuolį, turtuolį savo dvasia, – netgi apleistą turtuolį, teturintį kišenėje tik vieną skatiką, – piniguočių, kaip sakoma, juntu sukylant pyktį... Piniguočius!

– Jūsų pastaba mane nustebino, – sausai pratarė ponas dekanas. – Regis, įžvelgiu joje kažkokią pagiežą, kažkokį kartėlį... Mano vaike, – tęsė toliau švelnesniu balsu, – bijau, kad jūsų sėkmė mokykloje nebūtų jūsų proto nukreipusi neteisinga linkme. Seminarija – ne visas pasaulis. Gyvenimas joje nėra gyvenimas. Be abejonės, nedaug trūksta, kad taptumėte intelektualas, tai yra maištininkas, sistemingas visuomeninės hierarchijos, kuri toli gražu nesiremia protu, niekintojas. Tesaugo mus Dievas nuo reformatorių!

– Pone dekane, beje, jais buvo daugelis šventųjų.

– Apsaugok mus, Dieve, ir nuo šventųjų! Neprieštaraukite, beje, tai tik juokai, iš pradžių mane išklausykite. Jūs puikiai

žinote, kad Bažnyčia kanonizuoja, dažniausiai praėjus gerokai laiko po jų mirties, tik nedaugelį išskirtinių teisiųjų, kurių griežtai patikrintas mokymas ir didvyriškas pavyzdys yra bendras tikinčiųjų turtas, nors, įsidėmėkite, šiems tikintiesiems toli gražu neleidžiama nekontroliuojamiems iš jų semtis. Iš to išplaukia, jog, nepaisant mūsų didžiulės pagarbos tiems nuostabiems žmonėms, jie panašūs į brangiausius vynus, iš lėto brandinamus, kainuojančius šitiek vargo ir rūpesčių vyndariui, tuo tarpu tik jo proanūkiai jais pamalonins gomurį... Žinoma, aš juokauju. Vis dėlto galėjote pastebėti, kad Dievas, regis, saugosi tarp mūsų, – pasaulietinių dvasininkų, savo reguliarių karių, jei man bus leista taip pasakyti, – dauginti šventuosius su jų stebuklais ir žygdarbiais, didinti antgamtiškų nuotykių ieškotojų, nuo kurių kartais ima drebėti hierarchijos kadrai, skaičių. Argi Arso klebonas – ne išimtis? Argi iš šios garbios daugybės uolių, nepriekaištingų, atiduodančių visas savo jėgas sekinančioms pareigoms vykdyti, tarnų kanonizuotųjų skaičius nėra menkas? Ir kas vis dėlto drįstų teigti, kad herojinių dorybių praktika yra vienuolių ir net paprastų pasauliečių privilegija?

– Ar dabar suprantate, kad tam tikra prasme, padaręs visas išlygas dėl šiek tiek nepagarbaus, paradoksalaus juokavimo, galėjau pasakyti: „Dieve, apsaugok mus nuo šventųjų“? Per dažnai jie būdavo Bažnyčiai išbandymas, prieš tapdami jos šlove. Jau neminiu nevykėlių, netikrų šventųjų, besispiečiančių apie tikruosius, it variokai nusveriančių kišenę, – jų, kaip ir didelių skatikų, nauda daug mažesnė už svorį! Koks ganytojas, koks vyskupas panorėtų vadovauti šitokiai kariuomenei?

Tebūnie jie pilni paklusnumo dvasios! Kas iš to? Kad ir ką darytų, jų kalbos, jų elgesys, netgi tylėjimas visada bus grėsmė vidutiniokams, silpniems ir išglebėliams. O, žinau, atsakysite man, kad Viešpats išmetė išglebėlius. Kas gi iš tiesų tie išglebėliai? To mes nežinome. Ar esame tikri, jog šios rūšies žmones apibrėžiame taip kaip ir jis? Toli gražu ne. Antra vertus, Bažnyčia turi savus poreikius, sakau tiesiai: jai reikia pinigų. Šie poreikiai egzistuoja, jūs privalote su manimi sutikti, tad nėra ko raudonuoti. Bažnyčia turi kūną ir sielą: jai reikia tenkinti savo kūno poreikius. Protingas žmogus nesigėdija valgyti. Tad matykime daiktus tokius, kokie jie yra. Ką tik kalbėjome apie prekybininkus. Kas yra pagrindinis Valstybės pajamų šaltinis? Ar tik ne ta pati smulkioji buržuazija, godi, kieta vargšui kaip ir sau pačiai, iki apkvaitimo taupi? Nūdienė visuomenė yra jos kūrinys.

– Aišku, niekas iš jūsų nereikalauja atsisakyti principų, nė vienos vyskupijos katekizme, kiek žinau, nėra pakeistas ketvirtas įsakymas. Bet argi galime kaišioti nosį į sąskaitybos knygas? Daugmaž klusniems mūsų mokymui, kai kalbama, pavyzdžiui, apie kūniškus paklydimus, – kuriuose jų pasaulietiška išmintis mato netvarką, švaistymą, nors, beje, neperžengia baimės rizikuoti ar išlaidauti, – šiems darbininkams jų vadinami reikalai atrodo privati valda, kurioje darbas visa palaimina, nes darbas yra jų religija. Kiekvienas už save – štai jų taisyklė. Ir šitai ne mūsų valioje, prireiks nemažai laiko, galbūt ištisų amžių, sąmonėms apšviesti, sugriauti prietaringą tikėjimą, kad prekyba – tai savotiškas karas, reikalaujantis tų pačių privile-

gijų, tokio pat pakantumo kaip ir bet koks kitas. Kovos lauke karys nemano esąs žudikas. Kaip ir prekybininkas, gaunantis palūkanų pajamas už savo darbą, nemano esąs vagis, nes žino, jog negalės nugvelbti dešimties su iš kito kišenės. Nieko nepadarysi, mano brangus vaike, žmonės yra žmonės! Jei kuris šių prekybininkų susigalvotų paraidžiui laikytis teologijos nurodymų apie teisėtą pelną, tikrai bankrutuotų.

– Argi galime šitaip išstumti į žemesnę klasę darbščius piliečius, per didelį vargą prasimušusius, jie yra mūsų tvirčiausia atrama materialistinėje visuomenėje, užsideda dalį kulto išlaidų naštos, tiekia mums kunigus, tuo tarpu mūsų kaimuose dvasininkų kadrų šaltinis beveik išseko? Stambiosios pramonės teliko tik pavadinimas, ją suvirškino bankai, aristokratija miršta, proletariatas mums slysta iš rankų, tai negi siūlysit viduriniosioms klasėms iškart, vienu mostu, išspręsti sąžinės klausimą, kurio sprendimui reikia daug laiko, saikingumo, takto? Argi vergija nebuvo didesnis Dievo įstatymo pažeidimas? Tačiau apaštalai... Jūsų amžiaus žmonės linkę kategoriškai spręsti. Saugokitės šios ydos. Nepasiduokite abstrakcijoms, žiūrėkite į žmones. Kaip tik Pamyrų šeima galėtų būti mano ką tik išdėstytos minties pavyzdys, jos iliustracija. Senelis buvo paprastas darbininkas – mūrininkas, visiems žinomas antiklerikalas, netgi socialistas. Mūsų gerbiamas kolega iš Bezankūro prisimena, kaip jis nusimovė kelnes ant durų slenksčio pro šalį einant procesijai. Iš pradžių jis nusipirko nedidelę vynų ir likerių krautuvę, turėjusią gan blogą vardą. Po dvejų metų jo sūnus, municipalinės kolegijos auklėtinis, susigiminiavo su gera šeima, su Delanua, kurių sūnėnas buvo klebonas kažkur netoli

Broželono. Duktė, apsukri moteriškė, atidarė bakalėjos krautuvę. Senis, suprantama, užsiėmė jos reikalais, visi matė, kaip jis ištisus metus lekiojo keliais savo vežimėliu. Būtent jis apmokėjo savo anūkų mokslą Monre vyskupijos kolegijoje. Jis džiaugėsi, kad jie draugauja su aristokratų vaikais, beje, pats seniai nebebuvo socialistas, tarnautojai jo bijodavo kaip ugnies. Sulaukęs dvidešimt dvejų metų, Luji Pamyras veda notaro Delivolio, Jo Ekscelencijos reikalų tvarkytojo, dukterį, Arsenas užsiima krautuve, Šarlis studijuoja mediciną Lilyje, o pats jauniausias, Adolfas, mokosi Araso seminarijoje. Na, visi puikiai žino, kad nors šie žmonės sunkiai dirba, su jais nelengva turėti reikalų, jie tiesiog nusiaubė visą kantoną. Bet ką gi! – jeigu jie mus apvaginėja, tai vis dėlto gerbia. Tai sukuria tarp mūsų ir jų savotišką socialinį solidarumą, kuris, apgailestauk neapgailestavęs, vis tiek yra, o visa, kas yra, privalo būti panaudota gėriui.

Šiek tiek raustelėjęs jis nutilo. Man visada gan sunku sekti tokio pobūdžio kalbas, nes mano dėmesys greitai atbunka, jei tik slaptas pritarimas neleidžia aistringai užbėgti pašnekovui už akių, tuomet aš, kaip sakydavo mano buvę dėstytojai, „velkuosi uodegoje“... Koks teisingas liaudiškas posakis: „Žodžiai, gulantys kaip akmuo ant širdies“! Jo žodžiai sustingo mano krūtinėje, jutau, jog vien malda gali ištirpdyti šį ledkalnį.

– Tikriausiai kalbėjau su jumis šiurkštokai, – pratęsė ponas Blanžermono dekanas. – Tai jums į naudą. Kai ilgiau pagyvensite, suprasite. Bet reikia gyventi.

– Reikia gyventi, tai siaubinga! – nepagalvojęs atšoviau. – Ar jums neatrodo?

Laukiau sprogimo, nes vėl atpažinau savo blogųjų dienų balsą, kurį gerai pažįstu: „Tai tavo tėvo balsas“, – sakydavo mama... Neseniai išgirdau, kaip valkata atšovė policininkui, reikalavusiam parodyti dokumentus: „Dokumentus? Iš kur juos paimsiu? Aš nežinomo kareivio sūnus!“ – jo balsas buvo šiek tiek panašus į mano.

Ponas dekanas tik lėtai ir įdėmiai mane nužvelgė.

– Įtariu, kad esate poetas (jis ištarė „poatas“). Laimei, jums priklauso du kaimai, tad darbo netrūks. Darbas viską sustatys į vėžes.

Vakar vakare man neužteko drąsos. Norėjau iš šio pokalbio padaryti išvadą. Kuriam galui? Aišku, privalau skaitytis su pono dekano charakteriu, jo akivaizdžiu mėgavimusi, kai man prieštarauja, kai mane žemina. Kadaise jis garsėjo kaip uolus jaunų kunigų demokratų priešininkas, mano, kad esu vienas iš jų. Apskritai tokia iliuzija visai atleistina. Iš tiesų dėl itin kuklios kilmės, vargingos vaikystės, savo vis daugiau juntamo tokio aplaidaus, netgi prasto auklėjimo ir jausmingo proto, kuris leidžia man daug ką nuspėti, neatitikimo priklausau nelabai drausmingiems žmonėms, tad suprantama, kad mano viršininkai visai pagrįstai manimi nepasitiki. Kuo būčiau tapęs, jeigu... Mano jausmas tam, kas vadinama visuomene, beje, gan miglotas... Kad ir buvau vargdienių sūnus, – o gal būtent dėl to, kas žino?.. – tikrai galiu suvokti tik rasės, kraujo pranašumą. Jeigu tą prisipažinčiau, būčiau išjuoktas. Pavyzdžiui, man atrodo, jog mielai tarnaučiau tikram ponui – princui, karaliui. Gali įdėti sunertus pirštus į kito žmogaus rankas

prisiekdamas jam vasalo ištikimybę, tačiau niekam nešaus į galvą atlikti šį ritualą prie kokio nors milijonieriaus kojų, nes tai būtų kvaila. Turto ir galios sąvokos dar negali susilieti, – pirmoji jų lieka abstrakti. Gerai žinau, kad būtų labai lengva man atsakyti, jog ne vienas didikas kadaise buvo dėkingas už savo valdas tėtušio palūkininko pinigų maišui, bet galų gale nesvarbu, ar tos valdos buvo iškovotos kardu ar ne, vis tiek turėjo jas kardu ginti, kaip ir savo gyvybę, nes žmogus ir valdos sudarė viena, įskaitant pavardę... Argi ne pagal šį paslaptingą ženklą vienas kitą atpažindavo karaliai? O karalius mūsų šventosiose knygose niekuo nesiskiria nuo pranašo. Aišku, milijonieriaus seifų gilumoje daugiau žmonių gyvybių nei kokio nors monarcho, bet jo galia it stabas – kurčia ir akla. Jis gali žudyti, štai ir viskas, net nesuvokdamas, jog žudo. Galbūt tai ir demonų privilegija.

(Man kartais atrodo, kad Šėtonas, kuris stengiasi užvaldyti Dievo mintį, ne tik kad neapkenčia jos nesuvokdamas, bet suvokia ją atvirkščiai. Užuot plaukęs pasroviui, plaukia pats to nežinodamas prieš gyvenimo srovę, sekina save bergždžiomis, siaubingomis pastangomis, versdamas į išvirkščią pusę kiekvieną Kūrinijos darbą.)

Šįryt manęs ieškoti į zakristiją atėjo guvernantė. Ilgai šnekėjomės apie panelę Šantalę. Regis, ši mergina vis daugiau širsta, jos buvimas pilyje pasidarė nepakenčiamas, tad būtų geriausia išsiųsti ją į pensioną. Ponia grafienė, atrodo, dar nesiryžta imtis tokios priemonės. Supratau, jog laukiama, kad ją įtikinčiau, tad kitą savaitę turiu pietauti pilyje.

Žinoma, panelė nelinkusi visko pasakyti. Keletą kartų su trikdančiu atkaklumu pažvelgė man tiesiai į akis, jos lūpos virpėjo. Išlydėjau ją pro dureles, vedančias į kapines. Ant slenksčio trūkčiojančiu balsu, greitakalbe, tarsi skubėdama atsikratyti žeminančio prisipažinimo, – šitaip kalbama per išpažintį, – ėmė atsiprašinėti, kad kreipiasi į mane tokiomis pavojingomis, kebliomis aplinkybėmis. „Šantalė aistringos, keistos prigimties. Nemanau, kad ji bloga. Jos amžiaus jaunimas kone visada nežabotos vaizduotės. Beje, ilgai dvejojau, kol ryžausi įspėti jus dėl mergaitės, kurią myliu ir kurios gailiuosi, tačiau ji gali lengvabūdiškai pasielgti. Šioje parapijoje esat naujokas, tad jei šitaip nutiktų, jums nenaudinga ir pavojinga pasiduoti savo kilniaširdiškumui, gailestingumui ir taip paskatinti ją prisipažinti... Ponas grafas šito nepakęstų“, – pridūrė ji balsu, kuris man nepatiko.

Aišku, neturiu jokio pagrindo įtarti ją esant šališką, neteisingą, o kai atsisveikinau su ja kiek įmanoma šalčiau, net neištiesiau rankos, jos akys pritvinko ašarų, tikrų ašarų. Beje, panelės Šantalės manieros man visai nepatinka, jos veide toks pat kietumas, toks pat atšiaurumas, kokį, deja, matau daugelio kaimo merginų veiduose, kurių paslaptis man dar kol kas nežinoma ir tikriausiai niekada nebus žinoma, nes netgi mirties patale jos nedaug ką teatveria. Vaikinai visai kitokie! Nesu linkęs manyti, kad jos per išpažintį tokią akimirką šventvagiauja, nes mirštančiosios, apie kurias kalbu, nuoširdžiai gailėdavosi dėl savo nuodėmių. Bet jų vargani brangūs veidai tik atsidūrę anapus tamsos atgaudavo vaikystės (regis, tokios

netolimos!) giedrą, kažkokį pasitikėjimą, nuostabą, tyrą šypseną... Geidulingumo demonas yra nebylys.

Nesvarbu! Nieko negaliu su savimi padaryti – panelės elgesys man atrodo kažkoks įtartinas. Akivaizdu, kad esu perNelyg nepatyręs, neturįs pakankamai autoriteto kištis į tokį keblų šeimyninį reikalą, tad būtų kur kas išmintingiau laikyti mane nuo jo nuošaly. O jeigu mano, kad turiu įsikišti, tai ką reiškia šitas draudimas, nenoras, kad aš pats visa įvertinčiau? „Ponas grafas šito nepakęstų..." To jau per daug.

Vakar gavau dar vieną savo draugo laišką, paprastą laiškelį. Jis prašo mane kelioms dienoms atidėti kelionę į Lilį, nes pats turįs vykti su reikalais į Paryžių. O baigia šitaip: „Tikriausiai jau seniai supratai, kad aš, kaip sakoma, nusivilkau sutaną. Tačiau mano širdis nepasikeitė. Ji tiktai atvira žmoniškesnei, *vadinasi*, kilnesnei gyvenimo sampratai. Užsidirbu pragyvenimui – tai didelis žodis, didelis dalykas. Užsidirbti pragyvenimui! Nuo seminarijos laikų įpratę it kokią išmaldą iš vyresniųjų gauti duonos kasdieninės ar lėkštę pupelių, iki mirties liekame mokinukai, vaikai. Visiškai nesuvokiau, kaip tu, be abejo, dar ir dabar nesuvoki, savo visuomeninės vertės. Vargu ar būčiau išdrįsęs pasisiūlyti pačioms kukliausioms pareigoms. O tuo tarpu, nors mano bloga sveikata neleidžia imtis visų reikiamų žygių, gavau nemažai itin malonių pasiūlymų, tad, atėjus laikui, galėsiu rinktis iš pustuzinio net labai gerai apmokamų tarnybų. Galimas daiktas, kad kai kitą kartą mane aplankysi, galėsiu mielai ir su pasididžiavimu tave priimti tinkamoje aplinkoje, o kol kas mūsų būstas pats kukliausias..."

Gerai žinau, kad visa tai labai vaikiška, kad turėčiau gūžtelėti pečiais. Negaliu. Esama tam tikro kvailumo, tam tikro jo atspalvio, tad iškart, patirdamas siaubingą pažeminimą, atpažįstu kunigišką išdidumą, neturintį nieko antgamtiško, niekingą ir sugižusį it padažas. Kokie mes beginkliai prieš žmones, prieš gyvenimą! Koks beprasmis vaikiškumas!

Beje, mano buvęs draugas seminarijoje buvo laikomas vienu iš geriausių mokinių, visų gabiausias. Nestokojo netgi jaunystei nebūdingo, šiek tiek ironiško žmonių pažinimo ir gana sveikai vertino kai kuriuos mūsų dėstytojus. Tad kodėl dabar bando mane paveikti taip pasigailėtinai girdamasis, nors nėra toks kvailas, kad šito pats nesuprastų? Galiausiai kaip daugelis kitų atsidurs kokioje nors kontoroje, kur nekokiu būdu, liguistu įtarumu nuteiks prieš save kolegas ir, kad ir kaip stengtųsi nuslėpti jiems savo praeitį, vargu ar kada turės daug draugų.

Mes brangiai, labai brangiai mokame už antžmogišką mūsų pašaukimo orumą. Juokingumas visada taip arti didingumo! Tuo tarpu pasaulis, paprastai toks atlaidus juokingiesiems, instinktyviai nepakenčia mūsų juokingumo. Jį pakankamai erzina moterų kvailumas, bet kunigų kvailumas – kur kas daugiau, nes kartais atrodo lyg kokia paslaptinga moterų kvailumo atauga. Daugelio vargšų priešiškumas, stipri antipatija kunigui tikriausiai nepaaiškinami, kaip mus norėtų įtikinti, tiktai daugmaž sąmoningu godulio maištu prieš Įstatymą ir tuos, kurie jį įkūnija... Kuriems galams tai neigti? Kad pajustum pasišlykštėjimą bjaurumu, nėra reikalo susikurti labai aiškią grožio idėją. Vidutiniškas kunigas yra bjaurus.

Nekalbu apie blogą kunigą. Tiksliau tariant, blogas kunigas yra vidutiniškas kunigas. Kartais tiesiog pabaisa. Baisingumas nepamatuojamas bendrais dydžiais. Kas gali žinoti Dievo ketinimus pabaisos atžvilgiu? Kam ji reikalinga? Kokia šitokios stebėtinos nemalonės antgamtinė prasmė? Kad ir kaip stengiuosi, negaliu, pavyzdžiui, patikėti, kad Judas priklauso pasauliui, – tam pasauliui, už kurį Jėzus paslaptingai atsisakė melstis... Ne, Judas ne šio pasaulio...

Esu tikras, kad mano nelaimingas draugas nenusipelno blogo kunigo vardo. Netgi manau, kad jis nuoširdžiai prisirišęs prie savo draugužės, nes kadaise jį pažinojau kaip jausmingą būtybę. Deja, vidutiniškas kunigas kone visada yra toks. Galbūt yda mums ne tokia pavojinga kaip tam tikras prėskumas? Nutinka, jog suminkštėja smegenys. Blogiau, kai suminkštėja širdis.

Šįryt per laukus grįždamas iš savo kaimo pastebėjau poną grafą, kuris Linjero pamiškę laidė pėdsekius kurtus. Iš tolo pasisveikino, bet neatrodė, kad itin trokštų mane užkalbinti. Manau, jog bus sužinojęs apie panelės žygį. Privalau veikti labai santūriai, atsargiai.

Vakar klausiau išpažinčių. Nuo trijų iki penkių – vaikai. Žinoma, pradėjau nuo berniukų.

Kaip Viešpats myli juos, šiuos mažylius! Kas nors kitas, ne kunigas, mano vietoje būtų užsnūdęs klausydamasis jų monotoniško dūzgesio, pernelyg dažnai panašaus į paprastą atmintinai iškaltų Sąžinės patikrinimo frazių kartojimą... O jei tam kitam šautų galvon išsiaiškinti, jei imtų ko nors klausinė-

ti, paprasčiausiai smalsauti, manau, tuomet neišvengtų pasišlykštėjimo. Jų gyvuliškumas taip iškyla paviršiun! Ir vis dėlto!

Ką mes žinome apie nuodėmę? Geologai tvirtina, kad žemė, regis, tokia tvirta ir tvari, iš tikrųjų tėra tik plonytė plėvelė virš skystos ugnies okeano, be atvangos virpanti it greimas ant beužverdančio pieno... Kokio tankumo yra nuodėmė? Į kokį gylį turi pasinerti, kad pasiektum žydrynės bedugnę?..

Aš rimtai sergu. Vakar tuo netikėtai įsitikinau, tai buvo it apreiškimas. Laikas, kai dar nepažinojau šio atkaklaus skausmo, kartais tarsi apmalštančio, bet niekada visai nepaleidžiančio iš savo gniaužtų, staiga pasirodė toks tolimas, nustumtas kone į svaiginančią praeitį, vaikystę... Štai kaip tik prieš pusmetį pajutau pirmuosius šios ligos priepuolius, sunkiai prisimenu dienas, kai valgiau ir gėriau kaip visi žmonės. Blogas ženklas.

Tačiau krizės praeina. Krizių nebėra. Sąmoningai atsisakiau mėsos, daržovių, maitinuosi vien vyne pamirkyta duona, labai mažais kiekiais, kaskart, kai pajuntu šiokį tokį svaigulį. Beje, badas man tik į naudą. Aiški galva, jaučiuosi stipresnis negu prieš tris savaites, kur kas stipresnis.

Dabar mano negalavimai nieko nejaudina. Tiesą sakant, aš ir pats imu priprasti prie savo liūdno veido, negalinčio daugiau sulieséti, tačiau nepaaiškinamai jauno ir – nedrįstu tarti – sveiko. Mano amžiuje veidas nesunyksta, ant kaulų ištempta oda išlieka elastinga. Taip visada!

Dar sykį skaitau šias vakar vakare parašytas eilutes: naktis buvo gera, labai atgaivino, jaučiuosi pilnas drąsos ir vilties. Tai Apvaizdos atsakas į mano dejones, švelnus priekaištas. Dažnai

pastebėdavau, – arba manydavau suvokiąs, – šią nepastebimą ironiją (deja, nerandu kitokių žodžių). Sakytumei, motina, atidžiai stebinti savo kūdikio pirmuosius žingsnius, gūžčiotų pečiais. Ak, jei mokėtume melstis!

Ponia grafienė atsako į mano pasveikinimą tik itin šaltu, itin išdidžiu galvos linktelėjimu.

Šiandien buvau pas daktarą Delbandą, seną gydytoją, garsėjantį šiurkštumu ir netekusį pacientų, nes jo kolegos nuolatos tyčiojasi iš jo aksominių kelnių ir visada riebalais išteptų, lajumi atsiduodančių batų. Torsy klebonas perspėjo jį apie mano apsilankymą. Jis paguldė mane ant sofos ir ilgai čiupinėjo pilvą ilgomis, išties toli gražu nelabai švariomis rankomis (buvo ką tik grįžęs iš medžioklės). Jam mane apžiūrinėjant, ant slenksčio išsitiesęs didelis šuo nepaprasto susižavėjimo kupinu įdėmiu žvilgsniu sekė kiekvieną jo judesį.

– Esate niekam tikęs, – pasakė jis man. – Tik pažvelgęs į jus (regis, kvietė liudininku savo šunį), iškart supranti, kad ne visada privalgydavote iki soties, ar ne?..

– Gal seniau, – atsakiau. – Bet dabar...

– Dabar per vėlu! Na, o alkoholis, ką darysite su juo? Suprantama, ne su tuo, kurį išgėrėte, o su tuo, kuris buvo išgertas už jus dar prieš jums ateinant į šį pasaulį. Užeikite pas mane po dviejų savaičių, įduosiu jums laiškelį profesoriui Laviniui iš Lilio.

Dieve mano, puikiai žinau, jog paveldimumas sunkiai slegia tokius pečius kaip mano, tačiau žodis „alkoholizmas“ rėžia

ausį. Rengdamasis pažvelgiau į save veidrodyje: liūdnas veidas, kasdien vis labiau pageltęs, ilga nosimi, giliomis iki lūpų kampučių nusileidžiančiomis raukšlėmis, skusta, bet tokia kieta barzda, jog ne kiekvienas skustuvas su ja susitvarko, staiga man pasirodė šlykštus.

Daktaras tikriausiai pagavo mano žvilgsnį, nes ėmė juoktis. Šuo pritarė jam lojimu, paskui ėmė linksmai šokinėti. „Gulėt, Foksai! Gulėt, bjaurus gyvuly!" Pagaliau įžengėme į virtuvę. Pats nežinau, kodėl šis visas triukšmas grąžino man drąsą. Aukštame židinyje it šiaudų kūlys liepsnojo žabai.

– Kai jums bus labai nuobodu, užsukite čionai. Tai ne kiekvienam siūlau. Bet man apie jus pasakojo Torsy klebonas, man patinka jūsų akys. Ištikimos akys, šuns akys. Ir aš turiu šuns akis. Tai reta. Torsy, jūs ir aš esame tos pačios giminės, keistos giminės.

Mintis, jog priklausau tai pačiai giminei kaip ir šie abu tvirti vyrai, man tikrai niekada nebūtų atėjusi galvon. Tačiau supratau, kad jis nejuokavo.

– Kokiai giminei? – paklausiau.

– Tokiai, kuri tvirtai stovi ant kojų. O kodėl gi jinai tvirtai stovi? Va, šito kaip tik niekas nežino. Pasakysite, kad tai Dievo malonė? Tik aš, mano drauge, netikiu į Dievą. Palaukit! Nevarkite kartodamas savo pamokėlę, ją atmintinai moku: „Dvasia alsuoja ten, kur panorsta, priklausau Bažnyčios sielai". Nesąmonės. Kam stovėti, o ne sėdėti arba gulėti? Įsidėmėkite, fiziologija to nepaaiškinsi. Faktais neįmanoma pagrįsti fizinio polinkio prielaidos. Stipruoliai apskritai yra taikūs piliečiai, velniški prisitaikėliai, pripažįsta vien apmokamas – ne mūsų –

pastangas. Jūs, žinoma, sugalvojote rojų. Bet anądien pasakiau Torsy: „Sutik, vis tiek išlaikytumei smūgį, su rojumi ar be jo". Beje, tarp mūsų, juk visi patenka į jūsų rojų, ar ne? Viršvalandžių darbininkai, tiesa? Kai truputėlį per daug dirbu – sakau „truputėlį per daug dirbu"; kai sako „truputėlį per daug išgeria" – tuomet klausiu savęs: „O gal mes paprasčiausi pasipūtėliai?"

Jis garsiai kvatojo, bet buvo sunku klausytis jo juoko, galimas daiktas, ir šuo jautėsi panašiai kaip aš: staiga liovėsi šokinėti ir paklusniai išsitiesė ant grindų, pakėlė į šeimininką ramų atidų žvilgsnį, būtum galėjęs pasakyti, atsiribojusį nuo visko, netgi nuo neaiškios vilties suvokti skausmą, atsimušusį į jo vidurių gilumą, apėmusį kiekvieną jo vargano šuniško kūno skaidulą. Jis įbedė snukį į sukryžiuotas letenas, vokai virpėjo, ilgą stuburą krėtė keistas šiurpulys, jis tyliai urzgė, tarsi artintųsi priešas.

– Iš pradžių norėčiau žinoti, ką turite galvoje sakydami „tvirtai stovėti ant kojų"?

– Tektų ilgai aiškinti. Na, trumpai tariant, tai vertikali padėtis, deranti tik galingiesiems. Protingas žmogus, kad galėtų šitaip laikytis, laukia, kol įgaus jėgos arba jos ženklus – valdžią, pinigus. Aš nelaukiau. Kai buvau trečioje klasėje, Monre kolegijos viršininkas kartą per pasninką pasiūlė mums pasirinkti devizą. Ar žinote, kokį pasirinkau? „Žiūrėti tiesiai į akis". Kam žiūrėti tiesiai į akis? – klausiu jūsų, – tuomet buvau trylikos metų berniukas!

– Gal neteisybei.

– Neteisybei? Ir taip, ir ne. Aš ne iš tų, kuriems žodis „teisingumas“ ant liežuvio galo. Visų pirma, garbės žodis, sau jo nereikalauju. Iš ko, po velnių, man jo reikalauti, jei netikiu Dievą? Kęsti neteisybę – mirtingo žmogaus dalia. Štai, tarkime, mano kolegos paskleidė gandą, kad neturiu jokio supratimo apie aseptiką, pacientai išlakstė, gydau vien žioplius, kurie moka man paukštiena arba bulvių pintine, be to, laiko mane mulkiu. Tam tikra prasme tie nenaudėliai yra turtuolių aukos. Bet žinote, abate, jie spirti iš to paties kelmo kaip ir jų išnaudotojai, nė kiek ne geresni. Belaukdami, kol patiems ateis eilė išnaudoti, apiplėšinėja mane. Tik...

Iš padilbų mane stebėdamas, jis pasikasė galvą. Gerai mačiau, kad paraudo. Toks šio seno veido raudonis buvo gražus.

– Tik viena yra nuo neteisybės kentėti, kas kita – ją pakęsti. Jie ją pakenčia. Per ją degraduoja. Negaliu į tai žiūrėti. Čia nieko nepadarysi, juk nesi šeimininkas, ar ne? Kai atsiduriu prie kokio varguolio patalo, kuris nenori ramiai numirti, – taip būna retai, bet kartkartėm nutinka, – mano prakeikta prigimtis ima viršų ir apima noras jam pasakyti: „Nešdinkis iš čia, beproti! Parodysiu tau, kaip šitai tinkamai daroma“. Išdidumas, taip, amžinas išdidumas! Žodžiu, mano mielas, aš nesu vargšų draugas, nevaidinu naujosios žemės atradėjo. Mieliau norėčiau, kad jie be manęs tvarkytųsi, kad tvarkytųsi padedami Galingųjų. Bet kur tau! Jie man daro gėdą, žlugdo mano amatą. Įsidėmėkite, nedidelė laimė eiti išvien su žioplių, mediciniškai tariant, atmatų gauja. O gal priežastis yra giminė? Aš keltas, nuo galvos iki kojų keltas, mūsų giminė aukojasi. Šėlsta vardan pralaimėjimo! Beje, manau, kad teisingumo

supratimas dalija žmoniją į dvi skirtingas rūšis. Vieniems jis yra pusiausvyra, kompromisas. Kitiems...

– Kitiems, – įsiterpiau, – teisingumas – tarsi pražydęs gailestingumas, jo pergalingas atėjimas.

Daktaras ilgai žiūrėjo į mane nuostabos ir dvejonės kupinu žvilgsniu, pasijutau nesavas. Tikriausiai mano žodžiai jam nepatiko. Išties tai buvo tik žodžiai.

– Pergalingas! Pergalingas! Gera pergalė, mano berniuk. Atsakysi man, kad Dievo karalystė – ne šis pasaulis? Sutinku. Bet jei vis dėlto šiek tiek supurtysime laikrodžio rodyklę? Nepriekaištauju jums ir jūsiškiams, kad dar tebėra vargšų, ne. Ir netgi priskiriu jums gražiąją pusę, nes išties sutinku, kad jų maitinimo, aprangos, slaugos ir švaros palaikymo našta atitektų tokiems seniems galvijams kaip aš. Bet neatleidžiu, kad jūs juos globodami, atiduodate mums tokius nešvarius. Suprantat? Po dvidešimties krikščionybės amžių, tenutrenkia mane dangaus griausmas, žmonės neturėtų gėdytis, kad yra vargšai. O gal jūs išdavėt jį, savąjį Kristų? Štai ko nepajėgiu suvokti. Viešpatie Dieve! Turite visa, ko reikia, kad pažemintumėt turčių, parodytumėt jam jo vietą. Turčius trokšta dėmesio ir kuo turtingesnis, tuo labiau šito trokšta. Jei bent užtektų jums drąsos nustumti juos į paskutinę eilę, prie šlakstyklės ar net į priebažnytį, – kodėl gi ne? – tai juos priverstų susimąstyti. Visi jie imtų žvairuoti į suolą vargšams, aš juos pažįstu. Visur kitur pirmi, o čia, pas Viešpatį, – paskutiniai, įsivaizduojat? O, žinau, kad tai nėra lengva. Jei tiesa, kad vargšas yra Jėzaus atvaizdas ir jo veidrodis, – patsai Jėzus, – nepatogu versti jį ropštis į garbingą vietą, pasisukti į visus veidu, iš kurio tyčiojasi, kurį

pajuokia ir nuo kurio jums per du tūkstančius metų nepavyko nušluostyti spjūvių. Nes visuomenės klausimas – tai visų pirma garbės klausimas. Būtent neteisingas vargšo pažeminimas kuria vargdienius. Niekas iš jūsų nereikalauja tukinti žmones, kurie iš kartos į kartą atprato tukti, tad tikriausiai ir liks liesi it gegutės. Net jeigu dėl viso pikto, padorumo vardan, būtų atstumti komediantai, dykaduoniai, girtuokliai, pagaliau visi akivaizdūs kompromituojamieji elementai. Vargšas, tikras ir garbingas, vis tiek pats prisiglaus paskutinėje vietoje Viešpaties – savo – namuose; juk kur tai matyta, kad durininkas, išsipustęs it laidotuvių vežimas, eitų jo parsivesti iš paskutiniųjų eilių į pirmąsias, pagerbdamas jį kaip Karalaitį – krikščioniško kraujo Karalaitį. Šitokia mintis paprastai kelia jūsų kolegoms juoką. Niekai, tuštybė. Bet kodėl, po velnių, dosniai dalija šitokią pagarbą Žemės Galingiesiems, kurie ja mėgaujasi? O jeigu jie atrodo juokingi, tai kodėl gi verčia juos taip brangiai mokėti? „Mus išjuoks, – sako jie, – apdriskęs nenaudėlis pirmoje eilėje, tai pavers gyvenimą farsu". Tebūnie! Tik kai tas nenaudėlis galutinai iškeičia savo skarmalus į pušinį karstą, kai esate tikri, visiškai tikri, kad jis nenusišnirpš į delną, nenusispjaus ant jūsų kilimo, ką tuomet veikiate su tuo nenaudėliu? Nagi! Man vis viena, kad pasirodysiu kvailas, tiesa su manimi, pats popiežius nepriverstų manęs jos atsižadėti. Ir tai, apie ką kalbu, mano berniuk, darė jūsų šventieji, vadinas, nėra jau taip kvaila. Ant kelių priešais vargšą, paliegėlį, raupsuotąjį – štai kaip jie vaizduojami, jūsų šventieji. Keista kariuomenė, kurios kapralai tenkinasi eidami pro šalį draugiškai patapšnoti per petį karališkam svečiui, prie kurio kojų klūpo maršalai!

Jis nutilo kiek sutrikdytas mano tylėjimo. Aišku, nesu daug patyręs, tačiau manau, jog iškart atpažįstu tam tikrą intonaciją, tokią, kuri išduoda gilią sielos žaizdą. Galbūt kitas mano vietoje gebėtų tokią akimirką rasti tinkamą žodį, kad įtikintų, nuramintų? Aš tokių žodžių nežinau. Man atrodo, kad tikras iš žmogaus išsiveržiantis skausmas priklauso pirmiausia Dievui. Bandau jį nuolankiai priimti į savo širdį tokį, koks jis yra, stengiuosi paversti savu, pamilti. Ir suprantu visą slaptą jau nuvalkioto posakio „dalytis su..." prasmę, nes tikra tai, kad dalijuosi šiuo skausmu.

Priėjo šuo ir padėjo jam ant kelių galvą.

(Jau dvi dienas sau priekaištauju, kad neatsakiau į šią kaltinamąją kalbą, tačiau širdies gilumoje negaliu savęs kaltinti. Beje, ką pasakyčiau? Nesu filosofų Dievo pasiuntinys, esu Jėzaus Kristaus tarnas. Ir bijau, kad mano lūpas pasiekę žodžiai tebūtų tik argumentai, suprantama, labai stiprūs ir vis dėlto pakankamai silpni, nes, nors seniai mane įtikinę, neatneša nusiraminimo.)

Tėra tik Jėzaus Kristaus ramybė.

Pirmoji mano programos dalis jau pradedama vykdyti. Nutariau bent kas ketvirtį aplankyti kiekvieną šeimą. Mano kolegos žiūri į šį ketinimą kaip į absurdišką reikalą, ir išties jį bus nelengva įvykdyti, nes visų pirmiausia privalau atlikti savo pareigas. Žmonės, kurie dedasi turį teisę spręsti apie mus iš toli, iš savo patogaus kabineto, kur kasdieną dirba tą patį darbą, net negali įsivaizduoti, koks betvarkis ir „suardytas" mūsų

kasdieninis gyvenimas. Vos spėjame susidoroti su būtinomis priedermėmis, – tomis, kurių griežtas atlikimas leidžia mūsų vyresniesiems tarti: štai gerai prižiūrima parapija. Visa kita netikėtumai. O jais neleistina nesirūpinti! Ar esu ten, kur mūsų Viešpats nori, kad būčiau? Keliu sau šį klausimą dvidešimt kartų per dieną. Nes Šeimininkas, kuriam tarnaujam, ne tik teisia mūsų gyvenimą, bet ir jame dalyvauja, jį prisiima. Kur kas lengviau būtų patenkinti Dievą geometrą ir moralistą.

Šįryt po sumos paskelbiau, kad jaunieji parapijos sportininkai, norintys suburti komandą, po mišparų gali rinktis klebonijoje. Beje, ne iškart apsisprendžiau, iš pradžių sąrašuose rūpestingai pažymėjau galimų narių pavardes – kokį penkiolika, mažiausiai dešimt.

Ponas Etišano klebonas paprašė pono grafo sutikimo (pilyje jis savas žmogus). Ponas grafas neatsisakė suteikti sklypą, tik nori jį išnuomoti penkeriems metams už 300 frankų per metus. Pasibaigus nuomos sutarčiai, jei nebus atnaujinta, sklypas pereis jo nuosavybėn su visais pastatais ir įrengimais. Tikriausiai jis netiki mano sumanymo sėkme; netgi spėju, kad nori atimti man norą šitokiomis nei jo padėčiai, nei jo būdui nelabai tinkamomis derybomis. Etišano klebonui jis pakankamai šiurkščiai pastebėjo, kad tam tikri pernelyg nenuovokūs geri norai kelia visiems pavojų, kad jis neinvestuosiąs į smėlio pilis, kad aš privaląs iš pradžių įrodyti, jog sugebu veikti, ir jam kaip įmanoma greičiau turį pasirodyti tie, pasak jo, mano žiopliai su sportiniais megztiniais...

Užsirašė tik keturi – nedidelis laimikis! Nežinojau, kad Eklene esama Sporto draugijos, dosniai remiamos avalynės

fabrikanto pono Vernio, kuris duoda darbo septynių bendruomenių gyventojams. Tiesa, Eklenas už dvylikos kilometrų. Bet kaimo vaikinai dviračiais lengvai įveikia šį atstumą.

Pagaliau vis dėlto pasikeitėme kai kuriomis įdomiomis mintimis. Man regis, kad šių vargšų jaunuolių šalinasi šiurkštesni šokių ir merginų mėgėjai. Anot Siulpiso Mitonė, mano buvusio varpininko sūnaus, labai taiklaus apibūdinimo, „kavinė sukelia ligas ir brangiai kainuoja". Laukdami geresnių dienų, kol mūsų nedaug, apsiribojome kukliu mokymosi būreliu, žaidimų ir skaitymo kambariu, kelių žurnalų prenumerata.

Niekada nekreipiau per daug dėmesio į Siulpisą Mitonė. Jis silpnos sveikatos, ką tik baigęs karinę tarnybą (kuri dukart buvo atidėta). Dabar jis pramoko šiaip taip tapyti ir garsėja kaip tinginys.

Man atrodo, jog gerokai kenčia nuo barbariškos aplinkos, kurioje turi gyventi. Kaip daugelis į jį panašių, svajoja apie tarnybą mieste, nes jo graži rašysena. Deja! Nors didelių miestų barbariškumas kitokios rūšies, bet, man regis, nemažiau pavojingas. Gal tik klastingesnis, greičiau užkrečia. Silpnos dvasios žmogus nuo jo neapsisaugos.

Draugams išėjus, mudu ilgai kalbėjomės. Jo šiek tiek neaiškaus, netgi lakstančio žvilgsnio išraiška mane itin jaudina, – ji būdinga žmonėms, pasmerktiems nesupratimui, vienatvei. Jis primena guvernantės žvilgsnį.

Ponia Pegrijo vakar įspėjo mane, kad daugiau nebeateis į kleboniją. Jai būtų gėda, pasakė, imti algą už tokį menką darbą. (Mano skurdi gyvensena ir baltinių būklė jai išties suteikia

daug laisvalaikio.) Kita vertus, pridūrė, ji esą „nelinkusi eikvoti laiko niekams“.

Bandžiau viską paversti juokais, tačiau nepavyko išspausti jos šypsenos. Mažos akutės buvo primerktos iš pykčio. Nenorom juntu kone nenumaldomą pasišlykštėjimą šiuo glebiu apvaliu veidu, skysto kuodelio į kaukolės viršų ištempta žemos kaktos oda, o ypač jos riebiu kaklu, išraižytu horizontalių linijų ir žvilgančiu nuo prakaito. Nesi panašių jausmų šeimininkas, – labai bijau išsiduoti, – tikriausiai ji mane visą permato.

Pabaigoje miglotai užsiminė apie „tam tikrus asmenis, kurių nenorėtų čionai sutikti“. Ką norėjo pasakyti?

Guvernantė šį rytą atėjo išpažinties. Žinau, kad jos dvasininkas – mano kolega iš Ešeno, tačiau negalėjau jos neišklausyti. Kokie naivūs tie, kurie tiki, jog sakramentas leidžia mums iškart prasiskverbti į sielų paslaptis! Gaila, kad negalime jiems pasiūlyti tai patiems išbandyti! Iki šiol pratęs prie mažųjų seminarijos atgailautojų, dar neįstengiu suvokti, kokia baisi sielos permaina įgalina perteikti savo vidinį gyvenimą tokiu schematišku, neišaiškinamu pavidalu... Manau, kad nedaug suaugusių krikščionių kalti šiuo atveju dėl šventvagystės. Juk taip lengva apskritai neiti išpažinties! Bet yra daug blogiau. Sąžinėje iš lėto kristalizuojasi smulkios apgaulės, išsisukinėjimai, dviprasmybės. Kiautas kiek apsaugo to, kas dengiama, formą, štai ir viskas. Iš įpročio, bėgant laikui, ne tokie jautrūs galiausiai susikuria savo ypatingą kalbą, kuri lieka neįtikėtinai abstrakti. Jie neslepia nieko ypatingo, bet jų apgaulingas atvirumas primena matinį stiklą, praleidžiantį tokią išsklidusią šviesą, kad akis nieko neįžvelgia.

Tad kas belieka iš išpažinties? Ji vos paliečia sąžinės paviršių. Nedrįstu tvirtinti, kad viduje ji pradeda skaidytis, greičiau netgi stingti.

Siaubinga naktis. Vos užmerkiu akis, iškart apima liūdesys. Gaila, bet nerandu kito žodžio apibūdinti silpnumą, kurio neįmanoma nusakyti, tai tikras sielos kraujavimas. Staiga atsibusdavau su garsiu šauksmu ausyse – bet ir vėl: ar tai deramas žodis? Aišku, ne.

Vos tik įveikdavau miego sąstingį, vos tik įstengdavau susikaupti, iškart atgaudavau ramybę. Mano įprastos pastangos susivaldyti, aišku, reikalauja gerokai daugiau jėgų negu įsivaizduoju. Po paskutinių naktinės agonijos valandų ši mintis man teikia paguodos, nes šias pastangas, beveik nesąmoningas ir dėl to neglostančias mano savimeilės, tegali išmatuoti Dievas.

Kaip menkai pažįstame tikrąjį žmogaus gyvenimą! Savo gyvenimą. Spręsti apie mus iš to, ką vadiname savo veiksmais, galbūt bergždžia taip pat, kaip ir spręsti iš mūsų sapnų. Išganytojas savo teisingumu pats išsirenka iš šių užslėptų daiktų krūvos ir tai, ką demonstratyviu mostu iškelia savo Tėvui, staiga suspindi, nušvinta it saulė.

Tebūnie. Šįryt buvau taip išsekęs, jog, regis, bet ką atiduočiau už vieną švelnų užuojautos žodį. Šovė mintis lėkti į Torsy. Bet kaip tik vienuoliktą valandą turėjau mokyti vaikus katekizmo. Net ir dviračiu nespėčiau grįžti laiku.

Mano geriausias mokinys yra Silvestras Galiušė, nelabai švarus berniukas (jo mama mirė, tad auklėja sena girtuokliau-

janti močiutė), tačiau tokio nuostabaus grožio, jog pažvelgus į jį apima nenugalimas, kone širdį draskantis nekaltumo – nekaltumo prieš nuopuolį, tyro gyvulio nekalto tyrumo – jausmas. Man dalijant dovanas už gerus pažymius, jis atėjo atsiimti savo paveikslėlio į zakristiją ir man pasirodė, kad jo ramiose atidžiose akyse įžvelgiu gailestį, kurio laukiau. Apkabinau jį akimirkai ir padėjęs galvą ant jo peties, it kvailys pravirkau.

Pirmas oficialus mūsų „Mokymosi būrelio" susirinkimas. Buvau sumanęs perduoti pirmininkavimą Siulpisui Mitonė, bet draugai, regis, jo kiek privengia. Žinoma, nemaniau privaląs primygtinai reikalauti.

Beje, mes tik patikslinome kai kuriuos programos punktus, ji norom nenorom gan kukli, atitinkanti mūsų išgales. Akivaizdu, kad vargšams vaikams stinga vaizduotės, potraukio. Kaip prisipažino Angleberas Denizanas, jie bijo „būt išjuokti". Susidariau įspūdį, kad atėjo pas mane iš neturėjimo ką veikti, iš nuobodulio – pasižiūrėti...

Pakeliui į Devrą sutikau poną Torsy kleboną. Jis pavežėjo mane automobiliu iki zakristijos ir netgi sutiko išgerti taurę mano garsiojo bordo. „Ar jis jums patinka?" – paklausė manęs. Atsakiau, kad tenkinuosi pigiu vynu, kurį perku bakalėjoje „Keturios liepos". Regis, tai jį nuramino.

Susidariau labai aiškų įspūdį, kad galvoje jam sėdi kažkokia mintis, tačiau nutarė verčiau jos nesakyti. Klausėsi manęs išsiblaškęs, tuo tarpu žvilgsniu prieš savo paties valią kėlė man klausimą, į kurį vargu ar būčiau galėjęs atsakyti, nes nepanoro

jo suformuluoti. Kaip paprastai, kai droviuosi, ėmiau kažką vapėti nei į tvorą, nei į mietą. Esama tylėjimo, kuris tave traukia, apžavi, tad ima noras bet ką į jį sviesti, bet kokius žodžius...

– Keistas iš tavęs tipas, – pasakė jis man galiausiai. – Kito tokio kvailio tikrai nerasi visoje vyskupijoje. Be to, dirbi it juodas jautis, save žudai. Monsinjorui turbūt išties striuka su klebonais, kad atidavė parapiją į tavo rankas! Laimei, parapija tvirta! Antraip ją sugriautum.

Puikiai nujaučiau, kad iš gailesčio man pavertė juokais tai, ką buvo labai nuoširdžiai ir nuodugniai apmąstęs. Šią mintį įskaitė mano akyse.

– Galėčiau apiberti tave patarimais, bet kuriam galui? Kai Sent Omero kolegijoje dėsčiau matematiką, tarp mokinių buvo nuostabių vaikinų – sudėtingiausius uždavinius išspręsdavo nepaisydami įprastų taisyklių, pasikliaudami savo nuovoka. Be to, mano mažyli, nesi mano pavaldinys, daryk, kaip išmanai, parodyk, ką sugebi. Neturiu teisės klaidinti tavo vyresniuosius. Savo sistemą išdėstysiu kitą kartą.

– Kokią sistemą?

Jis išsisuko nuo tiesaus atsakymo.

– Matai, vyresnieji yra teisūs patardami būti apdairiems. Aš ir pats apdairus, nematau nieko geresnio. Tokia mano prigimtis. Nėra nieko kvailesnio už lengvabūdį kunigą, kuris pameta galvą, šiaip sau, todėl, kad jam taip patinka. Tačiau mūsų keliai ne šio pasaulio! Negali siūlyti žmonėms tiesą kaip draudimo polisą arba laisvinamuosius. Gyvenimas yra Gyvenimas. Viešpaties tiesa yra Gyvenimas. Regis, mes nešame ją, bet iš tiesų ji mus neša, mano berneli.

– Tad kurgi suklydau? – paklausiau. (Mano balsas drebėjo, turėjau dukart pakartoti klausimą.)

– Tu per daug blaškaisi, it širšė, patekusi į butelį. Tačiau tikiu, jog tavo siela sukurta maldai.

Maniau, kad jis patars man vykti į Solemą, kad pasidaryčiau vienuoliu. Jis ir vėl atspėjo mano mintį. (Beje, tai neturėjo būt itin sunku.)

– Vienuoliai už mus apsukresni, o tu neturi praktinio jausmo, tavo garsieji sumanymai neverti nė skatiko. O apie tai, ar pažįsti žmones, neverta net užsiminti. Į grafiuką žiūri kaip į senjorą, į berniukus, kuriuos mokai katekizmo, – kaip į poetus, tokius kaip tu pats, o į savo dekaną – kaip į socialistą. Žodžiu, savo naujutėlei parapijai atrodai keistuolis. Atleisk, bet primeni tuos kvailus jaunus vyrus, besiguodžiančius mintimi, jog „tyrinėja žmoną“, tuo tarpu ji užmetė žvilgsnį ir išmatavo savo vyrelį nuo galvos iki kojų.

– Taigi?.. (Vos pajėgiau ištarti žodį, buvau sutrikęs.)

– Taigi?.. Na, ką gi, tęsk toliau, ką nori, kad tau pasakyčiau? Neturi nė trupučio savimeilės, sunku spręsti apie tavo bandymus, nes visa darai iš pagrindų, visas atsiduodi. Žinoma, neklysta tas, kas apdairiai elgiasi. Prisimink Ruysbroecko Nuostabiojo, tokio pat flamando kaip aš, žodžius: „Netgi jei būsi apžavėtas Dievo, o tuo tarpu ligonis paprašys puodelio sultinio, nusileisk iš septinto dangaus ir duok jam ko prašo“. Geras patarimas, labai geras, bet nereiktų juo piktnaudžiauti tinginystės pateisinimui. Nes esama nežmoniškos tinginystės, kuri ateina su senatve, patirtimi, nusivylimais. O, seni kunigai kieti! Nieko nėra neapdairesnio už apdairumą, kai jis visai

nepastebimai pratina mus apsieiti be Dievo. Kai kurie iš senų kunigų baisūs.

Perduodu jo žodžius kaip galiu, greičiausiai netiksliai. Vos juos girdėjau. Bet šitiek dalykų atspėjau! Visai savimi nepasitikiu, tačiau turiu tiek daug geros valios, jog man visada rodosi, kad ji krinta į akis, kad apie mane spręs pagal mano ketinimus. Kokia kvailystė! Tuo tarpu, kai maniau esąs dar ant šio pasaulėlio slenksčio, jau buvau tolokai pažengęs, vienas, – kelias atgal buvo užtvertas, niekur neatsitrauksi. Nepažinojau savo parapijos, o ji dėjosi manęs nepažįstanti. Tačiau jos susidarytas vaizdas apie mane jau buvo pernelyg aiškus, pernelyg tikslus. Nuo šiolei tik milžiniškomis pastangomis pajėgčiau kaip nors jį pakeisti.

Ponas Torsy klebonas įžvelgė siaubą mano juokingame veide ir, aišku, suprato, kad tokią akimirką bet koks mėginimas mane nuraminti būtų bevaisis. Jis tylėjo. Prisiverčiau nusišypsoti. Tikiuosi, kad nusišypsojau. Tai buvo sunku.

Bjauri naktis. Trečią valandą ryto pasiėmiau žibintą ir nuėjau į bažnyčią. Negalėjau surasti šoninių durelių rakto, tad reikėjo atidaryti pagrindines duris. Užrakto girgždesys sukėlė milžinišką aidą po skliautais.

Užmigau ant savo suolo, susiėmęs rankomis galvą ir taip giliai įmigau, jog lietus mane pažadino tik auštant. Vanduo prasisunkė į vidų pro sudaužytą vitražą. Išeidamas iš kapinių sutikau Arseną Mironą, gerai neįžiūrėjau jo veido, tačiau balsas, kokiu mane pasveikino, skambėjo pašaipiai. Turėjau pasirodyti keistas dar užmiegotomis akimis ir permirkusia sutana.

Privalau nuolat kovoti su pagunda nulėkti į Torsy. Kvailas skubėjimas lošėjo, puikiai žinančio, jog pralošė, bet norinčio tai dar kartą išgirsti. Beje, esu taip susijaudinęs, jog imsiu tik tuščiai atsiprašinėti. Kuriems galams šnekėti apie praeitį? Svarbi tik ateitis, juntu, kad dar nepajėgsiu pažvelgti jam į veidą.

Tikriausiai ir ponas Torsy klebonas mano kaip ir aš. Tai netgi nekelia jokių abejonių. Šį rytą, kai kabinau apdangalus Mari Perdro laidotuvėms, regis, išgirdau aidint jo tvirtus sunkokus žingsnius ant plokščių. Bet tai buvo tik duobkasys, atėjęs pranešti, kad baigė darbą.

Iš nusivylimo vos nenusiritau nuo kopėčių... O ne! Nesu pasirengęs...

Turėjau daktarui Delbandui pasakyti, kad Bažnyčia nėra vien tai, ką jis įsivaizduoja – savotiška suvereni Valstybė su savais įstatymais, valdininkais, kariuomene, – ir ne žmonijos istorijos akimirka, tegu ir šlovinga. Ji žygiuoja laike, it kareivių būrys nežinomais kraštais, kur neįmanomas bet koks normalus aprūpinimas. Ji gyvuoja keičiant vienas kitą režimams ir visuomenėms, kaip kad gyventojai dienų dienom maitina kareivių būrį.

Kaipgi ji gali atiduoti Vargšui, teisėtam Dievo įpėdiniui, ne šio pasaulio karalystę? Ji ieško Vargšo, visuose žemės keliuose jį šaukia. O Vargšas visada ten pat – pačioje svaiginančios aukštumos viršūnėje, pasisukęs veidu į Bedugnės Valdovą, kuris dvidešimt amžių angelo balsu, savo didingu kerinčiu balsu, jam nepailsdamas kartoja: „Visa tai bus tavo, jeigu parklupęs mane garbinsi..."

Galbūt tai ir yra antgamtiškas nepaprasto masių nuolankumo paaiškinimas. Galybė čia pat, Vargšui ranka pasiekiama, bet Vargšas šito nežino arba dedasi nežinąs. Jis laiko akis nuleidęs į žemę, o Gundytojas tiktai laukia, kad dar akimirka ir bus ištartas žodis, atiduodantis jam į rankas mūsų padermę, bet jo niekada neištars garbingos lūpos, kurias užvėrė pats Dievas.

Neišsprendžiamas klausimas: kaip sugrąžinti Vargšui jo teisę, jam nesuteikiant Galybės? O jei atsitiktų kas neįmanoma, jei negailestingai diktatūrai, pasitelkus valdininkų, žinovų, statistikų kariauną, savo ruožtu palaikomą milijonų šnipų ir žandarų, pavyktų vienu metu visuose pasaulio kraštuose pažaboti žmogėdriškus protus, plėšrius ir klastingus žvėris, sukurtus pelnytis, žmonių rasę, gyvenančią žmogumi, – nes jos nuolatinis pinigų godulys tėra, suprantama, tik veidmainiška, galbūt nesąmoninga forma baisaus ir gėdingo ją draskančio alkio, – vis tiek greit iškiltų pasišlykštėjimas universalia taisykle paverstu *aurea mediocritas* ir visur it pavasario žiedai prasiskleistų savanoriškas skurdas.

Jokia visuomenė nepranoks Vargšo. Vieni gyvena iš kito kvailumo, tuštybės, ydų. Vargšas *gyvena iš gailestingumo.* Koks didingas žodis.

Nežinau, kas nutiko šią naktį, tikriausiai man prisisapnavo. Apie trečią valandą ryto (pasišildžiau truputį vyno ir kaip visada prisitrupinau į jį duonos) ėmė daužytis sodo varteliai ir taip smarkiai, kad turėjau išeiti. Radau juos užvertus, – šitai, beje, manęs nenustebino: buvau tikras, jog kaip įprasta iš vakaro buvau juos uždaręs. Maždaug po dvidešimties minučių

jie vėl ėmė daužytis dar smarkiau negu pirmąjį kartą (buvo labai vėjuota, tikra audra), juokinga istorija...

Vėl pradėjau lankyti parapijiečius – iš Dievo malonės! Pono Torsy klebono pastebėjimai padarė mane apdairų: stengiuosi per daug neklausinėti, – klausinėju kiek įmanoma atsargiau ir, bent jau taip gali pasirodyti, apie kasdieninius dalykus. Atsižvelgdamas į atsakymą, bandau pašnekesį šiek tiek pakylėti, bet nepernelyg aukštai, kol drauge randame visų kukliausią tiesą. Tačiau tiesa negali būti vidutiniška! Kad ir kaip saugočiausi, Dievo vardas, net kai mano lūpos jo ir neištaria, regis, staiga nušvinta šioje slegiančioje tvankioje aplinkoje ir jau beatsiverią veidai vėl užsiveria. Teisingiau būtų tarti, kad jie apsiniaukia, patamsėja.

O gal maištas, sekinantis save patį užgauliojimais, piktžodžiavimais, ne toks baisus?.. Neapykanta Dievui man visada kelia mintį apie apsėdimą. „Tuomet jį (Judą) apsėdo velnias“. Taip, apie apsėdimą, apie beprotybę. Ne apie slaptą dieviškumo baimę, šį bėgimą gyvenimu įžambia linija, kuri it siauras šešėlis slenka siena, o tuo tarpu iš visų pusių sklinda šviesa... Mąstau apie vargšus gyvulius, šliaužiančius į savo urvus, iškankintus žiaurių vaikiškų žaidimų. Kraugeriškas demonų smalsumas, jų siaubingas rūpinimasis žmonėmis kur kas paslaptingesnis... Ak, jei galėtume žvelgti į šias suluošintas būtybes Angelo akimis!

Man daug geriau, priepuoliai retesni, kartais atrodo, kad juntu kažką panašaus į alkį. Šiaip ar taip, dabar be pasišlykštė-

jimo ruošiu valgį, – visada tą patį: duoną su vynu. Tik pridedu į vyną daug cukraus, o duoną džiovinu kelias dienas, kol sužiedėja, kol taip sukietėja, kad kartais turiu ją trupinti, o ne pjaustyti, – tam labai tinka kapoti. Šitaip gerokai lengviau ją suvirškinti.

Laikydamasis šitokios dietos iki galo atlieku savo darbą ir netgi pradedu atgauti šiokį tokį pasitikėjimą... Gal aplankyčiau penktadienį Torsy kleboną? Siulpisas Mitonė kasdien mane lanko. Aišku, jis ne itin protingas, bet koks mandagus, koks dėmesingas. Daviau jam kepyklos raktą, tad man nesant tenai užeina, kažką knebinėja. Jo dėka pakito mano varganų namų išvaizda. Tvirtina, kad vynas jo skrandžiui netinka, bet cukrų kemša kiek telpa.

Su ašaromis akyse prisipažino, jog dėl nuolatinių apsilankymų klebonijoje turįs kęsti pajuokas ir patyčias. Manau, kad mūsų darbščius kaimiečius pirmiausia trikdo jo gyvenimo būdas, tad griežtai išpeikiau jį už tinginiavimą. Žadėjo pasiieškoti darbo.

Pas mane į zakristiją buvo užėjusi ponia Diumušel. Piktinosi, kad jos dukters neprileidau prie trimestrinio egzamino.

Šiame dienoraštyje kiek įmanoma vengiu minėti tam tikrus savo gyvenimo išbandymus, kuriuos norėčiau iškart pamiršti, nes jie, deja, man neteikia džiaugsmo, o ką duoda nuolankumas be džiaugsmo? Ne, toli gražu neperdedu jų reikšmės! Žinau, jie labai kasdieniški. Jų sužadinta gėda, nerimas, kurio nepajėgiu sutramdyti, man nedaro garbės, tačiau neįstengiu nugalėti jų keliamo fizinio pojūčio, savotiško pasibjaurėjimo. Kam tai neigti? Pernelyg anksti pamačiau tikrąjį nedorybės

veidą, tad nors širdies gilumoje išties juntu šioms vargšėms sieloms didelį gailestį, apie jų nelaimes nenorom susidarau bemaž nepakeliamą vaizdą. Trumpai tariant, geidulingumas man kelia baimę.

Pirmučiausiai vaikų ištvirkimas... Jį tai pažįstu. O, ne, irgi nežiūriu tragiškai! Atvirkščiai, manau, jog privalome jį labai kantriai pakelti, nes antraip mažiausias neapdairumas gali turėti siaubingas pasekmes. Juk taip sunku atskirti gilias žaizdas nuo išviršinių, o jeigu pavyksta, tiesiog pražūtinga jas tyrinėti! Kartais verčiau leisti joms pačioms surandėti, neliesti tvinkstančio pūlinio. Tačiau šitai netrukdo man neapkęsti bendro sąmokslo, išankstinio nusistatymo nematyti to, kas bado akis, neapkęsti kvailos supratingos suaugusiųjų šypsenos žvelgiant į tam tikras negandas, kurios, kaip manoma, nėra svarbios, nes jų nepajėgia išreikšti mūsų, susiformavusių žmonių kalba. Be to, pernelyg anksti patyriau liūdesį, tad negaliu nesukilti prieš visuotinį kvailumą ir neteisybę tokio paslaptingo mažylių liūdesio atžvilgiu. Deja, patirtis mums rodo, kad ir vaikai pažįsta neviltį. O baimės ir nerimo demonas iš esmės, manyčiau, yra ištvirkimo demonas.

Todėl nedažnai čia minėdavau Serafitą Diumušel, nors paskutines savaites ji man keldavo nemažai rūpesčių. Kartais nutinka, jog imu sukti galvą, ar tik ji manęs neapkenčia, nes šitaip ne pagal savo amžių apsukriai mane kankina. Keistas įkyrumas, kadaise pasireiškęs kvailiojimu, lengvabūdiškumu, dabar, regis, tapo uoliai vykdoma nuostata, kurios negalima paaiškinti daugeliui jos amžininkių būdingu liguistu smalsumu. Visų pirma ji visada krečia savo išdaigas tik draugužių

akivaizdoje, parodydama, kad tarp mūsų esama tam tikro susitarimo, tarpusavio supratimo, visa tai ilgą laiką kėlė man šypseną ir tik neseniai pradėjau suvokti, jog ši šypsena pražūtinga. Kai atsitiktinai susiduriu su ja kelyje, – tai nutinka šiek tiek dažniau negu reikia, – ji neskubėdama paprastai ir rimtai mane pasveikina. Dėl to vieną dieną apsigavau. Ji laukė manęs, – nejudėdama, nuleidusi akis, – tuo tarpu aš artinausi prie jos tyliai tardamas malonius žodžius. Atrodžiau lyg koks paukščių kerėtojas. Kol mus skyrė šioks toks atstumas, ji nepajudėjo, bet kai priėjau, buvo taip žemai palenkusi galvą, jog mačiau tik jos atkaklų pakaušį, kurį retai kada pakeldavo, – ji pašokusi išsisuko ir sviedė į griovį savo kuprinę. Teko pasiųsti kuprinę su berniuku choristu, ir jis buvo sutiktas labai nemaloniai.

Ponia Diumušel pasirodė mandagi. Aišku, jos dukters blogos žinios pakankamai pateisintų mano sprendimą, bet šitai būtų tik dingstis. Beje, Serafita pernelyg protinga, kad susikirstų, jei surengčiau antrą bandymą, tokiu atveju man kiltų pavojus būti pažemintam ir apkaltintam melavus. Todėl stengiausi kiek įmanoma santūriau poniai Diumušel užsiminti, kad jos duktė man atrodo ne pagal savo amžių suaugusi, per anksti išsivysčiusi, tad būtų gerai dar kelias savaites ją stebėti. Ji greitai pasivytų draugus, šiaip ar taip, tokia pamoka duotų vaisių.

Vargšė moteris klausėsi manęs paraudusi iš pykčio. Mačiau, kaip pyktis užlieja jos skruostus, akis, kaip purpuru nudažo ausų spenelius. „Mergaitė nė kiek ne blogesnė už kitus, – pagaliau pasakė. – Tenori tik vieno – kad jai leistų pasinaudoti savo teise, daugiau nieko“. Atsakiau, kad Serafita – tikrai puiki mokinė, bet kad man nepatinka jos elgesys, bent jau

manieros. „Kokios manieros?“ – „Šiek tiek koketiškos“, – atsakiau. Šis žodis privertė ją pratrūkti. „Koketiškos! Koks jūsų reikalas! Koketiškumas – ne jūsų rūpestis. Koketiškumas! To dar betrūko, kad kunigai visur kaišiotų nosį! Nors ir gerbiu jus, ponas klebone, manau, kad jūs pernelyg jaunas apie tai šnekėti, ir dar su mergaite!“

Taip man atsilyginusi, ji išėjo. Mažylė jos klusniai laukė tuščioje bažnyčioje ant suolo. Pro pravertas duris mačiau jos draugių veidus, girdėjau jų prislopintą juoką – jos tikriausiai stumdė viena kitą, kad išvystų, kas dedasi. Serafita raudodama puolė į motinos glėbį. Labai bijau, jog vaidino komediją.

Ką daryti? Vaikai itin jautriai reaguoja į juokingus dalykus ir puikiai sugeba, prisitaikę prie aplinkybių, su stebėtina logika juos iki kraštutinumo išpūsti. Ši įsivaizduojama jų draugės ir kunigo dvikova juos, aišku, jaudina. Jeigu reikia, jie dar prasimano, kad visas šis nuotykis atrodytų dar labiau gundantis ir kuo ilgiau truktų.

Klausiu savęs, ar pakankamai kruopščiai pasirengdavau katekizmo pamokoms. Šįvakar man šovė į galvą, jog pernelyg daug tikėjausi, pernelyg daug iš to, kas apskritai tėra tik mano tarnystės priedermė, – viena nedėkingiausių, sunkiausių priedermių. Kas aš toks, kad reikalaučiau paguodos iš šių mažų būtybių? Svajojau kalbėtis su jomis atvira širdimi, dalytis savo sielvartais, savo džiaugsmais, – ak, suprantama, nė neįtardamas, jog galiu jas sužeisti! – svajojau praleisti visą gyvenimą jas mokydamas ir melsdamasis... Visa tai egoizmas.

Tad nuo šiol kur kas mažiau pasikliausiu įkvėpimu. Gaila, stinga laiko, teks dar šiek tiek apkarpyti poilsio valandas.

Šiąnakt man šitai pavyko dėl to, kad papildomai pavalgiau ir viską kuo puikiausiai suvirškinau. O kadaise gailėjausi pirkęs šio palaimingojo bordo!

Vakar lankiausi pilyje, apsilankymas baigėsi pražūtingai. Nusprendžiau tenai vykti itin skubotai, iškart po priešpiečių, beje, gan vėlyvų, nes sugaišau daug laiko Bergeze pas ponią Pižon, ji vis dar serga. Jau buvo beveik ketvirta valanda, jaučiausi, kaip sakoma, kupinas jėgų. Mano didelei nuostabai, – paprastai ponas grafas ketvirtadienio popietes praleidžia pilyje, – radau tik vieną ponią grafienę.

Kaip paaiškinti, kad atvykau toks žvalus, tačiau staiga suvokiau, jog ne tik kad nesugebu palaikyti pokalbio, bet net nepajėgiu teisingai atsakinėti į klausimus. Tiesa, labai greitai ėjau. Nepriekaištingai mandagi ponia grafienė iš pradžių dėjosi nieko nepastebinti, bet pagaliau buvo priversta pasiteirauti apie mano sveikatą. Paskutines savaites stengiuosi išsisukti nuo šitokių klausimų ir netgi manau turįs teisę meluoti. Beje, man tai neblogai sekasi, – pastebiu, kad žmonės mielu noru patiki, kai tik pasakau, jog viskas gerai. Išties esu nepaprastai liesas (vaikėzai pravardžiuoja mane „liūdnu paveizėti“, o tai vietos tarme reiškia „liūdnas pažiūrėti“), bet kai tik pareiškiu, kad „tokia mūsų giminė“, veidai iškart pragiedrėja. Dėl to visai neapgailestauju. Jei prisipažinčiau, kad negaluoju, kiltų pavojus būti ištremtam, kaip sako ponas Torsy klebonas. Manau, kad man nieko daugiau nebelieka, – nes maldai skiriu nedaug laiko, – kaip tik kiek įmanoma ilgiau dalytis savo menkais vargais su Viešpačiu Dievu.

Todėl atsakiau poniai grafienei, kad vėlai valgiau priešpiečius ir kad man šiek tiek skauda skrandį. Blogiausia, jog turėjau iškart išeiti, it koks lunatikas nulipau laiptais. Pilies šeimininkė maloniai palydėjo mane iki paskutinio laiptelio, o aš netgi negalėjau jai padėkoti, – prie lūpų laikiau prispaudęs nosinę. Ji pažvelgė į mane keistu nenusakomu žvilgsniu, kuriame atsispindėjo ir draugiškumas, ir nuostaba, ir gailestis, manau, jog ir šioks toks pasibjaurėjimas. Vyras, kuriam bloga, visada toks juokingas! Galiausiai paėmė mano jai ištiestą ranką ir tarsi sau pačiai, nes atspėjau jos žodžius iš lūpų, sušnabždėjo: „Vargšas vaikelis!“ – arba galbūt: „Mano vargšas vaikelis!“

Buvau toks nustebęs, toks susijaudinęs, jog nuskubėjau alėjos link tiesiai per žolyną – per gražią anglišką veją, taip branginamą pono grafo, ir dabar ten tikriausiai likę mano grubių batų pėdsakai.

Taigi priekaištauju sau, kad mažai ir prastai meldžiuosi. Kone kasdien po Mišių esu priverstas nutraukti padėkos maldą ir priimti kokį nors parapijietį, dažniausiai ligonį. Mano buvęs bendramokslis seminarijoje Fabregargas, dabar Monre apylinkių vaistininkas, siuntinėja man reklaminius vaistų pavyzdžius. Mokytojas atrodo nepatenkintas šitokia konkurencija, nes anksčiau jis vienintelis teikdavo šias smulkias paslaugas.

Kaip sunku nieko neužgauti! Kad ir ką darytum, žmonės, regis, linkę ne tiek pasinaudoti tavo gera valia, kiek nesąmoningai supriešinti ją su kitų gera valia. Iš kur šis nesuvokiamas sielų skurdumas?

Aišku, žmogus visur pats sau priešas, slaptas ir klastingas priešas. Kad ir bet kur pasėtas blogis kone visada išdygsta. O kad išdygtų gėrio sėkla, kad jos neužgožtų piktžolės, reikia ypatingos sėkmės, stebuklingos laimės.

Šįryt savo pašte radau laišką su Bulonės antspaudu, parašytą ant prasto languoto popieriaus, kokio paprastai yra kavinėse. Be parašo.

„Geravalis asmuo pataria jums prašytis, kad būtumėt perkeltas. Kuo anksčiau, tuo geriau. Kai pagaliau pastebėsite tai, kas visiems bado akis, raudosite kruvinomis ašaromis. Gailimės jūsų, bet kartojame: 'Nešdinkitės!'"

Kas tai? Regis, atpažinau ponios Pegrijo rašyseną, – paliko čionai sąsiuvinį, kuriame užrašydavo, kiek išleido muilui, skalbimo milteliams ir Žavelio vandeniui. Aišku, ši moteriškė mane ne itin mėgsta. Tačiau kodėl taip karštai trokšta, kad išvykčiau?

Nusiunčiau trumpą atsiprašymo laiškutį poniai grafienei. Siulpisas Mitonė mielai sutiko jį nunešti į pilį. Jis nepasididžiavo.

Dar viena siaubinga naktis, slogučio pertraukinėjamas miegas. Lijo taip smarkiai, jog nedrįsau eiti į bažnyčią. Niekada neprireikdavo šitiekos pastangų, kad prisiversčiau melstis, iš pradžių ramiai ir lėtai, tada – sutelkęs kažkokią laukinę jėgą, ir galiausiai – šaltakraujiškai, sunkiai susivaldydamas, sudėdamas į maldą visą savo kone beviltišką (šis žodis man kelia siaubą) valią, valios įtampą, nuo kurios nerimastingai virpėjo širdis. Viskas veltui.

O, gerai žinau, kad troškimas melstis jau yra malda, kad Dievas nieko daugiau nereikalauja. Tačiau ne pareiga man svarbi. Maldos šią akimirką man reikėjo taip pat, kaip plaučiams – oro, kaip kraujui – deguonies. Už manęs buvo jau ne kasdieninis pažįstamas gyvenimas, virš kurio iškelia skrydis, o tuo tarpu širdies gilumoje esi tikras, jog panorėjęs gali į jį sugrįžti. Už manęs nebuvo nieko. O priešais – siena, juoda siena.

Apskritai mes susikuriame tokį absurdišką maldos supratimą! Kaip tie, kurie maldos nepažįsta – beveik arba visiškai jos nepažįsta – drįsta apie ją taip lengvabūdiškai šnekėti? Koks nors trapistas, kartūzas ištisus metus triūsia, kad taptų maldos žmogumi, o štai pirmas pasitaikęs vėjavaikis imasi spręsti apie viso gyvenimo reikalą! Jeigu malda išties būtų, kaip jie mano, tik tauškalai, maniako pokalbis su savo šešėliu arba dar blogiau – bergždžias ir prietaringas prašymas gauti šios žemės gėrybių, tai kaipgi tuomet tūkstančiai būtybių iki savo paskutinio atodūsio rastų joje, nesakau, kad romumo, – nes jie saugosi sentimentalios paguodos, – bet atšiauraus, galingo, pilnatviško džiaugsmo! O, žinoma, mokslininkai kalba apie įtaigą. Todėl, kad jiems tikriausiai niekada neteko matyti senų vienuolių, tokių mąslių, išmintingų, tvirtų savo sprendimais, tačiau spinduliuojančių supratimą ir užuojautą, tokį švelnų žmoniškumą. Per kokį stebuklą šie puspročiai, įkalinti savo svajonėse, miegantys atviromis akimis, regis, kasdien vis giliau suvokia kito vargus? Keistas sapnas, nepaprastas opiumas, kuris ne tik kad neleidžia individui savyje užsisklęsti, atsiskirti nuo aplinkinių, bet priverčia jį būti solidariam su visais, dalytis visuotinio gailestingumo dvasia!

Man nedrąsu šitaip lyginti, tad prašau atleisti, bet, manau, galbūt šis palyginimas ką nors paaiškins daugeliui tų, iš kurių negali laukti savarankiškų sprendimų, nepaskatinęs kokiu nors netikėtu juos trikdančiu įvaizdžiu. Ar koks sveikai mąstantis žmogus, atsitiktinai pirštų galiukais palietęs pianino klavišus, manys turįs teisę iš aukšto spręsti apie muziką? Ir jeigu kokia nors Beethoveno simfonija arba Bacho fuga jo nejaudina, jeigu jis turi tenkintis stebėdamas nepasiekiamos didingos palaimos atšvaitą kitų veiduose, tai ar nesakys, jog dėl to tik pats kaltas?

Deja, paprastai daugiau tikima psichiatrais, o ne Šventųjų liudijimais, jie veltui tvirtina, kad šiam vidiniam gilinimuisi niekas neprilygsta, kad užuot iš lėto atskleidęs mūsų pačių sudėtingumą, jisai veda į staigų ir visišką apreiškimą, atveriantį žydrynę. Žmonės atsakydami į tai tik gūžčios pečiais. Ar bent vienas pamaldus žmogus yra kada nors pareiškęs, jog nusivylė malda?

Šiandien tikrąja šių žodžių prasme vos laikausi ant kojų. Valandos, kurios atrodė man tokios ilgos, nepaliko jokio aiškaus prisiminimo, – vien jausmą, jog man smogė, nežinia kas ir iš kur, tiesiai į krūtinę, tačiau gailestingas sustingimas kol kas dar neleidžia įvertinti smūgio jėgos.

Niekada nesimeldi vienas. O gal mano liūdesys pernelyg stiprus? Meldžiau Dievo tik sau pačiam. Jis neatėjo.

Skaitau šias eilutes, parašytas šįryt pabudus. Nuo šiolei...

O jeigu tai tik iliuzija?.. Arba galbūt... Šventiesiems buvo pažįstamas šitoks silpnumas... Tik, aišku, ne šis duslus maištas, ši niūri, kone pikta sielos tyla...

Pirma valanda nakties: ką tik užgeso paskutinis žiburys kaime. Vėjas ir lietus.

Ta pati vienatvė, ta pati tyla. Ir šįkart jokios vilties nugalėti arba apeiti kliūtį. Beje, kliūties nėra. Nieko nėra. Dieve! – alsuoju, įkvėpiu naktį, naktis smelkiasi į mane pro nežinia kokį nesuvokiamą, neįsivaizduojamą sielos plyšį. Pats esu naktis.

Stengiuosi galvoti apie kitų nerimą, panašų į manąjį. Jokios užuojautos šiems nepažįstamiesiems. Mano vienatvė visuotinė, nekenčiu jos. Jokio gailesčio sau pačiam.

Nejaugi niekada nebemylėsiu!

Išsitiesiau kniūbsčias prie lovos, veidu ant žemės. Ne, išties nesu toks naivus, kad patikėčiau, kad šitai man padės. Norėjau tik pabūti visiškai nuolankus, atsidavęs. Atsiguliau ant tuštumos, nebūties krašto it koks elgeta, it girtuoklis ir laukiau, kad mane pakeltų.

Tą pačią akimirką, dar prieš lūpomis paliesdamas žemę, susigėdau šitokio melo. Nes nieko nelaukiau.

Nežinau, ką atiduočiau už kančią! Patsai skausmas manęs atsisako. Toks įprastas, kasdieniškas skrandžio skausmas. Jaučiuosi baisiai gerai.

Nebijau mirties, esu jai toks pat abejingas kaip ir gyvenimui, šito neįmanoma išreikšti.

Regis, įveikiau visą atgalinį kelią, nueitą nuo to laiko, kai Dievas ištraukė mane iš nebūties. Pradžioje buvau tik raudona

dieviško gailestingumo kibirkštis, dulkelė. Ir vėl esu ta pati dulkelė neišmatuojamoje Naktyje. Tačiau ši dulkelė beveik neberaudona, tuoj užges.

Pabudau labai vėlai. Tikriausiai miegas iškart apėmė mane ten pat, kur parpuoliau. Laikas Mišioms. Tačiau prieš išeidamas noriu dar štai ką užrašyti: *„Kad ir kas nutiktų, niekada šito niekam nepasakosiu, o ypač ponui Torsy klebonui“.*

Rytas toks giedras, toks švelnus, toks stebuklingai lengvutis... Kai buvau visai mažas, pasitaikydavo auštant susigūžti kokioje vandeniu žliaugiančioje gyvatvorėje, grįždavau namo visas peršlapęs, drebantis, laimingas, o namie nuo vargšės mamos gaudavau pylos ir didelį puodelį karšto pieno.

Ištisą dieną galvoje sukosi vien vaikystės vaizdai. Mąstau apie save lyg apie mirusį.

(N. B. Iš sąsiuvinio išplėšta koks dešimt lapų. Keli iš krašto likę žodžiai stropiai užbraukti.)

Daktarą Delbandą rado šįryt Bazankūro pamiškėje peršauta galva, jau atšalusį. Buvo sukniubęs ant tako dauboje tarp tankių lazdynų. Spėjama, kad norėjęs ištraukti tarp šakų įstrigusį šautuvą, o jis tuo metu iššovė.

Ketinau sunaikinti šį dienoraštį. Pagalvojęs suplėšiau tik dalį, kuri, kaip nusprendžiau, nereikalinga, kurią, beje, tiek

sykių mintyse kartojau, kad moku atmintinai. Tarsi man kalbėtų koks balsas, netylantis nei dieną, nei naktį. Bet, manau, užgesiantis drauge su manim. Arba...

Paskutines dienas daug mąsčiau apie nuodėmę. Apibrėždami ją kaip dieviškojo įstatymo pažeidimą, man atrodo, perpelyg supaprastiname. Kiek daug kvailysčių apie ją prišnekėta! Ir kaip paprastai žmonės nesivargina apmąstymais. Antai amžių amžius medikai tarpusavy ginčijasi bandydami apibrėžti ligą. Jei pasitenkintų apibrėždami ją kaip sveikatos taisyklių pažeidimą, seniausiai būtų sutarę. Tačiau jie tiria ligą, kuria serga ligonis, siekdami jį pagydyti. Kaip tik tą bandome daryti ir mes. Tad juokeliai, ironija, šypsenos, kai kalbama apie nuodėmę, mus ne itin jaudina.

Žinoma, nenorima žvelgti toliau už paklydimą. Tačiau paklydimas galiausiai tėra tik simptomas. O neišmanėliams visų įspūdingiausi simptomai nėra patys svarbiausi ir keliantys nerimą.

Beveik neabejoju, kad daugelis žmonių niekada niekam visiškai neatsiduoda, kad jų nuoširdumas nėra tikras. Jie gyvena savo pačių paviršiuje, bet žmogiškoji dirva tokia derlinga, kad ir šio plonyčio sluoksnio pakanka skurdžiai pjūčiai, teikiančiai tikrosios lemties iliuziją. Pasirodo, paskutinio karo metu drovūs smulkieji tarnautojai pamažu atsiskleidė kaip vadai; patys nežinojo turį šitokią vadovavimo aistrą. Na, aišku, šis atvejis anaiptol nepanašus į tai, ką vadiname gražiu žodžiu „atsivertimas“ – *convertere,* – bet pagaliau šioms vargšėms būtybėms pakako neapdailinto, neapvalyto ir netyro didvyriškumo. Kiek žmonių apskritai niekada neturėjo nė menkiausio

supratimo apie antgamtinį didvyriškumą, be kurio neįmanomas vidinis gyvenimas! O būtent pagal šį vidinį gyvenimą jie bus teisiami: truputį pagalvojus, šitai darosi aišku, tikra. Taigi?.. Taigi tuomet, kai mirtis nuo jų nuplėš visus dirbtinius priedėlius, visuomenės teikiamus šios rūšies žmonėms, jie pasirodys tokie, kokie yra, kokie buvo to nežinodami – siaubingos neišsivysčiusios pabaisos, žmonių bigės.

Ką gali jie pasakyti apie nuodėmę būdami tokie sukurti? Ką apie ją žino? Juos graužiantis vėžys panašus į daugelį auglių, – jis beskausmis. Arba bent jau geriausiu atveju tam tikru gyvenimo laikotarpiu jie junta tik praeinantį, greit pamirštamą skausmą. Retai nutinka, kad vaikas nejustų, – kad ir jo embrionas, – tam tikro vidinio gyvenimo krikščioniškąja šio žodžio prasme. Būna dienų, kai jo jaunas gyvenimas plaka stipriau, kai jo tyroje širdelėje suplazda didvyrio dvasia: nors ir ne itin įsakmiai, tačiau šito pakanka, kad maža būtybė ką nors neaiškiai pajustų, kartais nesąmoningai sutiktų milžinišką pavojų, kuris neša išganymą, – visą žmogiškosios būties dieviškumą. Vaikas sužino šį bei tą apie gėrį ir blogį, įgyja gėrio ir blogio supratimą be jokių priemaišų, atsietai nuo visuomenės sąlygiškumų ir papročių. Bet jis, žinoma, reaguoja vaikiškai, o subrendęs išsaugos iš šios lemiamos iškilnios akimirkos tik prisiminimą apie vaiko dramą, akivaizdų pokštą, tad tikrai nesuvoks, kas įvyko, ir iki gyvenimo pabaigos kalbės apie tai su švelnia, pernelyg švytinčia, kone gašlia senio šypsena...

Sunku įsivaizduoti, kokie vaikiški žmonės, kuriuos kiti laiko rimtais, koks tikrai nepaaiškinamas, neįtikėtinas jų vaikiškumas.

Nors esu tik jaunas kunigas, šitai man dažnai kelia šypseną. O kalbantis su mumis – koks atlaidumas, kiek užuojautos! Vienas Araso notaras, prie kurio buvau paskutines jo gyvenimo valandas, – įžymus asmuo, buvęs senatorius, vienas iš stambiausių žemvaldžių departamente, – man kartą pasakė, tikriausiai atsiprašinėdamas, kad kiek skeptiškai, nors ir geranoriškai, žiūri į mano pamokymus: „Suprantu jus, pone abate, patyriau tokius pat jausmus, buvau labai pamaldus. Kai turėjau vienuolika metų, už nieką pasaulyje neidavau miegoti nesukalbėjęs triskart *Sveika, Marija*, netgi privalėjau sukalbėti jas vienu atsikvėpimu, nes antraip, mano galva, užsitraukčiau nelaimę..."

Jis manė, kad aš čia ir sustojau, kad visi mes, vargšai kunigėliai, čia sustojame. Pagaliau mirties išvakarėse išklausiau jo išpažintį. Ką galiu pasakyti? Notaro gyvenimas ne toksai didis, kartais jis sudedamas į kelis žodžius.

Nuodėmė, kai netenki vilties – didžiausia iš visų mirtinų nuodėmių ir galbūt labiausiai puoselėjama, glamonėjama nuodėmė. Reikia daug laiko jai atpažinti, o ją pranešantis, pirma jos einantis liūdesys toks saldus! Tai visų kvapniausias demono eliksyras, jo ambrozija. Todėl, kad nerimas...

(Nuplėštas puslapis.)

Šiandien padariau itin keistą atradimą. Paprastai panelė Luiza palieka savo maldaknygę suole, tam skirtame stalčiuke. Šįryt šią storą knygą radau ant grindų plokščių, o kadangi iš

jos išbyrėjo visi šventi paveikslėliai, buvau priverstas prieš savo valią ją pavartyti. Į akis krito kelios eilutės, ranka parašytos kitoje viršelio pusėje. Tai buvo panelės pavardė ir adresas, – tikriausiai ankstesnis, Šarlevilyje (Ardenuose). Rašysena ta pati kaip ir anoniminio laiško. Bent jau taip pasirodė.

Bet argi dabar man šitai svarbu?

Šio pasaulio didieji geba atsisveikint be žodžių, jiems pakanka tik mosto, žvilgsnio, kartais ir šito nereikia. Bet Dievas...

Išsaugojau Tikėjimą, Viltį, Gailestingumą. Bet ko vertos šio pasaulio mirtingajam amžinosios gėrybės? Svarbus tik amžinųjų gėrybių troškimas. Manau, kad jų nebetrokštu.

Sutikau poną Torsy kleboną jo seno draugo laidotuvėse. Galiu pasakyti, kad manęs nepalieka mintis apie daktarą Delbandą. Tačiau mintis, net gelianti širdį, negali būti malda.

Dievas mane mato ir teisia.

Nusprendžiau tęsti dienoraštį, nes nuoširdus, kruopštus ir tikslus gyvenimo įvykių aprašymas šio išbandymo metu kada nors man gali būti naudingas, – kas žino? – naudingas man, o gal kitiems? Nors mano širdis tapo tokia kieta (regis, niekam nejaučiu jokio gailesčio, gailėtis man pasidarė taip pat sunku kaip ir melstis, šitai suvokiau dar tą naktį budėdamas prie Adelinos Supo, nors iš visų jėgų stengiausi jai padėti), negaliu nejausti draugiškumo būsimam šio dienoraščio skaitytojui, tikriausiai įsivaizduojamam... Švelnumo, kuriam visai nepritariu, nes, žinoma, iš šių puslapių jis dvelkia tik sau pačiam. Tapau rašytoju, arba, anot pono Blanžermono dekano, „poatu“... Ir vis dėlto...

Taigi noriu visai atvirai pareikšti, kad toli gražu neapleidžiu savo pareigų. Kone neįtikėtinai pagerėjusi sveikata palankiai atsiliepia darbui. Taip pat būtų ne tiesa, jei tvirtinčiau, kad nesimeldžiu už daktarą Delbandą. Atlieku šią priedermę kaip ir kitas. Paskutines dienas netgi atsisakiau vyno, dėl to juntu pavojingą silpnumą.

Trumpas pokalbis su ponu Torsy klebonu. Akivaizdu, kad šis nuostabus kunigas puikiai valdosi. Šitai krinta į akis, bet veltui ieškotumei kokio nors materialaus išorinio ženklo, – nė vienas judesys, nė vienas žodis neišduoda, kokiomis pastangomis, kokia valios įtampa tai pasiekiama. Iš veido matyti, jog kenčia, o šią kančią jis rodo atvirai ir paprastai kaip tikras valdovas. Tokiomis aplinkybėmis net ir visų geriausiems pasitaiko žvilgtelėti dviprasmiu žvilgsniu, daugmaž aiškiai bylojančiu: „Matot, aš laikausi, bet negirkite manęs, tokia jau mano prigimtis, ačiū..." O jo žvilgsnis nuoširdžiai ieško tavo užuojautos, pritarimo, tačiau su kokiu kilnumu! Šitaip galėtų prašyti išmaldos karalius. Dvi naktis jis praleido prie mirusiojo, jo visada tokia švari, tokia išlyginta sutana – suglamžyta it vėduoklė giliomis raukšlėmis, visa dėmėta. Galbūt pirmąkart gyvenime jis pamiršo nusiskusti.

Vis dėlto jo savitvarda pažymėta vieninteliu ženklu: spinduliuojančia antgamtine jėga, kuri nė kiek nenusilpusi. Aiškiai draskomas nerimo (sklinda gandas, kad daktaras Delbandas nusižudė), liko ramus, tvirtas, taikus. Šįryt per Mišias talkinau jam kaip subdiakonas. Anksčiau teko pastebėti, kad paprastai per pašventinimą virš taurės ištiestos jo gražios rankos truputį virpa. Šiandien jos nevirpėjo. Netgi įkūnijo valdingumą,

didybę... Išties nepajėgčiau nusakyti, kaip šitai nesiderino su nemigos, nuovargio ir dar labiau kankinančio regėjimo, – šitai nuspėju, – išsekintu veidu.

Jis išvyko, nepanoro dalyvauti gedulinguose pietuose, kuriuos suruošė daktaro dukterėčia – labai panaši į ponią Pegrijo, tik dar storesnė. Palydėjau jį į stotį, o kadangi iki traukinio išvykimo buvo dar pusvalandis, prisėdome ant suolo. Buvo labai pavargęs, ryškioje dienos šviesoje jo veidas man pasirodė dar labiau iškankintas. Niekada anksčiau nebuvau pastebėjęs raukšlių lūpų kampučiuose – nenusakomo liūdesio ir kartėlio raukšlių. Tikriausiai tai privertė mane ryžtis. Staiga jam tariau:

– Ar nebijote, kad daktaras...

Jis man neleido užbaigti sakinio, jo įsakmus žvilgsnis tarsi sustingdė paskutinius žodžius man ant lūpų. Vos įstengiau išsilaikyti nenuleidęs savojo žvilgsnio, – žinau, kad to nemėgsta. „Bailios akys", – sako. Pagaliau jo bruožai pamažu suminkštėjo, jis netgi pabandė nusišypsoti.

Nepasakosiu, ką kalbėjo. Beje, argi tai buvo pokalbis? Netruko net dvidešimties minučių... Nedidelė tuščia aikštė, iš abiejų pusių juosiama liepų, atrodė dar tylesnė nei įprasta. Prisimenu pulką balandžių, nuolatos virš mūsų praskrendančių taip greitai ir taip žemai, kad girdėjosi, kaip šlama jų sparnai.

Jis iš tiesų baiminasi, kad jo senasis draugas nusišovė. Regis, buvo moraliai labai smukęs, – iki paskutinės akimirkos vylėsi gausiąs palikimą iš nusenusios tetulės, kuri neseniai visą savo turtą už rentą iki gyvos galvos perdavė itin žinomam advokatui, monsinjoro S... vyskupo patikėtiniui. Kadaise daktaras

daug uždirbo, dosniai leido pinigus itin originaliems, šiek tiek neprotingiems dalykams, kas ne visada išlikdavo paslapty ir keldavo įtarimą, jog daroma tai politiniais siekiais. Kai jaunesni kolegos tarpusavy pasidalijo jo pacientus, nepanoro atsisakyti savo įpročių.

– Ko gi norėti? Jis nebuvo žmogus, galįs pasiaukoti vardan ko nors kito. Šimtąkart man kartodavo, kad kova su tuo, ką jis vadino žmonių žiaurumu ir lemties kvailumu, neturi prasmės, kad neteisingumas visuomenėje neišgydomas, – panaikinus neteisingumą, išnyks visuomenė. Reformatorių iliuzijas lygino su senų Pasteuro sekėjų svajonėmis apie aseptišką pasaulį. Trumpai tariant, laikė save kovotoju ir niekuo daugiau, palikuoniu seniai išnykusios giminės, – jei tokia apskritai kada nors egzistavo, – kuri beviltiškai ir beatodairiškai kaunasi su užpuoliku, amžiams bėgant virtusiu teisėtu valdovu. „Aš keršiju“, – sakydavo jis. Žodžiu, netikėjo reguliaria kariuomene, supranti? – „Susidūręs su neteisybe, vaikštinėjančia viena, be sargybos, kai matau, kad ji su manimi lygi, – nei per silpna, nei per stipri, – puolu ją ir pasmaugiu“. Šitai jam brangiai kainavo. Dar praėjusį rudenį jis apmokėjo senutės Gašvom skolas, vienuolika tūkstančių frankų, nes ponas Diuponso, miltų pirklys, išpirko jos vekselius ir tykojo užgrobti jos žemę. Aišku, prakeiktos tetulės mirtis sudavė paskutinį smūgį. Na, ir kas! Trys ar keturi šimtai tūkstančių frankų iškart būtų ištirpę tokiose rankose! Juolab kad su amžiumi vargšelis darėsi vis keistesnis. Įsikalė į galvą, jog turi išlaikyti – tikrąja šio žodžio prasme – seną girtuoklį Rebatiu, buvusį brakonierių, tinginio pantį, gyvenantį angliadegių lūšnoje Gubo valdų

pakrašty, lakstantį paskui piemenaites, niekada neišsiblaivantį, be to, dar iš jo besišaipantį. O, nemanyk, kad jis pats šito nežinojo! Kaip visada elgėsi savaip, rasdavo savų motyvų.

– Kokių?

– Kad tas Rebatiu – pats geriausias medžiotojas, kokį kada nors buvo sutikęs, kad negalima iš jo atimti tokio malonumo, kaip kad negalima uždrausti žmogui gerti ir valgyti, kad žandarai su savo protokolais galiausiai paversiantys šį nekenksmingą maniaką pavojingu laukiniu. Visa tai jo senoje brangioje galvoje susimaišė su jį tiesiog apsėdusiomis persekiojančiomis mintimis. Jis man sakydavo: „Duoti žmonėms aistras ir uždrausti jas tenkinti – šito man jau per daug, nesu Viešpats Dievas". Reikia pripažinti, jis neapkentė markizo de Bolbeko, kuris prisiekė anksčiau ar vėliau su sargais sučiupti Rebatiu ir išsiųsti jį į Gvijaną. Na, kaipgi!

Atrodo, sykį šiame dienoraštyje rašiau, kad liūdesys svetimas ponui Torsy klebonui. Jo siela linksma. Net ir tokią akimirką, kai nežiūrėdavau jam į veidą, kai jis kaip visada laikė aukštai iškeltą ir labai tiesią galvą, mane stebino jo balso gaida. Nors balsas buvo rimtas, negalėtumei tarti, jog yra liūdnas: jame išliko kažkoks kone neapčiuopiamas virpesys, dvelksmas vidinio džiaugsmo, tokio stipraus, kad niekas negalėtų jo sudrumsti, kaip kad audros negali sudrumsti gilių ir plačių vandenų.

Jis papasakojo daug kitokių, kone neįtikėtinų, beprotiškų dalykų. Būdamas keturiolikos metų, mūsų bičiulis norėjo būti misionierius, studijuodamas mediciną neteko tikėjimo. Buvo mylimas vieno labai įžymaus profesoriaus mokinys, jo pavardės

nebeprisimenu, visi draugai pranašavo jam nepaprastai puikią karjerą. Daug kas nustebo sužinojęs, jog jis įsikūrė mūsų užkampyje. Sakėsi esąs pernelyg neturtingas, kad pasirengtų konkurso egzaminams, be to, įtemptas darbas pakirtęs sveikatą. Iš tiesų jis graužėsi dėl to, jog liovėsi tikėjęs. Tačiau išsaugojo keistus įpročius, kaip antai kartais kreipdavosi į nukryžiuotąjį ant savo kambario sienos.

Kai kada raudodavo ties juo suklupęs, rankomis susiėmęs galvą, kitąkart, būdavo, imdavo jį koneveikti, grūmoti kumščiu.

Prieš kelias dienas, be abejo, būčiau visa tai šaltakraujiškiau išklausęs. Bet dabar nepajėgiau šito pakelti, – tarsi kas įkaitinta geležimi liestų atvirą žaizdą. Aš, žinoma, taip nekentėjau, galimas daiktas, niekada iki pat mirties taip nekentėsiu. Tik galėjau laikyti nuleistas akis. Jei būčiau pakėlęs jas į poną Torsy kleboną, manau, būčiau pravirkęs. Deja, tokiomis aplinkybėmis žmogui lengviau valdyti akis negu liežuvį.

– Jeigu jis iš tiesų nusižudė, tai ar manote, kad...

Ponas Torsy klebonas pašoko tarsi pažadintas mano klausimo. (Išties pastarąsias penkias minutes jis kalbėjo lyg sapnuodamas.) Jutau mane tyrinėjantį jo žvilgsnį, manau, jog daug ką įspėjo.

– Jeigu kas kitas būtų šito manęs paklausęs!

Paskui ilgai tylėjo. Nedidelė aikštė vis dar buvo tokia pat tuščia, tokia pat šviesi, o dideli paukščiai vis tokiais pat lygiais laiko tarpais praskrisdavo, regis, puldami ant mūsų iš dangaus aukštumos. Instinktyviai laukdavau, kol jie sugrįš, kol prašvilps it milžiniškas dalgis.

– Vienas Dievas yra teisėjas, – galiausiai pratarė jis savo ramiu balsu. – O Maksansas (pirmąkart išgirdau jį šitaip vadinant savo seną draugą) buvo teisingas žmogus. Dievas teisia teisiuosius. Ne dėl kvailių ir ne dėl paprasčiausių galvijų man skauda širdį, juk pats supranti! Kuriam galui yra Šventieji? Kad už tokius atsilygintų. Jie tvirti. Kol...

Jo abi rankos buvo sudėtos ant kelių, platūs pečiai metė didžiulį šešėlį.

– Esame kare, tai ko gi norėti? Tenka žiūrėti priešui į veidą, susitikti akis į akį, kaip sakė jis, ar prisimeni? Toks buvo jo šūkis. Jei kare atsitraukia koks eilinis iš trečios ar ketvirtos linijos arba koks mulų varovas, tai ne taip jau svarbu, ar netiesa? Jau nekalbu apie kokį nors žioplą civilį, kuriam terūpi tik laikraštis, argi generalisimas dėl jo suktų galvą? Bet kalbu apie tuos, kurie stovi priešakinėje linijoje. Priešakyje krūtinė yra krūtinė. Kiekviena krūtinė svarbi. Yra Šventieji. Vadinu Šventaisiais tuos, kas gavo daugiau už kitus. Turtingus. Visada maniau, kad jei sugebėtume antgamtine dvasia tyrinėti žmonių visuomenę, surastume raktą nuo daugybės paslapčių. Pagaliau juk žmogus sukurtas pagal Dievo atvaizdą, yra į jį panašus, o kai bando visa sutvarkyti pagal savo mastelį, tikriausiai privalo nemokšiškai mėgdžioti kitą, tikrąją tvarką. Skirstymas į turtinguosius ir vargšus turi atitikti kažkokį visuotinį dėsnį. Turtuolis, Bažnyčios akimis žiūrint, yra vargšo globėjas, na, jo vyresnysis brolis! Įsidėmėk, jis dažnai toksai būna ne savo valia, o dėl paprastos ekonominių jėgų sąveikos, kaip jie sako. Milijardieriui subankrutavus, tūkstančiai žmonių atsiduria gatvėje. Tad nesunku įsivaizduoti, kas vyksta nematomame

pasaulyje, kai suklumpa vienas tokių turtuolių, apie kuriuos kalbu, – vienas Dievo malonių tiekėjų! Vidutinybės saugumas yra kvailystė. Bet Šventųjų saugumas – kokia gėda! Reikia būti kvailam, kad nesuprastum, jog pats anapusinio pasaulio sąlygų nelygybės pateisinimas yra rizika, pavojus. Mums gresiantis pavojus. Tau, man.

Jam šitaip kalbant, jo kūnas buvo tiesus, sustingęs. Jei kas būtų jį matęs tuomet šaltą saulės nutvieksta žiemos popietę sėdintį ant suolo, būtų pamanęs, jog jis – koks nors šaunus klebonas, ramiai ir ne be pasididžiavimo dėstantis savo parapijos smulkius reikalus pagarbiam ir atidžiam jaunesniajam kolegai.

– Įsimink, ką tau pasakysiu: visas blogis kilo, galimas daiktas, dėl jo paniekos vidutinybėms. „Tu neapkenti vidutinybių", – sakydavau jam. Jis ir neprieštaraudavo, nes, kartoju, buvo teisingas žmogus. Matai, privalėjo būt atsargus. Vidutinybė – tai demono spąstai. Ji mums pernelyg sudėtinga, tai Dievo rūpestis. Kol kas vidutinybė gali rasti prieglobstį mūsų šešėlyje, po mūsų sparneliu. Priebėgą, šilumą, – vargšeliams reikia šilumos! „Jei išties ieškotumei Dievo, rastumei jį", – dar jam sakydavau. O jis man atsakydavo: „Aš ieškau Viešpaties ten, kur didžiausia galimybė jį rasti – tarp jo vargšų". Štai tau! Tik tie jo vargšai iš to paties kelmo spirti kaip ir jis – maištautojai, pasipūtėliai. Kartą jo paklausiau: „O jei Jėzus Kristus laukia jūsų būtent vieno tokio, kurį jūs taip niekinate, pavidalu, nes, išskyrus nuodėmę, jis prisiima ir laimina visus mūsų vargus? Gal koks nors bailys tėra tik milžiniško socialinio mechanizmo it žiurkė sijos traiškomas varguolis, o koks nors

šykštuolis – nerimo kamuojamas žmogus, suvokiantis savo bejėgiškumą, apimtas baimės „likti be nieko“. Žmogus gali atrodyti negailestingas, o tuo tarpu liguistai bijo vargšų, – taip kartais nutinka, – jo siaubas taip pat nepaaiškinamas kaip ir neurastenikų, išvydusių vorą arba pelę. Ar ieškote mūsų Viešpaties tarp tokių? – klausdavau jį. – O jeigu neieškote, tuomet kuo gi skundžiatės? Patys jo nepastebėjote...“ Galbūt išties jo nepastebėjo.

Šiąnakt (greičiau vos sutemus) vėl kažkas buvo atėjęs į klebonijos sodą. Man regis, rengėsi patraukti skambutį, bet aš staiga atidariau tiesiai virš lango esančią orlaidę. Žingsniai labai skubiai nutolo. Gal koks vaikas?

Ką tik buvo užsukęs ponas grafas. Dingstis – lietus. Jam žengiant, kas kartą iš aulinių batų tryško vanduo. Trys keturi nušauti triušiai jo medžiokliniame krepšyje atrodė kaip baisi pažiūrėti kruvino dumblo ir pilko kailio krūva. Jis pakabino šį krepšį ant sienos ir visą laiką, kol man kalbėjo, pro tinklelio virvutes mačiau tarp pasišiaušusio kailio į mane įbestą dar drėgną, labai švelnią akį.

Jis atsiprašė, kad iškart, atvirai kaip kariuomenėje, be jokių užuominų einąs prie reikalo. Siulpisas, kaip kalba visame kaime, garsėjąs šlykščiais įpročiais ir elgesiu. Tarnaudamas pulke jis, anot grafo, „vos išsisuko nuo karo teismo“. Nedorėlis ir klastūnas, toksai nuosprendis.

Kaip visada vien gandai, kažkokių faktų aiškinimas, nieko konkretaus. Antai tikrai žinoma, kad Siulpisas keletą mėnesių tarnavęs pas vieną pensininką, buvusį valdininką kolonijose,

abejotinos reputacijos asmenį. Atsakiau, kad šeimininkų nesirenkama. Ponas grafas gūžtelėjo pečiais, mestelėjo iš viršaus į mane skubrų žvilgsnį, kuris aiškiai bylojo: „Ar jis iš tikrųjų kvailas, ar tik apsimeta toks esąs?"

Prisipažįstu, jog mano elgesys galėjo jį nustebinti. Manau, jis laukė prieštaravimų. Likau ramus, nedrįstu tarti, kad abejingas. Pakanka man ir savų rūpesčių. Beje, klausydamasis jo kalbų buvau apimtas keisto jausmo, kad kreipiasi ne į mane, o į kažką kitą, – asmenį, kuriuo buvau, bet kurio nebėra. Jo žodžiai pavėlavo kaip ir jis pats. Jo nuoširdumas šį kartą pasirodė man gan dirbtinis, netgi šiek tiek vulgarus. Nelabai man patinka ir jo žvilgsnis, visur lakstantis, stebėtinai vikriai šokinėjantis iš vieno kambario kampo į kitą, grįžtantis prie manęs ir apsistojantis tiesiai mano akyse.

Aš ką tik buvau papietavęs, vyno ąsotis dar tebestovėjo ant stalo. Jis be ceremonijų prisipylė stiklinę ir man pasakė: „Jūs geriat perrūgusį vyną, ponas klebone, tai nesveika. Ąsotį reikia laikyti švarų, praplauti verdančiu vandeniu".

Vakare kaip visada atėjo Mitonė. Jam skauda šoną, jis skundžiasi dusuliu, stipriai kosėja. Ketinau su juo pasikalbėti, bet staiga mane apėmė pasišlykštėjimas, sukaustė kažkoks šaltis, palikau jį dirbti savo darbą (jis gan sumaniai keičia kai kurias supuvusias parketo lenteles) ir išėjau pasivaikščioti. Kai grįžau, aišku, dar nebuvau nieko nusprendęs. Atvėriau svetainės duris. Užsiėmęs lentelių dailinimu, jis negalėjo manęs nei matyti, nei girdėti. Tačiau staiga atsigręžė, mūsų žvilgsniai susidūrė. Perskaičiau jo akyse nuostabą, paskui įtampą, tada melą. Ne kokį konkretų melą, o *norą meluoti.* Tai buvo tarsi drumstas

vanduo, dumblas. Pagaliau – aš vis dar buvau įbedęs į jį akis, visa tai truko tik trumpą akimirką, gal kelias sekundes, nežinau, – po šitomis nuosėdomis vėl pasirodė tikroji akių spalva. Tai neįmanoma aprašyti. Jo lūpos ėmė virpėti. Jis susirinko įrankius, rūpestingai susivyniojo į drobės gabalėlį ir, netaręs nė žodžio, išėjo.

Turėjau jį sulaikyti, išklausinėti. Nepajėgiau. Nepajėgiau atplėšti akių nuo jo suvargusio silueto kelyje. Beje, jis pamažu atsitiesė, o praeidamas pro Dega namus netgi itin šauniai kilstelėjo kepurę. O dar už kokių dvidešimties žingsnių ėmė tikriausiai švilpauti vieną iš savo mėgstamų dainuškų, baisingai sentimentalių ir nuvalkiotų, kurių žodžius turi kruopščiai užsirašęs užrašų knygelėje.

Grįžau į savo kambarį visai išsekęs, nepaprastai nuvargęs. Nesuprantu, kas įvyko. Iš išorės šiek tiek drovus, iš tikro Siulpisas yra greičiau įžūlus. Be to, dar vaizduoja iškalbų ir tuo piktnaudžiauja. Tai, kad praleido progą ir nesiteisino, – jo akimis žiūrint, tai nesunku, nes jis, be abejo, menkai vertina mano patyrimą ir sugebėjimą spręsti, – mane itin stebina. Beje, kaip galėjo atspėti? Nemanau, jog būčiau bent vienu žodžiu užsiminęs ir, žinoma, žvelgiau be paniekos, be pykčio... Ar jis grįš?

Kai norėdamas šiek tiek atsigauti išsitiesiau ant lovos, kažkas manyje, man krūtinėje, regis, sudužo, ėmiau drebėti, drebulys krečia ir dabar, kai rašau.

Ne, nepamečiau tikėjimo! Beje, pasakymas „pamesti tikėjimą“ tarsi piniginę arba raktų pundą man visada atrodė šiek

tiek kvailas. Tikriausiai paimtas iš padoraus buržua maldingojo žodyno, paveldėto iš tokių plepių ir nuobodžių XVIII amžiaus kunigų.

Tikėjimas nepametamas, jis paprasčiausiai liaujasi švietęs jūsų gyvenimą, štai ir viskas. Tad seni dvasininkai anaiptol neklysta, kai skeptiškai vertina intelektines krizes, ištinkančias kur kas rečiau, negu manoma. Kai apsišvietęs žmogus pamažu, pats to nesuvokdamas, nukiša savo tikėjimą į tolimą smegeninės užkampį, kur randa jį minties pastangomis, įtempęs atmintį, net jei dar jaučia švelnumą tam, ko jau nebėra, bet galėtų būti, šitai jau nebe tikėjimas, nes negali vadinti tikėjimu abstraktaus ženklo, pasak įstabaus palyginimo, taip pat panašaus į tikėjimą, kaip Gulbės žvaigždynas į tikrą gulbę.

Nepamečiau tikėjimo. Žiaurus išbandymas, jo toks žaibiškas, nepaaiškinamas netikėtumas, aišku, galėjo sujaukti man protą, nervus, vienu mostu išsekinti, – gal visiems laikams, kas gali žinoti? – mano gebėjimą melstis, perpildyti mane niūraus nuolankumo, baisesnio už didžiulį nevilties protrūkį, neišmatuojamą nuopuolį, tačiau juntu, kad mano tikėjimas nesusvyravo. Negaliu jo pasiekti tenai, kur jis glūdi. Nerandu jo nei savo vargšėje smegeninėje, nesugebančioje teisingai susieti dviejų minčių, besiknaisiojančioje kone kliedesio vaizduose, nei savo jausenoje, netgi sąžinėje. Kartais man atrodo, jog jis pasitraukė, tebėra gyvas ten, kur, aišku, niekad nebūtų šovę į galvą jo ieškoti, – mano kūne, mano pražūtingame, tačiau pakrikštytame kūne. Norėčiau savo mintį išreikšti kuo paprasčiau, kaip įmanoma nuoširdžiau. Nepamečiau tikėjimo, nes Dievas teikėsi apsaugoti mane nuo neskaistumo. O, žinoma,

toksai motyvas sukeltų filosofų šypseną! Aišku, kad ir didžiausias ištvirkimas nepriverstų protingo žmogaus suabejoti, pavyzdžiui, tam tikromis geometrų aksiomomis. Tačiau su viena išimtimi: jeigu taps bepročiu. Bet ką pagaliau žinome apie beprotybę? Ką žinome apie geidulingumą? Ką žinome apie jų slaptus ryšius? Geidulingumas – tai paslaptinga žaizda žmonijos įsčiose. Maža pasakyti „įsčiose". Pačiose gyvybės ištakose. Painioti žmogui savitą geidulingumą su skirtingas lytis sujungiančiu geismu – tai vadinti tuo pačiu vardu auglį ir jo graužiamą organą, kurio išorę jis šlykščiausiu pavidalu atkuria. Žmonija, pasitelkdama visą meno žavesį, iš visų jėgų stengiasi paslėpti šią gėdingą žaizdą. Sakytumei, bijo, jog nauja karta sukels orų nevilties maištą, jog dar tyros, nesuteptos būtybės atsisakys šio blogio. Su kokiu nuostabiu rūpestingumu saugo pasaulis mažuosius, stengdamasis kerinčiais vaizdais iš anksto sušvelninti kone neišvengiamas patyčias sukeliantį pirmąjį išbandymą! O kai vis tiek pasigirsta jaunos demonų išniekintos ir išjuoktos žmogiškosios didybės kone instinktyvus skundas, kaip tuomet gudriai jis užgožiamas kvatojimu! Kokia išmoninga jausmo ir proto, gailestingumo, švelnumo ir ironijos darna, koks susimokėlių budrumas aplink jaunimą! Netgi seniai čiurliai taip netupinėja aplink savo jauniklius prieš jų pirmąjį skrydį. O jei pasibjaurėjimas pernelyg didelis, jei brangią mažą būtybę, kurią vis dar saugo angelai, apima šleikštulys, jei ji pradeda vemti, kokios rūpestingos rankos ištiesia jai tuomet aukso dubenį, išdailintą menininkų, apdainuotą poetų, tyliai akompanuojant orkestrui, kad lapų šlamesiu ir vandenų čiurlenimu užgožtų žagsėjimą!

Bet vargingas pasaulis nebuvo man toksai dosnus... Jau dvylikos metų vargdienis daug ką supranta. O kam man suprasti? Aš mačiau. Geidulingumo nereikia suprasti, jis matomas. Mačiau tuos laukinius veidus, staiga sustingdytus neaiškios šypsenos. Dieve mano! Kaip nesuvokti, jog malonumo kaukė, nuo kurios nuplėšta bet kokia veidmainystė, iš tikrųjų yra baugaus nerimo kaukė? O, tie godūs veidai, vis dar pasirodantys man sapne, – gal kas dešimtą naktį regiu jų kančią. Atsitūpęs už smuklės prekystalio, – nes nuolatos ištrūkdavau iš tamsios pašiūrės, kur, kaip manė teta, ruošiu pamokas, – matydavau juos blausiai apšviestus lemputės, kuri karojo ant varinio laido ir kaskart supdavosi kokiam girtuokliui užkliudžius, – tuomet išvysdavau ant lubų šokančius jų šešėlius. Nors buvau dar visai jaunas, labai gerai skirdavau vienokį girtumą nuo kitokio, noriu pasakyti, kad vien tik tas kitas girtumas man iš tikrųjų keldavo baimę. Užtekdavo pasirodyti jaunutei tarnaitei, – vargšei šlubei pelenų spalvos veidu, – ir buki žvilgsniai staiga pasidarydavo tokie aštrūs, sutelkti į vieną tikslą, jog ir dabar nepajėgiu to ramiai prisiminti... O, žinoma, sakys, kad tai tik vaikiški įspūdžiai, kad tokių prisiminimų neįprastas tikslumas, jų keliamas siaubas po šitiekos metų kaip tik daro juos įtartinus... Tebūnie! Norėčiau, kad pasauliečiai tai pamatytų! Nemanau, kad būtų įmanoma daug sužinoti iš pernelyg jautrių, nuolat besikeičiančių veidų, gebančių apsimesti, pasislėpti geidulingumo akimirką, kaip kad žvėrys slepiasi mirties valandą. Aišku, neneigiu, kad tūkstančiai žmonių ištvirkauja visą gyvenimą ir iki pat senatvės slenksčio, – kartais netgi kur kas ilgiau, – išsaugoja niekad nepasotinamą jaunatvišką smalsumą.

Ko pasimokysi iš tokių lengvabūdžių būtybių? Gal jos – demonų žaisliukai, o ne tikrasis grobis. Regis, Dievas, turėdamas nežinia kokį paslaptingą tikslą, nepanoro, kad jos iš tikrųjų pražudytų savo sielas. Galimas daiktas, jos – aukos paveldėtų ydų, tų ydų nepavojingos karikatūros, neišsivystę vaikai, į kelnes darantys, tačiau nesugadinti berniūkščiai, kuriems Apvaizda suteikė tam tikrą vaikystės imunitetą... Na, ir kas? Kokia išvada? Argi todėl, kad esama nepavojingų maniakų, turime teigti, kad nėra pavojingų bepročių? Moralistas apibrėžia, psichologas analizuoja ir klasifikuoja, poetas žaidžia garsais, dailininkas žaidžia su spalvomis it katinas su savo uodega, juokdarys kvatojasi, na, ir kas! Kartoju: beprotybė taip pat nesuprantama kaip ir geidulingumas, ir visuomenė priešinasi jiems abiem šitai ne itin pripažindama, su tokia pat neaiškia baime, tokia pat slepiama gėda, ir kone tais pačiais būdais... O jei beprotybė ir geidulingumas yra viena?

Koks nors filosofas, patogiai įsitaisęs tarp knygų savo bibliotekoje, bus, žinoma, kitokios nuomonės negu kunigas, ypač kaimo kunigas. Manau, kad atsiras nedaug kunigų, kurie ilgainiui neimtų bodėtis nepakeliamu išpažinčių vienodumu, nuo kurio svaigsta galva. Ne tiek tuo, ką išgirsta, kiek tuo, ką nuspėja iš šykščių žodžių, visada tų pačių, kurių skurdumas dusina skaitant, tačiau tyliai šnabždami tamsoje jie knibžda it dvokiančio kapo kirminai. Todėl mus persekioja vaizdas amžinai atviros žaizdos, pro kurią sunkiasi mūsų vargdienės giminės esmė. Kiek daug įstengtų žmogaus smegenys, jeigu nuodinga musė nebūtų padėjusi tenai savo lervos!

Mus, kunigus, kaltina ir visada kaltins, – juk tai visai nesunku! – už širdies gilumoje puoselėjamą pavydžią veidmainingą

neapykantą vyriškumui, tačiau tas, kuris šiek tiek susidūrė su nuodėme, gerai žino, kad geidulingumas nuolat kėsinasi savo piktžolėmis, šlykščiomis parazitinėmis ataugomis užgožti tiek vyriškumą, tiek ir protą. Nepajėgdamas kurti, jis geba tik dergti vos gimusį gležną žmogiškumo daigą; tikriausiai iš jo kyla visos mūsų giminės ydos, ir kai kokiame didžiulio laukinio miško, kurio takai mums nežinomi, posūkyje akis į akį susiduriame su juo, tokiu, koks išėjo iš Gundytojo rankų, vidurius draskantis šauksmas byloja ne vien siaubą, bet ir prakeikimą: „Tu, tu tiktai vienas paleidai nuo grandinės mirtį pasauliui!"

Daugelis kunigų, – ne taip išmintingų, kaip uolių, – klysta įtarinėdami žmones nesąžiningumu: „Jūs nebetikite, nes tikėjimas jus varžo". Kiek kunigų girdėjau šitaip kalbant! Ar negeriau būtų pasakius: nekaltumas duotas mums ne kaip atpildas, jis paties savęs, – paties savęs Dievuje, – antgamtinio pažinimo, kurio vardas tikėjimas, viena iš paslaptingų, tačiau akivaizdžių patirties patvirtintų sąlygų. Nedora negriauna tikėjimo, o naikina jo reikmę. Nebetikite, nes nebenorite tikėti. Daugiau nebenorite savęs pažinti. Ši didelė tiesa, jūsų tiesa, nebedomina jūsų. Tad kad ir kaip tuomet sakytumėt, jog dogmos, kurioms dar vakar pritarėt, visada jūsų sąmonėje, jog tik protas jas atstumia, visa tai nebetenka prasmės! Iš tikrųjų turi tik tai, ko nori, nes žmogus negali absoliučiai visko turėti. O jūs savęs daugiau nebenorite. Nebenorite savojo džiaugsmo. Save mylėti galima tiktai Dievuje, tad jūs savęs nebemylite. Ir niekada savęs nepamilsite nei šiame, nei kitame pasaulyje – per amžius.

(*Šio puslapio apačioje, paraštėje, galima perskaityti keletą sykių užbrauktas, bet dar įskaitomas eilutes:* „Rašiau tai apimtas didžiulio širdį ir jausmus užplūdusio nerimo. Minčių, vaizdų, žodžių sąmyšis. Siela tyli. Dievas tyli. Tyla".)

Įspūdis, kad tai dar niekai, kad tikroji pagunda, – ta, kurios laukiu, – toli, bet lėtai sėlina į mane iš užpakalio, pranešdama kliedesio šauksmais. Mano vargšė siela jos irgi laukia. Ji tyli. Kūno ir sielos apžavai.

(Staiga it žaibas mane užklupusi nelaimė. Maldos dvasia paliko mane be skausmo, nukrito pati savaime it nunokęs vaisius...)

Siaubas atėjo vėliau. Supratau, kad vaza sudužo, išvydęs savo tuščias rankas.

Gerai žinau, kad toks išbandymas – ne naujiena. Be abejo, gydytojas pasakytų, jog kenčiu nuo paprasto nervinio išsekimo, kad juokinga misti trupučiu duonos ir vyno. Bet visų pirma nesijaučiu išsekęs, toli gražu ne. Man geriau. Vakar netgi surengiau vaišes: bulvės, sviestas. Dar daugiau – nesunkiai susidoroju su darbu. Viešpats Dievas žino, kaip kartais trokštu save nugalėti! Manau, kad atgausiu drąsą. Kartais vėl ima skaudėti skrandį. Bet dabar skausmas mane užklumpa staigiai, nebelaukiu jo kas akimirką, kaip būdavo anksčiau...

Taip pat žinau, kiek daug įvairiausių istorijų – tikrų ir netikrų – pasakojama apie Šventųjų vidines kančias. Deja, šiuo atveju tai tik išorinis sutapimas! Šventieji neprivalėjo taikytis prie savo nelaimės, o aš jau juntu, kaip prie jos prisitaikau. Jei

pasiduočiau pagundai ir kam nors pasiskųsčiau, tuomet nutrūktų paskutinis ryšys su Dievu, manau, jog pasinerčiau į amžinąją tylą.

Tačiau vakar sukoriau ilgą kelio galą iki Torsy. Mano vienatvė dabar tokia sunki, išties tokia nežmoniška, kad man staiga šovė į galvą nueiti ir pasimelsti prie senojo daktaro Delbando kapo. Paskui prisiminiau jo globotinį, tą Rebatiu, kurio nepažįstu. Paskutinę akimirką man neužteko jėgų.

Apsilankė panelė Šantalė. Šįvakar nesijaučiu galįs ką nors parašyti apie tokį sukrečiantį pokalbį... Vargas man! Visai nepažįstu žmonių. Ir niekada nieko apie juos nežinosiu. Nesimokau iš savo klaidų: jos mane pernelyg trikdo. Tikriausiai priklausau silpnųjų, niekingųjų giminei, jų ketinimai geri, bet jie visą gyvenimą svyruoja tarp nežinojimo ir nevilties.

Šįryt po Mišių nulėkiau į Torsy. Ponas klebonas susirgo, guli pas vieną iš savo dukterėčių Lilyje. Grįš ne anksčiau kaip po savaitės arba po dešimties dienų. Iki tol...

Manau, rašyti nėra reikalo. Nesugebėčiau patikėti paslaptį popieriui, nepajėgčiau. Beje, tikriausiai neturiu teisės.

Mano nusivylimas sužinojus, kad ponas klebonas išvykęs, buvo toks didelis, jog turėjau atsiremti į sieną, kad nenugriūčiau. Šeimininkė žiūrėjo į mane kupinu ne tiek gailesčio, kiek smalsumo žvilgsniu, tokiu, kaip pastebėjau, kelias paskutines savaites jau ne kartą į mane žvelgė įvairių įvairiausi žmonės – ponia grafienė, Siulpisas, dar kai kas... Sakytumei, keliu kažkokią baimę.

Skalbėja Marsialė džiaustė skalbinius kieme, ir aš, kiek užtrukęs atsikvėpti prieš kelionę, puikiai girdėjau, ką abi moterys apie mane šnekėjo. Viena iš jų garsėliau ir tokiu tonu, jog nuraudau, pasakė: „Vargšas vaikinas!" Ką jos žino?

Ši diena man buvo baisi. Blogiausia, kad jaučiu negalįs protingai, šaltai vertinti faktų, kurių tikroji prasmė, galimas daiktas, nuo manęs slepiama. Ak, jau esu patyręs suirutės, sielvarto akimirkų. Bet tuomet be jokių pastangų pasiekdavau vidinę ramybę, kuri it veidrodis atspindėdavo įvykius ir žmones, – jų vaizdą man perteikiančius skaidrius vandenis. Dabar šie vandenys sudrumsti.

Keistas, gal gėdingas dalykas: tiktai prie šio stalo, prie šių balto popieriaus lapų atgaunu šaltakraujiškumą, tuo tarpu malda, aišku, dėl mano paties kaltės, beveik neatneša palengvėjimo.

Ak, kaip norėčiau, kad tai būtų tik sapnas, tik slogutis!

Dėl ponios Feran laidotuvių šįryt turėjau laikyti Mišias šeštą valandą. Patarnautojas neatėjo, maniau, kad bažnyčioje esu vienas. Šiuo metų laiku tokią valandą visa skendi tamsoje, akimi vos pasieki į chorą vedančius laiptelius. Staiga visai aiškiai išgirdau, kaip slysdamas nuo ąžuolinio suolo sučežėjo rožinis ir nukrito ant plokščių. Paskui – nieko. Per palaiminimą neišdrįsau pakelti akių.

Ji laukė manęs prie zakristijos durų. Tai žinojau. Jos liesas veidas buvo dar daugiau iškankintas, ir ta raukšlė prie lūpų – tokia niekinanti, tokia atšiauri. Pasakiau jai: „Panele, puikiai

žinote, kad čia negaliu jūsų priimti, išeikit!" Jos žvilgsnis mane išgąsdino, o nemaniau esąs bailys. Dieve, kiek neapykantos jos balse! Žvilgsnis kaip ir anksčiau išdidus, gėdos nė ženklo. Vadinasi, neapkęsti galima ir nejaučiant gėdos?

– Panele, – pasakiau jai, – padarysiu, ką pažadėjau.

– Šiandien?

– Net šiandien.

– Todėl, kad rytoj, pone, bus per vėlu. Ji žino, kad buvau nuėjusi į zakristiją, žino viską. Klastinga kaip žvėris! Kadaise ja pasitikėjau: pripranti prie jos akių ir atrodo, kad jos geros. Dabar norėčiau tas akis jai išplėšti, taip, sutrypčiau jas kojomis, štai taip!

– Šitaip šnekėti už dviejų žingsnių nuo Švenčiausiojo Sakramento, bijokite Dievo!

– Aš ją užmušiu, – pasakė. – Užmušiu ją arba nusižudysiu. O paskui aiškinkitės su savo Viešpačiu Dievu!

Ištarė šiuos beprotiškus žodžius nekeldama balso, atvirkščiai, vos ją girdėjau. Ir vos ją mačiau, beveik neįžvelgiau veido bruožų. Viena ranka laikydamasi sienos, kita sugniaužusi per klubą nukarusią kailinę apykaklę, palinko į mane, o jos ilgas šešėlis ant grindų plytelių atrodė it lankas. Dieve mano, kaip klysta tie, manantieji, jog išpažintis mus grėsmingai suartina su moterimis! Melagės ir maniakės sužadina mums daugiau gailestį, kitos – nuoširdžiosios – užkrečia savo nusižeminimu. Tik šią akimirką suvokiau šios lyties slaptąją galią istorijai, jos lemtingumą. Įsiutęs vyras atrodo kaip beprotis. O vargšių merginų iš liaudies, kurias pažinojau vaikystėje, darkymasis,

riksmas, komiškas patosas verčia kvatotis. Net neįsivaizdavau tokio tylaus, regis, nesuvaldomo įniršio, tokio stipraus visos moteriškos esybės veržimosi į blogį, į savo auką, tokios laisvės, tokio įgimto blogio, neapykantos, gėdos... Tai buvo kone gražu, bet šis grožis buvo ne šio – ir ne ano – pasaulio, o senesnio, gal to, buvusio prieš nuodėmę? – prieš Angelų nuodėmę.

Paskui kiek įmanydamas vijau šią mintį šalin. Ji absurdiška, pavojinga. Iš pat pradžių ji man neatrodė graži, beje, jos tiksliai ir neapibrėžiau. Panelės Šantalės veidas buvo visai prie pat mano veido. Aušra iš lėto skverbėsi pro purvinus zakristijos langus, – siaubingai liūdna žiemos aušra. Žinoma, tarp mūsų stojusi tyla truko tik akimirką, tiek, kiek užtrunka sukalbėti *Salve Regina* (ir išties tokie gražūs, tokie tyri šios maldos žodžiai nejučiom išsiveržė man iš lūpų).

Ji tikriausiai pastebėjo, kad meldžiuosi. Piktai treptelėjo koja. Paėmiau ją už rankos, pernelyg glebios, tad ji vos sustingo mano delne. Tikriausiai suspaudžiau ją stipriau negu maniau. Pasakiau: „Pirmiausia atsiklaupkit!“ Ji vos priklaupė prieš altorių. Atsirėmusi į jį rankomis, žvelgė į mane įžūliai ir su neapsakoma neviltim. „Sakykit: Viešpatie, šią akimirką galiu tave tik įžeisti, bet darau šitai ne aš, o į mano širdį įlindęs šėtonas“. Vis dėlto deklamuojančio vaiko balsu ji pakartojo žodis į žodį. Pagaliau ji tik mergaitė! Ilga kailinė apykaklė gulėjo nukritusi ant grindų, ją mindžiojau kojomis. Staiga atsistojo, sakytumei, išsilaisvino iš manęs ir atsisukusi veidu į altorių iškošė pro dantis: „Jei norite, galite mane prakeikti, man nusispjaut!“ Apsimečiau neišgirdęs. Kuriam galui?

– Panele, – vėl pasakiau, – nenoriu tęsti šio pokalbio čionai, vidury bažnyčios. Tėra tik viena vieta, kurioje galėčiau jus išklausyti, – ir švelniai stumtelėjau ją klausyklos link. Ji pati atsiklaupė.

– Neturiu noro eiti išpažinties.

– Aš to ir nereikalauju. Tik pagalvokite, kiek prisipažinimų apie gėdingus poelgius girdėjo šios medinės pertvaros, jos tarytum jais persisunkusios. Kad ir kokia kilni panelė būtumėt, jūsų puikybė čionai tokia pat nuodėmė kaip ir kitos, – dar vienas purvo lašas ant purvo krūvos.

– Užteks apie tai! – atšovė ji. – Puikiai žinote, kad reikalauju tik teisingumo. Beje, man nusispjaut į purvą. Purvas būti pažemintai kaip aš. Nuo tada, kai ši baisi moteris įžengė į namus, prarijau daugiau purvo negu duonos.

– Tai žodžiai, kuriuos perskaitėte knygose. Jūs vaikas ir privalote kalbėti kaip vaikas.

– Vaikas! Aš jau seniai nebe vaikas. Žinau viską, ką tik įmanoma sužinoti. Man to pakaks visam gyvenimui.

– Nurimkit!

– Aš rami, linkiu jums tokios pat ramybės. Šiąnakt girdėjau juos. Stovėjau parke kaip tik po jų langu. Jie net nebesivargina užsitraukti užuolaidų. (Ji nusikvatojo baisiu juoku. Kadangi nebenorėjo daugiau klūpoti, turėjo susilenkti dvilinka prie pertvaros prispausta kakta, – ją tiesiog dusino pyktis.) Puikiai žinau, kad jie ketina mane bet kokia kaina išguiti. Kitą antradienį turiu išvykti į Angliją. Mama tenai turi pusseserę, tad šis sumanymas jai atrodo labai tinkamas, praktiškas... Tinkamas! Tiesiog mirštu iš juoko! Tačiau ji tiki viskuo, ką tie jai pasakoja, nesvarbu ką, čiumpa it varlė musę. Fe!..

– Jūsų motina... – pradėjau aš.

Ji man atsakė kone nešvankiais žodžiais, kurių nedrįstu kartoti. Pasakė, kad vargšė moteris nesugebėjo apginti savo laimės, savo gyvenimo, kad yra kvaila ir baili.

– Jūs klausotės už durų, – vėl pradėjau, – žiūrite pro rakto skylutę, šnipinėjate, jūs – tokia panelė ir tokia išdidi! Aš esu tik vargšas kaimietis, praleidau dvejus savo jaunystės metus bjaurioje smuklėje, į kurią jūsų koja nežengtų, bet nesielgčiau kaip jūs, netgi jei nuo to priklausytų mano gyvybė.

Ji staiga atsitiesė, stovėjo prieš klausyklą nuleidusi galvą, vis tokiu pat akmeniniu veidu. Aš surikau: „Atsiklaupkit! Ant kelių!“ Ji vėl man pakluso.

Užvakar sau priekaištavau, kad pernelyg rimtai žiūrėjau į tai, kas galbūt tebuvo juodas pavydas, nesveikos svajos, slogutis. Mums taip liepdavo saugotis klastos tų, kurie senų moralės traktatų taip keistai vadinami „kitos lyties asmenimis“! Regis, matau poną Torsy kleboną gūžčiojant pečiais. Bet tuomet vienas sėdėjau prie savo stalo, apmąsčiau savaime atminty įstrigusius žodžius, kurių skambesys negrįžtamai dingęs. Dabar prieš mane buvo šis keistas veidas, iškreiptas ne baimės, o kažkokio stipresnio, daugiau vidinio išgąsčio. Taip, man yra tekę matyti tokių pakitusių bruožų, tik iki šiol stebėdavau juos agonijos kankinių veiduose ir, žinoma, įžvelgdavau tik banalią fizinę priežastį. Gydytojai mielai kalba apie „agonijos kaukę“. Jie dažnai klysta.

Ką pasakyti, ką daryti, kaip pagelbėti šiai sužeistai būtybei, kurios gyvenimą, regis, sekina kažkokia nematoma žaizda? Nepaisant visko, man pasirodė, jog privalau dar kokias

kelias sekundes patylėti, surizikuoti. Beje, atgavau šiek tiek jėgų maldai. Ji irgi tylėjo.

Ir tuomet nutiko keistas dalykas. Nesistengiu jo paaiškinti, pasakoju, kaip buvo. Esu toks pavargęs, toks susijaudinęs, kad, galimas daiktas, susapnavau. Žodžiu, tuo metu, kai įsitempęs žvelgiau į šią tamsos duobę, kurioje net dienos šviesoje sunku atpažinti veidus, panelės Šantalės veidas ėmė iš lėto ryškėti. Jo vaizdas, buvęs čia pat prieš mano akis, stebuklingai kito, o aš apmiriau, tarsi jis nuo mažiausio krustelėjimo galėtų išnykti. Suprantama, iškart šito nepastebėjau, tai suvokiau tik vėliau. Klausiu savęs, ar šis regėjimas nebuvo susietas su mano malda, o gal jis ir buvo mano malda? Mano malda buvo liūdna, toks pat liūdnas buvo ir vaizdas. Vos pajėgiau pakelti šį liūdesį, tačiau tuo pat metu troškau juo pasidalyti, prisiimti jį visą, kad jis į mane prasiskverbtų, kad jo būtų pilna mano širdis, mano siela, kaulai, mano būtybė. Jis užgožė manyje duslų neaiškių priešiškų balsų gausmą, kurį be atvangos girdėjau dvi savaites, atkūrė buvusią tylą, palaimingą tylą, kurioje prabils Dievas – Dievas prabyla...

Išėjau iš klausyklos – ji atsistojo pirma manęs; vėl atsidūrėme akis į akį ir nebeatpažinau savojo regėjimo. Ji buvo baisiai, kone juokingai, išblyškusi. Rankos virpėjo.

– Daugiau nebegaliu, – pratarė vaikišku balsu. – Ko į mane taip žiūrėjot? Palikit mane ramybėje!

Jos akys buvo sausos, karščiuojančios. Nežinojau ką atsakyti. Iš lėto nuvedžiau ją iki bažnyčios durų.

– Jei mylėtumėt savo tėvą, nepatektumėt į tokią baisią būklę, nemaištautumėt. Ar jums tai reiškia mylėti?

– Aš jo daugiau nebemyliu, – atsakė ji, – turbūt jo nekenčiu, jų visų nekenčiu.

Lūpomis ji iššnypštė žodžius, o po kiekvienos frazės pasigirsdavo tarsi žagulys, pasišlykštėjimo, nuovargio, net nebežinau, koks žagulys.

– Nenoriu, kad laikytumėt mane kvaile, – pasakė ji pasitenkinimo ir didybės kupinu balsu. – Mano motina vaizduojasi, jog nieko neišmanau apie gyvenimą, kaip ji pati sako. Bet aš ne akla. Mūsų tarnai – tikros beždžionės, o ji mano, kad jiems negali nieko prikišti, kad jie „itin patikimi žmonės". Pati juos pasirinko, tik pamanykit! Mergaites reiktų atiduoti į pensioną. Žodžiu, dešimties metų, o gal dar anksčiau, aš jau viską žinojau. Tai kėlė man siaubą, gailestį, bet aš su tuo taikiausi, kaip susitaikoma su liga, mirtimi, su daugybe atstumiančių dalykų, su kuriais privalai susitaikyti. Tačiau turėjau tėvą. Jis buvo man mokytojas, karalius, dievas – draugas, didžiausias draugas. Kai buvau mergaitė, jis be atvangos su manimi šnekėdavosi, elgėsi kaip su lygia, nešiojau ant krūtinės medalioną su jo nuotrauka ir plaukų garbana. Motina jo niekada nesuprato. Motina...

– Nekalbėkite apie motiną. Jūs jos nemylite. Ir netgi...

– O, galite tęsti, aš jos nekenčiu, visada jos ne...

– Nutilkit! Deja, kiekvienuose namuose, netgi krikščionių namuose, esama nematomų žvėrių, demonų. Pats aršiausias iš jų jau seniai apsigyveno jūsų širdyje, o jūs to nežinojote.

– Tuo geriau, – pasakė ji. – Norėčiau, kad šis žvėris būtų baisus, bjaurus. Aš nebegerbiu tėvo. Daugiau juo nebetikiu, o į visa kita man nusispjaut. Jis man neištikimas. Gali būti

neištikimas dukrai kaip ir žmonai. Tai ne tas pats, o kur kas blogiau. Bet aš atsikeršysiu. Pabėgsiu į Paryžių, neteksiu garbės ir jam parašysiu: „Štai ką su manimi padarėt!“ Ir jis kentės taip, kaip aš kentėjau!

Akimirką susimąsčiau. Man pasirodė, kad jai kalbant skaičiau jos lūpose kitokius žodžius, kurių ji neištarė, bet jie vienas po kito ugnimi įsirašė į mano smegenis. Nenoromis sušukau:

– Jūs to nepadarysit. Ne šitai jus gundo, žinau!

Ji ėmė taip stipriai drebėti, jog turėjo abiem rankom atsiremti į sieną. Ir čia vėl nutiko kai kas, apie ką vėl tik pasakoju nieko neaiškindamas. Spėju, kad kalbėjau bet kaip, tačiau tuo pat metu buvau tikras, jog neklystu.

– Duokite šen laišką, jis ten, jūsų rankinėje. Tučtuojau atiduokite!

Ji nebandė priešintis, tik giliai atsiduso ir gūžtelėjusi pečiais ištiesė popieriaus lapą.

– Jūs pats demonas! – pasakė ji.

Iš bažnyčios išėjome beveik ramūs, tik aš vos laikiausi ant kojų, žingsniavau susirietęs dvilinkas iš skausmo skrandyje, buvau jį kone pamiršęs, bet dabar vėl ėmiau jausti stipriau ir su didesniu nerimu nei kada nors anksčiau. Prisiminiau brangaus seno daktaro Delbando žodžius: geliantis skausmas. Toks jis išties ir buvo. Mąsčiau apie barsuką, kurį ponas grafas man matant vienu ieties smūgiu paklojo ant žemės, kaip jis vadavosi mirtimi griovyje, kiaurai persmeigtas, paliktas net ir šunų.

Beje, panelė Šantalė visai nekreipė į mane dėmesio. Žingsniavo tarp kapų aukštai iškėlusi galvą. Vos drįsau į ją pažvelgti, laikiau jos laišką rankoje ir ji kartkartėmis į jį keistai sušnai-

ruodavo. Man buvo sunku paskui ją sekti, su kiekvienu žingsniu vos neriktelėdavau, tad iki kraujo sukąsdavau lūpas. Pagaliau nusprendžiau, kad šitoks atkaklus priešinimasis skausmui yra didžiulė puikybė ir tiesiog paprašiau ją trumpam sustoti, nes daugiau nebeturiu jėgų.

Tai buvo galbūt pirmas kartas, kai žiūrėjau į moters veidą. O, žinoma, paprastai jų nevengiu ir pasitaikydavo gan malonių, tačiau nors ir nepritariu kai kurių savo seminarijos draugų skrupulingumui, – pernelyg gerai pažįstu žmonių klastą, – tad paprastai esu santūrus, kaip ir dera dvasininkui. Bet šiandien nugalėjo smalsumas. Smalsumas, dėl kurio galiu neraudonuoti. Manau, jog tai buvo smalsumas kareivio, kuris rizikuodamas gyvybe išlipa iš apkaso, kad pagaliau pažvelgtų priešui į veidą, arba dar... Prisimenu, kaip būdamas septynerių ar aštuonerių metų lydėjau močiutę pas jos mirusį seną pusbrolį ir kaip, likęs vienas kambaryje, pakėliau drobulę ir pažvelgiau į numirėlio veidą.

Yra tyrų, tyrumą spinduliuojančių veidų. Toks, be abejo, buvo kadaise ir šis prieš mano akis esantis veidas. O dabar jame atsiradęs nežinia koks uždarumas, pro kurį negali prasiskverbti. Jame nebebuvo tyrumo, bet nei pykčiui, nei paniekai, nei gėdai dar kol kas nepavyko ištrinti paslaptingojo ženklo. Jie paprasčiausiai darė grimasas. Nepaprastas, kone baimę keliąs kilnumas bylojo blogio, nuodėmės, šiam veidui nebūdingos nuodėmės galią... Dieve! Nejaugi esame tokie niekingi, kad išdidžios sielos maištas galėtų atsisukti prieš ją pačią!

– Veltui stengiatės, – pasakiau jai (buvome pačioje kapinių gilumoje prie vartelių, vedančių į Kazimiero aptvarą, į

apleistą užkampį, kur žolė tokia aukšta, jog nebegali įžiūrėti jau ištisą šimtmetį neprižiūrimų kapų), – gal kas kitas būtų atsisakęs jus išklausyti. Aš jus išklausiau, tebūnie. Bet neatsakysiu į jūsų iššūkį. Dievas neatsako į iššūkius.

– Atiduokite laišką, tuomet būsime visiškai atsiskaitę, – pasakė ji. – Aš pati viena sugebėsiu apsiginti.

– Apsiginti prieš ką, nuo ko? Blogis stipresnis už jus, mano dukra. Argi jūs tokia išdidi, jog manote esanti nepasiekiama?

– Bent jau nepasiekiama purvui, jei panorėsiu, – atsakė ji.

– Jūs pati esat iš purvo.

– Žodžiai! Ar jūsų Dievas dabar draudžia mylėt savo tėvą?

– Netarkite žodžio „meilė“, – atsakiau, – praradot teisę ir tikriausiai galią mylėti. Meilė! Milijonai žmonių visame pasaulyje meldžia jos Dievą, pasirengę iškęsti tūkstantį mirčių, kad į jų išdžiūvusią burną nukristų bent vienas vandens lašas, vandens, kurio neatsakė samarietei, kurio jie bergždžiai meldžia. Štai aš jums kalbu...

Laiku sustojau. Bet ji tikriausiai suprato, man pasirodė, kad yra sukrėsta. Tiesa, nors tyliai kalbėjau, – o gal būtent dėl to, – pastangos valdytis suteikė mano balsui ypatingą skambesį. Jutau jį tarsi virpant krūtinėje. Tikriausiai ši mergina mano, kad esu beprotis. Stengėsi, akimis nesusidurti su mano žvilgsniu, pasirodė, jog matau besidriekiančius jos įdubusių skruostų šešėlius.

– Taip, – vėl prabilau, – laikykite šį pasiteisinimą kitiems. Esu tik vargšas kunigas – menkas ir labai nelaimingas. Tačiau žinau, kas yra nuodėmė. O jūs to nežinot. Visos nuodėmės panašios, jos visos tik viena nuodėmė. Nekalbu užuominomis.

Šios tiesos pasiekiamos pačiam nuolankiausiam krikščioniui, jei tik panori jas iš mūsų priimti. Nuodėmės pasaulis stovi prieš malonės pasaulį kaip gamtovaizdžio atšvaitas juodo gilaus vandens paviršiuje. Egzistuoja kaip šventųjų, taip ir nusidėjėlių bendravimas. Nusidėjėlius traukia vieną prie kito, vienija, jungia, suburia, sulydo neapykanta, panieka, ir vieną dieną to, kas Amžina, akivaizdoje jie tebus tik lipnaus purvo ežeras, virš kurio veltui ritasi milžiniškos dieviškosios meilės vilnys, gyvų staugiančių liepsnų jūra, apvaisinusi chaosą. Kas jūs tokia, kad teistumėt kito paklydimą? Teisiantis paklydimą su juo susijungia, sudaro viena. Nekenčiate tos moters, manote esanti už ją daug geresnė, tuo tarpu jūsų neapykanta ir jos nuodėmė tėra tik to paties kamieno atžalos. Ko verti jūsų vaidai? Mosikavimai, šūksniai, nieko daugiau – vien vėjas laukuose. Šiaip ar taip, mirtis netrukus grąžins jus abi į sąstingį, į tylą. Kam visa tai, jei nuo dabar jus vienija blogis, jei visi trys patekote į tos pačios nuodėmės – to paties nuodėmingo kūno – pinkles, jei tapote bendrininkais, taip, bendrininkais amžių amžiais!

Tikriausiai labai netiksliai perteikiu savo žodžius, nes mano atmintyje neliko nieko aiškaus, išskyrus jos veido permainas, kurias, regis, iš jo skaičiau.

– Užteks! – tarė dusliu balsu. Vien akys neprašė pasigailėti. Niekad nemačiau ir niekad nepamatysiu tokio atšiauraus veido. Ir vis dėlto nežinia kokia nuojauta mane tikino, jog tai jos visų didžiausia ir paskutinė pastanga pasipriešinti Dievui, jog nuodėmė ją palieka. Ką reiškia visos tos kalbos apie jaunystę, apie senatvę? Argi šis skausmo kupinas veidas buvo tas pats kone vaikiškas veidas, kokį regėjau prieš keletą savaičių?

Nesugebėčiau nusakyti jo amžiaus, o gal išties jis jo neturėjo? Išdidumas amžiaus neturi. Galų gale jo neturi ir skausmas.

Ji nuėjo netarusi nė žodžio, staiga, po ilgos tylos... Ką aš padariau!

Grįžau labai vėlai iš Obeno, kur po pietų turėjau lankyti ligonius. Nėra ko net bandyti užmigti.

Kaip leidau jai šitaip nueiti? Net nepaklausiau, ko ji iš manęs laukia!

Laiškas vis dar mano kišenėje, bet ką tik pasižiūrėjau į užrašą ant voko: adresuotas ponui grafui.

Skrandžio gilumoje nepaliaujamai geliantis skausmas, juntamas net nugaroje. Be atvangos pykina. Esu beveik laimingas, kad negaliu mąstyti, aršus skausmas blaško nerimą. Prisimenu narčius žirgus, – kai buvau vaikas, eidavau pasižiūrėti, kaip juos kausto kalvis Kardino. Vos kruvinai ir putotai virvutei suspaudus šnerves, vargšai gyvuliai nurimdavo, stovėdavo suglaudę ausis ir drebėdami ilgomis kojomis. „Na, gauni, ko nusipelnei, kvaily!“ – sakydavo kalvis ir garsiai kvatodavo.

Ir aš gaunu, ko nusipelniau.

Skausmas staiga praėjo. Buvo, beje, toks nuolatinis ir nesiliaujantis, jog iš nuovargio kone užsnūdau. Jam nurimus, pašokau, – smilkiniuose tvinkčiojo, bet sąmonė buvo baisiai aiški, – jutau, buvau įsitikinęs, kad išgirdau, kaip mane šaukia...

Lempa ant stalo dar degė.

Apėjau aplink sodą: nė dvasios. *Žinojau*, kad nieko nerasiu. Iki šiol visa tai man dar atrodo sapnas, tačiau kiekviena jo

detalė iškyla taip aiškiai, nušviesta vidinės šviesos, ledinio žvilgesio, nepaliekančio nė vieno tamsaus kampelio, kur galėčiau rasti šiokį tokį prieglobstį, nors truputėlį ramybės... Tikriausiai šitaip žmogus regi save anapus mirties. O taip, ką aš padariau!

Štai jau kelios savaitės, kai nebesimeldžiau, nebepajėgiau melstis. Nebepajėgiau? Kas žino? Šitokią malonių malonę privalu nusipelnyti kaip ir bet kokią kitą, o aš, be abejo, jos nenusipelniau. Galų gale Dievas nuo manęs atsitraukė, bent jau tuo esu tikras. Nuo šiol esu niekas ir šią paslaptį saugau vien sau! Dar daugiau: didžiavausi šia savo saugoma paslaptimi, man ji atrodė graži, didvyriška. Tiesa, bandžiau susitikti su ponu Torsy klebonu. Bet privalėjau pulti ant kelių prieš savo vyresnįjį, poną Blanžermono dekaną. Turėjau jam pasakyti: „Nebepajėgiu toliau vadovauti parapijai, man trūksta apdairumo, gebėjimo spręsti, sveiko proto, tikro nuolankumo. Vos prieš kelias dienas išdrįsau jus smerkti, kone niekinti. Dievas mane nubaudė. Siųskite mane į seminariją, keliu pavojų sieloms!"

Jis tai būtų supratęs! Beje, o kas gi nesuprastų, – vien skaitydamas šiuos apgailėtinus puslapius junti, kaip kiekviena eilutė byloja mano gėdingą silpnumą! Ar šitaip turi kalbėti parapijos vadovas, sielų ganytojas ir mokytojas? Nes turėčiau būti šios parapijos mokytojas, o pasirodžiau toks, koks esu: vargšas elgeta, kuris ištiesta ranka vaikštinėja nuo durų prie durų ir netgi nedrįsta pasibelsti. O, žinoma, neatsisakiau vykdyti priedermių, iš visų jėgų stengiausi, bet kas iš to? Viskas veltui. Ne tik iš ketinimų sprendžiama apie vadovą: kartą apsiėmęs, jis atsako už rezultatus. Antai kai nepanorau prisipažinti, jog mano

nekokia sveikata, argi tai reiškė, jog paklusau tik – tegu ir perdėtam – pareigos jausmui? Beje, ar turėjau teisę taip rizikuoti? Kai rizikuoja vadovas, rizikuoja visi.

Užvakar neturėjau priimti panelės Šantalės. Jau ir pirmasis jos apsilankymas klebonijoje vargu ar buvo deramas. Bent jau privalėjau jį nutraukti, kol... Bet kaip visada veikiau vienas. Nepanorau matyti nieko kito, tik šią būtybę priešais save ant neapykantos ir nevilties bedugnės, šios dvilypės prarajos krašto, vos besilaikančią ant kojų... O, tas iškankintas veidas! Aišku, toks veidas, tokia neviltis negalėtų meluoti. Vis dėlto kitų neviltys manęs šitaip nejaudino. Tad kodėl nepajėgiau pakelti šios nevilties? Žinau, pernelyg artimas mano vargingos vaikystės prisiminimas. Aš taip pat kadaise patyriau siaubą, kai reikėjo pasitraukti žmonių nelaimės ir gėdos akivaizdoje... Dieve! Kitų netyrumas tėra tik menkas išbandymas, palyginti su tuo, kai atskleidi šį netyrumą savyje. Šį šlykštų niekada negirdėtą balsą, iškart pažadinantį mumyse ilgai trunkantį kuždesį...

Kas iš to! Reikėjo veikti juolab apgalvotai ir apdairiai. O aš smogiau kur papuola, rizikuodamas drauge su plėšriu žvėrimi parblokšti ir nekaltą beginklę auką... Dvasininkas, kuris yra vertas šio vardo, mato ne vien konkretų atvejį. O aš kaip paprastai neatsižvelgiau į šeimos, visuomenės poreikius ir su jais susijusius kompromisus, be abejo, teisėtus. Anarchistas, svajotojas, poetas, – ponas Blanžermono dekanas neklysta.

Nepaisydamas šalčio, ką tik ištisą valandą praleidau prie lango. Mėnesiena gaubia slėnį spindinčia vata, tokia lengvute, jog

oro srovė atplėšia nuo jos ilgas driekanas, kurios įžambiai kyla į dangų ir, regis, sklando svaiginančioj aukštumoj. Ir vis dėlto taip arti... Taip arti, jog matau virš tuopų viršūnių besidriekiančius skutus. O chimeros!

Mes išties nieko nežinome apie šį pasaulį, mūsų jame nėra.

Man iš kairės matyti didžiulė aureolės supama tamsi masė, ryškėjanti it žvilganti bazalto uola, mineralo tankis. Tai visų aukščiausia parko vieta, guobų miškas, o kalvos viršūnės link auga milžiniškos eglės, kurias kiekvieną rudenį niokoja vakarų uraganai. Pilis kitame šlaite, ji nusisukusi nuo kaimo, nuo visų mūsų.

Ne! Kad ir kaip stengiuosi, nieko nebeprisimenu iš to pokalbio, nė vienos tikslios frazės... Sakytumei, sutraukdamas jį į kelias šio dienoraščio eilutes, galutinai ištryniau. Mano atmintis tuščia. Vis dėlto vienas dalykas jaudina. Paprastai negaliu neužsikirsdamas ištarti paeiliui dešimties žodžių, tuo tarpu tąkart kalbėjau sklandžiai. Galbūt pirmą kartą nesisaugodamas, be užuolankų, bijau, jog net neapdairiai, išreiškiau kankinantį jausmą (bet tai ne jausmas, tai beveik vizija, jis neturi nieko abstraktaus), galų gale savo susidarytą blogio ir jo galios viziją, nes paprastai stengiuosi vyti šalin tokią mintį, ji pernelyg skaudina, verčia mane suvokti kai kurias nepaaiškinamas mirtis, kai kurias savižudybes... Taip, daugelis sielų, gerokai daugiau negu drįstama įsivaizduoti, regis, abejingų bet kokiai religijai, ar net bet kokiai moralei, vieną paprastą dieną, – pakanka vienos akimirkos, – kilus įtarimui, jog yra apsėsti, tikriausiai panorsta bet kokia kaina atsikratyti šio blogio. Solidarumas su blogiu – štai kas siaubinga! Nes netgi visų žiauriausi nusikaltimai nė kiek labiau neatskleidžia blogio prigimties

nei visų kilniausi šventųjų darbai – Dievo didybę. Kai seminarijoje pradėjome studijuoti knygas, kurias praėjusio amžiaus žurnalistas frankas masonas, – Leo Taksilis, jeigu neklystu, – skaitytojui pateikė kaip „Slaptąsias nuodėmklausių knygas“ (pavadinimas, beje, neatitiko tiesos), visų pirma buvome nustebinti menkų priemonių, kuriomis žmogus gali, nesakau, kad įžeisti, paprasčiausiai užgauti Dievą, apgailėtinai mėgdžiodamas demonus... Nes Šėtonas perdėm griežtas šeimininkas: jis neįsako kaip Išganytojas dieviškai paprastai: „Sekite manimi!“ Jis nepakenčia, kad jo aukos būtų į jį panašios, leidžia joms būti tik negrabia, niekinga, bejėge jo karikatūra, kuria galima mėgautis ir niekada nepasisotinti, – žiauri prarajos ironija.

Šitaip, trumpai tariant, Blogio pasaulis tampa mums nesuvokiamas. Beje, man ne visada pavyksta jį įsivaizduoti kaip pasaulį, visatą. Jis yra ir visada bus tik apmatai, šlykštaus nelaikšio visai ant būties krašto apmatai. Mąstau apie jūros permatomas glebias sietuvas. Ką reiškia pabaisai vienu nusikaltėliu mažiau ar daugiau! Ji iškart praryja nusikaltimą, paverčia jį savo siaubinga esybe, suvirškina jį, nė akimirkai bauginamai amžinai nesustingdama. Bet istorikas, moralistas, net filosofas nori matyti tik nusikaltėlį, jie atkuria blogį pagal žmogaus paveikslą. Jie nesukuria paties blogio, to visa apimančio geismo tuštumos, nebūties idėjos. Nes jei žmonių giminė turi žūti, ji žus nuo pasišlykštėjimo, nuo nuobodulio. Žmogaus asmenybė bus iš lėto graužiama, kaip medį sugraužia nematomi grybai, per kelias savaites paverčiantys ąžuolo kamieną korėta mase, į kurią lengvai įbedamas pirštas. O moralistas dėstys apie aistras, valstybės vyras didins žandarų ir valdininkų skaičių,

auklėtojas sudarinės programas ir visi jie švaistys turtą, be jokios naudos minkydami tešlą, kurioje nėra mielių.

(Antai kad ir tie pasauliniai karai, iš pirmo žvilgsnio bylojantys apie nepaprastą žmogaus aktyvumą, tuo tarpu, atvirkščiai, parodo jo vis didėjančią apatiją... Galiausiai į skerdynes lygiais laiko tarpais bus siunčiamos milžiniškos paklusnios bandos.)

Sakoma, kad po tūkstančių amžių žemė dar visai jauna kaip pirmomis planetos evoliucijos stadijomis. Taip pat ir blogis tiktai prasideda.

Dieve mano, pervertinau savo jėgas. Tu įstūmei mane į neviltį, kaip kad vandeny paskandinamas vos gimęs aklas kačiukas.

Atrodo, ši naktis niekada nesibaigs. Lauke oras toks ramus, toks tyras, jog aiškiai girdžiu, kaip už trijų kilometrų kas ketvirtį valandos suskamba didysis Morienvalio bažnyčios laikrodis... O, be abejo, kokiam nors ramiam žmogui mano nerimas sukeltų šypseną, bet argi esi savo nuojautų šeimininkas?

Kaip leidau jai nueiti? Kodėl jos nepašaukiau?..

Laiškas gulėjo čia, ant mano stalo. Netyčia ištraukiau jį iš kišenės su kitais popieriais. Keistas, nesuvokiamas dalykas: *aš apie jį nebegalvojau.* Beje, reikia didelių valios pastangų, dėmesio, kad pažvelgčiau į savo vidų ir atkurčiau neįveikiamą postūmį, privertusį mane ištarti žodžius, kuriuos, regis, vis dar girdžiu: „Duokit šen laišką“. Ar juos tikrai ištariau? Suku galvą. Galimas daiktas, kad kankinama baimės ir graužaties panelė

pagalvojo negalinti ilgiau nuo manęs slėpti savo paslapties ir savaime ištiesė man laišką. Visa kita – mano vaizduotės darbas...

Įmečiau laišką į ugnį jo neskaitęs. Žiūrėjau, kaip jis dega. Iš liepsnos ryjamo voko išlindo popieriaus kamputis, tučtuojau pajuodo. Akimirkai juodumoje išryškėjo baltos raidės ir aš, regis, jas aiškiai mačiau: „Dievui..."

Atsinaujino skrandžio skausmas, baisus, nepakeliamas. Vos nugaliu norą išsitiesti ant žemės, raitytis ir staugti it žvėris. Vienas Dievas težino, kaip kankinuosi. Bet ar jis tai žino? *(N. B. Ši frazė paraštėje buvo užbraukta.)*

Pirma pasitaikiusia dingstimi, – gauti užmokestį už pamaldas, kurias ponia grafienė kas pusmetį užsako už savo šeimos mirusiuosius, – šįryt nuėjau į pilį. Buvau taip susijaudinęs, kad įėjęs į parką ilgai stoviniavau ir žiūrėjau, kaip senasis sodininkas Klovisas kaip įprasta riša žabus. Jo ramumas mane palaimingai paveikė.

Tarnui kelias minutes užtrukus, staiga išsigandęs prisiminiau, kad ponia grafienė praėjusį mėnesį apmokėjo sąskaitą. Ką jai pasakysiu? Pro praviras duris mačiau pusryčiams padengtą stalą, nuo kurio tikriausiai ką tik buvo pakilta. Norėjau suskaičiuoti puodelius, galvoje painiojosi skaičiai. Stovėdama svetainės duryse ponia grafienė jau kuris laikas apžiūrinėjo mane trumparegiu žvilgsniu. Man pasirodė, kad ji gūžtelėjo pečiais, bet be piktumo. Šitai galėjo reikšti: „Vargšelis! Visada toksai pat, jo nepakeisi..." – ar ką nors panašaus.

Įėjome į kambarėlį tuoj už svetainės. Ji nurodė kėdę, bet aš nemačiau, tad galiausiai pati man ją pristūmė. Gėdijausi, kad esu toks bailus.

– Atėjau pasikalbėti su jumis apie jūsų dukterį, – pasakiau.

Akimirką abu tylėjome. Aišku, iš visų būtybių, kurias dieną naktį saugo maloninga Dieviškoji Apvaizda, tikrai buvau labiausiai apleistas ir visų nelaimingiausias. Bet mano savimeilė tarsi buvo užgesusi. Ponia grafienė nesišypsojo.

– Klausau jūsų, – pasakė ji, – kalbėkite be baimės, tikiuos žinanti kur kas daugiau už jus apie šį vargšą vaikelį.

– Ponia, – vėl prabilau, – Viešpačiui Dievui žinomos sielų paslaptys, tik jam vienam. Ir visų didžiausiems aiškiaregiams tenka apsirikti.

– O jums? (Ji dėjosi labai atidžiai kurstanti ugnį.) Ar priskiriate save aiškiaregiams?

Gal ji norėjo mane įžeisti? Bet aš tą akimirką buvau nejautrus bet kokiam įžeidimui. Paprastai manyje visada nugali visiems mums vargšams būdingas bejėgiškumas, neįveikiamas aklumas, ir dabar šis jausmas, stipresnis nei kada nors, lyg replėmis spaudė širdį.

– Ponia, – atsakiau, – kad ir kaip aukštai būtume iškelti turto ir kilmės, visada liekame kieno nors tarnai. Aš esu visų tarnas. Na, žodis „tarnas“ tikriausiai pernelyg didingas tokiam nelaimingam kunigėliui kaip aš, turėjau pasakyti, jog esu visiems priklausantis daiktas, o gal net kažkas mažesnis, jei taip patinka Dievui.

– Ar galima būti mažesniam už daiktą?

– Yra netinkamų daiktų, kuriuos išmeta į šiukšlyną, nes nebegalima jais naudotis. Ir jei, pavyzdžiui, mano viršininkai pripažintų, jog nepajėgiu atlikti man patikėtų kuklių pareigų, būčiau netinkamas daiktas.

– Jei esate tokios nuomonės apie save patį, man rodos, būtų gan neapdairu reikalauti...

– Aš nieko nereikalauju, – atsakiau. – Šis žarsteklis tėra tik įrankis jūsų rankose. Jei Viešpats Dievas būtų davęs jam proto tiek, kiek reikia, kad pats atsidurtų jūsų rankose, kai tik jums jo prireikia, tuomet jis būtų beveik toks, koks jums visiems esu aš, koks norėčiau būti.

Ji nusišypsojo, nors jos veide atsispindėjo visai ne linksmybė ir ne ironija, o kažkas kita. Beje, buvau itin nustebintas savo paties ramumo. Gal toks ryškus ramybės ir mano nusižeminimo žodžių kontrastas ją intrigavo, trikdė?.. Ji keliskart į mane vogčiomis žvilgtelėjo, atsiduso.

– Ką norite pasakyti apie mano dukterį?

– Vakar ją sutikau bažnyčioje.

– Bažnyčioje? Jūs mane stebinate. Merginoms, kurios maištauja prieš tėvus, bažnyčioje nėra ką veikti.

– Bažnyčia priklauso visiems, ponia.

Ji vėl žvilgtelėjo į mane, šįkart tiesiai į veidą. Akys dar, rodės, šypsojo, tuo tarpu lūpose atsispindėjo nuostaba, nepasitikėjimas, nenusakomas atkaklumas.

– Ši maža intrigantė jus apmulkino.

– Nestumkite jos į neviltį, – atsakiau, – tai draudžia Dievas.

Akimirką sėdėjau susimąstęs. Židinyje ūžė degančios pliauskos. Pro atvirą langą, pro muslino užuolaidas buvo matyti didžiulė tamsios pušų sienos supama pieva, virš jos – nebylus dangus. Lyg koks stovinčio vandens tvenkinys. Žodžiai, kuriuos ką tik ištariau, mane patį apstulbino. Buvo tokie tolimi mano mintims vos prieš ketvirtį valandos! Gerai suvokiau, kad

jų neatšauksiu, kad privalau eiti iki galo. Prieš mane sėdinti moteris taip pat buvo visai nepanaši į tą, kokią įsivaizdavau.

– Ponas klebone, – vėl prabilo ji, – neabejoju, kad jūsų ketinimai yra geri, netgi visų geriausi. Kadangi pats mielai pripažįstate savo nepatyrimą, apie tai nešnekėsiu. Beje, kartais aplinkybės taip susiklosto, jog vyras – patyręs ar ne – niekada nesusigaudys. Tokiais atvejais tik moterys sugeba teisingai vertinti. Jūs, vyrai, matote tik išorę. O būna tokių pakrikimų...

– Visų pakrikimų vienas ir tas pats tėvas, – tai melo tėvas.

– Pakrikimas pakrikimui nelygus.

– Be abejo, – pasakiau aš, – užtat žinome, kad tvarka tik viena, – tai gailestingumo tvarka.

Ji nusijuokė, atšiauriai, piktai.

– Aš, aišku, nelaukiau... – pradėjo ji. Tikriausiai perskaitė mano žvilgsnyje nuostabą, gailestį ir iškart susivaldė.

– Ką žinote? Ką ji jums papasakojo? Jaunos merginos visada jaučiasi nelaimingos, nesuprastos. Ir visada atsiranda naivuolių, kurie jomis patiki...

Žvelgiau jai tiesiai į veidą. Kaip išdrįsau šitaip kalbėti?

– Jūs nemylite savo dukters, – pasakiau.

– Kaip jūs drįstate!..

– Ponia, tepaliudija Dievas, atėjau čia šį rytą ketindamas jums visiems pasitarnauti. Esu pernelyg paikas, kad tam iš anksto pasirengčiau. Jūs pati padiktavote man šiuos žodžius, gailiuosi, kad jie jus įžeidė.

– Gal turite galią skaityti iš mano širdies?

– Manau, kad taip, ponia, – atsakiau. Bijojau, kad ji neteks kantrybės, ims mane užgaulioti. Jos paprastai tokios švelnios

pilkos akys, regis, patamsėjo. Bet pagaliau ji nuleido galvą ir ėmė žarsteklio galu pelenuose vedžioti ratus.

– Ar žinote, – tarė pagaliau maloniu balsu, – kad jūsų vyresnieji griežtai smerkia jūsų elgesį?

– Mano vyresnieji gali man nepritarti, jei jiems patinka, tam jie turi teisę.

– Aš jus žinau, jūs šaunus jaunas kunigas, jums nebūdinga tuštybė, garbės troškimas, be abejo, nemėgstate intrigų, tikriausiai jus kas pamokė. Šitokia kalba... šitoks pasitikėjimas savimi... garbės žodis, manau, jog sapnuoju! Na, būkit atviras. Manote, kad esu bloga motina, pamotė?

– Nedrįstu jūsų teisti.

– Tad ką?

– Nedrįstu teisti ir panelės. Bet esu patyręs kančią, žinau, kokia ji.

– Jūsų amžiuje?

– Šiuo atveju amžius neturi reikšmės. Ir žinau, kad kančia savaip kalba, kad nereikia spręst apie ją pagal žodžius, smerkti, kad ji viską keikia – visuomenę, šeimą, tėvynę, net Dievą.

– Gal jūs tam pritariat?

– Nepritariu, stengiuosi suprasti. Kunigas kaip gydytojas neturi bijoti žaizdų, pūlių, kraujo. Visos sielos žaizdos pūliuoja, ponia.

Ji staiga išblyško ir ketino atsistoti.

– Štai kodėl leidau panelei išsikalbėti, beje, neturėjau teisės jos sulaikyti. Kunigą traukia tik kančia, jei tik ji tikra. Argi svarbu, kokiais žodžiais išliejama? Ir net jei jie melagingi...

– O, taip, melas ir tiesa – vienas ir tas pats, nieko sau moralė!

– Nesu moralės profesorius, – pasakiau.

Jos kantrybė akivaizdžiai seko, laukiau, kad netrukus duos man ženklą išeiti. Ji tikrai šito norėjo, bet kaskart, kai pažvelgdavo į mano liūdną veidą (mačiau jį veidrodyje: žaliame pievų atšvaite jis atrodė dar keistesnis, išblyškęs it numirėlio), iš kone nepastebimo smakro virpčiojimo buvo matyti, jog stengiasi sukaupti jėgas ir valią, kad mane įtikintų, kad paskutinis žodis būtų jos.

– Mano duktė paprasčiausiai pavydi guvernantei, tikriausiai pripasakojo jums visokių baisenybių?

– Manau, jog pirmiausia ji pavydi tėvo draugystės.

– Pavydi tėvo? O ką aš galiu padaryti?

– Reikia ją nuraminti, įtikinti.

– Tai turėčiau jai pulti į kojas, maldaut atleidimo?

– Bent jau neleisti nutolti nuo jūsų, nuo namų su tokia neviltimi širdyje.

– Ji vis tiek išvažiuos.

– Jūs galite ją priversti... Teteisia jus Dievas.

Aš atsistojau. Kartu su manim atsistojo ir ji, jos žvilgsnyje išskaičiau kažkokį išgąstį. Regis, bijojo, kad išeisiu, ir tuo pat metu kovojo su noru visa pasakyti, atskleisti savo pasigailėtiną paslaptį. Nebesusilaikė. Paslaptis galų gale išsiveržė iš jos, kaip kad buvo išsiveržusi iš jos dukters.

– Jūs nežinote, ką iškentėjau. Visai nepažįstat gyvenimo. Penkiametė mano duktė buvo tokia kaip dabar. Viską ir tuojau pat – štai jos devizas. O, jūs, kunigai, naiviai, absurdiškai įsivaizduojate šeimos gyvenimą. Užtenka tik paklausyti, – ji

nusijuokė, – ką šnekat per laidotuves. Darni šeima, gerbiamas tėvas, neprilygstama motina, kupinas paguodos paveikslas, visuomenės ląstelė, mūsų brangi Prancūzija ir taip toliau, ir taip toliau... Keista ne tai, kad šnekate tokius dalykus, o kad įsivaizduojate, jog jie jaudina, ir kad šnekate juos mėgaudamiesi. Šeima, pone...

Ji staiga nutilo ir taip netikėtai, jog, regis, tikrąja šio žodžio prasme nurijo savo šneką. Kaip! Ar tai buvo ta pati dama, tokia santūri, tokia švelni, kurią išvydau pirmąkart apsilankęs pilyje, – paskendusią dideliame fotelyje, susimąsčiusiu veidu, apsigaubusią juodais mezginiais?.. Netgi jos balsas taip pasikeitė, kad jį vos atpažinau, jis pasidarė šaižus, su paskutiniais žodžių skiemenimis itin rėksmingas. Manau, jog ji pati šitai juto ir kankinosi, kad negali susitvardyti. Nežinojau, ką ir begalvoti apie šitokį paprastai puikiai susivaldančios moters silpnumą. Nes mano drąsą dar buvo galima paaiškinti: aš tikriausiai pamečiau galvą, puoliau į priekį kaip visi drovūs žmonės, kurie nori iki galo atlikti savo pareigą, užkerta kelią atsitraukimui, neria žemyn galva. Bet ji? Spėju, kad jai buvo taip nesunku išmušti mane iš vėžių! Tikriausiai būtų užtekę tam tikros šypsenos.

Dieve, nejaugi visa tai dėl mano minčių, mano širdies pakrikimo? Ar tik ji neužsikrėtė mano kankinančiu nerimu? Paskutiniu metu juntu, kad vien mano buvimas priverčia nuodėmę palikti savo urvą, iškilti tarsi į būties paviršių, pasirodyti akyse, lūpose, balse... Sakytumei, priešas net nesiteikia slėptis nuo tokio menko priešo, meta iššūkį man tiesiai į veidą, iš manęs juokiasi.

Stovėjome vienas šalia kito. Prisimenu, į langų stiklus barbeno lietus. Taip pat prisimenu senąjį Klovisą, kuris, baigęs darbus, šluostėsi rankas mėlyna prijuoste. Galėjai girdėti, kaip kitapus vestibiulio skimbčioja taurės, barška nukraustomi indai. Visa buvo ramu, lengva, pažįstama.

– Keista auka! – vėl prabilo ji. – Jau greičiau plėšrus žvėriukas. Štai kas ji tokia.

Ji iš padilbų stebėjo mane. Neturėjau ką atsakyti, tylėjau. Šis tylėjimas ją, regis, erzino.

– Nesuprantu, kodėl išpažįstu jums savo gyvenimo paslaptis. Tiek to! Bent jums nemeluosiu! Aš iš tiesų karštai troškau sūnaus. Jį turėjau. Išgyveno vos pusantrų metų. Jau tada sesuo jo neapkentė... Taip, nors buvo labai maža, jo neapkentė. O jos tėvas...

Ji turėjo atsikvėpti, kad galėtų toliau kalbėti. Akys buvo įbestos į vieną tašką, nukarusios rankos, regis, į kažką kabinosi, bandė į kažką nematomą atsiremti. Atrodė, lyg slystų šlaitu.

– Paskutinę dieną jie abu išvyko. Kai grįžo, mažylis buvo miręs. Jiedu daugiau nebesiskyrė. Ir kokia apsukri jinai buvo! Šis žodis, suprantama, jums skamba keistai? Vaizduojatės, jog mergaitė išmintingai laukia pilnametystės, kad taptų moterimi, ar ne? Kunigai dažnai būna naivūs. Nežinau, ar vilnos kamuoliu žaidžiantis kačiukas galvoja apie peles, bet daro kaip tik tai, ką reikia. Vyrui, kaip sakoma, reikia švelnumo, tebūnie. Bet savito, vienintelio, tik tokio, koks atitinka jo prigimtį, kokiam yra gimęs. Kam jam nuoširdumas! O argi mes, motinos, nepratiname berniukų prie melo, melo, kuris nuo lopšio juos ramina, guodžia, migdo, – saldaus ir drungno kaip krū-

tis melo? Žodžiu, gan greit suvokiau, kad ši mergaitė mano namuose šeimininkė, kad privalau susitaikyti su aukos vaidmeniu, kad esu tik žiūrovė arba tarnaitė. O aš gyvenau sūnaus prisiminimu, matydavau jį visur: kai užkliūdavau už jo kėdutės, kai liesdavau jo drabužėlius, sulaužytą žaislą, o, varge! Ką dar galiu pasakyti? Tokia moteris kaip aš nesižemina negarbingai rungtyniaudama. Be to, niekas negalėjo paguosti mano sielvarto. Didžiausios šeimos nelaimės visada atrodo vienaip ar kitaip juokingos. Žodžiu, gyvenau tarp šių dviejų būtybių, sukurtų viena kitai, nors gan skirtingų, o jų užuojauta man – bendrininkų užuojauta – mane erzino. Taip, smerkite mane, jeigu norite, ji draskė man širdį, persunkė ją nuodais, verčiau jie būtų manęs neapkentę. Vienu žodžiu, aš laikiausi tvirtai, tylomis kenčiau savo sielvartą. Tada buvau dar jauna, patikau. Kai esi tikra, jog patinki, kai žinai, kad tik nuo tavęs pačios priklauso ką nors pamilti ar būti mylimai, nėra sunku išlikti dorai, bent jau tokiai moteriai kaip aš. Vien išdidumo pakanka, kad išsilaikytume. Vykdžiau visas savo priedermes. Kartais net pasijusdavau laiminga. Mano vyras nėra aukštų polėkių žmogus, toli gražu. Per kokį stebuklą Šantalė, tokia tvirta, dažnai netgi žiauri savo sprendimais, nesuprato, kad... Ji nieko nesuprato. Kol vieną dieną... Įsidėmėkite, pone, visą gyvenimą pakenčiau savo vyro nesuskaičiuojamas neištikimybes, tokias negrabias, tokias vaikiškas, kad jos manęs netgi neskaudino. Beje, iš mudviejų ji buvo daugiau apgaudinėjama negu aš!..

Ji vėl nutilo. Regis, instinktyviai uždėjau plaštaką jai ant rankos. Iš nuostabos ir gailesčio buvau be jėgų.

– Aš supratau, ponia, – pasakiau. – Nenorėčiau, kad kada nors gailėtumėtės atvėrusi tokiam vargšui kaip aš tai, ką vien nuodėmklausys privalėtų išgirsti.

Ji pažvelgė į mane klaikiu žvilgsniu.

– Eisiu iki galo, – pratarė su švilpesiu balse. – Jūs to norėjote.

– Aš to nenorėjau!

– Tai nereikėjo ateiti. Beje, puikiai sugebate išspausti prisipažinimus, esate gudrus kunigėlis. Na, užbaikime! Ką jums pasakė Šantalė? Pasistenkite iškloti visą tiesą.

Ji triptelėjo koja kaip jos duktė. Stovėjo alkūne atsirėmusi į židinio atbrailą, delne laikė suspaudusi seną vėduoklę, gulėjusią tarp kitų mažmožių, mačiau tarp jos pirštų pamažu lūžinėjančią vėžlio kiaukuto rankeną.

– Ji negali pakęsti guvernantės, niekada čia nieko nepakentė!

Aš tylėjau.

– Na, atsakykit! Ji jums papasakojo, kad jos tėvas... O, neneikite, iš jūsų akių skaitau tiesą. Ir jūs ja patikėjot? Vargše mergiote, išdrįsusia...

Ji nebepajėgė užbaigti sakinio... Turbūt mano tylėjimas arba žvilgsnis, arba dar nežinau kas, dvelkęs iš manęs, – kaip liūdna! – ją sustabdė anksčiau, negu spėjo pakelti balsą, ir kaskart, kai vėl prabildavo, jis skambėjo natūraliai, nors ir drebėjo iš apmaudo, ir buvo šiek tiek kimesnis nei įprasta. Atrodė, šis iš pradžių ją erzinęs bejėgiškumas pagaliau jai ėmė kelti nerimą. Kai ji atgniaužė pirštus, sulaužyta vėduoklė išslydo iš delno, paraudusi ji skubiai sustūmė gabaliukus po laikrodžiu.

– Aš pasikarščiavau, – pradėjo ji, bet apsimestinai švelnus tonas skambėjo perdėm nenatūraliai. Atrodė lyg koks

nerangus darbininkas, kuris bando vieną po kito įrankius ir neradęs tokio, kokio ieškojo, įsiutęs juos sviedžia šalin. – Pagaliau privalote kalbėti. Kodėl atėjote, ko norite?

– Panelė Šantalė pasakė man labai greit išvyksianti.

– Tikrai labai greit. Beje, tai jau seniai nuspręsta. Ji jums melavo. Kokią teisę turite prieštarauti... – vėl prakalbo ji įtemptai šypsodamasi.

– Neturiu jokios teisės, norėjau tik sužinoti, ką ketinate daryti, ir jei galutinai apsisprendėte...

– Taip. Nemanau, kad jauna mergina galėtų rimtai žiūrėti į kelių mėnesių viešnagę draugiškoje šeimoje Anglijoje kaip į jos jėgas pranokstantį išbandymą.

– Štai kodėl norėčiau su jumis sutarti, kad priverstumėte savo dukterį nusileisti, paklusti.

– Paklusti? Greičiau ją užmušite!

– Tikrai bijau, kad tik ji nesigriebtų kokių radikaliausių priemonių.

– Radikaliausių priemonių... Kaip gražiai šnekate! Aišku, norite pasakyti, kad ji gali nusižudyti? Bet tai paskutinis dalykas, kokį ji įstengtų padaryti! Dėl paprasčiausios anginos pameta galvą, siaubingai bijo mirties. Vien tuo ir panaši į savo tėvą.

– Ponia, – pasakiau, – kaip tik tokie žmonės ir nusižudo.

– Na jau!

– Tuštuma pakeri tuos, kurie nedrįsta į ją pažvelgti, jie puola į ją iš baimės nukristi.

– Tikriausiai visa tai kur nors išmokote, perskaitėte. Šitai pranoksta jūsų patirtį. O ar jūs pats bijot mirties?

– Taip, ponia. Bet leiskite man su jumis būti atviram. Mirtis – itin sunkus perėjimas, jis ne išdidžioms galvoms. – Man trūko kantrybė: – Ne taip bijausi savo, kaip jūsų mirties, – atsakiau jai. Ir išties šią akimirką mačiau ją, ar įsivaizdavau matąs, mirusią. Tikriausiai prieš mano akis iškilęs vaizdas jai persidavė, nes iš jos lūpų išsiveržė slopus riksmas, kažkokia laukinė aimana. Ji priėjo prie lango.

– Mano vyro valia laikyti čionai tuos, kuriuos nori. Beje, guvernantė neturi jokių išteklių, negalime jos išmesti į gatvę, kad patenkintume akiplėšos užgaidas! – ir vėl ji nebepajėgė tęsti tokiu pat tonu, jos balsas užlūžo. – Galimas daiktas, kad mano vyras rodė jai per daug... per daug dėmesio, per daug nesivaržė. Jo amžiaus vyrai linkę pasiduoti jausmams... ar bent jau taip mano, – ji vėl stabtelėjo. – O jei pagaliau man vis tiek! Ką ten! Tiek metų kenčiau juokingiausius pažeminimus, – jis apgaudinėjo mane su visomis kambarinėmis, pačiomis paskutinėmis mergšėmis, tikromis suskretėlėmis, – tai argi dabar, kai esu jau sena, kai su tuo susitaikiau, turėčiau atverti akis, kovoti, rizikuoti, ir kam? Gal mano dukters išdidumas svarbesnis už mano? Šitiek kentėjau, tai kodėl ji savo ruožtu negali pakentėti?

Ištarė šią baisią frazę nepakėlusi balso. Stovėjo didžiulio lango ambrazūroje, vieną ranką nuleido, kita gniaužė virš galvos muslino užuolaidą, sviesdama man šiuos žodžius tarsi deginančių nuodų spjūvius. Pro stiklus, kuriais žliaugė lietus, mačiau parką, tokį kilnų ir ramų, didingus pievų apmatus, iškilnius senus medžius... Aišku, ši moteris man galėjo kelti tik gailestį. Bet tuo metu, kai paprastai taip lengvai prisiimu

kito kaltę, dalijuosi jo gėda, šios taikios buveinės ir jos baisių paslapčių priešybė žadino pasibjaurėjimą. Taip, mane piktino ne tiek žmonių beprotybė, kiek jų atkaklumas, klasta, veidmainiška pagalba, kokią žmogus Dievo akivaizdoje teikia visoms sumaišties ir mirties galioms. Kaipgi! Tamsumas, liga, skurdas graužia milijonus nekaltųjų, o kai tik Apvaizda per stebuklą sukuria prieglobstį, kuriame gali pražysti taika, į jį įsirango aistros ir vos įsitaisiusios staugia dieną naktį it žvėrys...

– Saugokitės, ponia! – pasakiau jai.

– Ko saugotis? Gal jūsų? Nedramatizuokime. To, ką išgirdote, dar niekam neprisipažinau.

– Net ir savo nuodėmklausiui?

– Tai ne nuodėmklausio reikalas. Tai jausmai, kurių nepajėgiu sutramdyti. Beje, jie niekada nepaveikė mano poelgių. Šis šeimos židinys, pone abate, yra krikščioniškas.

– Krikščioniškas! – sušukau. Šis žodis man buvo it dūris į krūtinę, mane persmeigė. – Aišku, ponia, jūs čia priimate Kristų, tačiau ką su juo darote? Jis lankėsi ir pas Kajafą.

– Pas Kajafą? Ar išprotėjote? Nepriekaištauju nei savo vyrui, nei dukteriai, kad jiedu manęs nesupranta. Kai kada nesusipratimai nepataisomi. Tuomet su jais susitaikai.

– Taip, ponia, susitaikoma su tuo, ko nemyli. Demonas visa išniekina, net šventųjų nuolankumą.

– Samprotaujate kaip žmogus iš liaudies. Kiekvienoje šeimoje esama paslapčių. Argi būtų geriau, jei jas atvirai rodytume? Tiek sykių buvau apgauta, jog galėjau tapti neištikima žmona. Bet mano praeityje nėra nieko, dėl ko galėčiau raudonuoti.

– Palaiminti paklydimai, kurių gėdimės! Telaimina jus Dievas, kad pati save niekinat!

– Keista moralė!

– Tai išties ne šio pasaulio moralė. Argi Dievui rūpi prestižas, orumas, mokslas, jei visa tai tėra tik šilkinė drobulė, dengianti pūvantį lavoną.

– Gal jums geriau patiktų skandalas?

– Ar manote, kad vargšai akli ir kurti? Deja! Skurdas pernelyg aiškiaregis! Nėra didesnio lengvatikio už prikimštą pilvą! O, galite kiek norite slėpti nuo vargšų savo namų nedorybes, jie jas iš tolo užuos pagal kvapą. Mums ausys išūžtos kalbomis apie pagonių šlykštynes, bet tuomet iš vergų lyg iš naminių gyvulių reikalaudavo tik paklusnumo, o kai vergai kartą per metus atsigriebdavo saturnalijose, jų šeimininkai žvelgdavo į tai šypsodamiesi. Tuo tarpu jūs dabar piktnaudžiaujate Dievo žodžiu, mokančiu vargšą paklusti širdimi, ir gudraujate, klasta pasiglemždami tai, ką turėtumėte priimti klūpodami kaip dangaus dovaną. Visų didžiausia blogybė – tai šio pasaulio galingųjų veidmainingumas.

– Šio pasaulio galingųjų! Galėčiau jums priskaičiuoti bent dešimt ūkininkų, kurie yra turtingesni už mus. Mes, mano vargšeli abate, esame maži žmonės.

– Visi žiūri į jus kaip į šeimininkus, senjorus. Galingumas paremtas vien vargšų iliuzija.

– Visa tai tik frazės. Vargšams netgi labai rūpi mūsų šeimos reikalai!

– O, ponia, – pasakiau jai, – tėra tik viena šeima – didžiulė žmonijos šeima, kurios galva – mūsų Viešpats. O jūs, turtingieji, galėtumėt būti jo mylimiausi vaikai. Prisiminkite Senąjį

Testamentą: žemiškosios gėrybės labai dažnai būna dangiškosios malonės laidas. Ką ten! Argi neužtektinai brangi malonė gimti laisvam nuo žemiškųjų rūpesčių, kurie paverčia varguolių gyvenimą nuolatinėmis duonos kasdieninės paieškomis, sekinančia kova su alkiu ir troškuliu, su nepasotinamu pilvu, kasdien reikalaujančiu duoklės? Jūsų namai turėtų būti taikos ir maldos buveinė. Argi jūsų niekad nesujaudino vargšų atsidavimas tam naiviam vaizdui, kokį apie jus susikūrė? Deja, visada kalbate apie jų gyvenimą nesuvokdami, kad jie trokšta ne tiek jūsų turto, kiek kažko kito, ko ir patys nežino, kas kartais pradžiugintų jų vienatvę, – tai svaja apie prabangą, didingumą, varginga varguolio svaja, tačiau ją laimina Dievas.

Ji prisiartino prie manęs tarsi duodama ženklą, kad turiu atsisveikinti. Jutau, kad mano paskutiniai žodžiai jai suteikė galimybę atsikvošėti, gailėjausi, kad juos ištariau. Dabar, kai juos skaitau, jie man žadina nerimą. O, ne, aš jų neišsižadu! Tačiau tai tik žmogaus žodžiai, daugiau nieko. Jie išreiškia itin žiaurų, itin skaudų mano širdies nusivylimą vaikystėje. Aišku, jį patirs ir kiti, – milijonai mano klasės, mano giminės atstovų. Šis nusivylimas yra varguolio paveldo dalis, vienas esminių skurdo elementų, be jokios abejonės, jis yra patsai skurdas. Dievas nori, kad vargšas maldautų didybės kaip ir viso kito, o jis tuo tarpu pats to nežinodamas ją spinduliuoja.

Pasiėmiau savo skrybėlę, kurią buvau padėjęs ant kėdės. Pamačiusi mane prie slenksčio, kai mano ranka buvo ant durų rankenos, ji padarė mostą, bylojantį stiprų susijaudinimą, savotišką pakilimą, kuris mane sukrėtė. Jos akyse įžvelgiau nesuvokiamą nerimą.

– Keistas jūs kunigas, – tarė ji iš nekantrumo, nervinės įtampos drebančiu balsu, – pirmąkart tokį matau. Bent jau išsiskirkime gerais draugais.

– Kaip galiu nebūti jums draugas, ponia, juk aš jūsų kunigas, jūsų ganytojas.

– Žodžiai! Ką, tiesą sakant, apie mane žinote?

– Tai, ką man pasakėte.

– Stumiate mane į sumaištį, bet jums nepavyks. Perdėm sveikai protauju.

Aš nutylėjau.

– Galų gale, – pasakė ji triptelėdama koja, – būsime teisiami pagal savo poelgius, ar ne? Kur aš suklydau? Tiesa, mudvi su dukra esame tarsi svetimos. Iki šiol šito nerodėme. Atėjo krizė. Vykdau savo vyro valią. Jeigu jis klysta... O! Jis tikisi, kad susigrąžins dukrą.

Jos veide kažkas trūktelėjo, ji sukando lūpas, tačiau per vėlai.

– O jūs ar tuo tikite, ponia? – paklausiau. Dieve! Ji atmetė galvą, pamačiau, – taip, pamačiau, tarsi žaibo blyksnį, – kaip prieš jos norą iš neatgailaujančios sielos gelmių kyla prisipažinimas. Žvilgsnis, pagautas meluojant, bylojo „taip“, o tuo tarpu neįveikiamas vidinės būties proveržis pro pusiau pravertas lūpas išstūmė „ne“.

Manau, šis „ne“ turėjo ją pačią nustebinti, bet ji net nebandė jo atsisakyti. Neapykanta šeimoje yra visų baisiausia, nes minta nuolatiniais ryšiais, ji primena atvirą pūlinį, kuris pamažu nuodija organizmą, nesukeldamas karščiavimo.

– Ponia, – pasakiau jai, – jūs išvejat iš namų vaiką ir žinote, kad visam laikui.

– Tai priklauso nuo jos pačios.

– Aš tam priešinsiuos.

– Jūs jos visai nepažįstate. Ji perdėm išdidi, kad pasiliktų, žinodama, jog čia ją tik pakenčia, – ji šito nepakeltų.

Aš netekau kantrybės.

– Jus sugniuždys Dievas! – sušukau. Iš jos išsiveržė aimana, – o, ne, ne nugalėto, prašančio pasigailėjimo aimana, o greičiau atodūsis, sunkus atodūsis žmogaus, kaupiančio jėgas, kad mestų iššūkį.

– Mane sugniuždys? Jis mane jau sugniuždė. Ką dar gali man padaryti? Jis iš manęs atėmė sūnų. Aš jo daugiau nebijau.

– Dievas jus tik laikinai išskyrė, o jūsų atšiaurumas...

– Nutilkite!

– Jūsų širdies atšiaurumas gali jus nuo jo amžiams atskirti.

– Piktžodžiaujate, Dievas nekeršija.

– Jis nekeršija, – tai žmogaus žodžiai, jie tik jums vienai turi prasmę.

– Gal mano sūnus manęs neapkęs? Sūnus, kurį nešiojau, penėjau!

– Jūs vienas kito ne neapkęsite, o vienas kito nebepažinsite.

– Nutilkite!

– Ne, aš nenutilsiu, ponia. Pernelyg dažnai kunigai tyli, norėčiau, kad šitai darytų tik iš gailesčio. Mes bailūs. Nustatė vienąkart principą – ir šnekėkit ką norit. O kuo pavertėt pragarą, žmonės? Savotišku amžinu kalėjimu, panašiu į jūsų pačių kalėjimus, kuriuose iš anksto įkalinate medžiojamus žvėris, nuo pasaulio pradžios persekiojamus policijos, – visuomenės prie-

šus. Mielai uždarytumėt ten ir piktžodžiautojus su šventvagiais. Koks sveikas protas, kokia išdidi širdis be pasibjaurėjimo susitaikys su šitokiu dieviškojo teisingumo įsivaizdavimu? Kai šitoks vaizdas ima jus erzinti, be jokio vargo jį atstumiate. Sprendžiate apie pragarą pagal šio pasaulio nuostatas, o pragaras – ne šio pasaulio. Jis ne šio ir juolab ne krikščioniškojo pasaulio. Amžinas atpildas, amžinas išpirkimas, – stebuklas jau vien tai, kad šitai galime įsivaizduoti, ir vos tik nuodėmė mus palieka, pakanka žvilgsnio, ženklo, nebylaus šauksmo, kad it erelis iš dangaus aukštybių ant mūsų nusileistų atleidimas. Taip yra todėl, kad pats nelaimingiausias iš gyvųjų, jei net ir mano nebemylįs, vis dar gali pamilti. Pati mūsų neapykanta spinduliuoja, o tai, ką vadiname neviltimi, tampa pergalingu šviesiu rytu pačiam paskutiniam velniūkščiui. Pragaras, ponia, – nebemylėti. „Nebemylėti" jūsų ausyse skamba kaip nuvalkiotas žodis. Gyvam žmogui „nebemylėti" reiškia mylėti mažiau arba pamilti kitą. O jei šis gebėjimas, kuris mums atrodo neatskiriamas nuo mūsų būties, nuo pačios mūsų būties, – suprasti tai yra dar vienas būdas mylėti, – ima ir dingsta? Nebemylėti, nebesuprasti ir vis tiek gyventi, o siaube! Visi klysta šioms bedalėms būtybėms priskirdami kažką savo, – savo amžiną nepastovumą, o jos tuo tarpu yra už laiko, už judėjimo, visiems laikams sustingusios. Deja, jei Dievas mus už rankos nuvestų pas tokį kenčiantį padarą, net pas kadaise buvusį mums brangiausią draugą, tuomet kokia kalba su juo šnekėtume? Aišku, jei gyvas žmogus, panašus į mus, iš visų paskutinis, niekšas tarp niekšų, būtų gyvas įmetamas į ugnies limbą, užjaustume jo dalią, pultume jį ginti nuo budelio. Užjausti

dalią!.. Šių liepsnos apimtų akmenų, nelaimei, buvusių žmonėmis, neįsivaizduojamai nelaimei, jų nebėra ko užjausti.

Manau, gan tiksliai perteikiu savo žodžius ir, galimas daiktas, skaitant jie daro tam tikrą įspūdį. Bet esu įsitikinęs, jog ištariau juos taip nevykusiai, taip nerišliai, kad jie tikriausiai skambėjo juokingai. Vos pajėgiau juos iki galo išspausti. Buvau sugniuždytas. Jei kas mane matė, – prisispaudusį nugara prie sienos, pirštais gniaužantį skrybėlę, – šalia šios valdingos moters, tikriausiai pamanė, kad esu nusikaltęs ir veltui bandau teisintis. (Tikrai toks buvau.) Ji itin atidžiai mane stebėjo.

– Nėra tokios nuodėmės, – pratarė kimiu balsu, – kuri duotų teisę...

Regis, girdėjau ją pro tirštą rūką, kuris užgožia garsus. Tuo pat metu mane apėmė liūdesys, nepaaiškinamas liūdesys, prieš kurį buvau visiškas bejėgis. Gal tai buvo visų didžiausias mano gyvenimo gundymas. Ir tokią akimirką man pagelbėjo Dievas: staiga ant skruosto pajutau ašarą. Vienintelę ašarą, kokią matai ant mirštančiųjų veido paskutinę žemiškųjų kančių akimirką. Ji žiūrėjo į šią nuriedėjusią ašarą.

– Ar girdit, ką pasakiau? – paklausė. – Ar supratot mane? Sakiau, kad nėra tokios nuodėmės pasaulyje...

Prisipažinau, kad ne, neišgirdau. Ji nenuleido nuo manęs žvilgsnio.

– Pailsėkit valandėlę, nepajėgsite žengti ir dešimties žingsnių, aš stipresnė už jus. Na! Tai visiškai nepanašu į tai, ko mus moko. Tai svajonės, poemos. Nemanau, kad jūs piktas žmogus. Neabejoju, kad apmąstęs imsitės gėdytis tokio bjauraus šantažo. Niekas mūsų negali išskirti nei šiame, nei kitame

pasaulyje su tais, kuriuos mylėjome daugiau už save, daugiau už gyvenimą, daugiau už išganymą.

– Ponia, – tariau jai, – net ir šiame pasaulyje pakanka menkniekio, menkiausio kraujo išsiliejimo į smegenis, net ir šito nereikia, kad nebepažintume mums kadaise labai brangių žmonių.

– Mirtis – ne beprotybė.

– Iš tiesų apie ją žinome dar mažiau.

– Meilė stipresnė už mirtį – tai parašyta jūsų knygose.

– Ne mes išradome meilę. Ji turi nuosavą tvarką, nuosavą įstatymą.

– Dievas – jos šeimininkas.

– Jis nėra meilės šeimininkas, jis yra pati meilė. Jei norite mylėti, neišeikite iš meilės lauko.

Ji uždėjo abi rankas ant mano rankos, mūsų veidai beveik lietėsi.

– Tai nesąmonė, kalbatės su manimi kaip su nusikaltėle. Vyro neištikimybė, dukters abejingumas, jos maištas, – visa tai niekas, niekas, niekas!

– Ponia, – tariau jai, – kalbuos su jumis kaip kunigas, taip, kaip mane mokė. Klystate, jei manote, kad esu perdėm jausmingas. Nors ir jaunas, žinau, kad tokių šeimų kaip jūsų yra daug, gal net blogesnių. Tačiau blogis, kuris vieno pasigaili, kitą užmuša, – manau, Dievas man leido įžvelgti jums, jums vienai gresiantį pavojų.

– Kitaip tariant, dėl visko kalta aš.

– O, ponia, niekas iš anksto nežino, kuo pagaliau baigsis blogas sumanymas. Jų esama tiek blogų, tiek ir gerų: iš tūks-

tančio, vėjo išsklaidytų, piktžolių užgožtų, saulės išdžiovintų, vienintelis išleidžia šaknis. Blogio ir gėrio sėklos visur skrajoja. Didžiulė nelaimė, kad žmonių teisingumas visada įsikiša per vėlai; jis baudžia arba pasmerkia veiksmus, bet nesugeba nei pranokti, nei nusileisti žemiau to, kuris nusižengė. Tačiau mūsų slapti paklydimai nuodija kitų alsuojamą orą, ir nusikaltimas, kurio užuomazgą pats to nežinodamas savyje nešioja koks nelaimingasis, niekada nesubrandintų vaisiaus be šio sugedimo prado.

– Tai nesąmonės, tikros nesąmonės, liguisti kliedesiai. (Ji buvo balta kaip numirėlis.) Jei galvotum apie tokius dalykus, negalėtum gyventi.

– Tikiu tuo, ponia. Manau, jei Dievas būtų mums suteikęs aiškų įsivaizdavimą apie solidarumą, kuris vienija mus su kitais tiek per gėrį, tiek per blogį, tada tikrai negalėtume gyventi.

Skaitydamas šias eilutes, be abejo, pamanytum, jog tuomet kalbėjau ne šiaip sau, o pagal išankstinį sumanymą. Nebuvo jokio sumanymo. Prisiekiu. Gyniausi, ir tiek.

– Gal teiktumėtės pasakyti, kokį paklydimą, – paklausė ji, ilgokai patylėjusi, – kokį vaisiaus kirminą nuslėpiau?

– Privalote nusilenkti... Dievo valiai, atverti savo širdį, – nedrįsau jai aiškiau pasakyti apie mirusį kūdikį, žodžiai apie nuolankumą ją, regis, nustebino.

– Nusilenkti? Kuriems galams?..

Tada ji staiga suprato.

Man tenka susidurti su užkietėjusiais nusidėjėliais. Dauguma jų ginasi prieš Dievą tik kažkokiu aklu jausmu ir man

net perveria širdį, kai savo ydą pateisinti norinčio senio veide matau įnoringo vaiko kvailą ir kartu žiaurią išraišką. Bet šįsyk mačiau maištą, tikrą maištą, užsidegusį žmogaus veide. Jis neatsispindėjo nei iš sustingusio ir tarsi migla aptraukto žvilgsnio, nei iš lūpų, netgi iš galvos laikysenos – buvo ne išdidžiai ją iškėlusi, o palenkusi ant peties, lyg slegiamą neregimos naštos... O, pagyrūniškas piktžodžiavimas yra niekas, palyginti su šiuo tragišku paprastumu! Sakytumei, kūnas nuo staigaus valios įkarščio, jos liepsnos tapo nejudrus, šaltas, išsekintas, nes išeikvojo per daug gyvybinės energijos.

– Nusilenkti? – paklausė ji širdį stingdančiu švelniu balsu. – Ką norite tuo pasakyti? Ar nesu nuolanki? Jei nenusilenkčiau, numirčiau. Nuolankumas! Aš ir taip pernelyg nuolanki! Man dėl to gėda. (Nors ir nekalbėjo garsiai, jos balsas skambėjo tarsi metalinis.) O, kadaise ne kartą pavydėdavau silpnaprotėms, nesugebančioms išsikapstyti. Tačiau mes esam tvirtai suręstos iš kalkių ir smėlio, mes kitokios. Kad priverstčiau šį kūną pamiršti, turėčiau jį nužudyti. Bet ne kiekvienas norintis žudosi.

– Kalbu ne apie tokį nuolankumą, – pasakiau jai, – tai gerai žinot.

– O apie kokį? Vaikštau į Mišias, Didžiąją savaitę priimu Šventąją Komuniją, galėčiau viso to apskritai atsisakyti, galvojau apie tai. Bet man to neleidžia garbė.

– Ponia, tokios kalbos pranoksta bet kokį piktžodžiavimą. Jūsų lūpose pragaro atšiaurumas.

Ji tylėjo įsmeigusi akis į sieną.

– Kaip drįstate taip derėtis su Dievu? Uždarote jam savo širdį, jūs...

– Bent jau ramiai gyvenau. Antraip būčiau mirusi.

– Ilgiau tai neįmanoma.

Ji stojo piestu it gyvatė.

– Pasidariau Dievui abejinga. Kas jums iš to, neišmanėli, jei priversite mane pasakyti, kad jo nekenčiu?

– Jūs liovėtės jo nekentusi, – atsakiau. – Neapykanta yra abejingumas ir panieka. O dabar judu, Jis ir jūs, atsidūrėte akis į akį.

Ji vis dar žvelgė į vieną tašką ir neatsakė.

Tą akimirką mane apėmė nežinia koks siaubas. Visa, ką jai ką tik sakiau, ką ji man ką tik pasakė, visas šis nesibaigiantis pokalbis man pasirodė netekęs prasmės. Ir koks protingas žmogus galėtų būti kitokios nuomonės? Suprantama, daviausi mulkinamas merginos, patrakusios iš pavydo ir didybės, maniau, jog skaitau jos akyse ryžtą nusižudyti taip aiškiai ir tiksliai kaip ant sienos užrašytą žodį. O tai buvo tik neapgalvotas postūmis, kurio jau pats veržlumas yra įtartinas. Nėra jokios abejonės, jog moteris, stovėjusi priešais mane kaip prieš kokį teisėją, iš tikrųjų daugelį metų gyveno siaubingoje atstumtųjų sielų ramybėje, kuri yra visų baisiausias, labiausiai neįveikiamas, visų nežmoniškiausias nevilties pavidalas. Bet būtent prie tokios nelaimės kunigas privalo artintis su virpuliu. Panorau vienu mostu atitirpdyti šią ledinę širdį, nušviesti kiekvieną kampelį sąžinės, kurią Dievo gailestingumas galbūt dar nori palikti išganingose sutemose. Ką pasakyti? Ką daryti? Buvau tarsi žmogus, kuris vienu atsikvėpimu įkopia į svaiginančias aukštumas, atsimerkia ir sustoja, nepajėgdamas nei kopti aukščiau, nei leistis žemyn.

Ir tą akimirką – ne! To neįmanoma išreikšti žodžiais – tuomet, kai iš visų jėgų kovojau su abejone, su baime, man grįžo maldos dovana. Noriu, kad būčiau teisingai suprastas: nuo šio nepaprasto pokalbio pradžios nesilioviau meldęsis, bet taip, kaip žodį „malda“ supranta lengvabūdiški krikščionys. Nelaimingas gyvūnas gali atlikti kvėpavimo judesius ir po pneumatiniu gaubtu, bet kas iš to? Ir štai staiga jo bronchuose vėl sušvilpia oras, vieną po kito išskleidžia jau suglebusius švelnius plaučių audinius, nuo raudono kraujo smūgių ima tvinkčioti arterijos – visas kūnas įsitempia it laivas, griausmingai išsipučiant plazdančioms burėms.

Ji puolė į krėslą, susiėmė rankomis galvą. Nuo peties nukaro perplėšta skraistė, ji švelniai ją nutraukė ir taip pat švelniai pametė po kojomis. Nepraleidau nė vieno jos judesio, tačiau susidarė keistas įspūdis, kad nė vieno iš mudviejų šioje niūrioje svetainėje jau nėra, kad kambarys tuščias.

Pamačiau, kaip ji iš korsažo išsitraukė medalioną ant paprastos sidabro grandinėlės. Ir vis tokiais pat švelniais judesiais, baisesniais už bet kokį žiaurumą, nagu atlenkė dangtelį, – stiklas nusirito ant kilimo, bet ji nekreipė dėmesio. Pirštų galiukuose liko šviesių plaukų garbana, sakytumei, aukso drožlė.

– Prisiekite... – pradėjo ji. Bet iškart iš mano žvilgsnio įskaitė, kad suprantu, kad nieko neprisiekinėsiu.

– Dukra, – pasakiau jai (šis žodis man savaime išsprūdo iš lūpų), – su Dievu nesiderama, jam turi atsiduoti besąlygiškai. Atiduokit jam viską, jis grąžins šimteriopai. Nesu nei pranašas, nei žynys, bet iš tenai, kur visi atsidursime, grįžo tik jis vienas.

Ji neprieštaravo, tik dar labiau palinko, mačiau kaip su kiekvienu mano žodžiu virpteli jos pečiai.

– Galiu jums pasakyti tik viena: nėra nei gyvųjų, nei mirusiųjų karalystės, tėra tik Dievo karalystė, visi mes, gyvieji ir mirusieji, jai priklausom.

Ištariau šitokius žodžius, galėjau ištarti kitokius, dabar tai buvo visai nesvarbu! Man pasirodė, kad paslaptinga ranka atvėrė kažkokią nematomą sieną ir pro plyšį iš visur sklinda ramybė, didingai visa užliedama – žemei nežinoma ramybė, švelni, it gilūs vandenys, mirusiųjų ramybė.

– Šitai man aišku, – tarė nepaprastai pakitusiu, tačiau ramiu balsu. – Ar žinote apie ką vos prieš akimirką galvojau? Gal man nereikėtų jums prisipažinti? Na, ką gi, tariau sau: „Jei tik kur nors šiame ar kitame pasaulyje yra vieta, kur nėra Dievo, – tebūnie man joje lemta iškęsti tūkstantį mirčių, kas sekundę, per amžius, – nuneščiau ten savo... (ji nedrįso ištarti mirusio mažylio vardo) ir pasakyčiau Dievui: „Še, pasisotink! Sugniuždyk mus!“ Tai jums, be abejo, atrodo siaubinga?

– Ne, ponia.

– Kaip ne?

– Todėl, kad ir aš, ponia... Man irgi kartais pasitaiko...

Negalėjau baigti sakinio. Prieš mano akis iškilo daktaro Delbando paveikslas, jis įsmeigė į mane išsekusį, bet tvirtą senio žvilgsnį, kurio nedrįsau suprasti. Ir girdėjau, turbūt girdėjau kaip tik šią akimirką aimaną, išsiveržusią iš šitiekos žmonių krūtinių, atodūsius, raudas, karkimus, – priespaudos slegiamos vargšės žmonijos baugų murmėjimą...

– Na, susimilkit! – prabilo iš lėto. – Ar tai įmanoma? Net vaikai, tyros širdies nekalti kūdikiai... Ar bent matėte, kaip jie miršta?

– Ne, ponia.

– Jis paklusniai sudėjo rankutes, buvo toks rimtas ir... ir... aš buvau ką tik pabandžiusi jį pagirdyti, ant jo suskeldėjusių lūpyčių dar buvo pieno lašelis...

Ji ėmė virpėti it lapas. Man pasirodė, kad esu vienas, vienas stoviu tarp Dievo ir šios iškankintos būtybės. Regis, krūtinė tuoj perplyš nuo stiprių smūgių. Tačiau Viešpats leido man ištverti.

– Ponia, – tariau, – jei mūsų Viešpats būtų pagonių arba filosofų (man jie tokie patys) dievas, pasislėpęs dangaus aukštybėse, mūsų vargai jį vis tiek iš ten išgintų. Tačiau žinote, kad mūsų Išganytojas pats pas mus nusileido. Galite jam rodyti kumštį, spjauti į veidą, plakti rykštėmis ir pagaliau prikalti ant kryžiaus, ir kas iš to? *Visa tai jau įvyko, mano dukra...*

Ji nedrįso pažvelgti į medalioną, kurį vis dar tebelaikė rankoje. Aš nė nenujaučiau, ką ketina daryti! Ji man pasakė:

– Pakartokite... ką pasakėte apie... pragarą, kad pragaras – tai nebemylėti.

– Taip, ponia.

– Pakartokite!

– Pragaras – tai nebemylėti. Kol esame gyvi, galime gyventi iliuzija, manyti, jog mylime patys savaime, nepadedant Dievui. Bet mes panašūs į bepročius, kurie tiesia ranką į mėnulio atšvaitą vandenyje. Prašau man atleisti, kad taip nevykusiai reiškiu mintis.

Ji keistai nusišypsojo, bet veidas liko toks pat įsitempęs, tai buvo niūri šypsena. Ji sugniaužė medalioną į saują, o kitą ranką prisispaudė prie krūtinės.

– Ką norite, kad pasakyčiau?

– Sakykite: Teateinie tavo karalystė.

– Teateinie tavo karalystė!

– Teesie tavo valia.

Ji staiga atsistojo vis dar prisispaudusi ranką prie krūtinės.

– Na, – sušukau, – daug sykių kartojote šiuos žodžius, dabar turite juos tarti iš širdies gilumos.

– Nė sykio nekalbėjau *Tėve mūsų* nuo tada... nuo tada, kai... Beje, pats šitai žinote, žinote viską dar prieš pasakydamas, – vėl prabilo gūžtelėdama pečiais ir šįkart piktai. Tada padarė judesį, kurio reikšmę suvokiau tik vėliau. Jos kakta žvilgėjo nuo prakaito.

– Aš negaliu, – suaimanavo, – man regis, antrą kartą jo netenku.

– Karalystė, kurios atėjimo maldaujate, yra kaip jūsų, taip ir jo karalystė.

– Tuomet tegu ji ateina! – Ji įsmeigė žvilgsnį man į akis, stovėjome šitaip kelias akimirkas, paskui man pasakė: – Aš jums atsiduodu.

– Man!

– Taip, jums. Aš įžeidžiau Dievą, turėjau jo neapkęsti. Taip, dabar tikiu, jog būčiau mirusi su šia neapykanta širdyje. Tačiau atsiduodu tik jums.

– Esu perdėm menkas. Tai reikštų, kad dedate auksinį į kiaurą delną.

– Vos prieš valandą mano gyvenimas atrodė man gerai sutvarkytas, kiekvienas daiktas savo vietoje, o jūs jame nepalikote akmens ant akmens.

– Tokį ir atiduokit jį Dievui.

– Noriu atiduoti viską arba nieko, taip jau mes, moterys, sukurtos.

– Atiduokite viską.

– O, jūs negalite suprasti, manote, kad jau susitaikiau. Manyje likusio išdidumo pakaktų, kad jus prakeikčiau!

– Atiduokite savo išdidumą kartu su tuo, kas jums liko, atiduokite viską.

Dar nebaigęs sakinio, išvydau jos akyse kažkokią šviesą, bet buvo per vėlu, kad galėčiau kam nors užkirsti kelią. Ji sviedė medalioną į liepsnojančias pliauskas. Puoliau ant kelių, įkišau ranką į ugnį, bet nejutau nudegimo. Akimirką maniau pirštais užčiuopęs šviesią garbaną, bet ji išslydo, nukrito ant raudonos žarijos. Už mano nugaros stojo tokia baisi tyla, jog nedrįsau atsigręžti. Mano rankovės gelumbė buvo iki alkūnės sudegusi.

– Kaip drįsote! – suvapėjau. – Kokia beprotybė!

Ji pasitraukė prie sienos, atsišliejo į ją nugara, rankomis.

– Prašau man atleisti, – tarė nusižeminusi.

– Ar manote, kad Dievas yra budelis? Jis nori, kad savęs gailėtume. Mūsų kančios, beje, mums nepriklauso, jis jas prisiima, laiko savo širdy. Neturime teisės tyčia ieškoti kančių, kad su jomis rungtyniautume, jas sutryptume. Ar suprantate?

– Kas padaryta, tas padaryta, aš čia bejėgė.

– Telydi tave ramybė, dukra, – pasakiau jai ir palaiminau.

Mano pirštai truputį kraujavo, ant odos išsikėlė pūslės. Ji suplėšė nosinę ir sutvarstė man ranką. Nepratarėme daugiau nė žodžio. Ramybė, kurios prašiau jai, nusileido ant manęs. Ir tokia paprasta, tokia artima, kad joks buvimas nebūtų jos pajėgęs sudrumsti. Taip, mudu nepastebimai grįžome į kasdieninį gyvenimą, net pats atidžiausias liudininkas nebūtų atskleidęs mums jau nebepriklausančios paslapties.

Ji paprašė manęs rytoj išklausyti jos išpažintį. Priverčiau ją pažadėti niekam nepasakoti apie tai, kas įvyko tarp mudviejų, pats daviau žodį tylėti it kapas.

– Kad ir kas būtų, – pasakiau. Tardamas šiuos paskutinius žodžius pajutau, kaip suspaudė širdį, mane vėl apėmė liūdesys. Tebūnie Dievo valia.

Išėjau iš pilies vienuoliktą valandą ir turėjau tučtuojau išvykti į Dombalį. Grįždamas stabtelėjau ties miško užuolanka, iš kur buvo matyti plokštuma, vos pastebimi ilgi nuolydžiai jūros link. Kaime nusipirkau truputį duonos ir sviesto ir su pasimėgavimu pasisotinau. Kaip ir po kiekvieno lemtingo gyvenimo išbandymo jutau kažkokį sąstingį, proto atbukimą, o tai visai malonu, nes kelia keistą lengvumo, laimės iliuziją. Kokios laimės? Negalėčiau pasakyti. Tai beveidis džiaugsmas. Tai, kas turėjo būti, buvo, jau nebėra, štai ir viskas. Namo grįžau labai vėlai, kelyje sutikau senąjį Klovisą, kuris man perdavė ponios grafienės siuntinėlį. Nesiryžau jo apžiūrėti, tačiau *žinojau,* kas jame buvo. Medalionėlis, dabar tuščias, ant sutrūkusios grandinėlės.

Ten buvo ir laiškas. Štai koks jis keistas.

„Ponas klebone, nemanau, jog galite įsivaizduoti, kokios būsenos mane palikote, tikriausiai tokie psichologiniai klausimai jums visai nerūpi. Ką gi jums pasakyti? Neviltį keliantis kūdikio prisiminimas buvo nutolinęs mane nuo visų, užsidariau siaubingoje vienatvėje, manau, kad kitas vaikas mane iš šios vienatvės išvadavo. Tikiuosi, neužsigausite, kad žiūriu į jus kaip į vaiką? Jūs toks esate. Teišsaugo jus Viešpats Dievas tokį visada!

Klausiu savęs, ką gi padarėte ir kaip tai padarėte. Arba greičiau nieko savęs nebeklausiu. Viskas gerai. Netikėjau, kad galiu nusilenkti. Ir tikrai, ne nuolankumas mane aplankė. Jis nebūdingas mano prigimčiai ir šiuo atveju mano nuojauta nesuklydo. Aš nenuolanki, o *laiminga.* Nieko netrokštu.

Rytoj manęs nelaukite. Eisiu išpažinties pas abatą X..., kaip visada. Pasistengsiu atlikti ją kuo nuoširdžiausiai, bet būsiu ir kiek tik įmanoma santūresnė, ar ne? Visa tai taip paprasta! Kai pasakysiu: „Kasdien, kas valandą vienuolika metų sąmoningai nusidėdavau vilčiai“, – bus viskas pasakyta. Viltis! Laikiau ją mirusią savo rankose tą baisųjį vėjuoto, niūraus kovo vakarą... jutau jos paskutinį atodūsį ant savo skruosto, žinau net kurioje vietoje. Ir štai, ji man sugrąžinta. Šįkart nepaskolinta, o dovanota. Mano viltis, tik mano vienos, nepanaši į šiuo žodžiu vadinamą filosofų viltį, kaip kad žodis „meilė“ nepanašus į mylimą žmogų. Ši viltis – mano kūno kūnas. Tai nenusakoma. Tam reiktų kūdikio žodžių.

Norėjau jums visa tai pasakyti būtent šį vakarą. Taip reikėjo. Be to, daugiau apie tai nekalbėsime, ar ne? Niekada! Koks saldus žodis. Niekada. Rašydama patyliukais ištariu jį, regis, jis stebuklingai, nenusakomai išreiškia ramybę, gautą iš jūsų.“

Įkišau šį laišką į *Sekimą*, seną savo mamos knygą, dar tebekvepiančią levandom, kurių pakelius pagal seną madą dėdavo į baltinius. Ji pati ją retai skaitydavo, nes raidės smulkios, o popierius toks plonytis, kad nuo skalbimo sugrubusiems jos vargšams piršteliams nepavykdavo atversti puslapių.

Niekada... daugiau niekada... Kodėl?.. Išties tai saldus žodis.

Noriu miego. Kad baigčiau skaityti brevijorių, turėjau vaikščioti skersai išilgai kambario, akys merkėsi pačios. Nežinia, ar esu laimingas.

Pusė septynių.

Ponia grafienė mirė šią naktį.

Pirmąsias šios siaubingos dienos valandas praleidau vos ne apimtas maišto būsenos. Maištauji todėl, kad nesupranti, o aš nesuprantu. Gali pakelti išbandymus, kurie iš pradžių, atrodo, pranoksta tavo jėgas, – kas iš mūsų žino, kiek turi jėgų? Bet aš šioje nelaimėje jaučiausi juokingas, nesugebąs atlikti ką nors naudingo, visiems trukdąs. Ši gėdinga neganda buvo tokia didelė, jog nepajėgiau sutramdyti veide pasirodžiusios pasišlykštėjimo grimasos. Veidrodžiuose, langų stikluose mačiau veidą, iškreiptą ne tiek sielvarto, kiek baimės, ilgesingai iššiepta burna, tarsi šia pasibjaurėtina šypsena maldaučiau gailesčio. Dieve!

Kol šitaip be naudos blaškiausi, kiekvienas darė ką gali ir galų gale likau vienas. Ponas grafas į mane visai nekreipė dėmesio, o panelė Šantalė dėjosi manęs nematanti. Tai atsitiko

apie antrą valandą nakties. Ponia grafienė iškrito iš lovos, krisdama sudaužė ant stalelio stovėjusį žadintuvą. Bet, žinoma, jos lavoną rado tik gerokai vėliau. Jau sustingusi kairė ranka taip ir liko šiek tiek sulenkta. Kelis mėnesius ji negalavo, tačiau gydytojas šiems negalavimams neteikė reikšmės. Tikriausiai krūtinės angina.

Atlėkiau į pilį visas apsipylęs prakaitu. Pats nežinau, ko tikėjausi. Man prireikė didelių, absurdiškų pastangų, kad galėčiau peržengti jos kambario slenkstį, kalenau dantimis. Koks aš bailys! Jos veidą dengė muslino šydas, vos atpažinau bruožus, bet labai aiškiai mačiau jos lūpas, kurios lietė medžiagą. Taip troškau, kad ji šypsotųsi nesuvokiama mirusiųjų šypsena, kuri taip puikiai dera prie jų stebuklingo tylėjimo!.. Ji nesišypsojo. Į dešinę pakreiptos lūpos išreiškė abejingumą, puikybę, kone panieką. Kai kėliau ranką ją palaiminti, ši buvo švininė.

Keistas sutapimas: išvakarėse į pilį atėjo dvi aukas rinkusios vienuolės, ir kadangi jau baigė savo užduotį, ponas grafas pasisiūlė jas iš ryto automobiliu nuvežti į stotį. Tad jos ir apsinakvojo. Čionai jas ir radau, tokias smulkutes pernelyg plačiomis sukniomis, negrabiais purvinais bateliais. Bijau, kad mano elgesys galėjo jas nustebinti. Tai viena, tai kita vogčiomis į mane žvilgčiojo, negalėjau susikaupti. Jaučiausi tarsi sukaustytas ledo, tik krūtinės dubumoje degino karštis. Maniau, jog pargriūsiu.

Pagaliau su Dievo padėjimu įstengiau pasimelsti. Kad ir kiek dabar savęs klausinėju, nieko nesigailiu. Ko gailėtis? Ir vis dėlto! Tikriausiai galėjau šiąnakt nemiegoti ir dar kelias valandas išsaugoti nepaliestą prisiminimą apie pokalbį, kuris

turėjo būti paskutinis. Beje, ir pirmas. Pirmas ir paskutinis. „Ar aš laimingas..." – rašiau. Koks buvau kvailas! Dabar žinau: niekada neišgyvenau ir niekada daugiau neišgyvensiu tokių pilnų, tokių švelnių, žmogaus buvimo, žvilgsnio, gyvenimo kupinų valandų kaip vakar vakare, kai, atsirėmęs alkūnėmis į stalą, laikiau tarp delnų suspaustą seną knygą, kuriai it patikimam ir santūriam draugui patikėjau laišką. Ir tai, ko turėjau taip greit netekti, sąmoningai suvyniojau į miego, juodo miego drobulę be sapnų...

Dabar baigta. Jau gęsta prisiminimas apie gyvąją, žinau, atmintis išsaugos tik mirusiąją, ant kurios Dievas uždėjo mano ranką. Ką turėtų mano protas išsaugoti iš tokių nenumatytų aplinkybių, kad privalėjau tarsi neregys jose apgraibomis klaidžioti? Viešpačiui Dievui reikėjo liudininko, jis pasirinko mane, be abejo, todėl, kad nebuvo kito, kaip kad pašaukiamas liudyti praeivis. Tik toksai beprotis kaip aš galėjo įsivaizduoti, kad suvaidino vaidmenį, tikrą vaidmenį. Jau už tai ačiū, kad Dievas suteikė man malonę dalyvauti šiame sielos susitaikyme su viltimi, šiose iškilmingose jungtuvėse.

Apie antrą valandą turėjau išeiti iš pilies; katekizmo pamoka baigėsi daug vėliau negu tikėjausi, nes pats trimestrinių egzaminų įkarštis. Mielai būčiau praleidęs naktį prie ponios grafienės, bet ten vis dar tebesėdi vienuolės, drauge su jomis pasiryžo budėti ponas kanauninkas de la Mot Bevronas, pono grafo dėdė. Nedrįsau primygtinai siūlytis. Beje, ponas grafas ir toliau rodo man nesuprantamą šaltumą, kone priešiškumą.

Ponas kanauninkas de la Mot Bevronas, kurį irgi aiškiai erzinu, pasivedėjo mane trumpam į šalį ir pasiteiravo, ar per

mudviejų vakarykštį pokalbį ponia grafienė nieko neužsiminė apie savo sveikatą. Labai gerai supratau, kad šitaip jis gan santūriai kviečia mane atsiverti. Ar privalėjau? Nemanau. Tuomet reiktų viską pasakyti. O ponios grafienės paslaptis, kuri visa man niekada nepriklausė, dabar priklauso mažiau negu kada nors, arba, tiesą sakant, visiems laikams iš manęs pagrobta. Argi galiu numatyti, kaip ja pasinaudos nežinojimas, pavydas, galbūt neapykanta? Ar dabar, kai žiaurios rungtynės neteko prasmės, išdrįsiu prikelti jų prisiminimą? Kalbu ne vien apie prisiminimą, – bijau, kad tokie dalykai dar ilgam išlieka gyvi, jų nenuginkluoja mirtis. Be to, jei papasakočiau apie prisipažinimus, kuriuos išgirdau, ar juose nebūtų įžvelgta progos pateisinti seną pagiežą? Panelė jauna, ir iš patyrimo žinau, kokie atkaklūs, neišdildomi gali būti jaunystės įspūdžiai... Žodžiu, ponui kanauninkui atsakiau, jog ponia grafienė pareiškė norą, kad tarp jos šeimos narių būtų atkurtas sutarimas.

– Tikrai? – sausai pratarė jis. – Ar buvote jos nuodėmklausys, ponas klebone?

– Ne. – Turiu prisipažinti, kad jo tonas mane šiek tiek erzino. – Man atrodo, ji buvo pasirengusi stoti prieš Dievą, – pridūriau. Jis pažvelgė į mane keistu žvilgsniu.

Paskutinį kartą įžengiau į kambarį. Vienuolės baigė kalbėti rožinį. Palei sieną stovėjo gėlių puokštės, kurias atnešė ištisą dieną atvykstantys draugai ir giminės, – jie pripildė namus kone džiaugsmingo klegesio. Kas akimirką kokio nors automobilio žibintai nušviesdavo langus, girdėjau, kaip alėjose girgžda smėlis, šūkauja vairuotojai, trimituoja sirenos. Visa tai

netrikdė monotoniškai murmėti gerosioms seserims, tarsi verpiančioms nesibaigiančią giją.

Apšviestas žvakių veidas po muslinu buvo aiškiau matomas. Užteko kelių valandų, kad atsileistų, išsilygintų bruožai, o padidėję užspaustų vokų ratilai bylotų apie kažkokį mąslų mirusiosios žvilgsnį. Tai iš tiesų vis dar buvo išdidus, netgi valdingas veidas. Tačiau, regis, jau nusisukęs nuo priešininko, prieš kurį ilgai stovėjo akis į akį, ir pamažu grimztąs į begalinius ir nesuvokiamus apmąstymus. Kaip toli jis buvo nuo mūsų, – anapus mūsų galios! Ir staiga pamačiau jos vargšes rankas – sudėtas, labai plonas, labai ilgas plaštakas, tikrai ne gyvesnes už veidą, ir atpažinau ženklą, paprastą įdrėskimą, kurį buvau pastebėjęs dar vakar, kai ji prisispaudė prie krūtinės medalioną. Ant piršto vis dar tebebuvo prilipęs plonytis kolodijaus lapelis. Tuomet man nežinia kodėl pervėrė širdį. Prisiminimas apie jos kovą, vykusią mano akivaizdoje, man prieš akis, apie didįjį mūšį už amžinąjį gyvenimą, iš kurio ji išėjo išsekinta, bet nenugalėta, mano atmintyje iškilo taip aiškiai, jog maniau nualpsiąs. Kaip nenuspėjau, kad šitokia diena neturi rytojaus, kad mudu abu susidūrėme ant šviesos bedugnės krašto? Kodėl kartu į ją nenukritome? „Ramybė jums“, – pasakiau jai. O ji ant kelių šią ramybę priėmė. Tesaugo ją per amžius! Aš suteikiau jai ramybę. Koks stebuklas, kad gali dovanoti kitam tai, ko pats neturi, – palaimingas mūsų tuščių rankų stebuklas! Mano širdyje mirusi viltis pražydo jos širdyje, Dievas suteikė jai, – kažin ar tik ne mano vardu? – maldos dvasią, kurią aš pats maniau negrįžtamai praradęs. Tesaugo ir ją, tesaugo viską! Štai, likau be nieko. Viešpatie, tik tu vienintelis gali taip

viską atimti, nes niekas neišvengs tavo baisingos globos, tavo baisingos meilės.

Kilstelėjęs muslino šydą, paliečiau pirštais aukštą ir tyrą, ramybe dvelkiančią kaktą. Ir štai, aš, vargšas kunigėlis, stovėdamas prie šios dar vakar mane amžiumi, kilme, turtu, protu gerokai pranokusios moters supratau, – taip, supratau, – ką reiškia tėvystė.

Išeidamas iš pilies turėjau kirsti galeriją. Svetainės ir valgomojo durys buvo plačiai atvertos: mačiau, kaip aplink stalą sukinėjasi žmonės, paskubomis kremta sumuštinius prieš grįždami į namus. Toks šiame krašte paprotys. Kai koks šeimos narys susidurdavo su vienu iš tokių prikimšta burna, išpūstais žandais, šiam prireikdavo didelių pastangų, kad pasirodytų liūdnas ir užjaučiantis. Ypač senos ponios man pasirodė, – vos drįstu šiuos žodžius parašyti, – išbadėjusios ir pasibjaurėtinos. Panelė Šantalė man atsuko nugarą, praeidamas pro šalį išgirdau kažkokį šnabždesį. Tikriausiai kalbėjo apie mane.

Sėdžiu atsirėmęs alkūnėmis į palangę. Ten vis dar urzgia automobiliai, sklinda kurtus šventinis ūžesys... Ją laidos šeštadienį.

Iš pat ryto nuėjau į pilį. Ponas grafas liepė man pasakyti, kad esąs apimtas sielvarto ir negalįs manęs priimti, kad ponas kanauninkas de la Mot Bevronas šiandien po pietų apie antrą valandą būsiąs klebonijoje ir su manimi aptarsiąs laidotuves. Kas dedasi?

Abiem gerosioms seserims pasirodžiau taip blogai atrodantis, jog, man to nežinant, šios paprašė liokajaus atnešti taurę

portveino, su malonumu jį išgėriau. Šis vaikinas, senojo Kloviso sūnėnas, paprastai mandagus ir paslaugus, kai jį kalbinau, atsakinėjo itin šaltai. (Tiesa, dideliuose namuose tarnai nelabai mėgsta, kai su jais laisvai elgiasi, ypač tokie negrabūs žmonės kaip aš.) Bet vakar vakare jis patarnavo prie stalo, tad tikriausiai bus nugirdęs kokias nors šnekas. Kokias šnekas?

Turiu tik pusvalandį priešpiečiams, persivilkti šilta sutana (vėl pradeda lyti) ir šiek tiek aptvarkyti namus, kur jau kelios dienos baisi netvarka. Nenorėčiau papiktinti pono kanauninko del Mot Bevrono, kuris jau ir taip į mane kreivai žiūri. Tad turiu svarbesnių reikalų nei rašyti šias eilutes. Tačiau šis dienoraštis dabar man reikalingesnis negu kada nors. Jam skiriamos trumpos akimirkos – vienintelės, kai noriu save patį suvokti. Apmąstymai tapo tokie kankinantys, atmintis taip atbuko, – kalbu apie nesenus įvykius, nes visa kita! – vaizduotė dirba taip iš lėto, jog reikia neįmanomų pastangų, kad pajėgčiau atsiplėšti nuo nežinia kokių miglotų beformių minčių, nuo kurių, deja, mane ne visada išvaduoja net ir malda. Vos atsikvėpęs pasijuntu grimztąs į kažkokį apsnūdimą, iškreipiantį prisiminimų perspektyvą, paverčiantį visas prabėgusias dienas ūkanotu gamtovaizdžiu, be orientyrų, be kelių.

Kai kruopščiai rytą vakarą užrašinėju, dienoraštis parodo kur link krypsta mano vienatvės, kartais įsikišu paskutinius lapus į kišenę, kad dar kartą perskaityčiau juos per nuobodų vaikščiojimą nuo vieno kaimo iki kito, tokį varginantį, kad bijau, jog pasiduosiu man įprastam svaiguliui.

Nežinau, gal šis dienoraštis užima per daug vietos mano gyvenime. Tą žino Dievas.

Ką tik išėjo ponas kanauninkas de la Mot Bevronas. Šis kunigas visai ne toks, kaip vaizdavausi. Kodėl nekalbėjo su manimi aiškiau, atviriau? Tikriausiai ir pats šito norėjo, tačiau aukštuomenės žmonės tokie korektiški, bijo aiškiai parodyti savo jausmus.

Iš pradžių aptarėme laidotuvių detales. Ponas grafas norįs, kad visa būtų kaip reikiant, bet ne daugiau, – šitokį norą, jo tvirtinimu, ne kartą pareiškusi jo žmona. Šį reikalą baigę, ir vienas, ir kitas ilgokai tylėjome, aš buvau itin sutrikęs. Ponas kanauninkas įsmeigė žvilgsnį į lubas ir automatiškai atidarinėjo ir uždarinėjo savo didelio auksinio laikrodžio dangtelį.

– Turiu jus įspėti, – pagaliau pratarė jis, – kad mano sūnėnas Omeras (ponas grafas – vardu Omeras, to nežinojau) nori šį vakarą jus pakviesti asmeniškai pasikalbėti.

Atsakiau, kad ketvirtą valandą turiu susitikti su zakristijonu, ištiesti apdangalus ir kad tada iškart nueisiu į pilį.

– Kam tai, mano vaike? – priimsite jį klebonijoje. Jūs gi ne pilies kapelionas, po velnių! Ir netgi duosiu patarimą: nesileiskite įtraukiamas į ginčus apie savo ganytojiškus veiksmus.

– Kokius veiksmus?

Prieš atsakydamas jis pagalvojo.

– Ar buvote čionai susitikęs su mano sūnėno dukra?

– Panelė Šantalė buvo pas mane atėjusi, pone kanauninke.

– Ji iš prigimties pavojingo, nesutramdomo būdo. Tikriausiai sugebėjo jus sujaudinti?

– Buvau su ja griežtas. Galbūt netgi pažeminau.

– Ji jūsų nekenčia.

– Nemanau, pone kanauninke, gal jai tik atrodo, kad manęs nekenčia, – o tai skirtingi dalykai.

– Ar tikitės ją kaip nors paveikti?

– Šiuo metu, žinoma, ne. Bet galbūt ji atsimins, kad toks menkas žmogelis kaip aš sugebėjo kartą ginče su ja atsispirti ir kad Viešpaties Dievo neapgausi.

– Apie judviejų pokalbį ji pasakojo visai kitaip.

– Tai jos reikalas. Panelė perdėm išdidi, kad anksčiau ar vėliau nesusigėstų savo melo, dėl kurio teks raudonuoti. Jai tikrai reikia gėdytis.

– O jums?

– Man? – paklausiau. – Tik pažvelkite į mano veidą. Jei Viešpats Dievas jį kam nors ir sukūrė, tai tik antausiams, o aš iki šiol dar nė vieno nesu gavęs.

Šią akimirką jis nukreipė žvilgsnį į praviras virtuvės duris, pamatė stalą, vis dar padengtą klijuote, ant kurios buvo mano pietų likučiai: duona, obuoliai (vakar man jų atnešė didžiulę pintinę) ir trimis ketvirčiais nugertas butelis vyno.

– Ne itin rūpinatės savo sveikata?

– Mano įnoringas skrandis, – atsakiau, – virškina labai nedaug ką: duoną, vaisius, vyną.

– Bijau, jog dabartinei jūsų būklei vynas daugiau kenkia negu padeda. Vaizduotis, kad esi sveikas, dar nereiškia, kad tikrai toks esi.

Pasistengiau jam paaiškinti, jog šis vynas – senas bordo, kurį man tiekia medžioklės sargas. Jis nusišypsojo.

– Ponas klebone, – pradėjo jis kalbą kaip lygus su lygiu, vos ne pagarbiai, – tikriausiai mudu skirtingai žiūrime į parapijų valdymą, bet jūs esate šios parapijos šeimininkas ir turite teisę juo būti, užtenka tik jūsų pasiklausyti. Gyvenime

esu pernelyg dažnai paklusęs, kad nesuvokčiau, kas yra tikras autoritetas, nesvarbu, kur jį sutikčiau. Tik apdairiai naudokitės savuoju. Kai kurioms sieloms jis tikriausiai gan didelis. Aš, senas kunigas, žinau, kaip seminarijos auklėjimas sulygina charakterius, neretai, – deja! – iki paprastos vidutinybės. Prieš jus jis buvo bejėgis. Jūsų jėgos priežastis ta, jog nežinote, arba nedrįstate suvokti, kaip skiriatės nuo kitų.

– Jūs iš manęs tyčiojatės, – atsakiau jam. Mane apėmė keistas blogumas, jutau, kad drebu iš išgąsčio priešais šį nenusakomą žvilgsnį, jis buvo toks ramus, kad mane sukaustė ledinis šaltis.

– Svarbu ne tai, kad suvoki savo galią, ponas klebone, o tai, kaip ja naudojiesi, nes kaip tik šitai ir sukuria žmogų. Kas iš tos galios, jeigu ja niekada nepasinaudoji, arba pasinaudoji tik iš dalies? Tiek dideliuose, tiek mažuose dalykuose jūs pasinaudojate visa savo galia ir greičiausiai pats šito nežinote. Tai daug ką paaiškina.

Tardamas šiuos žodžius, jis paėmė nuo rašomojo stalo lapą popieriaus, prisitraukė plunksnakotį, rašalinę. Tada pristūmė juos prie manęs.

– Man nėra reikalo žinoti, kas įvyko tarp jūsų ir... ir velionės, – pasakė jis. – Bet norėčiau nutraukti kvailas ir, žinoma, pavojingas kalbas. Mano sūnėnas maišo dangų su žeme, o monsinjoras toksai naivus, kad žiūri į jį kaip į svarbų asmenį. Keliomis eilutėmis, trumpai, išdėstykite savo užvakarykštį pokalbį. Tikslumas ne taip jau svarbu, juolab, – jis pabrėžė šiuos žodžius, – nereiktų atskleisti to, kas buvo patikėta ne tik jūsų kaip dvasininko garbingumui, tai savaime suprantama, bet ir

paprasčiausiam jūsų santūrumui. Beje, šis popieriaus lapas bus ištrauktas iš mano kišenės tik prieš Jo Ekscelencijos akis. Tačiau bijau paskalų.

Kadangi nieko neatsakiau, jis dar sykį įbedė į mane ir itin ilgai laikė įbedęs sąmoningai prigesintas negyvas akis. Nesujudėjo nė vienas jo veido raumuo.

– Jūs manimi nepasitikite, – vėl prakalbo jis ramiu, užtikrintu, kategorišku balsu.

Atsakiau, kad nesuprantu, kaip toksai pokalbis galėtų virsti ataskaita, juk šnekėjomės be liudininkų, tad tik vienintelė ponia grafienė galėtų iškelti jį į viešumą. Jis gūžtelėjo pečiais.

– Nepažįstate biurokratijos. Mano pateiktą jūsų liudijimą priims su padėka, padės į archyvą ir pamirš. Antraip pasimesite žodiniuose pasiaiškinimuose, beje, nereikalinguose, nes niekada nepajėgsite kalbėti jų kalba. Tvirtinsite jiems, kad dukart du yra keturi, o jie vis tiek žiūrės į jus kaip į egzaltuotą kvailį.

Aš tylėjau. Jis uždėjo man ant peties ranką.

– Na, palikime tai. Jei leisite, rytoj vėl su jumis susitiksiu. Neslėpsiu, atėjau turėdamas tikslą parengti jus savo sūnėno apsilankymui, bet kokiam galui? Jūs ne iš tų, galinčių kalbėti nieko nepasakydamas, o gaila, šiuo atveju kaip tik to reikėtų.

– Po galais, – sušukau, – ką padariau blogo, ką man prikaišioja?

– Kad esate toksai, koksai esate, ir to nepakeisi. Ko gi norite, mano vaike, nepasakysi, kad šie žmonės nekenčia jūsų paprastumo, jie nuo jo ginasi, jis tarsi juos deginanti ugnis. Vaikščiojate po pasaulį, su nuolankia šypsena maldaujate malonės, o

rankoje laikote žibintą, kurį manote esant ganytojo lazda. Devynis kartus iš dešimties jie išplėš jį jums iš rankų ir sutryps. Užtenka tik bent vieną akimirką užsižiopsoti, suprantate? Beje, atvirai šnekant, nebuvau itin geros nuomonės apie savo velionę dukterėčią; tos Trevil Someranžų merginos visada buvo keistos, man rodos, net pačiam velniui tektų paplušėti, kad išspaustų aimaną iš jų lūpų, ašarą iš akių. Susitikite su mano sūnėnu, pakalbėkit su juo, kaip jums pasirodys reikalinga. Tik nepamirškite, kad jis kvailys. Ir nekreipkite jokio dėmesio į pavardę, titulą ir kitokius niekus, bijau, jog būdamas toks kilnus pernelyg į juos neatsižvelgtumėt. Didikų nebėra, brangus drauge, įsikalkite šitai į galvą. Jaunystėje pažinojau kokius du tris, ne daugiau. Jie buvo juokingos, tačiau nepaprastai ryškios asmenybės. Priminė man tuos mažus dvidešimties centimetrų ąžuoliukus, kokius japonai augina gėlių vazonėliuose. Vazonėliai – tai mūsų įpročiai, papročiai. Nėra šeimos, kuri pajėgtų atsispirti pamažu sekinančiam šykštumui, kai visi lygūs prieš įstatymą, kai visuomenės nuomonė teisia ir vadovauja. Nūdieniai didikai – susigėdę miesčionys.

Palydėjau jį iki vartų ir net paėjėjau su juo keletą žingsnių keliu. Manau, jis laukė iš manęs kažkokio atvirumo, prisipažinimo proveržio, bet aš verčiau tylėjau. Buvau perdėm bejėgis įveikti šią akimirką mane apėmusį nemalonų jausmą, kurio, beje, nesugebėjau nuslėpti nuo jo keisto žvilgsnio, kartkartėm metamo į mane smalsiomis ramiomis akimis. Kaip jam pasakyti, kad neturiu nė menkiausio supratimo apie pono grafo man reiškiamus priekaištus, kad mudu su juo, jam net neįtariant, ką tik žaidėme nutylėjimais?

Jau taip vėlu, jog, matyt, nėra ko eiti į bažnyčią, zakristijonas tikriausiai bus padaręs visa, ko reikia.

Iš pono grafo apsilankymo nieko nesužinojau. Buvau nukraustęs stalą, visa sudėliojęs į vietas, tačiau, žinoma, palikęs atviras sieninės spintos duris. Jo žvilgsnis, kaip ir kanauninko, visų pirma apsistojo ties vyno buteliu. Lažinuosi, kad taip ir turėjo nutikti. Kai pagalvoju apie savo kasdieninį valgiaraštį, kuriuo nepasitenkintų net ir dauguma vargšų, imu šiek tiek piktintis visų rodoma nuostaba pamačius, kad geriu ne vien vandenį. Neskubėdamas atsistojau ir privėriau duris.

Ponas grafas pasirodė labai šaltas, bet mandagus. Tikriausiai jis nieko nežinojo apie savo dėdės žygį, tad man reikėjo iš naujo aptarinėti su laidotuvėmis susijusius klausimus. Jis geriau už mane žino kainas, ginčijasi, kiek kainuos žvakės ir pats bažnyčios plane plunksna tiksliai pažymėjo vietą, kur, kaip jis nori, būtų pastatytas katafalkas. Tačiau jo veide atsispindi sielvartas, nuovargis, net balsas pasikeitęs, – ne toks nemaloniai nosinis kaip visada, – itin kuklia juoda eilute, grubiais batais jis panašus į kokį pasiturintį kaimietį. „Štai, šis senas vyras šventiniais drabužiais, – pagalvojau, – yra vienos draugas, kitos tėvas...“

Deja! Kartojame „šeima, šeimos“, lygiai taip kaip kartojame „Tėvynė“. Už šeimas reikia daug melstis, šeimos mane gąsdina. Tepasigaili jų Dievas!

Vis dėlto esu įsitikinęs, kad kanauninkas de la Mot Bevronas man nemelavo. Nors ir labai stengėsi, ponas grafas vis labiau nervinosi. Į galą man net pasirodė, kad jis prabils, bet tuomet nutiko siaubingas dalykas. Rausiausi rašomajame stale

ieškodamas mums reikalingo formuliaro ir išmėčiau į šalis kai kuriuos popierius. Kai paskubomis juos dėjau į vietą, man pasirodė, kad išgirdau už nugaros dažną, greitą alsavimą, kelias sekundes laukiau, kol grafas liausis tylėjęs, tyčia kuičiausi toliau, tačiau įtampa tapo nepakeliama, staiga atsisukau, mažai betrūko, kad jį pastumčiau. Jis stovėjo prie pat manęs labai išraudęs ir tiesė man keturlinką popierių, kuris buvo nuslydęs po stalu. Tai buvo ponios grafienės laiškas, aš vos nesurikau, o kai ėmiau jį jam iš rankų, tikriausiai pastebėjo, kad drebu. Netgi manau, jog jis išsigando. Persimetę keliais bereikšmiais sakiniais, mudu perdėtai mandagiai atsisveikinome.

Rytoj rytą eisiu į pilį.

Visą naktį nemiegojau, pradeda aušti diena. Langas buvo paliktas atviras, iš šalčio kalenu dantimis. Vos išlaikau pirštais plunksną, bet, regis, lengviau kvėpuoju, esu ramesnis. Aišku, negalėsiu užmigti, tačiau šis mane persmelkęs šaltis atstoja miegą. Prieš vieną ar dvi valandas, kai meldžiausi prisėdęs ant kulnų, priglaudęs skruostą prie stalo lentos, staiga pasijutau toksai išsisėmęs, tuščias, jog atrodė mirsiu. Tai buvo malonu.

Laimei, butelyje ant dugno dar liko vyno. Išgėriau jį labai karštą ir saldų. Reikia pripažinti, kad mano amžiaus vyras negali palaikyti jėgų keliomis taurėmis vyno, daržovėmis ir retsykiais lašinių gabalėliu. Suprantama, darau nedovanotiną klaidą diena iš dienos delsdamas apsilankyti pas gydytoją Lilyje.

Vis dėlto nemanau, kad esu bailys. Man tik labai sunku kovoti su savotišku sąstingiu, – ne su abejingumu, juolab ir ne nuolankumu, – kuriame kone prieš savo norą ieškau priebėgos

nuo skausmų. Kaip lengva atsiduoti Dievo valiai, kai patirtis kasdien parodo tavo menkumą! Tačiau galų gale mielai susitaikai su pažeminimais ir negandomis, priimi juos kaip malonę, tuo tarpu jie paprasčiausiai tik lemtinga tavo kvailumo pasekmė. Neįkainojamas šis dienoraštis man yra todėl, kad priverčia susiprasti, kokiu mastu pats esu kaltas dėl savo negandų. Ir šį kartą, vos palietęs plunksna popierių, suvokiau savo didelį ir nepaaiškinamą nesugebėjimą padaryti ką nors gero, savo neįsivaizduojamą nerangumą.

(Ar kas vos prieš ketvirtį valandos būtų galėjęs patikėti, jog įstengsiu parašyti šias eilutes, iš esmės tokias išmintingas? Vis dėlto jas parašiau.)

Vakar ryte buvau nuėjęs į pilį, kaip buvau pažadėjęs. Duris atidarė panelė Šantalė. Tai privertė mane suklusti. Tikėjausi, kad būsiu priimtas salėje, tačiau ji mane kone įstūmė į mažąją svetainę su nuleistomis žaliuzėmis. Sulaužyta vėduoklė tebegulėjo už laikrodžio ant židinio. Turbūt ji pagavo mano žvilgsnį. Jos veidas buvo dar atšiauresnis negu visada. Ji pasiūlė sėstis į tą patį krėslą, kuriame prieš dvi dienas... Tą akimirką man pasirodė, kad jos akys tarsi sužaibavo, todėl pasakiau:

– Panele, turiu vos valandėlę, tad geriau pasikalbėsiu stovėdamas.

Ji nuraudo, lūpos iš pykčio virpėjo.

– Kodėl?

– Todėl, kad čia man ne vieta, kaip ir jums.

Ji ištarė tokius siaubingus žodžius, nederančius tokio amžiaus mergaitei, jog esu įsitikinęs, kad juos pašnabždėjo demonas. Pasakė:

– Aš nebijau numirėlių.

Pasisukau išeiti. Ji puolė tarp manęs ir durų, išskėtė rankas ir užtvėrė kelią.

– Gal geriau vaidinti komediją? Jei galėčiau melstis – melsčiausi. Netgi bandžiau. Su tuo, ką čia nešioji, nesimeldžiama... – ji parodė sau į krūtinę.

– Su kuo?

– Vadinkite tai kaip tik norit. Manau, tai džiaugsmas. Nuspėju jūsų mintis, – kad aš pabaisa.

– Pabaisų nebūna.

– Jei anas pasaulis iš tiesų toksai, kaip apie jį pasakojama, motina turėtų suprasti. Ji manęs niekada nemylėjo. Po brolio mirties ėmė manęs neapkęsti. Ar esu neteisi taip atvirai su jumis kalbėdama?

– Mano nuomonė jums visai nesvarbi.

– Žinote, kad taip nėra, bet nesiteikiate to pripažinti. Esate toks pat išdidus kaip ir aš.

– Šnekat kaip vaikas, – atsakiau jai. – Ir piktžodžiaujat kaip vaikas.

Žengiau žingsnį durų link, bet ji sugriebė rankeną.

– Guvernantė kraunasi lagaminus. Ketvirtadienį išvažiuoja. Matote, gaunu visa, ko noriu.

– Na, ir kas, – pasakiau jai, – šitai jums nieko neduos. Jei liksite tokia, kokia esate, visada rasite ko neapkęsti. O jei pajėgtumėte mane išgirsti, dar netgi pridurčiau...

– Ką?

– Kad neapkenčiate savęs, savęs vienos!

Ji valandėlę susimąstė.

– Še tau! – sušuko ji. – Neapkęsčiau savęs, jei negaučiau, ko trokštu. Turiu būti laiminga, antraip... Beje, patys kalti. Kodėl gi uždarė mane į šitą purviną urvą? Esti merginų, kurios ir čionai sugebėtų būt nepakenčiamos. Kokia paguoda. O man scenos kelia siaubą, atrodo pasibjaurėtinos, nė nemirktelėjusi pajėgiu viską iškęsti. Kaip malonu nekelti balso, primerkus akis ramiai palinkti prie siuvinio ir prikąsti liežuvį, o gyslose tuo tarpu verda kraujas! Žinokit, mano motina buvo tokia. Mudvi galėdavome šitaip siuvinėti viena šalia kitos valandų valandas, kiekviena paskendusi savo apmąstymuose, savo pyktyje, o tėtė, suprantama, nieko nepastebėdavo. Tokiomis akimirkomis, regis, pajunti kažką nenusakomo, tavo gelmėse besikaupiančią nepaprastą jėgą, ir viso gyvenimo neužtektų jai išeikvoti... Jums, žinoma, atrodau melagė, veidmainė?

– Dievas žino, kaip jus vadinu, – atsakiau.

– Kaip tik tai mane siutina. Nežinai, ką galvojate. Bet dar pamatysite, kokia esu iš tikrųjų, aš to noriu! Ar tiesa, kad žmonės skaito kitų sielas, ar tikite tokiais prasimanymais? Kaip tai padaroma?

– Ir jums ne gėda šitaip taukšti? Netikite, kad jau seniai numanau, jog man padarėt kažką bloga, nežinau ką, bet netveriate savo kailyje ir norite mane pritrenkti prisipažinimu? Taigi gerai suprantu. Ar kalbėsite man apie atleidimą, vaidinsite kankinį?

– Klystate, – atsakiau, – esu galingo šeimininko tarnas ir kaip kunigas tik jo vardu galiu atleisti. Artimo meilė ne tokia, kokią įsivaizduoja žmonės, ir jeigu panorėsite gerai apmąstyti, ko jus kadaise mokė, turėsite su manimi sutikti, kad yra laikas

gailestingumui ir laikas teisingumui ir kad vienintelė nepataisoma nelaimė – tai be atgailos atsidurti visa atleidžiančio Veido akivaizdoje.

– Na, gerai, – atšovė ji, – tuomet jūs nieko nesužinosit!

Ji pasitraukė nuo durų, leisdama man praeiti. Žengdamas per slenkstį pamačiau ją paskutinį sykį: atsišliejusią į sieną, nukarusiomis rankomis, ant krūtinės palinkusia galva.

Ponas grafas grįžo tik po ketvirčio valandos. Parėjo iš laukų – visas purvinas, įsikandęs pypkę, laimingas. Man pasirodė, kad nuo jo sklido alkoholio tvaikas. Regis, nustebo radęs mane.

– Mano duktė atidavė jums dokumentus, ten smulkiai aprašytos mano uošvės laidotuvių iškilmės, – kaip jos vyko prie jūsų pirmtako. Noriu, kad viskas vyktų taip pat, išskyrus kai kurias smulkmenas.

– Deja, nuo to laiko pakito kainos.

– Dėl jų tarkitės su mano dukra.

– Bet panelė man nieko neperdavė.

– Kaip tai! Ar judu nebuvote susitikę?

– Aš su ja ką tik mačiausi.

– To betrūko! Pakvieskite panelę, – paliepė jis kambarinei.

Panelė tebebuvo mažojoje svetainėje, netgi manau, kad stovėjo už durų, nes iškart pasirodė. Pono grafo veidas pasikeitė taip staigiai, jog nepatikėjau savo akimis. Atrodė baisiai sutrikęs. Ji žvelgė į jį liūdnai, su šypsena, kaip žvelgiama į vaiką, neatsakantį už savo veiksmus. Netgi man linktelėjo galva. Sunku įsivaizduoti, kiek šaltakraujiškumo turi ši jauna būtybė!

– Mudu su ponu klebonu šnekėjomės apie kitus dalykus, – tyliai pratarė ji. – Manau, jog privalote duoti jam laisvę, visos

šios kinietiškos ceremonijos yra nesąmonė. Taip pat turite išrašyti čekį panelei Feran. Nepamirškit, šį vakarą ji išvyksta.

– Kaip tai šį vakarą! Argi ji nedalyvaus laidotuvėse? Visi ims stebėtis.

– Visi! Man rodos, atvirkščiai, niekas net nepastebės, kad jos nėra. Be to, nėra kas daryt, ji panoro geriau išvykti.

Mano buvimas poną grafą aiškiai varžė, jis iki pat ausų išraudo, bet panelė taip puikiai valdėsi, kalbėjo taip ramiai, jog buvo tiesiog neįmanoma neatsakyti jai tuo pačiu.

– Atlyginimas už šešis mėnesius, – vėl pasakė jis, – man atrodo perdėta, tiesiog juokinga...

– Bet tokią sumą nustatėte judu su mama, nutardami ją atleisti. Beje, už šiuos tris tūkstančius frankų vargšė panelė vos apsimokės kelionę, vien bilietas kainuoja du tūkstančius penkis.

– Kokia dar kelionė? Man atrodo, ji ruošėsi į Lilį pailsėti pas savo tetą Premoži?

– Nieko panašaus. Štai jau dešimt metų svajoja pakeliauti aplink Viduržemio jūrą. Esu tos nuomonės, kad ji tikrai užsitarnavo šiokią tokią pramogą. Pagaliau gyvenimas čia nebuvo labai linksmas.

Ponas grafas nebeslėpė susierzinimo.

– Gerai, gerai, pasistenkite pasilaikyti sau šitokius samprotavimus. Ko dar laukiate?

– Čekio. Jūsų čekių knygelė stalelyje, svetainėje.

– Palikite mane ramybėje!

– Kaip sau norite, tėti. Norėjau tik išvaduoti jus nuo šių klausimų aptarimo su panele, ji sukrėsta.

Jis pirmąkart pažvelgė dukteriai į veidą, bet ji išlaikė nustebusį ir nekaltą žvilgsnį. Ir nors tą akimirką net neabejojau, kad ji vaidina siaubingą komediją, jos elgesys buvo savotiškai kilnus, su dar vaikiškai oriu, nelaikšiu kartėliu, nuo kurio spaudė širdį. Aišku, ji smerkė savo tėvą, šis nuosprendis buvo galutinis, tikriausiai nežadąs atleidimo, tačiau ne be liūdesio. Tai nebuvo panieka, nes kaip tik šis liūdesys parklupdė šį seną vyrą prie jos kojų, – nes jis, deja, neturėjo nieko, kas galėtų derėti su tokiu liūdesiu, jis jo visai nesuprato.

– Gerai, išrašysiu tavo čekį, – pasakė jis. – Ateik po dešimties minučių.

Ji padėkojo jam šyptelėdama.

– Ji labai švelni, labai jautri mergaitė, su ja reikia tinkamai elgtis, – pastebėjo jis man išdidžiai. – Guvernantei nepakako jautrumo. Jos vargšė motina, kol buvo gyva, sugebėdavo sušvelninti smūgius, o dabar...

Jis praleido mane pirmą į valgomąjį, tačiau sėstis nepasiūlė.

– Ponas klebone, – vėl prabilo, – kalbėsiu su jumis atvirai. Gerbiu dvasininkus, maniškiai visuomet palaikė kuo puikiausius santykius su jūsų pirmtakais, bet jie buvo grindžiami pagarba, savitarpio vertinimu, rečiau draugiškumu. Nenoriu, kad kunigas kištųsi į mano šeimos reikalus.

– Nutinka, kad esame į juos įpainiojami ne savo valia, – atsakiau jam.

– Jūs nenoromis... bent jau netyčia... tapote... baisios nelaimės priežastimi. Tikiuosi, kad šis jūsų ką tik įvykęs pokalbis su mano dukterimi bus paskutinis. Visi, netgi jūsų vyresnybė, sutiks, jog toks jaunas kunigas kaip jūs negali būti šio

amžiaus merginos dvasiniu vadovu. Šantalė ir taip jau pernelyg pažeidžiama. Aišku, religija duoda gero, netgi daug gero. Bet pagrindinė Bažnyčios užduotis – ginti šeimą, visuomenę, ji nepritaria jokiems kraštutinumams, ji yra tvarkos ir nuosaikumo galia.

– Kaip, – paklausiau, – galėjau būti nelaimės priežastis?

– Mano dėdė la Mot Bevronas jums šitai paaiškins. Pakanka jums žinoti, kad nepritariu jūsų neapdairumui ir kad jūsų charakteris... – jis akimirką luktelėjo, – ir jūsų charakteris, ir jūsų įpročiai, kaip man atrodo, kelia pavojų parapijai. Mano pagarba.

Ir atsuko nugarą. Nedrįsau užlipti į miegamąjį. Man regis, prie mirusiųjų turime artintis tik būdami giedros dvasios. Buvau pernelyg sukrėstas ką tik išgirstų žodžių, jie pasirodė man visai beprasmiški. Mano charakteris? Tebūnie. Bet įpročiai? Kokie įpročiai?

Į kleboniją grįžau keliu, kurį nežinia kodėl vadina Rojaus keliu, – purvinu takeliu tarp gyvatvorių. Kone iškart turėjau bėgti į bažnyčią, kurioje manęs seniai laukė zakristijonas. Mano inventorius apverktinos būklės, privalau pripažinti, kad jei būčiau laiku atlikęs jo apskaitą, išvengčiau daugelio rūpesčių.

Zakristijonas – senas niurzga, bet po jo atšiaurumu ir net stačiokiškumu slypi keistas įnoringas jautrumas. Tarp kaimiečių dažniau negu atrodo tenka sutikti tokių kone moteriškų prigimčių, paprastai priskiriamų turtingiems dykaduoniams. Vienas Dievas težino, kokios, pačios to nežinodamos, gali būti pažeidžiamos būtybės, kelias kartas, kartais kelis amžius

užmūrytos tyloje, kurios gylio nesugeba išmatuoti, nes neturi progos jos nutraukti, beje, apie tai jos nė nesvajoja, atvira širdimi į viena suliedamos kasdieninį triūsą ir lėtą svajų tėkmę... kol vieną dieną... O vargšų vienatve!

Išdulkinom apdangalus ir prisėdome ant akmeninio suolo zakristijoje valandėlei atokvėpio. Mačiau jį sėdintį tamsoje, ant liesų kelių nuolankiai sudėtomis didžiulėmis plaštakomis, į priekį palinkusiu liemeniu, ant prakaitu žvilgančios kaktos prilipusia trumpa žilų plaukų sruoga.

– Ką apie mane mano parapijoje? – staiga paklausiau. Kadangi visada persimesdavome tik nereikšmingais žodžiais, mano klausimas galėjo jam pasirodyti absurdiškas, be to, ir nelaukiau, kad jis atsakytų. Iš tiesų jis privertė mane ilgai laukti.

– Šneka, kad jūs beveik nieko nevalgote, – pagaliau prabilo jis balsu iš kapo gilumos, – kad per katekizmo pamokas sukate mergiotėms galvą pasakojimais apie kitą pasaulį.

– O jūs? Ką jūs manote apie mane, Arsenai?

Šį sykį jis mąstė dar ilgiau negu pirmąjį, tad atsukau jam nugarą ir vėl ėmiausi darbo.

– Mano galva, jūs ne tokio amžiaus...

Pabandžiau nusijuokti, bet nepavyko.

– Amžius pats ateis, Arsenai!

Bet jis manęs nesiklausė, kantriai ir atkakliai tęsė savo mintį.

– Klebonas kaip notaras. Privalo būt vietoj, kai yra reikalingas. Nereiktų niekam līst į akis.

– Bet paklausykit, Arsenai, notaras dirba sau, o aš dirbu Viešpačiui Dievui. Patys žmonės nedažnai atsiverčia.

Jis pakėlė savo lazdą, įrėmė smakrą į rankeną. Galėtum pagalvoti, jog miega.

– Atsiversti... – pagaliau vėl prakalbo, – atsiversti... Man septyniasdešimt treji metai ir dar niekada šito savo akimis neišvydau. Koksai žmogus gimsta, toksai ir miršta. Mūsų šeimoj visi priklauso Bažnyčiai. Senelis buvo varpininku Lijone, velionė motušė – tarnaite pas poną Vilmano kleboną, nė vienas mūsiškių nemirė be sakramentų. Tai kraujo šauksmas, nieko nepadarysi.

– Sutiksite visus juos ten aukštai, – pasakiau jam.

Šį sykį jis ilgai ilgai mąstė. Stebėjau jį skersomis, nesiliaudamas dirbti, netekęs vilties vėl ką nors išgirsti, kol jis nuvargusiu, nepamirštamu, it iš amžių glūdumos atėjusiu balsu tarsi orakulas ištarė savo paskutinius žodžius.

– Kai miršti, visa numiršta, – pasakė.

Apsimečiau nesupratęs. Jutau, jog nepajėgiu atsakyti, ir, beje, kam? Žinoma, jis nemanė, kad piktžodžiauja prieš Dievą, – tik prisipažino negalįs įsivaizduoti to amžinojo gyvenimo, kurio buvimui jo žemiškoji patirtis nepateikė jokio svaraus įrodymo, bet kurio tikrumą liudijo nuolanki jo giminės išmintis, jis juo tikėjo nesugebėdamas išreikšti savo tikėjimo – teisėto, nors ir vos šnabždamo, nesuskaičiuojamų krikštytų protėvių paveldo... Ir vis dėlto mane persmelkė ledinis šaltis, staiga paliko jėgos, pasakiau, kad man prasidėjo migrena ir nuėjau sau vienas per vėją ir lietų.

Dabar, kai šios eilutės parašytos, žiūriu apstulbęs į naktį per atvertą langą, į netvarką ant stalo, į daugybę menkučių vien mano akiai matomų ženklų, paslaptinga kalba bylojančių apie šių paskutinių valandų kankinantį nerimą. Ar man prašviesėjo? O gal nuovargis, nemiga, pasibjaurėjimas atbukino nuojautą, leidusią man į vieną ryšulį surišti pačius savaime nereikšmingus įvykius? Nežinau. Visa tai man atrodo absurdiška. Kodėl nepareikalavau pono grafo paaiškinimo, nors pats kanauninkas de la Mot Bevronas manė, kad tai būtina. Visų pirma todėl, kad įtariu panelės Šantalės baisią apgaulę ir baiminuosi apie ją sužinoti. Be to, kol mirusioji bus po savo stogu, tai yra iki rytojaus, turime tylėti! Gal vėliau... Bet nebus jokio vėliau. Mano padėtis parapijoje tapo tokia kebli, jog pono grafo kreipimasis į Jo Ekscelenciją bus, be abejonės, sėkmingas.

Tebūnie! Kad ir kiek skaityčiau šiuos lapus, kuriuose mano protas neranda nieko, ką galėčiau išbraukti, jie man atrodo nereikalingi. Joks protas pasaulyje negali sužadinti tikrojo – sielos – liūdesio arba jį nugalėti, kai šis į mus įžengia pro Dievui težinomą būties spragą... Ką pasakyti? Jis neįžengė, jis mumyse buvo. Vis labiau įsitikinu, kad tai, ką vadiname liūdesiu, nerimu, neviltimi, tarsi įrodinėdami sau, jog kalbame apie sielos pokyčius, iš tikrųjų yra pati siela, kad po nuopuolio žmogaus dalia – visa ir savyje, ir už savęs suvokti tik kaip tam tikrą nerimo formą. Visų abejingiausias anapusiniam, antgamtiškajam pasauliui net ir malonumo akimirką miglotai suvokia grėsmingąjį stebuklą kaip vienintelį išsiskleidusį džiaugsmą, duotą būtybei, žinančiai, kad mirs, ir yra priversta, nors ir labai sunkiai,

gan abejotinais samprotavimais pateisinti aršų kūno maištavimą prieš šią absurdišką, pasibjaurėtiną prielaidą. Man regis, jei ne budrus Dievo gailestingumas, vos tik suvokęs savąją dalią, žmogus iškart virstų dulkėmis.

Uždariau langą, židinyje įžiebiau ugnelę. Kadangi vienas iš mano parapijos kaimų yra labai toli, esu atleidžiamas nuo pasninkavimo tomis dienomis, kai turiu ten aukoti Mišias. Iki šiol šiuo atleidimu nesinaudojau. Bet šiandien pasišildysiu puodelį pasaldinto vyno.

Skaitydamas ponios grafienės laišką įsivaizdavau ją matąs, ją girdįs... „Nieko netrokštu". Jos ilgas išbandymas baigėsi, išsipildė. Manasis prasideda. O gal tai tas pats išbandymas? Gal Dievas norėjo perkelti ant mano pečių naštą, nuo kurios išvadavo netekusį jėgų savo kūrinį? Iš kur atėjo tas su baime sumišęs džiaugsmas, tas grėsmingas švelnumas, kai ją laiminau? Moteris, kuriai ką tik buvau atleidęs nuodėmes ir kurią po kelių valandų į savo glėbį ant miegamojo slenksčio priėmė mirtis, kambaryje, sukurtame saugiam prieglobsčiui, poilsiui (prisimenu, kitą dieną jos laikrodis dar kabojo ant sienos, ten, kur jį paliko prieš atsiguldama), jau priklausė nematomam pasauliui, ant jos kaktos nežiniomis pamačiau Mirusiųjų ramybės atšvaitą.

Už tai, žinoma, reikia mokėti.

N. B. Keli puslapiai čia, – regis, paskubomis, – išplėšti. Paraštėse likusio teksto neįmanoma perskaityti, kiekvienas žodis taip stipriai užbrauktas plunksna, jog daugelyje vietų pradurtas popierius.

Vienas lapas beveik neprirašytas, išskyrus šias eilutes:

Nusprendęs nesunaikinti šio dienoraščio, bet manydamas, kad turiu išplėšti šiuos kelis tikro kliedesio padiktuotus lapus, vis dėlto noriu paliudyti prieš save patį, kad žiaurus išbandymas, – visų didžiausias mano vargingo gyvenimo nusivylimas, nes nieko blogesnio nepajėgiu įsivaizduoti, – užklupo mane akimirką, kai praradau nuolankumą, drąsą, kai apėmė pagunda...

(Sakinys liko nebaigtas. Kito puslapio pradžioje trūksta kelių eilučių.)

...kad reikia sugebėti bet kokia kaina nutraukti.

– Kaip, – pasakiau, – bet kokia kaina? Aš jūsų nesuprantu. Nesuprantu visų šių subtilumų. Esu nelaimingas kunigėlis, kuris tik nori likti nepastebimas. Jeigu darau kvailystes, tai jos tokios pat kaip ir aš, dėl jų tampu juokingas, mane išjuokia. Argi negalima man duoti laiko, kad išsiaiškinčiau? Bet kur tau! Neužtenka kunigų. O kas kaltas? Išrinktieji, kaip jie save vadina, eina į vienuolius, tik tokiems vargšams kaimiečiams kaip aš užkrauna tris parapijas! Beje, net nesu kaimietis, tai puikiai žinote. Tikri kaimiečiai niekina tokius žmones kaip mes, liokajus, tarnaites, kurie dirba čia pas vieną, čia pas kitą šeimininką, o kartais tampa net kontrabandininkais, brakonieriais, padugnėmis, nusikaltėliais. O, ne, nelaikau savęs kvailiu. Jau geriau toks būčiau. Nei didvyris, nei šventasis ir netgi...

– Nutilk, – pasakė man Torsy klebonas, – nebūk vaikas.

Pūtė smarkus vėjas, staiga pamačiau, kad jo brangusis senas veidas pamėlęs iš šalčio.

– Eikš vidun, sušalau.

Tai buvo lūšnelė, kurioje Klovisas laiko žabų ryšulius.

– Dabar negaliu eiti su tavim į tavo namus, į ką bus panašu? Be to, garažo šeimininkas ponas Bigras pažadėjo mane automobiliu parvežti į Torsy. Matai, iš esmės turėčiau dar kelias dienas likti Lilyje, šitoks oras ne man.

– Tai jūs atvažiavot dėl manęs! – pasakiau jam.

Iš pradžių jis piktai gūžtelėjo pečiais.

– O laidotuvės? Tai, beje, ne tavo reikalas, mano berniuk, darau, kas patinka, užeik pas mane rytoj.

– Nei rytoj, nei poryt, nei, galimas daiktas, šią savaitę, nebent...

– Pakanka tų nebent. Neik, jei nenori. Per daug skaičiuoji. Painiojiesi prieveiksmiuose. Savo gyvenimą privalai kurti taip aiškiai, kaip prancūzišką sakinį. Kiekvienas savaip ir sava kalba tarnauja Viešpačiui Dievui, po galais! Net ir tavo laikysena, išvaizda, va, ši pelerina...

– Bet šią peleriną man padovanojo teta!

– Tu panašus į vokietį romantiką. Be to, tavo mina!

Niekada nebuvau matęs tokio jo veido, jis dvelkė kone neapykanta. Matyt, pradžioje jis prisivertė su manimi griežtai kalbėti, bet dabar šiurkštūs žodžiai patys veržėsi jam iš lūpų ir galbūt jį erzino tai, jog nepajėgia susilaikyti.

– Aš nekaltas, kad taip atrodau! – atšoviau.

– Kaltas! Pirmučiausia siaubingai maitiniesi. Privalau šia tema dar su tavim pasikalbėti ir labai rimtai. Klausiu savęs, ar suvoki, kad... – jis nutilo. – Ne, apie tai kitąkart, – vėl prabilo jis jau švelniau, – ne šitoje lūšnoje. Vienu žodžiu, maitiniesi

nepaisydamas sveiko proto ir dar stebiesi, kad tau skauda... Tavo vietoje ir man prasidėtų skrandžio mėšlungiai! Bijau, jog tas pats ir su vidaus gyvenimu, mano drauguži. Nepakankamai meldiesi. Daugiau kenti negu meldiesi, štai ką manau. Maisto reikia tiek, kiek jo išeikvoji, o malda turi atitikti mūsų kančių mastą.

– Bet aš... aš ne... Aš negaliu! – sušukau. Ir iškart pasigailėjau prisipažinęs, nes jo žvilgsnis pasidarė rūstus.

– Jei negali garsiai melstis, bambėk! Klausyk, ir aš esu susidūręs su kliūtimis! Velnias buvo įkvėpęs man tokį baisų nenorą melstis, jog kalbėdamas rožinį apsipildavau prakaitu, na, kaip? Pasistenk suprasti!

– O, aš suprantu! – atsakiau su tokiu įkarščiu, kad jis ilgai mane nuo galvos iki kojų apžiūrinėjo, bet nepriešiškai, atvirkščiai...

– Klausyk, – tarė jis, – nemanau, kad būčiau tavo atžvilgiu apsigavęs. Pasistenk atsakyti į tai, ko paklausiu. O, neperdedu savo mažyčio išbandymo reikšmės, ši mintis man atėjo į galvą bandant save suprasti ir, žinoma, ne kartą padėjo pažvelgti į savo vidų. Trumpai tariant, daug mąsčiau apie pašaukimą. Na, visi mes pašaukti, tik kiekvienas kitaip. Kad būtų papraščiau, visų pirma bandau kiekvienam iš mūsų skirti jam tinkamą vietą Evangelijoje. O, žinoma, šitaip pajaunėjame dviem tūkstančiais metų, bet tai nieko nereiškia. Viešpačiui Dievui laikas neegzistuoja, jis perveria jį savo žvilgsniu. Tariu sau, kad dar gerokai prieš mums užgimstant, – kalbant žmonių kalba, – mūsų Viešpats jau buvo mus sutikęs – Betliejuje, Nazarete, Galilėjos keliuose, dar kur nors. Vieną dieną iš kitų

dienų jis įsmeigė į mus savo žvilgsnį ir atsižvelgdamas į vietą, valandą, aplinkybes kiekvienam iš mūsų paskyrė ypatingą pašaukimą. O, ne, nekalbu tau teologiškai! Pagaliau mąstau, įsivaizduoju, svajoju: jei mūsų siela, kuri nepamiršta, visada prisimena, galėtų pertempti mūsų vargšą kūną iš amžiaus į amžių ir priverstų įkopti į milžinišką dviejų tūkstančių metų šlaitą, ji nuvestų jį ton pačion vieton, kur... Ką? Kas tau? Kas atsitiko?

Pats nepastebėjau, kad verkiu, apie tai negalvojau.

– Ko verki?

Tiesa tokia, kad jau nuo seniai vis atsirandu Alyvų sode ir kaip tik tą akimirką, – taip, keista, bet kaip tik tą akimirką, kai Jis, uždėjęs Petrui ant peties ranką, klausia (visai be reikalo, naiviai, bet taip mandagiai ir švelniai): „Jūs miegate?“ Tai buvo labai įprastas, labai natūralus sielos judesys, iki tol nebuvau jo suvokęs ir staiga...

– Kas tau? – nekantriai pakartojo Torsy klebonas. – Bet juk tu manęs nesiklausai, svajoji. Mano drauge, jei nori melstis, neturi svajoti. Tavo malda nukraujuoja svajone. Sielai nėra nieko pavojingesnio už tokį kraujavimą!

Pravėriau burną, norėjau atsakyti, negalėjau. Tuo blogiau! Ar nepakanka, kad mūsų Viešpats suteikė malonę mano seno ganytojo lūpomis man šiandien atskleisti, jog niekas manęs neišplėš iš amžiams skirtos vietos, kad esu Šventosios Agonijos kalinys? Kas drįstų puikuotis šitokia malone? Nusišluosčiau akis ir taip nerangiai nusišnypščiau, kad ponas klebonas nusišypsojo.

– Nemaniau, kad esi toks vaikas, tavo nervai visai pakrikę, mažyli.

(Bet tuo pat metu jis ėmė taip atidžiai mane apžiūrinėti, jog prireikė didžiulių pastangų, kad susilaikyčiau ir neprabilčiau: mačiau, kaip klaidžioja jo žvilgsnis, tarsi apsistoja prie mano paslapties slenksčio. Ak, jis tikras sielų valdovas, senjoras!)

Pagaliau jis gūžtelėjo pečiais tarsi žmogus, nusprendęs pasitraukti.

– Na, užtenka, juk negalime iki vakaro lindėti šioje lūšnoje. Pagaliau, galimas daiktas, kad Viešpačiui Dievui patinka tavo liūdesys. Bet visada pastebiu – tegu šitokie išbandymai įstumia į didžiausią sielvartą, mūsų protas lieka pakankamai šviesus, kai būtina išgelbėti sielą. Man jau ne sykį apie tave pasakojo nemalonius, atgrasius dalykus, nesvarbu! Žinau, žmonės pikti. Tačiau su vargše grafiene išties prikrėtei kvailysčių, tikras teatras!

– Nesuprantu.

– Ar skaitei pono Polio Klodelio *Įkaitą*?

Atsakiau, kad net neišmanau, apie ką jisai kalba.

– Na, tuo geriau. Ten kalbama apie vieną šventąją mergelę, kuri į tave panašaus kunigo paakinta atsisako duoto žodžio, išteka už seno persimetėlio, puola į neviltį, ir visa tam, kad popiežius nebūtų uždarytas į kalėjimą, tarsi nuo šventojo Petro laikų popiežiui vieta būtų ne greičiau Mamertino kalėjime, o rūmuose, kuriuos nuo viršaus iki apačios išdekoravo Renesanso nenaudėliai, Šventosios Mergelės paveikslams versdavę pozuoti savo ištvirkėles! Įsidėmėk, tas ponas Klodelis yra genijus, nesakau, kad ne, bet visi tie rašytojai vienodi: vos tik prisilietę prie šventumo, ima vapėti apie aukštas materijas, kiša jas kur tik nori! Šventumas nėra didingas, ir jei būčiau buvęs

tos mergelės nuodėmklausys, visų pirma būčiau pataręs jai savo paukštišką vardą – ji vardu Gulbė – pakeisti tikru krikščionišku vardu, be to, laikytis žodžio, nes jį galima duoti tik vieną sykį ir net mūsų Šventasis Tėvas šiuo atveju nieko negali padėti.

– Bet kuo čia dėtas aš?.. – paklausiau.

– O istorija su medalionu?

– Su medalionu? – negalėjau suprasti.

– Ak, neišmanėli, jus girdėjo, matė, nurimk, tai joks stebuklas.

– Kas mus matė?

– Jos duktė. Bet ponas la Mot Bevronas tau jau papasakojo, neapsimesk kvaileliu.

– Ne.

– Kaip ne? To betrūko! Na, ką gi, įkliuvau, dabar, atrodo, turiu eit iki galo, ar ne taip?

Aš nė nemirktelėjau, turėjau šiek tiek laiko apsiraminti. Jeigu panelė Šantalė iškraipė tiesą, privalėjo padaryti tai gudriai, būsiu priverstas išsinarplioti iš keisto pusiau melo voratinklio, kils pavojus man savo ruožtu išduoti velionę. Ponas klebonas buvo, regis, nustebintas, išmuštas iš vėžių mano tylėjimo.

– Norėčiau žinoti, kaip supranti nuolankumą... Priverst motiną mesti į ugnį vienintelį daiktą, kuris primena jai mirusį vaiką, – tai panašu į pasakojimą apie žydus Senajame Testamente. Kokią teisę turėjai šnekėti apie amžinąjį išsiskyrimą? Sielų nepriversi giedoti, mano mažyli.

– Jūs vaizduojatės vienaip, – pasakiau jam, – aš galėčiau pavaizduoti kitaip. Kuriam galui! Svarbiausia – tiesa.

– Ir tai viskas, ką gali atsakyti?

– Taip.

Maniau, jis ims priekaištauti. Atvirkščiai, jis labai išblyško, veidas atrodė tarsi numirėlio, tuomet supratau, kaip jis mane myli.

– Eikim iš čia pagaliau, – sumurmėjo, – ir jokiais būdais nesusitik su ta mergina, ji tikra ragana.

– Neužtrenksiu jai durų, niekam neužtrenksiu durų, kol esu šios parapijos klebonas.

– Ji tvirtina, kad jos motina priešinosi tau iki paskutinės akimirkos, kad palikai ją labai susijaudinusią, neapsakomai sutrikusios dvasios. Ar tiesa?

– Ne!

– Palikai ją...

– Palikau ją su Dievu, ramybėje.

– Aaa! (Jis giliai atsiduso.) Ar įsivaizduoji, kad mirdama ji galėjo prisiminti tavo reikalavimus, tavo griežtumą?..

– Ji mirė ramybėje.

– Ką tu žinai?

Aš nė neketinau prasitarti apie laišką. Gal mano žodžiai nepasirodys juokingi, jei pasakysiu, kad nuo galvos iki kojų pavirtau tyla. Tyla ir naktimi.

– Žodžiu, ji numirė. Ką, tavo galva, pamanys žmonės? Tokios scenos ne širdininkams.

Aš tylėjau. Taip ir išsiskyrėme.

Iš lėto grįžau į kleboniją. Man nebuvo skaudu. Net jutau, kad nuo širdies nusirito akmuo. Šis susitikimas su Torsy klebonu buvo savotiška neišvengiamo pokalbio su vyresniaisiais generalinė repeticija ir kone su džiaugsmu suvokiau neturįs

jiems ką pasakyti. Dvi paskutines dienas mane buvo apėmusi kažkokia neaiški baimė, kad būsiu apkaltintas tuo, ko nesu padaręs. Šiuo atveju vien iš padorumo būčiau negalėjęs tylėti. Dabar esu laisvas, tegu kiekvienas pats sprendžia, kaip atlieku savo priedermes. Mano poelgius, beje, galima labai įvairiai vertinti. Taip pat didelė paguoda buvo mintis, kad panelė Šantalė nuoširdžiai klydo dėl to, koks iš tikrųjų buvo, galimas daiktas, jos ne visai nugirstas pokalbis. Turbūt ji buvo sode, stovėjo po langu, kuris yra itin aukštai nuo žemės.

Sugrįžęs į kleboniją, labai nustebau pajutęs alkį. Dar turiu bulvių, gan dažnai išsikepu jų ant žarijų ir valgau su šviežiu sviestu. Turiu ir kiaušinių. Vynas išties ganėtinai prastas, tačiau kai jį pakaitini ir pasaldini, galima gerti. Jaučiausi toks sužvarbęs, jog šįkart prisipyliau pilną puodelį, – į jį telpa viena stiklinė, tikrai nedaugiau. Man baigiant valgyti įžengė Torsy klebonas. Iš nuostabos, – ir ne vien iš nuostabos, – gerklėje užstrigo kąsnis. Atsistojau visas svirduliuodamas, tikriausiai atrodžiau sutrikęs. Keldamasis nerangiai kaire ranka užkliudžiau butelį, šis su baisiu triukšmu sudužo. Ant grindų plytelių išsiliejo drumzlino juodo vyno upelis.

– Vargšas mano vaikelis! – pasakė jis. – Tai štai kaip... tai štai kaip, – kelis kartus tyliu balsu pakartojo. Aš vis dar nesupratau, nieko nesupratau, nebent tik tai, kad keista ramybė, kokia ką tik mėgavausi, tėra naujos nelaimės pranašas.

– Tai ne vynas, o baisios pamazgos. Tu save nuodiji, neišmanėli!

– Kitokio neturiu.

– Reikėjo manęs paprašyti.

– Prisiekiu, kad...

– Nutilk! – Paspyrė koja butelio šukes, sakytumei, traiškytų kokią bjaurybę. Laukiau, kol jisai baigs, nepajėgiau ištarti nė žodžio. – Todėl taip ir atrodai, vargšas berneli, nuo tokio skysčio skrandyje turėtumei mirti.

Jis stovėjo prieš mane, abi rankas įsikišęs į šiltos sutanos kišenes; pamatęs, kaip atmeta pečius, suvokiau – dabar viską išklos manęs nesigailėdamas.

– Na, nespėjau į pono Bigro automobilį, bet džiaugiuosi pas tave atėjęs. Pirmiausia sėskis!

– Ne! – atšoviau. Jutau, kaip virpa balsas krūtinėje, šitaip būna kiekvienąsyk, kai kažkoks sielos krustelėjimas perspėja, jog privalau stoti akis į akį su priešu. Stoti akis į akį ne visada reiškia priešintis. Netgi atrodo, tą akimirką būčiau bet ką prisipažinęs, kad tik mane paliktų ramybėje, su Dievu. Tačiau jokia galia pasaulyje nebūtų privertusi mane sėstis.

– Paklausyk, – tęsė Torsy klebonas, – aš ant tavęs nepykstu. Ir nemanyk, kad laikau tave girtuokliu. Mūsų draugas Delbandas iškart suprato, koks reikalas. Visi mes, kaimiečiai, – daugmaž alkoholikų sūnūs. Tavo tėvai gėrė nedaugiau už kitus, galbūt ir mažiau, tik blogai maitinosi arba išvis badavo. Be to, neturėdami nieko geresnio, siurbė gėralą tokį kaip šis, kuris ir arklį išverstų iš koto. Tad ko gi nori? Anksčiau ar vėliau turėjai pajusti šį troškulį, – troškulį, kuris galų gale nėra tavo, ir tai tęsiasi, amžiais gali tęstis, vargšų troškulys – solidus palikimas! Jam numalšinti ne visada pakanka penkių milijonierių kartų, jis glūdi kauluose, kaulų smegenyse. Tau nėra ko sakyti, kad nieko neįtarei, ir pats žinau! Jei kasdien išgertu-

mei tik po lašelį, būtų tas pats. Tu gimei permirkęs alkoholiu, mano vargšas vaikeli. Ir nejučiomis ritiesi žemyn, ieškodamas vyne – ir dar kokiame vyne! – jėgų ir paskatinimo, kuriuos galėtų tau duoti tikras geras kepsnys. Kalbant žmonių kalba, blogiausia, kas gali mus ištikti, yra mirtis, o tu pats save žudai. Ir nėra ko guostis sau tariant, kad atgulei į žemę nuo dozės, kokios nepakaktų Anžū vynininko linksmybei ir sveikatai palaikyti. Įsidėmėk, tu nenusidėjai Viešpačiui Dievui. Bet esi perspėtas, mano mažyli. Dabar nusidėsi.

Jis nutilo. Žiūrėjau į jį negalvodamas, kaip žiūrėjau į Mitonė, panelę ir... O, taip, jutau, kaip mane perpildo judesys... O jis stiprus ir ramus, tikras Dievo tarnas, vyras. Ir jis stoja akis į akį. Regis, mudu atsisveikiname iš toli, stovėdami skirtinguose nematomo kelio kraštuose.

– O dabar, – užbaigė jis šiek tiek kimesniu nei įprasta balsu, – neduok valios vaizduotei. Mano žodis tvirtas, patikėk manim. Vis tiek esi nuostabus kunigėlis! Nenoriu nieko blogo sakyti apie vargšę velionę, tačiau reikia pripažinti, kad...

– Palikim tai! – pasakiau.

– Kaip nori!

Norėjau sau eiti, kaip padariau prieš valandą sodininko trobelėje. Bet dabar jis buvo pas mane svečiuose, turėjau prie jo taikytis. Garbė Dievui! Jo valia mano senasis mokytojas manęs neapleido, dar sykį atliko savo priedermę. Nerimastingas žvilgsnis staiga sutvirtėjo ir vėl išgirdau gerai pažįstamą balsą – stiprų ir drąsų, dvelkiantį paslaptingu džiugesiu.

– Dirbk, – pasakė jis, – kol kas užsiimk mažais dalykais, diena dienon. Juos stropiai atlik. Įsivaizduok mokinį, kuris

palinko ties sąsiuviniu ir rašo iškišęs liežuvį. Štai kokius nori mus matyti Viešpats Dievas, kai palieka pasikliauti savo pačių jėgomis. Atrodo, kad smulkmenos – vien niekai, bet jos teikia ramybę. Matai, jos lyg laukų gėlės. Po vieną nekvepia, o kai suskini puokštę, svaigina aromatu. Mažų dalykų malda yra nekalta. Kiekvienas mažas dalykas turi savo angelą. Ar meldiesi angelams?

– Viešpatie Dieve, na, taip... žinoma.

– Nepakankamai meldžiamės angelams. Teologai jų šiek tiek baiminasi dėl Rytų Bažnyčių senų erezijų, išties neurotiška baimė! Pasaulis pilnas angelų. O Šventoji Mergelė, ar meldiesi Šventajai Mergelei?

– Dar klausiate!

– Visi taip sako... Tik ar meldiesi kaip reikia, ar gerai jai meldiesi? Ji mūsų motina, tai suprantama. Visos žmonių giminės motina, naujoji Ieva. Bet ji yra ir jos duktė. Senasis pasaulis, sielvartingas pasaulis, dar prieš jam suteikiant Malonę liūliavo ją ant savo skausmingos krūtinės ilgus amžius, apimtas neaiškaus ir nesuvokiamo *virgo genitrix** laukimo... Ilgus amžius savo senomis, nuo nusikaltimų apsunkusiomis rankomis jis gynė mažą stebuklingą mergaitę, kurios nežinojo net vardo. Mažą mergaitę, tą angelų karalienę! Tokia ji ir liko, atmink! Viduramžiai tą puikiai suprato, viduramžiai visa suprato. Bet sukliudyk kvailiams savaip perdaryti, pasak jų, „Įsikūnijimo dramą“! Mano, kad kuklius taikos teisėjus prestižo vardan privalo perrengti marionetėmis, geležinkelio kontro-

* Mergelė gimdytoja (lot.)

lieriams apsiūti galionais rankoves, tad jiems būtų per didelė gėda prisipažinti netikintiems, kad vienintelė tikra drama, visų dramų drama, – nes kitos tokios nėra, – vyko be dekoracijų ir be galionų. Tik pamanyk! Žodis tapo kūnu, o tuometiniai žurnalistai nieko apie tai nežinojo! Tuo tarpu patirtis kasdien moko, kaip velniškai sunku atpažinti tikrą didybę, net žmogaus didybę, genialumą, didvyriškumą, netgi meilę, – jų vargšę meilę! Taip sunku, kad devyniasdešimt devynis kartus iš šimto jie suspėja su savo gražbylystės gėlėmis tiktai į kapus, tik pas numirėlius. Dievo šventumas! Dievo paprastumas, baisus Dievo paprastumas, prakeikęs angelų puikybę! Taip, demonas buvo priverstas mesti iššūkį ir tuomet milžiniškas liepsnojantis deglas kūrinijos viršūnėje buvo vienu mostu nustumtas į tamsybę. Žydų tauta buvo kietakaktė, antraip būtų supratusi, kad Dievui tapus žmogumi, žmogaus tobulybe, kyla pavojus jo nepastebėti, kad reikia būt akylam. Na, žiūrėk, štai pergalingas įžengimas į Jeruzalę, jis man toksai gražus! Mūsų Viešpats teikėsi mėgautis savo triumfu kaip ir visa kuo, kaip mirtimi, neatmetė ir mūsų džiaugsmų, atmetė vien tik nuodėmę. Tačiau jo mirtis – na, kaipgi! – jis ja pasirūpino, nieko nepraleido. Tuo tarpu jo triumfas tėra triumfas vaikams, ar tau taip neatrodo? Primityvus vaizdelis – asiliukas, žalios palmių šakelės ir katutes plojantys kaimiečiai. Miela, kiek ironiška imperatoriškosios didybės parodija. Mūsų Viešpats, regis, šypsosi – jis dažnai šypsosi – ir mums sako: „Nežiūrėkite rimtai į šiuos dalykus, bet galų gale būna ir teisėtų triumfų, juk nedraudžiama švęsti, kaip antai kai Žana d'Ark įžengs į Orleaną pasipuošusi auksinės gelumbės skraiste, jai po kojomis barstys gėles, plazdės

bažnytinės vėliavos, – nenoriu, jog ji manytų blogai daranti. Jei jums taip šito reikia, mano vargšai vaikeliai, šventinu jūsų triumfą, laiminu jį kaip ir jūsų vynuogynų vyną". Įsidėmėk, tas pats ir su stebuklais. Jis daro juos tik tuomet, kai jie būtini. Stebuklai – tai knygos paveikslėliai, gražūs paveikslėliai! Bet štai į ką atkreipk dėmesį, mažyli: Šventoji Mergelė nepatiria nei triumfo, nei stebuklų. Sūnus neleido žmogiškajai šlovei nė pačiu didžiulio nesuvaldomo sparno krašteliu jos paliesti. Niekas negyveno, nekentėjo, nemirė taip paprastai ir taip nesuvokdamas savo didybės, didybės, kuri iškelia virš angelų. Juk ji gimė be nuodėmės – kokia stebinanti vienatvė! Koksai tyras, koksai skaidrus šaltinis, toksai skaidrus ir toksai tyras, kad ji net negalėjo jame pamatyti savo pačios atvaizdo, sukurto vien Tėvo džiaugsmui, – o šventoji vienatve! Matai, kaip į šią stebuklingą būtybę, jiems nepasiekiamą, nepažeidžiamą ir beginklę, iš tolo žvelgia žmogui pažįstami senieji demonai, jo šeimininkai ir drauge tarnai, siaubingi patriarchai, kreipę pirmuosius Adomo žingsnius ant prakeikto pasaulio slenksčio – Klasta ir Puikybė. Aišku, mūsų vargšė giminė nieko verta, tačiau vaikystė ją visada iki širdies gelmių jaudina, mažylių nežinojimas ją verčia nuleisti akis – akis, kurios žino gėrį ir blogį, akis, kurios šitiek matė! Bet galų gale tai irgi tik nežinojimas. Mergelė buvo Nekaltybė. Ar įsivaizduoji, kas jai esame mes, žmonių giminė? O, suprantama, ji nepakenčia nuodėmės, bet juk pagaliau ji jos visai nepatyrė, tuo tarpu ją patyrė net visų didžiausi šventieji, net ir toks angeliškas Pranciškus Asyžietis. Vienintelis tikrai vaikiškas žvilgsnis yra mergelės, tai vienintelis tikras vaiko žvilgsnis, kada nors žvelgęs į mūsų gėdą

ir mūsų nedalią. Taip, mano mažyli, kad jai gerai melstumeis, turi justi šį į tave nukreiptą žvilgsnį, kuris toli gražu nėra pakantus, – pakantumas neatskiriamas nuo karčios patirties, – o švelnus ir užjaučiantis, kupinas skausmingos nuostabos, dar kažkokio jausmo, nesuvokiamas ir nenusakomas, paverčiantis ją jaunesne už nuodėmę, jaunesne už giminę, iš kurios pati kilo, – Motina iš Dievo malonės, Maloningąja Motina ir, nepaisant to, jaunesniąja žmonių giminės dukra.

– Ačiū jums, – pasakiau jam. Neradau kitokių žodžių. Bet kaip šaltai juos ištariau! – Prašau palaiminti mane, – pratęsiau tokiu pat tonu. Iš tiesų jau dešimt minučių kovojau su skausmu, siaubingu skausmu, kokio anksčiau niekada taip aštriai nejutau. Dieve mano, skausmas būtų pakenčiamas, bet dabar kartu dar ir kažkoks šleikštulys visai atima jėgas. Stovėjome ant durų slenksčio.

– Tau skauda, – pasakė jis man. – Tai tu turi mane palaiminti. – Paėmė mano ranką, paskubomis kilstelėjo ją sau prie kaktos ir išėjo. Pūtė smarkus vėjas ir aš pirmąkart nepamačiau jo atsitiesiant visu savo aukštu ūgiu, jis žingsniavo susikūprinęs.

Jam išėjus, prisėdau valandėlę virtuvėje, nenorėjau per daug gilintis į tai, ką man pasakė. „Teikiu tiek daug reikšmės viskam, kas su manimi atsitiko, – pagalvojau, – nes man atrodo, jog esu nekaltas. Tikriausiai yra nemažai kunigų, kurie pridaro didelių kvailysčių, o manęs juk nieku kitu nekaltina. Labai galimas daiktas, kad susijaudinimas pagreitino ponios grafienės mirtį, Torsy klebonas klysta tik dėl to, kad nežino, koks iš tikrųjų buvo mūsų pokalbis“. Keista, bet nuo šios

minties man palengvėjo. Jei nuolatos apgailestauju dėl savo trūkumų, tai kodėl nesiryžtu savęs priskirti kunigams vidutinybėms? Be abejo, mano pirmosios sėkmės mokykloje pernelyg glostė tokio nelaimėlio, koks tada buvau, širdį, tad, nepaisant visko, dar tebėra gyvas jų prisiminimas. Sunku susitaikyti su mintimi, kad kadaise toks „puikus“ – pernelyg puikus! – mokinys dabar turi sėdėti paskutiniame suole su tinginiais. Taip pat manau, jog paskutinis klebono priekaištas nėra jau toks neteisingas, kaip atrodė anksčiau. Tiesa, šiuo atžvilgiu mano sąžinė rami: ne tyčia pasirinkau tokią mitybą, kuri jam atrodo tokia nesąmonė. Kitokios mano skrandis nepakeltų, štai ir viskas. „Šiaip ar taip, – dar pagalvojau, – bent jau ši mano keistenybė nieko nepiktina. Tai daktaras Delbandas privertė suklusti mano senąjį mokytoją, o juokingai sudužęs butelis paprasčiausiai patvirtino visai nepagrįstą nuostatą“.

Galų gale mano baimės man sužadino šypseną. Be abejo, ponia Pegrijo, Mitonė, ponas grafas ir kai kurie kiti žino, kad geriu vyną, na, ir kas? Būtų didžiulė nesąmonė vadinti nusikaltimu silpnybę, kuri blogiausiu atveju galėtų būti tik nusidėjimas smaližiavimu, būdingas daugeliui mano kolegų. O Dievas žino, kad čia manęs niekaip nepavadinsi smaližiumi.

(Dvi dienas nerašiau šio dienoraščio, negalėjau prisiversti. Pamąstęs ėmiau baimintis, jog vadovavausi ne tiek teisėtu sąžiningumu, kiek gėdos jausmu. Pasistengsiu eiti iki galo.)

Išvykus ponui Torsy klebonui, aš irgi išėjau. Visų pirma turėjau aplankyti ligonį, poną Diupliuji. Radau jį mirštantį.

Nors, kaip sakė gydytojas, sirgo tik gan nesunkia plaučių uždegimo forma, bet buvo storulis, tad aptukusi širdis staiga sušlubavo. Žmona, atsitūpusi priešais židinį, ramiai šildė puodelį su kava. Ji nieko nesuvokė. Paprasčiausiai pasakė: „Gal jūs ir teisus, jam nedaug liko“. Po kurio laiko pakėlė paklodę ir pridūrė: „Štai, jis jau silpsta, tai galas“. Kai atvykau su šventaisiais aliejais, buvo miręs.

Bėgte bėgau. Be reikalo sutikau išgerti didelį puodą kavos su kadagių degtine. Kadagių degtinė man sukelia šleikštulį. Be abejo, tai, ką sako daktaras Delbandas, yra tiesa. Manasis šleikštulys primena persisotinimo, baisaus persisotinimo šleikštulį. Užtenka kvapo. Juntu, tarsi liežuvis burnoje išsipučia it kempinė.

Verčiau būčiau grįžęs į kleboniją. Pamažu patirtis mane išmokė kai kurių pratimų, kurie gal kam pasirodys juokingi, bet kai esu namie, savo kambaryje, jie man padeda nugalėti skausmą, jį apmalšinti. Kiekvienas, įpratęs prie skausmo, galiausiai supranta, jog skausmą reikia valdyti, dažnai net griebtis klastos, kad jį įveiktum. Beje, kiekvienas skausmas individualus, turi savo užgaidų, bet visi jie pikti ir buki, tad kartą gerai suveikęs metodas tarnauja visiems laikams. Žodžiu, suvokęs, jog šį sykį priepuolis bus žiaurus, padariau kvailystę, panorau jį atremti visu frontu. Tokia buvo Dievo valia. Bijau, kad tas mane pražudė.

Labai greit sutemo. Prie visų nelaimių prisidėjo dar tai, kad turėjau kai ką aplankyti Galba dvaro apylinkėse, kur blogi keliai. Nelijo, bet šlapias molis lipo prie padų, dirva šiose vietose pradžiūva tik rugpjūtį. Kiekvieno apsilankymo metu

man užleisdavo vietą prie ugnies, šalia krosnies, prikrautos stambios Briuė anglies, – taip daužėsi smilkiniuose, jog beveik negirdėjau, ką man sako, atsakinėjau bet kaip, tikriausiai labai keistai atrodžiau! Tačiau ištvėriau: kelionė į Galba visada sunki – namai išsibarstę po pievas toli vienas nuo kito, nesinorėjo ten sugaišti dar vieną vakarą. Retsykiais vogčiomis žvilgtelėdavau į savo užrašų knygelę, vieną po kitos išbraukdavau pavardes, atrodė, kad sąrašas niekada nesibaigs. Kai pagaliau baigęs darbą atsidūriau lauke, man pasidarė taip bloga, kad neišdrįsau eiti į vieškelį ir leidausi pamiške. Keliukas vedė pro Diumušelių namus, į kuriuos ketinau užsukti. Štai jau dvi savaites Serafita nesirodo katekizmo pamokose; pasižadėjau išklausinėti jos tėvą. Iš pradžių žingsniavau gana drąsiai, skausmas skrandyje, regis, apmalšo, jutau tik galvos svaigulį ir blogumą. Labai gerai prisimenu, kad praėjau Ošy miško kyšulį. Pirmąjį kartą nualpau tikriausiai kiek tolėliau. Maniau, kad dar iš visų jėgų stengiuosi laikytis ant kojų, tuo tarpu skruostu jutau šaltą kaip ledas molį. Galų gale atsistojau. Netgi paieškojau savo rožinio tarp erškėčių. Bet mano vargšė galvelė nebeišlaikė: nuolat vaidenosi Mergelės-Kūdikio vaizdas, kokį man sužadino klebonas, – nors ir kaip stengiausi išsaugoti aiškią sąmonę, pradėta malda baigdavosi regėjimais, kurių absurdiškumą kartais suvokdavau. Negalėčiau pasakyti, kiek laiko šitaip ėjau. Malonūs ar ne, vaiduokliai nenumalšino nepakeliamo skausmo, ir nuo jo susiriečiau dvilinkas. Turbūt tik jis vienas neleido man galutinai netekti proto, jis buvo vienintelis pastovus taškas bergždžiame svajų sūkuryje. Jos persekioja mane dar ir dabar, kai rašau, bet, ačiū Dievui, nebeliko vietos

sąžinės graužačiai, – mano valia nesitaiko, maištauja prieš jų įkyrų persekiojimą. Kokia Dievo žmogaus žodžio galia! Iškilmingai prisiekiu, jog, suprantama, niekada netikėjau regėjimu tikrąja šio žodžio prasme, nes mintis, kad esu nevertas, kad esu nelaimingas ir sergantis, nė akimirką, taip tariant, manęs nepaliko. Tačiau turiu pripažinti, kad manyje kylantis vaizdas nebuvo vienas iš tokių, kuriuos protas savo noru priima arba atstumia. Ar drįsiu tai prisipažinti?..

(Šioje vietoje dešimt eilučių užbraukta.)

...Dangiška būtybė, kurios rankutės sulaikė žaibą, malonių pilnos rankos... Žiūrėjau į jos rankas. Čia mačiau jas, čia nebemačiau, o kai skausmas tapo nepakeliamas, kai pasijutau vėl grimztąs, paėmiau vieną jų į savo ranką. Tai buvo vaiko rankutė, – vargšo vaiko, – jau nualinta darbo, skalbimo. Kaip šitai išreikšti? Nenorėjau, kad tai būtų sapnas, tačiau prisimenu, jog užmerkiau akis. Bijojau, kad atvėręs vokus išvysiu veidą, prieš kurį visi atsiklaupia. Pamačiau. Tai irgi buvo vaiko ar labai jaunos mergaitės veidas be jokio spindesio. Netgi liūdesio veidas, bet man nepažįstamo liūdesio, kuriame negaliu dalyvauti, tokio artimo mano širdžiai, nelaimingai žmogaus širdžiai ir vis dėlto nepasiekiamo. Žmogaus liūdesys visada persunktas kartėlio, o šis buvo vien švelnumas, romumas, vien susitaikymas. Žadino mintį apie kažkokią nežinomą didžią naktį – švelnią ir begalinę. Pagaliau mūsų liūdesį gimdo vargų patyrimas, visuomet netyras, o šis buvo nekaltas. Jis buvo pati nekaltybė. Tuomet supratau, ką reiškia tam tikri klebono

žodžiai, man pasirodę migloti. Kadaise Dievas teikėsi apgaubti šį skaistų liūdesį stebuklo šydu, tad žmonės, nors ir būdami tokie akli, tokie žiaurūs, atpažino pagal šį ženklą savo brangiausią dukterį, jauniausią jų senoj giminėj, dangaus įkaitę, aplink kurią staugė demonai, ir visi kartu užstojo ją savo mirtingų kūnų siena.

Tikriausiai dar kurį laiką ėjau, bet išklydau iš kelio, klupau tankioje žolėje, permirkusioje nuo lietaus, gniūžtančioje man po padais. Kai susigriebiau paklydęs, prieš mane buvo gyvatvorė, kuri man pasirodė pernelyg aukšta ir tanki, kad pro ją prasibraučiau. Žingsniavau palei ją. Nuo šakų varvantis vanduo tekėjo už apykaklės, ant rankų. Skausmas pamažu malšo, tačiau be atvangos spjaudžiausi drungnu vandeniu, man regis, atsiduodančiu ašaromis. Bergždžiai stengiausi išsitraukti iš kišenės nosinę. Beje, nebuvau praradęs sąmonės, paprasčiausiai jutau esąs vergas pernelyg aštraus skausmo, – netgi greičiau prisiminimo apie šį skausmą, nes žinojimas, kad jis sugrįš, buvo baisesnis už patį skausmą, – tad sekiau paskui jį it šunytis paskui šeimininką. Be to, bijojau, kad bet kurią akimirką galiu nugriūti, kad ras mane čia nei gyvą, nei mirusį, o tai būtų dar vienas skandalas. Regis, ėmiau šaukti. Staiga ranka, kuria rėmiausi į gyvatvorę, atsidūrė tuštumoje, nejutau žemės po kojomis. Nesusivokiau, kad pasiekęs šlaito kraštą, smarkiai atsitrenkiau keliais ir kakta į tako akmenis. Dar akimirką maniau atsistojęs ant kojų, einąs. Paskui susigriebiau, kad tai tik sapnas. Naktis staiga pasidarė tamsesnė, tirštesnė, įsivaizdavau vėl krintąs, bet šį sykį į tylą. Iškart nugrimzdau ir ji virš manęs užsisklendė.

Vėl atmerkęs akis, tuojau viską prisiminiau. Man pasirodė, kad aušta diena. Tai buvo žibintas ant šlaito priešais mane. Mačiau ir kitą šviesą kairėje, tarp medžių, iškart atpažinau Diumušelių namą su juokinga veranda. Šlapia sutana prilipo prie nugaros, buvau vienas.

Kažkas pastatė žibintą man prie pat galvos, – tokius žibalinius žibintus naudoja arklidėse, jie daugiau rūksta nei šviečia. Aplinkui jį skraidė kažkoks stambus vabzdys. Bandžiau atsistoti, nieko iš to neišėjo, bet jutau, kad grįžta jėgos, nebeskaudėjo. Galų gale atsisėdau. Girdėjau, kaip anapus gyvatvorės stena ir alsuoja galvijai. Puikiai suvokiau, kad jeigu pajėgčiau atsistoti, bėgti vis tiek per vėlu, tad nieko nelieka kaip tik kantriai pakelti mane radusio ir netrukus sugrįšiančio savo žibinto žmogaus smalsumą. „Deja, – pagalvojau, – mažiausiai norėjosi, kad mane rastų prie Diumušelių namų“. Kai įstengiau atsiklaupti, mudu susidūrėme akis į akį. Ji stovėjo, bet buvo neką už mane aukštesnė. Liesas veidukas buvo kone taip pat klastingas kaip paprastai, tačiau pirmiausia pastebėjau jo švelnią, kiek iškilmingą, beveik komišką rimtį. Atpažinau Serafitą. Nusišypsojau. Tikriausiai ji pamanė, kad iš jos juokiuosi, jos pilkame žvilgsnyje įsižiebė pyktis, – toksai nevaikiškas, – privertęs mane nekartą nuleisti akis. Tada pastebėjau, kad laiko rankoje molinį dubenėlį su vandeniu, kuriame mirko kažkoks skuduras, regis, nelabai švarus. Ji suspaudė dubenėlį tarp kelių.

– Pasėmiau vandens iš balos, – pasakė, – tai saugiau. Jie visi tenai, namie, pusbrolio Viktoro vestuvėse. Išėjau parginti galvijų.

– Ar nebijai, kad tave nubaus?

– Nubaus? Manęs niekad nebaudžia. Kartą tėvas buvo pakėlęs prieš mane ranką. „Tik paliesk, – pasakiau jam, – nuvesiu Žaląją į piktžoles ir nudvės nuo vandenligės!“ Žaloji – mūsų gražiausia karvė.

– Neturėjai šitaip blogai kalbėti.

– Blogai, – atšovė ji piktai gūžtelėdama pečiais, – atsidurti štai tokioje padėtyje kaip jūs.

Pajutau, jog išblyškau, ji smalsiai pažvelgė į mane.

– Laimė, kad jus radau. Gainiojausi karves, klumpė nuriedėjo ant tako, nulipau jos pasiimti, maniau, kad jūs miręs.

– Man geriau, aš atsistosiu.

– Bent jau negrįžkite toks, koks esate!

– O koks gi?

– Apsivėmęs, veidas išterliotas, lyg būtumėt valgęs šilkmedžio uogas.

Pabandžiau paimti dubenėlį, jis man vos neiškrito iš rankų.

– Jūs visas drebat, – pasakė ji, – duokite man, aš įpratusi. Opa pa! Per mano brolio Narsiso vestuves dar ne taip buvo. Na, ką čia sakote?

Aš kalenau dantimis, galų gale ji suprato, kad prašau ją rytoj ateiti į klebioniją ir jai paaiškinsiu.

– Na jau ne, tiek blogo apie jus pripasakojau, visokių baisybių. Turėtumėt mane prilupti. Aš pavydi, siaubingai pavydi kaip žvėris. Ir kitomis nepasitikėkit. Jos skundikės, veidmainės.

Kalbėdama ji man šluostė skuduru kaktą, skruostus. Vėsus vanduo mane atgaivino, atsistojau, bet vis dar smarkiai drebėjau. Galiausiai drebulys liovėsi. Mano mažoji samarietė

pakėlė žibintą man prie smakro, turbūt kad geriau įvertintų savo darbą.

– Jei norite, palydėsiu jus iki kelio. Saugokitės duobių. Išėjus iš ganyklų, bus visai paprasta.

Ji žingsniavo pirma manęs, paskui, praplatėjus takeliui, įsitaisė šalia, o už kelių žingsnių klusniai įdėjo ranką man į delną. Abu tylėjome. Gūdžiai mykė karvės. Išgirdome, kaip tolumoje trinktelėjo durys.

– Man reikia grįžti, – pasakė. Tačiau atsistojo priešais mane, pasistiebė ant pirštų. – Grįžęs nepamirškite atsigulti, – tai geriausias vaistas. Tik gaila, niekas negalės jums išvirti kavos. Vyras be moters, – man regis, tai didelė nelaimė, nenormalu.

Negalėjau atitraukti akių nuo jos veido. Visas suglebęs, kone pasenęs, išskyrus kaktą, kuri liko tokia tyra. Niekada nemaniau, kad tokia tyra jos kakta!

– Klausykite, visa, ką sakiau, yra melas, tuo netikėkite! Puikiai žinau, kad jūs nekaltas. Jie įbėrė miltelių jums į stiklinę, jiems tai pramoga, pokštas. Bet mano dėka jie nieko nepastebės, liks su nosimi...

– Kurgi tu, kekšele! – atpažinau tėvo balsą. Patyliukais it katė ji nušoko nuo šlaito, vienoje rankoje laikydama klumpes, kitoje – žibintą.

– Ššš... eikit greičiau namo! Kaip tik šiąnakt jus sapnavau. Atrodėte toks liūdnas kaip dabar, pabudau visa ašarose.

Namuose turėjau skalbti sutaną. Medžiaga sukietėjo, vanduo paraudonavo. Supratau, kad išvėmiau daug kraujo.

Guldamasis beveik apsisprendžiau auštant sėstis į traukinį ir važiuoti į Lilį. Jaučiausi taip apstulbintas, – mirties baimė apėmė vėliau, – kad jei senasis daktaras Delbandas būtų buvęs gyvas, be jokios abejonės, vidury nakties būčiau nulėkęs pas jį į Devrą. Bet kaip visada įvyko kaip tik tai, ko nelaukiau. Išmiegojau be pertraukos visą naktį, pabudau itin žvalus, su gaidžiais. Net apėmė kvailas juokas, iš arti pamačius savo liūdną veidą, be atvangos gramdantis skustuvu barzdą, kurios nepajėgia įveikti jokia gramdyklė, – tikrą bastūno, vežiko barzdą... O gal sutaną sutepęs kraujas man tekėjo iš nosies? Kaip tokia tikėtina prielaida man anksčiau neatėjo į galvą? Tikriausiai šis kraujavimas prasidėjo, kai buvau trumpam praradęs sąmonę, vis dar jutau baisų šleikštulį, kuris buvo mane apėmęs prieš nualpstant.

Vis dėlto šią savaitę būtinai važiuosiu į Lilį pas gydytoją.

Po Mišių aplankiau savo kolegą Okolte, paprašiau mane pakeisti, jei kartais turėčiau išvykti. Šį kunigą mažai pažįstu, bet mudu beveik bendraamžiai, jis kelia man pasitikėjimą. Kad ir kaip skalbiau, mano sutanos plastronas baisus pažiūrėti. Pasakiau, jog spintoje apvirto raudono rašalo butelis, jis man mielai paskolino seną šiltą sutaną. Ką jis apie mane galvoja? Jo žvilgsnyje nieko neįskaičiau.

Torsy kleboną vakar išvežė į kliniką Amjene. Sako, kad jam širdies priepuolis, nieko rimto, bet reikia gydymo, slaugės priežiūros. Paliko man raštelį, paskubomis pakeverzotą pieštuku, kai jį sodino į greitosios pagalbos mašiną: „Mano mažyli Gribuji, karštai melsk Viešpatį, aplankyk mane Amjene kitą savaitę“.

Išeidamas iš bažnyčios susidūriau su panele Luiza. Maniau, kad ji jau toli. Pėsčia atėjo iš Aršo: purvinais bateliais, veidas man pasirodė murzinas ir sumenkęs, iš skylėtų vilnonių pirštinių kyšojo pirštai. O kadaise buvo tokia tvarkinga, tokia elegantiška! Man baisiai suspaudė širdį. Tačiau iš pirmų žodžių supratau, kad jos skausmas ne tas, kuris išpažįstamas.

Ji man papasakojo, kad jau šešis mėnesius jai nebemoka algos, kad pono grafo notaras jai pasiūlęs nepriimtiną sandėrį, kad nesiryžtanti palikti Aršą, gyvenanti viešbutyje.

– Ponas grafas bus labai vienišas, jis silpnas, egoistiškas, prisirišęs prie savo įpročių, duktė netruks jį sudoroti.

Supratau, jog ji dar tikisi, nedrįstu ištarti ko. Kaip ir anksčiau, stengėsi kalbėti apglostytomis frazėmis ir kartais jos balsas darydavosi panašus į ponios grafienės, iš šios ji perėmė ir įprotį primerkti trumpareges akis... Kai nusižeminama savo noru, tai atrodo karališkai didinga, bet nieko gražaus matyti žlugusią tuštybę!..

– Netgi ponia, – pasakė ji, – elgėsi su manimi kaip su kilmingu žmogum. Beje, mano senelio brolis majoras Edberas vedė vieną iš Nuazelių, Nuazeliai – jiems giminės. Išbandymas, kurį Dievas man siunčia...

Aš nesusilaikiau jos nenutraukęs:

– Neminėkite Dievo vardo be reikalo.

– O, jums lengva mane smerkti, mane niekinti. Nežinot, ką reiškia vienatvė!

– To nė vienas niekada nežino, – pasakiau. – Niekada nepasieksi vienatvės gelmių.

– Galų gale jūs užsiėmęs, jums greit bėga laikas.

Tai mane privertė nenoromis nusišypsoti.

– Dabar jums reikia išvykti, – tariau jai, – kuo toliau nuo šitų kraštų. Pažadu jums gauti viską, kas priklauso. Ir persiųsti ten, kur nurodysite.

– Be abejo, panelei padedant? Nieko bloga nemanau apie šį vaiką, jai atleidžiu. Ji nepažabojamos, tačiau kilnios prigimties. Kartais man netgi atrodo, jei atvirai išsiaiškintume...

Ji nusitraukė vieną pirštinę ir nervingai glamžė delne. Aišku, ji žadino gailestį, bet ir kažkokią baimę.

– Panele, – tariau, – jau nekalbant apie visa kita, išdidumas turėtų sulaikyti jus nuo tam tikrų, beje, visai nereikalingų poelgių. Bet nuostabiausia, kad ketinate į tai įpainioti mane.

– Išdidumas? Palikti šį kraštą, kuriame gyvenau laiminga, gerbiama, beveik lygi su šeimininkais, išeiti kaip elgetai, ar tai vadinate išdidumu? Jau vakar turguje kaimiečiai, kadaise nusilenkdavę man iki žemės, dėjosi manęs nepažįstantys.

– Ir jūs jų nepažinkite. Būkite išdidi!

– Išdidumas, vis tas išdidumas! Visų pirma kas tai yra? Niekada nemaniau, kad išdidumas yra viena iš teologinių vertybių... Net keista išgirsti šį žodį iš jūsų lūpų.

– Atsiprašau, – pasakiau jai, – jeigu norite kalbėti su dvasininku, jis reikalaus iš jūsų išpažinti savo nuodėmes, kad jas galėtų atleisti.

– Aš šito nenoriu.

– Tad leiskite man kreiptis į jus tokia kalba, kokią galėtumėt suprasti.

– Ar pasauliečių kalba?

– Kodėl gi ne? Nuostabu, kai gali pranokti savo išdidumą. Bet reikia dar iki jo pakilti. Neturiu teisės kaip tinkamas samprotauti apie garbę pasaulietišku požiūriu, ši tema ne tokiam vargšui kunigui kaip aš, tačiau kartais pagalvoju, jog garbė nepakankamai branginama. Deja, kiekvienas iš mūsų gali pulti į balą, jos purvas išsekintai širdžiai atrodo gaivinantis. Bet, matote, gėda yra toks pat sunkus miegas kaip ir bet koks kitoks svaigulys be sapnų. O jei išdidumo likutis gali pastatyti nelaimingąjį ant kojų, kodėl gi turėtume jį paminti?

– Tai aš esu ta nelaimingoji?

– Taip, – atsakiau. – Neleisčiau sau jūsų pažeminti, jei netikėčiau, kad taip apsaugosiu jus nuo dar skaudesnio, nepataisomo pažeminimo, kuris visiems laikams pažemintų jus jūsų pačios akyse. Atsisakykite ketinimo pasimatyti su panele Šantale, tik be reikalo prisidarysite gėdos, būsite sugniuždyta, sutrypta... – Aš nutilau. Mačiau, kad ji stengėsi maištauti, supykti. Norėjau rasti gailesčio žodžių, bet jutau, kad visi, atėję man į galvą, nieko neduotų, tik ją sugraudintų, išspaustų pasibjaurėtinas ašaras. Dar niekada taip gerai nesuvokiau savo bejėgiškumo susidurdamas su nelaimėmis, kuriomis negalėjau dalytis, kad ir kaip stengčiausi.

– Taip, – pasakė ji, – tarp Šantalės ir manęs renkatės nesvyruodamas. Prieš ją aš bejėgė. Ji mane palaužė.

Šie žodžiai man priminė frazę iš paskutinio pokalbio su ponia grafiene. „Dievas jus palauš!“ – tada sušukau. Šis prisiminimas tokią akimirką man buvo skaudus.

– Jumyse nėra ką laužyti! – atšoviau. Tada gailėjausi ištaręs šiuos žodžius, dabar nesigailiu, jie išsiveržė man iš širdies.

– Tai jūs atsidūrėte kvailio vietoje! – liūdna veido išraiška atsakė guvernantė. Ji nekėlė balso, bet kalbėjo vis greičiau ir greičiau, taip greitai, kad nepajėgiu visko papasakoti: iš jos suskeldėjusių lūpų liejosi neišsenkamas žodžių srautas. – Ji jūsų nekenčia. Nuo pat pirmos dienos jūsų nekenčia. Įžvalgi kaip velnias. O kokia klasta! Nieks nuo jos nepaspruks. Vos iškiša nosį į lauką, tučtuojau subėga vaikai, kiša jiems cukrų, jie ją dievina. Kalba apie jus, jie pasakoja nežinia kokias istorijas apie katekizmo pamokas, ji mėgdžioja jūsų eiseną, jūsų balsą. Ji jumis apsėsta, tai aišku. O jei jau kas nors ją apsėda, ji paverčia tą žmogų atpirkimo ožiu, persekioja iki pat jo mirties, beje, ji negailestinga. Dar užvakar... – Pajutau lyg kas būtų smogęs tiesiai į krūtinę.

– Nutilkite! – pasakiau.

– Turėtumėt žinoti, kokia ji.

– Žinau, – riktelėjau aš, – ne jums ją suprasti.

Ji atsuko į mane savo varganą paniekintą veidą. Ant mirtinai išblyškusio, kone pilko skruosto vėjas išdžiovino ašaras, liko tik žvilgantis ruožas, dingstantis tamsiose skruostikaulių įdubose.

– Šnekėjausi su Famšonu, sodininko padėjėju, kuris patarnauja prie stalo, kai nebūna Fransua. Šantalė viską papasakojo savo tėvui, abu raitėsi iš juoko. Prie Diumušelių namų ji rado knygelę, perskaitė pirmame puslapyje jūsų pavardę. Tada jai šovė į galvą išklausinėti Serafitą ir mažylė kaip visada leidosi kamantinėjama...

Žiūrėjau į ją kaip mulkis, nepajėgiau nė žodžio ištarti. Net tokią akimirką, kai tikriausiai mėgavosi kerštu, pyktis neįstengė

pakeisti jos liūdnų – nuolankaus naminio gyvulio – akių išraiškos, tik veidas buvo ne toks išblyškęs.

– Pasirodo, mažylė rado jus knarkiantį ant kelio į...

Aš atsukau jai nugarą. Ji ėmė bėgti paskui, – pamatęs jos ranką, kuria mane sugriebė už rankovės, nepajėgiau sutvardyti pasišlykštėjimo mosto, man prireikė didelių pastangų, kad ją paimčiau ir švelniai atstumčiau.

– Išeikite! – pasakiau jai. – Aš melsiuos už jus.

Man galų gale jos pagailo.

– Viskas susitvarkys, pažadu jums. Susitiksiu su ponu grafu.

Ji skubiai pasišalino, nuėjo kiek skersomis nuleidusi galvą it sužeistas žvėris.

Ponas kanauninkas de la Mot Bevronas ką tik išvyko iš Ambrikūro. Daugiau jo nebemačiau.

Šiandien iš tolo mačiau Serafitą. Sėdėdama ant šlaito ganė karvę. Priėjau kiek arčiau. Ji nubėgo.

Be jokios abejonės, mano drovumas paskutiniu metu virto tikru apsėdimu. Ne taip lengva atsikratyti šios beprotiškos vaikiškos baimės, kuri verčia mane staiga atsigręžti pajutus, kad į mane žiūri koks praeivis. Širdis ima šokinėti krūtinėje, atgaunu kvapą tik išgirdęs atsakymą į savo pasveikinimą. Kol šis atsakymas mane pasiekia, jau nebesitikiu jo sulaukti.

Tačiau manimi taip smalsiai nebesidomima. Aš pasmerktas, ko gi dar reikia? Nuo šiol turimas priimtinas, įprastas, raminantis mano elgesio paaiškinimas, leidęs nuo manęs nusigręžti,

imtis rimtų dalykų. Žinoma, kad „geriu“, – visai vienas, slapčia, – „kaip šiaučius“, anot jaunimo. Ir to užtenka. Deja, dar lieka mano bloga išvaizda, – nors dėk į grabą, – kurios, suprantama, negaliu atsikratyti ir kuri visai nesiderina su nesaikingumu. Šito jie man neatleis.

Labai bijojau katekizmo pamokos ketvirtadienį. O, nelaukiau to, kas licėjų žargonu vadinama „klegesiu“ (kaimietukai niekada neklega), laukiau šnibždėjimosi, šypsenų. Nieko panašaus nebuvo.

Serafita atvyko pavėlavusi, uždususi, labai įraudusi. Man pasirodė, kad truputį šlubuoja. Baigiantis pamokai, kai kalbėjau *Sub tuum**, pamačiau, kaip ji sėlina pasislėpusi už draugių ir man nespėjus ištarti *Amen*, pasigirdo nekantrus jos kaliošų šlepsėjimas plytelėmis.

Bažnyčiai ištuštėjus radau po katedra nosinę – mėlyną baltais ruoželiais, per didelę, kad tilptų į jos prijuostės kišenę, tad ją dažnai pameta. Pamaniau, kad nedrįs grįžti namo be šio brangaus daikto, nes ponia Diumušel garsėja šykštumu.

Ji tikrai grįžo. It strėlė nulėkė prie savo suolo – be jokio garso (buvo nusiavusi kaliošus). Šlubavo daug labiau negu prieš tai, tačiau kai pašaukiau ją iš bažnyčios gilumos, ėmė vėl žingsniuoti beveik nešlubuodama.

– Štai tavo nosinė. Daugiau nepamesk!

Ji buvo labai išblyškusi (niekada jos tokios nebuvau matęs, – vos tik susijaudina, iškart tampa tamsiai raudona). Paė-

* Maldos *Tavo apgynimo šaukiamės* pirmieji žodžiai (lot.)

mė nosinę iš mano rankų, – buvo nedraugiška, nepadėkojo. Bet nejudėjo iš vietos, stovėjo parietusi skaudančią koją.

– Eik, – švelniai pasakiau jai. Ji žengtelėjo žingsnį durų link, tada grįžo ir sustojusi tiesiai priešais mane žaviai gūžtelėjo petukais.

– Iš pradžių mane privertė panelė Šantalė (ji pasistiebė ant pirštų, kad žvelgtų man tiesiai į veidą), o paskui... paskui...

– Paskui jau kalbėjai savo noru? Ką padarysi, mergaitės plepios.

– Aš ne plepi, aš esu pikta.

– Ar esi tuo įsitikinusi?

– Įsitikinusi, kaip Dievas mane mato! (Nuo rašalo pajuodusiu nykščiu ji persižegnojo kaktą, lūpas.) Prisimenu viską, ką pasakėt kitoms – gražius žodžius, komplimentus, štai, Zelidą pavadinot „mano mažyte“. Mano mažytė! Ta stora vienakė kumelė! Tik tokiam kaip jūs tas gali ateiti į galvą!

– Tu pavydi.

Ji giliai atsiduso, primerkė akis, tarsi stengdamasi pažvelgti į savo minčių gelmę, į pačią gilumą.

– Jūs netgi negražus, – neapsakomai rimtai prakošė pro dantis. – Viskas tik dėl to, kad esate liūdnas. Net kai šypsotės, esate liūdnas. Manau, jei suprasčiau, kodėl jūs liūdnas, niekada nebebūčiau bloga.

– Aš liūdnas todėl, – atsakiau jai, – kad žmonės nemyli Dievo.

Ji papurtė galvą. Mėlynas purvinas kaspinas, kuriuo ji ant viršugalvio suriša savo menkus plaukelius, atsirišo, keistai

nukaro ties smakru. Aišku, mano žodžiai jai pasirodė migloti, labai migloti. Bet ji apie juos ilgai nemąstė.

– Aš irgi liūdna. Gera būti liūdnai. Tai atperka nuodėmes, kartais sakau sau…

– Vadinasi, dažnai nusidedi?

– Žinoma! (Ji įsmeigė į mane priekaišto ir nuolankaus bendrininkavimo pilną žvilgsnį.) Jūs tą puikiai žinot. Ir ne todėl, kad mane jau labai domintų tie berniokai! Jie nieko verti. Tokie kvailiai! Tikri pasiutę šunys.

– Ir tau negėda?

– Taip, gėda. Mes su Izabele ir Noemi dažnai su jais susitinkam ten, Malikorno kalvos nuožulnumoje, smėlio karjere. Iš pradžių dūkstam šliauždami žemyn. Čia tai aš išties pati išdykiausia! Bet kai visi išsiskirsto, žaidžiu, kad esu mirusi…

– Mirusi?

– Taip, mirusi. Iškasu smėlyje duobę, atsigulu į ją ant nugaros, išsitiesiu, susidedu rankas, užsimerkiu. Kai pajudu, nors truputį, smėlis byra už kaklo, į ausis, net į burną. Norėčiau, kad tai nebūtų žaidimas, kad išties būčiau mirusi. Po pokalbio su panele Šantale išgulėjau ten kelias valandas. Kai grįžau, gavau lupti nuo tėtės. Net apsiverkiau, tai retai būna…

– Ar niekada neverki?

– Niekada. Ašaros man atrodo šlykščios, purvinos. Kai verki, iš tavęs liejasi liūdesys, širdis tirpsta kaip sviestas, fu!.. Arba tuomet… (ji vėl primerkė akis) reiktų rasti kitokį… kitokį būdą kaip verkti, ar ką! Tai jums atrodo kvaila?..

– Ne, – pasakiau. Dvejojau jai atsakyti, man atrodė, kad mažiausias neatsargumas visiems laikams atstums nuo manęs

šį laukinį žvėriuką. – Ateis diena, kai suprasi, kad tas kitoks būdas verkti yra malda – vienintelės ašaros, kuriose nėra nieko bjauraus. – Išgirdusi žodį „malda“, ji suraukė antakius, veidas susitraukė kaip katės, man atgręžė nugarą ir nuėjo labai smarkiai šlubuodama.

– Kodėl šlubuoji?

Ji staigiai sustojo, visu kūnu pasirengusi bėgti, tik galva buvo pasukta į mane. Paskui vėl taip pat gūžtelėjo pečiais, – aš iš lėto prisiartinau, ji beviltiškai bandė pridengti kelius pilku vilnoniu sijonu. Pro kojinės skylę matėsi violetinė blauzda.

– Štai, kodėl tu šlubuoji, – pasakiau jai. – Kas tai?

Ji atšoko atgal, tačiau spėjau ją sučiupti už rankos, – kai stengėsi ištrūkti, vos aukščiau blauzdos pasirodė stora virvė, taip giliai įsispaudusi, jog iš abiejų pusių susidarė du stori baklažano spalvos rumbai. Ji išsilaisvino, peršoko viena koja per suolus, sugavau ją tik prie durų. Jos rimtas veidas privertė mane kiek patylėti.

– Tai man bausmė už tai, kad kalbėjausi su panele Šantale, pasižadėjau iki šio vakaro nenusirišti virvės.

– Tučtuojau ją perpjauk! – liepiau jai. Ištiesiau savo peilį, ji pakluso netarusi nė žodžio. Tačiau staiga priplūdęs kraujas, matyt, sukėlė nepaprastą skausmą, nes jos veidas baisiai persikreipė. Jei jos nebūčiau prilaikęs, tikriausiai būtų pargriuvusi. – Pažadėk man niekada daugiau to nedaryti. – Vis tokia pat rimta, ji linktelėjo galvą ir išėjo ranka prisilaikydama sienos. Tesaugo ją Dievas!

Šią naktį tikriausiai kraujavau, aišku, nesmarkiai, bet šįkart jau negaliu savęs apgaudinėti, – kraujavo ne iš nosies.

Kadangi būtų neprotinga be galo atidėlioti kelionę į Lilį, parašiau daktarui, paprašiau mane priimti penkioliktą šio mėnesio dieną. Po šešių dienų...

Tesėjau panelei Luizai duotą pažadą. Tas apsilankymas pilyje man būtų brangiai kainavęs. Laimei, poną grafą sutikau alėjoje. Regis, mano prašymas jo visai nenustebino, sakytumei, būtų jo laukęs. Ir aš pats šį kartą buvau daug apsukresnis negu tikėjausi.

Daktaro atsakymas netruko ateiti. Jis sutinka mane priimti kaip sutarta. Galėsiu grįžti kitos dienos rytą.

Vyną pakeičiau juoda kava, labai stipria. Nuo jos gerai jaučiuosi. Bet šitokia dieta man sukelia nemigą, kuri būtų pakenčiama, kartais net maloni, jei ne taip smarkiai plaktų širdis, tiesą sakant, tai kelia man nerimą. Aušra mane kaip visada išvaduoja. Ji tarsi Dievo malonė, šypsena. Tebūnie palaimintas rytas!

Grįžta jėgos ir drauge su jomis kažkas panašaus į apetitą. Beje, lauke gražu, sausa ir šalta. Baltas šerkšnas apklojo pievas. Kaimas dabar atrodo visai kitoks negu rudenį, sakytumei, vaiskiame ore pamažu netenka svarumo ir su saulėlydžiu, regis, pakimba tuštumoje, nebeliečia žemės, sprunka, nuskrenda nuo manęs. O aš jaučiuosi apsunkęs, tarsi didžiulis svoris trauktų prie žemės. Kartais šis jausmas toks stiprus, jog imu su savotišku išgąsčiu, keistu pasibjaurėjimu žvelgti į savo grubius batus. Ką jie veikia šioje šviesoje? Regis, matau, kaip sminga į žemę.

Meldžiuosi, aišku, geriau. Tačiau neatpažįstu savo maldos. Anksčiau ji buvo lyg atkaklus maldavimas ir netgi, pavyzdžiui, skaitydamas brevijorių, galėdavau susikaupti, jusdavau, kaip kalbuosi su Dievu, čia maldauju, čia įsakmiai reikalauju, – taip norėdavau iš jo išplėšti malones, jėga išsikovoti jo meilę. Dabar man vargiai pavyksta ko nors panorėti. Ir mano malda kaip kaimas tapo besvorė, skrajoja... Ar tai gerai? Ar blogai? Nežinau.

Ir vėl nesmarkus kraujavimas, tikriau – spjaudaus krauju. Mane palietė mirties baimė. O, žinoma, mintis apie mirtį mane ir anksčiau dažnai aplankydavo, kartais jos išsigąsdavau. Bet tai nebūdavo tikra baimė. Tai trukdavo tik akimirką. Nežinau, su kuo galėčiau palyginti šį žaibo blyksnį primenantį įspūdį. Gal su aštriu botago kirčiu per širdį?.. O, Šventoji Kančia!

Tikrų tikriausias dalykas, kad mano plaučiai prastos būklės. Bet juk daktaras Delbandas mane kruopščiai auskultavo. Per kelias savaites tuberkuliozė negalėjo labai išsivystyti. Be to, dažnai šią ligą nugali pastangos, noras pasveikti. Man būdinga ir viena, ir kita.

Šiandien baigiau lankymus, kuriuos Torsy klebonas juokais vadina kratomis. Jei taip nesibjaurėčiau daugeliui mano kolegų įprastiniu žodynu, tarčiau, jog šie apsilankymai buvo itin „guodžiantys“. Ir vis dėlto pabaigoje pasilikau tokius, kurių palanki baigtis man atrodė labiausiai abejotina... Iš kur staiga toks laisvas ir lengvas požiūris į žmones ir daiktus? O gal įsivaizduoju? Ar pasidariau nejautrus smulkiems nemalonumams? O gal dabar, kai visi pripažino mano menkumą,

jis nustūmė šalin įtarinėjimus, antipatiją? Visa tai man atrodo sapnas.

(Mirties baimė. Manau, antras priepuolis buvo ne toks stiprus kaip pirmas. Bet koks keistas jausmas – tas visos esybės drebulys, gniaužtai aplink nežinia kokią vietą krūtinėje...)

Ką tik turėjau susitikimą. Beje, šis susitikimas mane ne itin nustebino! Kai esu tokios būsenos, net menkiausias įvykis netenka tikslių matmenų it koks gamtovaizdis migloje. Žodžiu, turbūt sutikau draugą, man atsivėrė draugystė.

Šitoks prisipažinimas būtų labai nustebinęs mano senus draugus, nes visiems atrodo, kad esu ištikimas jaunystėje užmegztiems ryšiams. Prisimenu visas datas, garsėju, pavyzdžiui, tuo, jog niekada nepamirštu pasveikinti per įšventinimo sukaktis. Iš to net juokiasi. Bet tai tik prieraišumas. Dabar suprantu, kad dviejų žmonių draugystė gali sušvisti taip staiga ir taip stipriai, jog pasauliečiui pasirodys, jog tai meilė iš pirmo žvilgsnio.

Taigi ėjau į Mezargą ir išgirdau toli už savęs staugiant sireną, burzgimą, kuris tai garsėdavo, tai apmalšdavo, nelygu kaip įnoringas vėjas ir kokie kelio vingiai. Jau kelios dienos šie garsai tapo įprasti ir niekas dėl jų nė galvos nepakeldavo, tik paprasčiausiai pasakydavo: „Ir vėl tas pono Olivjė motociklas". Ypatinga vokiška mašina, panaši į nedidelį žvilgantį garvežį. Iš tikrųjų ponas Olivjė vadinasi Trevij Someranžas, jis – ponios grafienės sūnėnas. Seniai, pažįstantys jį nuo vaikystės laikų, pasakoja apie jį visokiausių dalykų: kad aštuoniolikos metų reikėję atiduoti į kariuomenę, nes buvęs itin sunkus vaikas.

Sustojau ant kalvos šlaito atsikvėpti. Kelias sekundes motoro burzgimas liovėsi (tikriausiai ties didžiuoju Dijono posūkiu), paskui staiga vėl suaidėjo. Tai buvo lyg laukinis staugimas – įsakmus, grėsmingas, beviltiškas. Ir kone iškart prieš mane ant keteros sutvisko keista liepsnos puokštė – saulė plieskė tiesiai į žvilgantį plieną, – štai mašina jau nusileido nuokalne ir galingai staugdama pakilo į viršų, taip greit, jog galėjo pasirodyti, kad užlėkė ant kalvos vienu šuoliu. Kai puoliau į šalį duoti jai kelią, jutau, tarsi krūtinėje atsikabino širdis. Tik po valandėlės suvokiau nebegirdįs to viso triukšmo. Girdėjau tik šaižią stabdžių aimaną, ant žvyro girgždančius ratus. Tada šie garsai irgi nutilo. Tyla man pasirodė labiau kurtinanti negu triukšmas.

Priešais mane stovėjo ponas Olivjė, iki ausų užsmauktu sportiniu megztiniu, plika galva. Dar niekada nebuvau jo matęs iš taip arti. Veidas – ramus, įdėmus, o akys – tokios šviesios, jog negalėtumei nusakyti jų tikros spalvos. Žvilgsnis šypsojosi.

– Ar nesusigundysit, ponas klebone? – paklausė jis manęs balsu, – o Dieve, iškart atpažinau šį balsą, švelnų ir kartu nepalenkiamą – ponios grafienės balsą. (Nesu geras fizionomistas, kaip sakoma, bet gerai įsimenu balsus, jų niekada nepamirštu, juos pamilstu. Neregys, kurio niekas neblaško, tikriausiai daug ką sužino iš balsų.)

– Kodėl gi ne, pone, – atsakiau.

Tylomis viens kitą apžiūrinėjome. Jo žvilgsnyje įskaičiau nuostabą ir šiek tiek ironijos. Šalia tokios žvilgančios mašinos mano sutana atrodė lyg liūdna juoda dėmė. Koks stebuklas, kad šią akimirką pasijutau jaunas, toks jaunas – taigi toks jaunas, – kaip ir šis pergalingas rytas? It žaibas prieš akis

šmėkštelėjo mano liūdna paauglystė, – ne taip kaip skęstantieji, kaip sako, prieš nugrimzdami į dugną pamato visą savo gyvenimą, nes tai nebuvo akimirksniu vienas kitą keičiantys vaizdai, – ne. Tai buvo lyg kažkoks asmuo, kažkokia būtybė (vienas Dievas težino, gyva ar mirusi!). Bet nebuvau įsitikinęs, kad ją atpažįstu, negalėjau atpažinti, nes... ak, tai pasirodys labai keista, – nes mačiau ją pirmą sykį, niekada anksčiau nebuvau matęs.

Kadaise ji praėjo pro šalį, – kaip pro mus praeina daugelis nepažįstamų, galėjusių tapti mums broliais, bet nutolstančių ir negrįžtančių. Aš niekada nebuvau jaunas, nes nedrįsau. Aplinkui gyvenimas turbūt tekėjo savo vaga, mano draugai pažino šį aitrų pavasarį, juo mėgavosi, tuo tarpu aš stengiausi apie jį negalvoti svaigindamasis darbu. Aišku, man netrūko draugų! Bet ir geriausi mano draugai, tikriausiai patys to nesuvokdami, baiminosi ženklo, kokiu mane pažymėjo ankstyvoji vaikystė, – skurdo patyrimas ir gėda dėl jo. Būčiau turėjęs atverti jiems savo širdį, tačiau tai, ką troškau jiems pasakyti, kaip tik ir norėjau žūtbūt nuslėpti... Dieve, dabar tai atrodo taip paprasta! Aš niekada nebuvau jaunas, nes niekas su manimi nenorėjo toks būti.

Taip, staiga visa man pasirodė paprasta. To niekada nepamiršiu. Tas giedras dangus, rusvas auksu nusėtas rūkas, dar balti nuo šerkšno šlaitai ir ši akinanti mašina, švelniai urzgianti saulėje... Supratau, kad jaunystė yra palaiminga, – ji rizikinga, bet ir pati rizika yra palaiminga. Ir tam tikra nuojauta, kurios nepaaiškinsiu, taip pat supratau, *žinojau*, jog Dievas nenorėjo, kad mirčiau nors kiek šios rizikos nepatyręs, – no-

rėjo galbūt, kad patirčiau jos tiek, kiek reikia, kad, stojus akimirkai, mano auka būtų visiška... Patyriau šią menką šlovės valandėlę.

Žinau, šitokie žodžiai apie tokį paprastą susitikimą tikriausiai pasirodys gana kvaili. Nesvarbu! Kad nepasirodytum juokingas iš laimės, turėtumei to būti išmokęs nuo kūdikystės, kai dar nepajėgi išlementi šio žodžio. Niekada, nė akimirksnį nepasidžiaugsiu šiuo tikrumu, šiuo prašmatnumu. Laimė! Kažkoks išdidumas, linksmybė, absurdiška viltis, grynai kūniška, kūniškasis vilties pavidalas, – man rodos, tai jie ir vadina laime. Pagaliau pasijutau jaunas, tikrai jaunas priešais šitą tokį pat jauną kaip ir aš bičiulį. Mudu abu buvome jauni.

– Kur vykstate, ponas klebone?

– Į Mezargą.

– Ar niekada nebuvot užlipęs ant šito?

Pratrūkau kvatotis. Tariau sau: jei prieš dvidešimt metų man būtų nusišypsojusi laimė bent ranka paglostyti, kaip dabar darau, šitokį nuo lėtų motoro trūkčiojimų virpantį ilgą baką, būčiau apsalęs iš laimės. Tačiau nė neprisimenu vaikystėje kada svajojęs apie tokį mechaniškai judantį žaisliuką, it pasaka nepasiekiamą vargšų vaikams. Bet ši svajonė turėjo tūnoti giliai manyje dar nepaliesta. Ir gal dabar pakilo iš gilumos, įsižiebė staiga mano vargšėje jau mirties palytėtoje krūtinėje? Nušvito mano viduje kaip saulė.

– Na, – tęsė jis toliau, – galite didžiuotis – apstulbinot mane. Ar jis jūsų negąsdina?

– O, ne, kodėl turėtų gąsdinti?

– Šiaip, dėl nieko.

– Klausykit, – pasakiau jam, – man rodos, nuo čia iki pat Mezargo nieko nesutiksim. Nenorėčiau, kad imtų iš jūsų tyčiotis.

– Aš paprasčiausias kvailys, – atsakė jis kiek patylėjęs.

Šiaip taip užsiropščiau ant mažytės sėdynės, gana nepatogios, ir priešais mus buvęs ilgas nuolydis, regis, iškart atšoko atgal, tuo tarpu motoras urzgė vis garsiau ir garsiau, kol susiliejo į vieną nepaprastai švarią gaidą. Ji buvo lyg šviesos giesmė, pati šviesa, maniau galįs akimis sekti jos milžinišką, it stebuklas kylančią kreivę. Gamtovaizdis ne artėjo į mus, jis atsiverdavo iš visų pusių, o kiek toliau, kai it paklaikę čiuožėm keliu, didingai apsisukdavo aplink savo ašį tarsi vartai į kitą pasaulį.

Nepajėgiau matuoti nei atstumo, nei laiko. Žinau tik, kad važiavome greitai, labai greitai, vis greičiau ir greičiau. Priešinis vėjas nebebuvo kaip pradžioje kliūtis, kurią visu svoriu užguliau, o virto svaigiu koridoriumi, tuštuma tarp dviejų žaibišku greičiu besisukančių oro kolonų. Jutau, kaip jos ritasi man iš dešinės ir kairės, it sienos iš skysčio, ir kai bandydavau ištiesti ranką, neįveikiama jėga priplakdavo ją man prie šono. Taip mudu pasiekėme kelio posūkį į Mezargą. Mano vairuotojas akimirką grįžtelėjo. Sėdėdamas ant aukštos sėdynės buvau jam virš pečių, tad jam reikėjo žiūrėti į mane iš apačios į viršų.

– Pasisaugokit! – riktelėjo.

Jo akys juokėsi, veidas buvo įsitempęs, vėjas sušiaušė ant viršugalvio šviesius plaukus. Pamačiau, kaip nuokalnė virsta į mus, tada staiga sprunka į šalį, pakrinka. Dukart susverdėjo milžiniškas horizontas, ir štai jau lekiame Devro šlaitu. Mano bičiulis man kažką riktelėjo, atsakiau jam juoku, jaučiausi lai-

mingas, išsivadavęs, nuo visko taip toli. Pagaliau suvokiau, jog jį šiek tiek stebina mano išraiška, tikriausiai mano mane išgąsdinęs. Mezargas pasiliko už mūsų. Nedrįsau prieštarauti. Galų gale, pamaniau, man prireiktų nemažiau kaip valandos ten nueiti pėsčiam, tad dar laimėjau...

Į kleboniją grįžome atsargiau. Dangus apsiniaukė, padvelkė šaltuku. Pasijutau pabudęs iš sapno.

Laimei, kelias buvo tuščias, sutikome tik senąją Madleną, rišančią žabus. Ji neatsisuko. Maniau, ponas Olivjė važiuos į pilį, bet jis mandagiai paprašė leidimo užeiti į vidų. Nežinojau, ką atsakyti. Vienas Dievas težino, ką atiduočiau už galimybę jį nors kiek pavaišinti, – juk toks kietakaktis kaimietis kaip aš tvirtai įsikalęs į galvą, kad kariškiai visada alkani ir ištroškę. Žinoma, neišdrįsau jam pasiūlyti savo vyno – niekam tikusio drumzlino gėralo. Bet židinyje užkūrėme žabus, jis prisikimšo pypkę.

– Gaila, kad rytoj išvažiuoju, galėtume pakartoti...

– Man, ko gero, pakaks, – atsakiau. – Žmonėms nelabai patiktų matyti savo kleboną, lakiojantį keliais ekspreso greičiu. Be to, galiu ir užsimušti.

– Ar to bijote?

– O, ne... Apskritai nelabai... Bet ką pamanytų monsinjoras?

– Jūs man labai patinkat, – tarė jis. – Mudu susidraugautume.

– Aš jūsų draugas?

– Žinoma! Ir ne dėl to jums tai sakau, kad nieko apie jus nežinočiau. Ten tik apie jus ir tekalba.

– Blogai?

– Greičiau blogai... Mano pussesere įsiutusi. Tikra Someranž – toji mergina.

– Ką norite tuo pasakyti?

– Na, aš irgi Someranžas. Mes godūs ir kieti, visada viskuo nepatenkinti, nesukalbami, tikriausiai kažkoks velnias mus apsėdo, kad patys sau esame baisūs priešai, kad mūsų dorybės virsta ydomis, jog net pats Viešpats Dievas vargu ar atskirtų, kas mūsų šeimoje blogas, o kas šventas, – jei tik toks atsirastų. Vienintelis mums visiems bendras bruožas tas, kad lyg maro bijome sentimentų. Nepakenčiame dalytis su kitu savo džiaugsmais, tačiau sąžiningi bent jau tuo, kad neužkrauname jam savo vargų. Šis bruožas neįkainojamas mirties valandą, tiesos vardan privalau pripažinti, jog mirštame gan sėkmingai. Štai kaip. Dabar tai žinote taip pat kaip ir aš. Visa, kartu paėmus, daro mus pakenčiamais kareiviais. Gaila, kol kas šis amatas moterims neprieinamas, tad mūsų moterys... po velnių!.. Mano vargšė tetulė joms sugalvojo devizą: „Viskas arba nieko". Kartą jai pasakiau, kad šis devizas ne itin prasmingas, nebent pažvelgtum į jį kaip į iššūkį. O tokį iššūkį gali rimtai mesti tik mirties valandą, ar netiesa? Nieks iš mūsiškių negrįžo ir nepasakė, ar šis iššūkis buvo priimtas ir kas jį priėmė.

– Esu tikras, jog tikite į Dievą.

– Pas mus, – atsakė jis, – tokie klausimai nekeliami. Mes visi tikime Dievą, visi, net ir visų blogiausi, galimas daiktas, kad blogiausi tiki daugiau už kitus. Man rodos, esame pernelyg išdidūs, kad sutiktume daryti bloga nestumdami savęs į pavojų, tad visada turime liudininką, prieš kurį turėsime stoti, – Dievą.

Šie žodžiai turėjo man perverti širdį, nes juose lengvai galėjai įžvelgti piktžodžiavimą, tačiau jie manęs visai nepapiktino.

– Ne taip jau bloga stoti prieš Dievą, – pasakiau jam. – Tai verčia žmogų eiti iki galo, statyti ant kortos viltį, visą viltį, kokią geba puoselėti. Tik kartais Dievas nusisuka...

Jis įbedė į mane šviesias akis.

– Mano dėdės nuomone, jūs menkas, niekam tikęs kunigėlis, jis netgi tvirtina, kad jūs...

Kraujas užliejo man veidą.

– Tikriausiai jums vis tiek, ką jis mano, jis paskutinis kvailys. O mano pusseserė...

– Liaukitės, maldauju! – sušukau. Jutau, kad mano akys prisipildo ašarų, nepajėgiau sutramdyti šio staigaus silpnumo, iš nevilties, kad jam pasiduodu, ėmė krėsti šiurpas, tad atsitūpiau židinio kamputyje ant pelenų.

– Pirmąkart matau, kad mano pusseserė reikštų jausmus taip... Paprastai ji nusistačiusi prieš bet kokį nesantūrumą, net lengvabūdišką, – plieninė širdis.

– Šnekėkite verčiau apie mane...

– O, apie jus! Jei ne šis juodas apvalkalas, būtumėt toks kaip bet kuris iš mūsų. Iš pirmo žvilgsnio tą pastebėjau.

Aš nesupratau (beje, nesuprantu to iki šiolei).

– Ar norite pasakyti, kad...

– Prisiekiu, taip ir norėjau pasakyti. Bet gal nežinote, kad tarnauju svetimšalių pulke?

– Pulke?..

– Na, legione, po galais! Nuo tada, kai romanistai šį žodį pavertė tokiu madingu, ėmiau juo bjaurėtis.

– Kaipgi kunigas... – suvapėjau.

– Kunigas? Tenai ir kunigų netrūksta. Štai kad ir mano vado pasiuntinys – buvęs Puatū klebonas. Tai sužinojome tik tada...

– Kada?

– Kai jis mirė, po velnių!

– Ir kaip jis...

– Kaip mirė? Na, kaip – ant nešulinio mulo, perrištas virvute kaip dešra. Su kulka pilve.

– Ne to jus klausiu.

– Klausykit, nenoriu jums meluoti. Tokią akimirką vaikinai mėgsta pasigirti. Tam turi paruoštas dvi tris formules, gan panašias į tas, kokias jūs vadinate piktžodžiavimu, būkime atviri!

– Koks siaubas!

Su manim vyko kažkas nepaaiškinama. Dievaži, niekada per daug nesusimąstydavau apie tuos kietus vyrukus, jų baisų paslaptingą pašaukimą, nes visai mano kartai žodis „kareivis“ siejasi tik su paprastu mobilizuoto civilio paveikslu. Prisimenu tuos atostogininkus, kurie parvykdavo į namus nešini kareiviškais krepšiais ir dar tą patį vakarą pasirodydavo veliūro drabužiais kaip visi kiti kaimiečiai. Ir štai šio nepažįstamojo žodžiai staiga sužadina mano nenusakomą smalsumą.

– Esama visokių piktžodžiavimų, – ramiu, kone atšiauriu balsu tęsė mano pašnekovas. – Vaikinai (jis ištarė „uaikinai“) šitaip sudegina visus tiltus, jie prie to pripratę. Man tai atrodo kvaila, bet nieko nešvaraus. Išmesti anapus įstatymo šiame pasaulyje, patys stato save anapus jo kitame pasaulyje. Jei Viešpats Dievas negelbsti kareivių, visų kareivių, todėl, kad jie kareiviai, nėra ko perdėm reikalauti. Vienu piktžodžiavimu daugiau,

kad gautum, kas visiems priklauso, kaip ir tavo draugai, kad nepriklausytumei privilegijuotai mažumai, na, o paskui – pokšt!.. Apskritai vis tas pats devizas – viskas arba nieko, ar ne taip, anot jūsų? Lažinuosi, kad jūs pats...

– Aš!

– O, žinoma, yra vienas atspalvis. Vis dėlto jei tik patys į save pažvelgtumėt...

– Pažvelgti į save!

Jis nesusitvardė ir nusijuokė. Pradėjome abu drauge juoktis, kaip ką tik juokėmės ten ant kelio, šviečiant saulei.

– Noriu pasakyti, kad jei jūsų veide neatsispindėtų... – jis stabtelėjo. Bet jo šviesių akių žvilgsnis manęs nebetrikdė, jame labai gerai įskaičiau jo mintį. – Įprotis melstis, kaip man atrodo, – pratęsė jis. – Po galais, nemoku šnekėti jūsų kalba...

– Melstis! Įprotis melstis! Deja, jei žinotumėt... meldžiuosi itin blogai.

Jis keistai atsakė, paskui ilgai apie tai mąsčiau.

– Įprotis melstis man reiškia greičiau nuolatinį užimtumą malda, kova, pastanga. Be paliovos bijoti, bijoti baimės, kas ir sukuria drąsaus žmogaus veidą. Jūsų veidas, jei leisite pasakyti, atrodo tarsi nudėvėtas maldos, žadina mintį apie labai seną maldaknygę arba dar apie nusitrynusius atvaizdus, iškaltus antkapių plytose. Nesvarbu! Manau, nedaug trūksta, kad šis veidas taptų toks kaip atsidūrusiojo anapus įstatymo, panašus į mūsų. Beje, mano dėdė tvirtina, kad neturite supratimo apie visuomenės gyvenimą. Pripažinkite: mūsų tvarka – ne jų tvarka.

– Aš neatmetu jų tvarkos, – atsakiau. – Priekaištauju jiems, kad gyvena be meilės.

– Mūsų vaikinai taip nesigilina kaip jūs. Jie mano, jog Dievas palaiko jų neapkenčiamą teisingumą, nes jis yra negarbingas.

– Ir pati garbė... – pradėjau aš.

– O, žinoma, garbė pagal juos... Kad ir koks netašytas jūsų kazuistams pasirodytų jų įstatymas, jis bent jau šio to vertas, nes už jį brangiai mokama, labai brangiai. Jis tarsi aukojimo akmuo, paprasčiausias akmuo, ir tiek, vos stambesnis už kitus, tačiau aplaistytas atpirkimo krauju. Suprantama, mūsų atvejis nėra aiškus, teologams tektų gerokai palaužyti galvas, jei šie daktarai turėtų kada mumis užsiimti. Tik nė vienas iš jų neišdrįstų tvirtinti, kad gyvi arba mirę priklausome pasauliui, ant kurio štai dvidešimt amžių guli vienintelio Evangelijos prakeikimo našta. Nes pasaulio įstatymas – tai atsisakymas duoti, – o mes atiduodame viską, net savo kailį, – ir malonumas, – o mes ištvirkaudami ieškome tiktai poilsio ir užsimiršimo, kaip ir miegodami, – ir aukso godulys, tuo tarpu dauguma iš mūsų net neturi neužregistruoto sudėvėto drabužio, su kokiu guldoma į žemę. Sutikite, šitoks skurdas gali būti palygintas nebent su skurdu kai kurių madingų vienuolių, kurių specialybė – žvalgyti retas sielas!

– Klausykite, – tariau, – yra kareivis krikščionis... – Mano balsas drebėjo kaip kiekvienąkart, kai koks nors neapibrėžiamas ženklas mane įspėja, jog mano žodžiai, kad ir ką daryčiau, Dievo valia suteiks paguodos arba atves į pagundą.

– Riteris? – su šypsena pastebėjo jis. – Kolegijoje gerieji tėvai tik ir tekalbėjo apie riterių šalmus ir šarvus, o *Rolando giesmę* vadino prancūzų *Iliada.* Aišku, šie garsūs vyrukai buvo

ne tokie, kokius juos vaizduojasi panelės, bet – po galais! – juos reikia matyti tokius, kokie jie stojo į kovą su priešu – petys į petį, skydas prie skydo. Buvo verti kilnaus atvaizdo, kuriam stengėsi prilygti. O šis atvaizdas nebuvo iš niekieno paskolintas. Mūsų giminė riteriškumo turėjo kraujuje, Bažnyčiai teliko vien palaiminti. Kariai, ir tiktai, štai kas jie buvo, pasaulis kitokių nežinojo. Miesto gynėjai, – ne jo tarnai, bet lygūs su lygiais. Aukščiausias praeities kario įsikūnijimas, senovės Romos kareivis žemdirbys, jų tarsi buvo ištrintas iš istorijos puslapių. O, be abejo, ne visi jie buvo teisūs ir tyri. Tačiau atstovavo teisingumui, tokiam teisingumui, kokio štai jau ištisus amžius su liūdesiu ilgisi arba apie kokį svajoja vargdieniai. Nes pagaliau teisingumas galingųjų rankose tėra tik viena iš valdžios priemonių. Tad ar galima jį vadinti teisingumu? Jau greičiau neteisybe, bet apskaičiuota, veiksminga, visiškai paremta siaubinga silpnojo pasipriešinimo, jo gebėjimo iškęsti pažeminimus ir vargus patirtimi. Neteisybė, palaikoma reikiamu spaudimo lygiu, kuris būtinas, kad suktųsi milžiniška mašina, gaminanti turtuolius, bet nepernelyg aukštu, kad nesprogtų katilas. Ir štai visoje krikščioniškojoje žemėje pasklinda gandas, kad atsirado kažkokia Viešpaties Jėzaus žandarmerija... Na, pasklido gandas, nedidelis daiktas, tebūnie! Bet pažvelkit! Kai pagalvoji apie neįtikėtiną, neslūgstančią tokios knygos kaip *Don Kichotas* sėkmę, tiesiog negali nesuvokti: jei žmonija iki šiol tebekeršija juoku už savo apgautą didžiąją viltį, vadinas, šią viltį ilgai nešiojosi, turėjo giliai širdyje! Teisybės gynėjai geležine ranka. Sakykite, ką tik norite, šie vyrai kirto iš peties, įsikirsdami sunkiais smūgiais mums į sąžines. Dar šiandien moterys

brangiai moka už teisę nešioti jų vardus, skurdžius kareivių vardus, o kadaise ant jų skydų kokio rašeivos negrabia ranka nubrėžtos naivios alegorijos žadina turtingų anglies, naftos ir plieno karalių vaizduotę. Ar tai jums neatrodo juokinga?

– Ne, – atsakiau jam.

– O man – juokinga! Juokas ima, kai pagalvoji, kad išrinktieji, septynis amžius praleidę namuose, tinginiaudami ir svetimaudami, tiki save atpažįstantys šiuose kilniuose paveiksluose. Bet kur jiems! Anie kareiviai priklausė tiktai krikščionybei, dabar krikščionybė niekam nebepriklauso. Krikščionybės nebėra ir niekada daugiau jos nebus.

– Kodėl?

– Todėl, kad nebėra kareivių. Jei nėra kareivių, nėra ir krikščionybės. O, pasakysite, kad ją pergyveno Bažnyčia, kad tai yra svarbiausia. Tik nebus daugiau Kristaus žemiškosios karalystės, su ja baigta. Jos viltis mirė drauge su mumis.

– Su jumis? – sušukau. – Trūksta ne kareivių!

– Kareivių? Vadinkite juos kariškiais. Paskutinis tikras kareivis mirė 1431 metų gegužės 30 dienų, ir jį nužudėte jūs, dvasininkai! Blogiau negu nužudėte – pasmerkėte, atskyrėte, tada sudeginote.

– Mes taip pat paskelbėme ją šventąja...

– Verčiau sakytumėt, kad tokia buvo Dievo valia. Ir jis ją taip aukštai iškėlė todėl, kad ji buvo paskutinis kareivis. Paskutinis tokios giminės gali būti tik šventasis. Dievas taip pat panoro, kad jis būtų šventoji. Jis gerbė senąjį riterių kodeksą. Niekada nenuleistas senas kalavijas guli ant kelių, kuriuos pats išdidžiausias iš mūsų gali tik verkdamas išbučiuoti. Žinote, man

patinka tas santūrus turnyrų šūkis: „Pagarba damoms!“ Yra dėl ko išversti akis jūsų daktarams, kurie taip nepasitiki gražiąja lytim, ką?

Šie juokai turėjo man kelti šypseną, nes buvo labai panašūs į tiek sykių mano girdėtus seminarijoje, bet jo akyse mačiau liūdesį, pažįstamą liūdesį. Toks liūdesys man tarsi perveria širdį, prieš jį pajuntu kvailą neįveikiamą drovumą.

– Ką prikišate Bažnyčios tarnams? – galiausiai kvailai paklausiau.

– Ar aš? Nieko ypatingo. Tik tai, kad mus supasaulietino. Pirmasis tikrai supasaulietintas buvo kareivis. Ir tas įvyko ne vakar. Kai verkšlenate dėl nacionalizmo kraštutinumų, turėtumėte prisiminti, kaip kadaise krėtėte pokštus su Renesanso įstatymų leidėjais, nugrūdusiais į kišenę krikščionybės teisę ir čia pat jūsų panosėje kantriai atstatinėjusiais pagonišką valstybę, kuri težino tik vieną įstatymą – gelbėti save pačią, – negailestingas tėvynes, pilnas godulio ir didybės.

– Klausykit, – pasakiau jam, – nesu itin didelis istorijos žinovas, bet feodalinė anarchija turėjo savų pavojų...

– Taip, žinoma... Jūs norėjote jų išvengti. Palikote krikščionybę nebaigtą, ji kūrėsi perdėm iš lėto, brangiai kainavo, maža ką davė. Beje, ar jūs kažkada nestatėt savo bazilikų iš šventyklų akmenų? Naujoji teisė? Kam ji, jei ranka pasiekiamas Justiniano kodeksas?.. *Visa kontroliuoja Valstybė, o Bažnyčia kontroliuoja Valstybę*, – tokia prašmatni formulė turėjo patikti jūsų politikams. Tik čia pat buvome mes, kareiviai. Turėjome savas privilegijas, o mūsų milžiniška brolija nepaisė jokių sienų. Netgi turėjome savo vienuolynus. Vienuoliai

kareiviai! Buvo dėl ko prokonsulams apsiversti savo kapuose, o ir jums nebuvo ko didžiuotis! Supraskite, kareivio garbės nepagausi kazuistikos žabangomis. Pakanka tik perskaityti Žanos d'Ark proceso protokolą. „Prisiekėte, kad tikite šventaisiais, kad esate ištikima siuzerenui, kad pripažįstate teisėtą Prancūzijos karaliaus valdžią, tad pasitikėkite mumis, – sakė jie. – Mes jums viską atleisime". – „Aš nenoriu, kad man būtų kas nors atleista", – sušuko ji. – „Vadinasi, turime jus pasmerkti?" Ji būtų galėjusi atsakyti: „Tad būsiu prakeikta kartu su savo priesaika". Nes priesaika buvo mūsų įstatymas. Jūs šią priesaiką palaiminote, bet mes priklausėme jai, o ne jums. Nesvarbu! Atidavėte mus Valstybei. Valstybei, kuri mus apginkluoja, rengia, maitina, prisiima ir atsakomybę už mūsų sąžinę. Mums draudžiama spręsti, draudžiama netgi suprasti. Ir jūsų teologai nė nemirktelėję tam pritaria. Padarę rūgščią miną, jie leidžia mums žudyti, žudyti, nesvarbu kur ir kaip, žudyti paklūstant įsakymui kaip budeliams. Mes tėvynės gynėjai, bet taip pat malšiname maištą, o kai maištas laimi, tuomet savo ruožtu jam tarnaujame. Esame laisvi nuo ištikimybės. Toks režimas mus ir pavertė kariškiais. Ir tokiais tobulais kariškiais, kad prie demokratijos, kurioje bet koks vergiškumas yra įprastas dalykas, generolų ministrų vergiškumas piktina net advokatus. Mes tokie tobuli kariškiai tikra šio žodžio prasme, kad toks kilniai giminei priklausantis žmogus kaip Liotė visada atsisakydavo šio gėdingo vardo. Beje, netrukus nebebus ir kariškių. Visi nuo septynerių iki šešiasdešimties metų... kas visi, tiesą sakant?.. Pati armija tampa beprasmiu žodžiu, kai tautos puola viena kitą – kaip Afrikos gentys! – šimtamilijoninės

gentys. O teologas vis labiau ir labiau bjaurėdamasis ir toliau pasirašinės nuodėmių atleidimus, kuriuos, manau, išspausdino ir sudarė Nacionalinės sąžinės ministerijos redaktoriai. Bet kur jie sustos, tarp mūsų kalbant, tie jūsų teologai? Didžiausi žudikai rytoj žudys be jokio pavojaus. Trisdešimt tūkstančių pėdų virš žemės įsitaisiusiam kokiam nors nusmurgusiam inžinieriukui šiltomis šliurėmis, kurį supa darbininkų specialistų būrys, pakaks tik paspausti mygtuką ir bus sunaikintas ištisas miestas, o jis sau ramiausiai grįš į namus, bijodamas tiktai vieno – nepavėluoti pietums. Aišku, tokio tarnautojo niekas nepavadins kareiviu. Vargu ar jis vertas net kariškio vardo. O jūs, atsisakę laidoti pašventintoje žemėje vargšus XVII amžiaus komediantus, kaip jį palaidosite? Argi mūsų profesija tokia niekam verta, kad visai nebegalime atsakyti už savo veiksmus, lyg būtume tokie pat nekalti kaip mūsų baisi plieninė mechanika? Na, kaipgi! Kokį nors nelaimingą vaikiną, kuris pavasario vakarą pargriauna savo draugužę ant samanų, apkaltinate mirtina nuodėme, o tam, kuris išžudė ištisus miestus, tik pakanka apsimauti kitas kelnes ir jau gali priimti Šventąją Komuniją, o tuo tarpu jo ką tik apnuodyti vaikai miršta spjaudydamiesi plaučiais motinoms į sterbles. Juokdariai – štai kas jūs tokie! Ir nėra ko dėtis, kad deratės su cezariais! Antikos miestas mirė, jis mirė drauge su savo dievais. O modernaus miesto dievai gynėjai, – žinome, kas jie tokie, – pietauja su aukštuomene, jie vadinami bankininkais. Sudarinėkite konkordatus kiek tik norite! Vakaruose be krikščionybės neatsiras vietos nei tėvynei, nei kareiviui, o jūsų bailus nuolaidžiavimas pagaliau nuplėš garbę jiems abiem!

Jis atsistojo, kalbėdamas aprėpė mane savo keistu žvilgsniu, jo akių mėlis buvo toks pat šviesus, tačiau prietemoje atrodė auksuotas. Piktai sviedė cigaretę į pelenus.

– Man į tai nusispjaut, – pridūrė. – Dar prieš tai būsiu užmuštas.

Kiekvienas jo žodis man iki pat gelmių pervėrė širdį. Deja, Dievas atsidavė į mūsų rankas – Kūnu ir Siela: mūsų kunigiškose rankose Kūnas, Siela, Dievo garbė – ir tai, ką štai tokie žmonės švaisto visuose pasaulio keliuose... „Ar sugebėsime bent mirti kaip jie?" – savęs paklausiau. Akimirkai užsidengiau rankomis veidą, o siaube, pajutau, kaip pro pirštus teka ašaros. Apsiverkti it vaikui, it moteriškei jo akivaizdoje! Bet Viešpats Dievas suteikė man truputėlį drąsos. Atsistojau, nuleidau rankas ir didžiulėmis pastangomis, – man skaudu tą prisiminti, – parodžiau jam savo liūdną veidą, savo gėdingas ašaras. Jis ilgai į mane žiūrėjo. O, manyje dar gyvas išdidumas! Stengiausi įžvelgti jo valingose lūpose paniekos arba bent jau gailesčio šypseną – jo gailesčio bijojau daugiau negu paniekos.

– Jūs šaunus vaikinas, – pasakė jis man. – Savo mirties patale kitokio kunigo nenorėčiau.

Ir pabučiavo mane, kaip bučiuoja vaikai – į abu skruostus.

Nutariau važiuoti į Lilį. Šį rytą atvyko mano pavaduotojas. Pasakė, kad aš atrodau gerai. Išties jaučiuosi geriau, kur kas geriau. Kuriu tūkstančius beprotiškų sumanymų. Žinoma, iki šiol pernelyg savimi nepasitikėjau. Nepasitikėjimas savimi nėra nuolankumas, netgi tikriausiai jis kartais būna jausmingesnė, kone beprotiška, išdidumo forma, savotiškas pavydus

žiaurumas, verčiantis nelaimingąjį atsisukti prieš save patį, save graužti. Turbūt čia ir yra pragaro paslaptis.

Bijau, kad manyje nebūtų įsišaknijęs didžiulio išdidumo daigas. Jau senokai mano abejingumas tam, ką paprastai vadina šio pasaulio tuštybe, teikia man ne tiek pasitenkinimą, kiek nepasitikėjimą. Sakau sau, kad mano neįveikiamas bjaurėjimasis savo juokingu asmeniu turėtų kelti šiokį tokį nerimą. Ar tik po šiuo nesirūpinimu savimi ir susitaikymu su savo įgimtu nerangumu, netgi pasitenkinimu dėl man daromų smulkių neteisybių, – o juk jos gerokai skaudesnės už daugelį kitų, – neslypi nusivylimas, kurio priežastis Dievo požiūriu nėra tyra? Žinoma, visa tai man vienaip ar kitaip padeda palaikyti pakenčiamus santykius su aplinkiniais, nes pirmučiausiai esu linkęs kaltinti save ir todėl gan lengvai suprantu kitą. Bet ar tuo pat metu pamažu neprarandu pasitikėjimo, polėkio, vilties, kad bus geriau?.. Mano jaunystė, – bent jau tai, kas iš jos manyje dar liko, – man nebepriklauso, tad ar turiu teisę laikyti ją užslėpęs? Aišku, pono Olivjė žodžiai buvo malonūs, bet nuo jų man neapsvaigo galva. Tik įtikino, kad galiu iškart užkariauti į jį panašių žmonių, – daug kuo pranašesnių už mane, – palankumą... Ar tai nėra ženklas?

Taip pat prisimenu Torsy klebono pasakymą: „Nesi sukurtas karui iki išsekimo“. O šiuo atveju tikrai vyksta karas iki išsekimo.

Dieve, jei pasveikčiau! Jei ši skausminga krizė būtų tik pirmas simptomas fizinės permainos, kokia kartais prasideda žengiant į ketvirtą dešimtmetį... Jau dvi dienos, kai mane persekioja nežinia kur perskaityta frazė: „Mano širdis su tais,

stovinčiais priešakyje, mano širdis su tais, einančiais mirti". Su einančiais mirti... kareiviais, misionieriais...

Oras kuo puikiausiai dera prie mano... – vos neparašiau, – mano džiaugsmo, bet šis žodis netinka. Geriau tiktų: mano lūkesčių. Taip, didžių, stebuklingų lūkesčių, nepaliekančių manęs net ir miegant, būtent jie šią naktį mane ir pažadino. Suvokiau gulįs atmerktomis akimis tamsoje ir toks laimingas, kad šis jausmas kėlė net skausmą, nes nesugebėjau jo paaiškinti. Atsikėliau, išgėriau visą stiklinę vandens ir iki pat aušros meldžiausi. Mano malda buvo lyg begalinis sielos šnabždesys. It nerimstantis lapų ošimas prieš aušrą. Kokia aušra nušvis manyje? Ar susimils Dievas?

Pašto dėžutėje radau pono Olivjė laiškutį, išsiųstą iš Lilio, kur, kaip parašė, praleis savo paskutines atostogų dienas pas draugą – Žalioji gatvė 30. Neprisimenu, kad būčiau jam užsiminęs apie savo būsimą kelionę į šį miestą. Koks keistas sutapimas!

Šį rytą pusė šešių manęs pasiimti atvažiuos pono Bigro automobilis.

Vakar vakare buvau labai išmintingas ir anksti atsiguliau. Bet negalėjau užmigti. Ilgai kovojau su pagunda atsikelti ir vėl imtis dienoraščio. Koks jis man brangus! Mintis, kad jį čionai nors ir trumpam paliksiu, kai manęs nebus, tampa, galima sakyti, nepakeliama. Turbūt neatsispirsiu ir paskutinę akimirką įsikišiu jį į krepšį. Be to, ir stalčiai blogai užsidaro, tad niekada negali žinoti, ar kieno nors smalsi akis į jį nepažvelgs.

Deja, manai, kad neturi nieko brangaus, o štai vieną gražią dieną apsižiūri įsitraukęs į savo paties žaidimą, nes ir visų neturtingiausias žmogus turi slaptą lobį. Pasirodo, kad ne visų brangiausias yra pavojingiausias, o atvirkščiai. Mano prisirišimas prie šių puslapių išties kažkoks liguistas. Tačiau jie man daug padėjo išbandymo valandą ir dar šiandien tebėra itin brangus liudijimas, pernelyg žeminantis, kad juo mėgaučiausi, bet pakankamai tikslus, kad galėčiau sukaupti mintį. Jie išvadavo mane iš svajonių. Tai nemenkas dalykas.

Tikriausiai gali būti, kad nuo šiol man jų neprireiks. Dievas man teikia šitiek malonių, tokių netikėtų, tokių keistų! Esu kupinas pasitikėjimo ir ramybės.

Įmečiau į židinį žabų ryšulį, ketindamas rašyti žiūriu, kaip jie dega. Jei mano protėviai per daug gėrė ir per mažai valgė, tai turėjo ir nemažai šalti, nes priešais liepsnojančią ugnį visada patiriu kažkokią kvailą nuostabą, tarsi būčiau vaikas ar koks laukinis. Kokia rami naktis! Jaučiu, nebeužmigsiu.

Šią popietę baigdamas ruoštis kelionei išgirdau, kaip sugirgždėjo lauko durys. Laukiau savo pavaduotojo, maniau atpažįstąs jo žingsnius. Tiesą sakant, buvau įnikęs į juokingą užsiėmimą. Mano batai visai geri, tačiau nuo drėgmės parudavo, tad norėjau juos nujuodinti rašalu, o paskui nušveisti tepalu. Kadangi daugiau nieko neišgirdau, jau norėjau eiti į virtuvę, bet išvydau panelę Šantalę, sėdinčią ant žemo suolelio prie židinio. Į mane ji nežiūrėjo, jos akys buvo įbestos į pelenus.

Prisipažįstu, jos atėjimas mane ne itin nustebino. Iš anksto susitaikiau su mintimi, kad turėsiu iškęsti visas savo sąmoningų ar nesąmoningų klaidų pasekmes, jaučiau, kad man suteiktas malonės terminas, atidėjimas, tad nenorėjau nieko numatyti, – o kam? Regis, ji kiek suglumo, kai ją pasveikinau.

– Pasirodo, rytoj išvažiuojat?

– Taip, panele.

– Grįšite?

– Tai priklausys...

– Tai priklauso tik nuo jūsų.

– Ne. Tai priklauso nuo gydytojo. Vykstu į Lilį pasikonsultuoti.

– Jūs laimingas, kad sergate. Liga tikriausiai duoda laiko pasvajoti. Aš niekada nesvajoju. Mano galvoje visa rutuliojasi baisiai tiksliai, tarsi kokioje nors antstolio ar notaro ataskaitoje. Žinote, mūsų šeimos moterys labai praktiškos.

Ji prisiartino prie manęs, o aš tuo tarpu kruopščiai tryniau tepalu savo batus. Tyčia dariau tai iš lėto, tikriausiai man būtų malonu, jei mūsų pokalbis baigtųsi juoko protrūkiu. Gal ji nuspėjo mano mintį? Staiga šnypščiančiu balsu prakošė:

– Ar mano pusbrolis kalbėjo jums apie mane?

– Taip, – atsakiau. – Bet negalėčiau jums perteikti jo žodžių. Nebeprisimenu.

– Nesvarbu! Man nusispjaut tiek į jo, tiek ir į jūsų nuomonę.

– Paklausykite, – tariau jai, – jūs baisiai norite sužinoti mano nuomonę.

Ji valandėlę dvejojo, paskui paprastai atsakė:

– Taip, – nes nemėgo meluoti.

– Kunigas neturi nuomonės, norėčiau, kad šitai suprastumėt. Pasauliečiai sprendžia pagal bloga arba gera, nelygu ką geba vieni kitiems padaryti, o jūs negalite man padaryti nei gera, nei bloga.

– Bent jau galėtumėte spręsti apie mane pagal... nežinau... galų gale remdamasis priesakais, morale.

– Galėčiau apie jus spręsti tik pagal malonę, bet nežinau, kiek jums jos duota, ir niekada to nesužinosiu.

– Na, liaukitės! Turite akis ir ausis, manau, naudojatės jomis kaip ir visi žmonės.

– O, jos man nieko apie jus nepasakys! – Man regis, aš nusišypsojau.

– Užbaikite mintį, užbaikite! Ką norėjote pasakyti?

– Bijau jus įžeisti. Prisimenu, vaikystėje mačiau lėlių vaidinimą per mugę Vilmane. Gudrutis paslėpė lobį molio ąsotyje, atsistojo kitame scenos gale ir mosikuodamas stengėsi atitraukti policininko dėmesį. Manau, jūs pernelyg blaškotės, turėdama viltį nuslėpti nuo visų savo sielos tiesą arba, galimas daiktas, tam, kad pati ją pamirštumėte.

Ji manęs įdėmiai klausėsi, atrėmusi alkūnes į stalą, padėjusi smakrą ant delnų, sukandusi dantimis kairės rankos mažąjį pirštelį.

– Aš nebijau tiesos, pone, ir jei norite, kad ją pasakyčiau, galiu čia pat atlikti išpažintį. Prisiekiu, nieko nenuslėpsiu!

– Aš jūsų neverčiu, – pasakiau jai, – o išpažintį sutikčiau išklausyti tik tuomet, jei jums grėstų mirtinas pavojus. Tikiuosi, kai ateis laikas, jums bus atleistos nuodėmės ir tikrai ne mano ranka.

– O, tai nesunku išpranašauti. Tėtė pažadėjo pasistengti, kad jus perkeltų į kitą vietą, o čia visi dabar įsitikinę, kad jūs girtuoklis, nes...

Aš staiga atsisukau į ją.

– Užteks! – pasakiau. – Nenorėčiau rodyti jums nepagarbos, bet nepradėkite vėl savo kvailysčių, galų gale man bus gėda jūsų klausytis. Kadangi jau čia esate, – ir dar prieš tėvo valią, – padėkite man sutvarkyti namus. Vienas aš niekaip nesusidorosiu.

Kai dabar apie tai pagalvoju, negaliu suprasti, kodėl ji man pakluso. Bet tuomet man tai pasirodė visai natūralu. Mano klebonija pasikeitė kone akimirksniu. Ji tylėjo, o kai į ją skersomis pažvelgdavau, atrodydavo, jog vis labiau blykšta. Staiga ji sviedė į šalį skudurą, kuriuo šluostė baldus, pykčio perkreiptu veidu vėl prie manęs prisiartino. Aš vos neišsigandau.

– Ar to jums užtenka? Jūs patenkintas? O, jūs labai gudriai apsimetat. Visi mano, kad jūs nepavojingas, kad jūsų reiktų gailėtis. Bet iš tiesų esate kietas kaip titnagas!

– Ne aš kietas, o jūs pati nepalenkiama ir tai duota Dievo.

– Ką čia pasakojat? Puikiai žinau, kad Dievas myli tik romius, nuolankius... Beje, jei tik jums papasakočiau, ką galvoju apie gyvenimą!

– Jūsų amžiaus žmonės ne itin susimąsto apie gyvenimą. Šio bei to nori, štai ir viskas.

– Na, o aš geidžiu visko – ir blogo, ir gero. Aš visa pažinsiu!

– Tai bus netrukus, – juokdamasis pasakiau jai.

– Liaukitės! Nors esu dar jauna, puikiai žinau, kad dauguma miršta to taip ir nepasiekę.

– Todėl, kad nesistengė kaip reikiant. Jie svajojo. O jūs juk niekada nesvajosite. Tie, apie kuriuos kalbat, panašūs į keliaujančius po savo kambarį. Kai žengi tiesiai pirmyn, žemė tampa maža.

– Na, ir kas, kad gyvenimas mane nuvils! Aš keršysiu, darysiu bloga blogio vardan.

– Ir tada, – pasakiau jai, – rasite Dievą. O, žinoma, aš nevykusiai reiškiu mintis, be to, jūs dar vaikas. Bet pagaliau galiu jums pasakyti, kad išvykstate atsukusi nugarą pasauliui, nes pasaulis – tai ne maištas, jis susitaikymas, ir pirmiausia susitaikymas su melu. Tad pulkite iš visų jėgų pirmyn, vienąkart siena pasiduos, o kiekvienas plyšys atveria dangų...

– Ar šitaip šnekate, kad... kad fantazuojate... ar kad...

– Žemė išties priklausys romiesiems. O panašūs į jus dėl jos nesivaržys, nes nežinos ką su ja veikti. Grobikai pagrobia tiktai dangaus karalystę.

Ji visa paraudo, gūžtelėjo pečiais.

– Nežinau, ką jums atsakyti... gal nusikeikti. Ar manote, kad valdote mane prieš mano valią? Juk puikiausiai galiu save pasmerkti, jei tik panorėsiu.

– Atsakau už jus, – nesusimąstydamas tariau jai, – siela už sielą.

Ji plovėsi rankas po čiaupu virtuvėje ir net neatsigręžė. Paskui ramiausiai užsidėjo skrybėlę, kurią buvo nusiėmusi prieš pradėdama dirbti. Lėtais žingsniais vėl prie manęs prisiartino. Jei taip gerai nepažinčiau jos veido, galėčiau tarti, kad jis buvo ramus, bet mačiau, kaip vos virpčiojo jos lūpų kamputis.

– Siūlau jums sandėrį, – pasakė. – Jei iš tikrųjų esate toks, kokiu jus laikau...

– Tikrai nesu toks, kokiu mane laikote. Matote manyje it veidrodyje save pačią ir drauge savo likimą.

– Buvau pasislėpusi po langu, kai kalbėjotės su mama. Jos veidas staiga pasidarė toksai... toksai švelnus! Tą akimirką jūsų neapkenčiau. O, stebuklais netikiu taip pat kaip ir šmėklomis, bet savo motiną, galimas daiktas, pažinojau! Gražūs žodžiai jai buvo reikalingi kaip šuniui penkta koja. Žinote kokią paslaptį, ar ne taip?

– Ši paslaptis prarasta, – pasakiau jai. – Jūs ją rasite ir vėl savo ruožtu prarasite, o kiti pasičiups ją, nes giminė, kuriai priklausote, bus gyva, kol bus gyvas pasaulis.

– Ką? Kokia giminė?

– Kokią pats Dievas pasiuntė klajoti, ir iki pat pasaulio pabaigos ji nesustos.

III

Man gėda, kad negaliu išlaikyti plunksnos. Dreba rankos. Ne visada, o tarpais, beje, labai trumpais, kelias akimirkas. Prisiverčiu tai užrašyti.

Jei būtų likę pakankamai pinigų, važiuočiau traukiniu į Amjeną. Bet ką tik, išėjęs iš gydytojo, iškrėčiau nesąmonę. Kaip tai kvaila! Man liko tik bilietas atgal ir trisdešimt septyni su.

Tarkime, jog visa labai gerai praėjo: gal ir tuomet sėdėčiau toje pat vietoje ir rašyčiau kaip dabar. Labai gerai prisimenu: pastebėjau šią mažą ramią kavinukę su tuščia galine sale, tokią jaukią, grubius netašyto medžio stalus. (Iš šalia esančios kepyklos skaniai kvepia šviežia duona.) Ir būčiau toks pat alkanas...

Taip, žinoma... Išsitraukčiau iš krepšio šį sąsiuvinį, paprašyčiau plunksnos ir rašalo, ta pati patarnautoja taip pat šypsodamasi man juos atneštų. Aš irgi nusišypsočiau. Gatvė užlieta saulės.

Skaitydamas šias eilutes rytoj, po šešių savaičių, – gal po pusės metų, kas žino? – puikiai žinau, kad norėsiu jose rasti... Dieve mano, ką rasti? Na, tik įrodymą, kad ir šiandien elgiausi kaip įprasta, – tai vaikiška.

Iš pradžių žingsniavau, kur akys veda, stoties link. Įėjau į seną bažnyčią, nežinau, kaip ji vadinasi. Ten buvo pilna žmonių. Tai irgi vaikiška, bet norėjau laisvai atsiklaupti ant plokščių, tikriau – išsitiesti, atsigulti kniūbsčias. Dar niekada nebuvau jutęs tokio stipraus fizinio maišto prieš maldą, – jutau jį taip aiškiai, kad nepatyriau jokių sąžinės priekaištų. Mano valia šiuo atveju buvo bejėgė. Nemaniau, jog toks banalus žodis kaip „išsiblaškymas“ gali reikšti tokį pakrikimą, tokį susiskaidymą. Nes kovojau ne su baime, o tarsi su nesuskaičiuojamomis baimėmis, – daugybe baimių, – kiekvienoje skaiduloje po baimę. Vos tik stengdamasis susikaupti užmerkdavau akis, regis, išgirsdavau šnabždant didžiulę nematomą minią, susigūžusią mano nerimo dugne it gūdžiausioje naktyje.

Nuo prakaito sudrėko kakta, rankos. Galų gale išėjau. Mane persmelkė gatvės šaltis. Žingsniavau greitu žingsniu. Manau, jei kęsčiau skausmą, tuomet galėčiau imti savęs gailėti, apverkti save, savo nelaimę. Bet jutau vien nesuvokiamą lengvumą. Sąlytis su šia triukšminga minia mane apstulbino it koks staiga užplūdęs džiaugsmas. Suteikė man sparnus.

Sutanos kišenėje radau penkis frankus. Buvau ten juos įsidėjęs pono Bigro vairuotojui, bet pamiršau atiduoti. Užsisakiau

juodos kavos ir vieną iš tų bandelių, kurių kvapą užuodžiau. Kavinukės šeimininkė pavarde ponia Diupluji, ji – našlė mūrininko, kuris kadaise buvo įsikūręs Torsy. Kelias minutes ji vogčiomis stebėjo mane nuo savo aukšto prekystalio, virš pertvaros, skiriančios galinę salę. Paskui atėjo ir atsisėdo šalia manęs, žiūrėjo, kaip valgau.

– Jūsų amžiaus žmonės, – pasakė man, – ryja kaip vilkai.

Turėjau sutikti, kad atneštų sviesto, riešutais kvepiančio Flandrijos sviesto. Vienintelis ponios Diupluji sūnus mirė nuo džiovos, o anūkė – nuo meningito, neturėjo nė dvejų metų. Ji pati serga cukralige, kojos ištinusios, bet niekaip nerandanti kam parduoti šią kavinukę, į kurią niekas nevaikšto. Guodžiau ją kaip išmanydamas. Man gėda dėl šių žmonių nuolankumo. Iš pradžių šis nuolankumas atrodo visai paprastas, nes išreiškiamas jų kalba, kuri toli gražu nėra krikščioniška. Kitaip tariant, jis neišreiškiamas, kaip ir jie patys savęs neišreiškia, tenkindamiesi priežodžiais ir laikraštinėmis frazėmis.

Sužinojusi, kad išvyksiu tik vakariniu traukiniu, ponia Diupluji maloniai pasiūlė pasinaudoti galine sale.

– Tuomet, – pasakė ji, – galėsite ramiai toliau rašyti savo pamokslą.

Vos įtikinau ją nekurti krosnies (mane vis dar šiek tiek krečia drebulys).

– Kai buvau jauna, – tarė ji, – kunigai per daug valgydavo, turėjo pilnakraujystę. Dabar jūs liesi lyg benamiai katinai.

Turbūt ją suklaidino mano grimasa, nes paskubomis pridūrė:

– Pradžia visada sunki. Nieko! Jūsų metuose dar visas gyvenimas prieš akis.

Pravėriau burną, kad atsakyčiau ir... iš pradžių nesupratau. Taip, net nieko nenusprendęs, nieko nepagalvojęs, žinojau, jog tylėsiu. Tylėti – koks keistas žodis! Kaip tik tyla mus ir saugo.

(Viešpatie, tu taip norėjai, atpažinau tavo ranką. Regis, jutau ją ant savo lūpų.)

Ponia Diupluji paliko mane ir vėl grįžo į savo vietą prie prekystalio. Pasirodė lankytojai, darbininkai, kurie atėjo užkąsti. Vienas iš jų pamatė mane pro pertvarą, jo draugai pratrūko kvatotis. Jų keliamas triukšmas man netrukdo, priešingai. Vidinė tyla, – kurią laimina Dievas, – niekada neatskyrė manęs nuo žmonių. Man regis, jie žengia į ją, o aš juos sutinku tarsi ant savo namų slenksčio. Ir, žinoma, jie įžengia vidun patys to nežinodami. Gaila, galiu jiems suteikti tik nepatikimą prieglobstį! Tačiau kai kurių sielų tylą įsivaizduoju it milžinišką prieglaudą. Vargšai nusidėjėliai, netekę jėgų, apgraibomis įžengia į ją, užmiega ir išeina paguosti, net neprisimindami didžiulės neregimos šventovės, kur buvo trumpam nusimetę savąją naštą.

Aišku, kvaila prisiminti vieną iš paslaptingiausių Šventųjų bendravimo momentų ryšium su mano ką tik priimtu sprendimu, kurį, galimas daiktas, padiktavo tik žmogiškas atsargumas. Bet ne mano kaltė, kad visada priklausau nuo akimirkos įkvėpimo arba, tiesą sakant, greičiau nuo Viešpaties švelnaus gailesčio, kuriam atsiduodu. Žodžiu, staiga supratau, jog po apsilankymo pas daktarą užsidegiau noru kam nors patikėti

savo paslaptį, pasidalyti savo kartėliu. Taip pat supratau, kad reikia tik patylėti ir vėl atgausiu ramybę.

Mano sielvartas niekuo neypatingas. Šiandien galbūt šimtai žmonių visame pasaulyje išgirs tariamą šitokį nuosprendį ir lygiai taip pat bus jo apstulbinti. Iš jų visų aš tikriausiai mažiausiai pajėgus sutramdyti pirmą įspūdį, pernelyg gerai pažįstu savo silpnybę. Bet iš patyrimo taip pat žinau, kad iš savo motinos ir, be abejo, iš daugybės kitų savo giminės vargšių moterų paveldėjau kažkokią galų gale kone neįveikiamą ištvermę, kuri nė nebando kovoti su skausmu, pasineria į jį, apsipranta su juo, – čia glūdi mūsų jėga. Antraip kaip paaiškinti, jog atkakliai nori gyventi daugybė nelaimingųjų, kurių baisi kantrybė galiausiai palaužia vyro, vaikų, artimųjų nedėkingumą ir neteisybę? – o, vargdienių maitintojos!

Tik reikia tylėti. Man reikia tylėti tiek, kiek man bus leista tylėti. O tai gali trukti savaites, mėnesius. Kai pagalvoju, kad vos prieš kelias minutes tikriausiai būtų užtekę vieno žodžio, vieno užuojautos žvilgsnio, galbūt paprasto klausimo, ir ši paslaptis man būtų išsprūdusi...

Ji jau buvo ant mano lūpų, Viešpats ją sulaikė. Ak, žinau, kad nuo kito užuojautos trumpam palengvėja, tad jos visai neniekinu. Bet ji nenumalšina troškulio, išteka iš sielos it per kokį rėtį. O kai sielvartas pereina iš gailesčio į gailestį, tarsi iš burnos į burną, tuomet, man regis, nebegalime jo nei gerbti, nei mylėti...

Štai, aš ir vėl prie šio stalo. Norėjau sugrįžti į bažnyčią, iš kurios išėjau toks susigėdęs šį rytą. Ji tikrai šalta ir tamsi. Tai, ko laukiau, neįvyko.

Kai grįžau, ponia Diupluji mane pakvietė priešpiečių. Neišdrįsau atsisakyti. Šnekėjome apie Torsy kleboną, kai jiedu susipažino jam vikaraujant Prelyje. Labai jo bijojo. Suvalgiau virtos mėsos, daržovių. Man nesant, ji užkūrė krosnį, o baigus valgyti, paliko mane vieną, – šilumoje, su puodeliu juodos kavos. Jaučiausi gerai, netgi valandėlę nusnūdau. Pabudęs...

(Dieve mano, turiu tai užrašyti. Mąstau apie tuos rytus, paskutinius šios savaitės rytus, apie tai, kaip juos sutikdavau, apie gaidžių giedojimą, apie aukštą langą, pilną ramybės ir dar tamsų, – viename jo stikle, visada tame pačiame, iš dešinės, įsižiebdavo tekanti saulė... Kaip visa tai buvo gaivu, tyra...)

Taigi labai ankstų rytą atvykau pas gydytoją Lavinį. Kone iškart buvau įleistas į laukiamąjį. Kambarys buvo nesutvarkytas, tarnaitė klūpodama ant kelių vyniojo kilimą. Keletą minučių turėjau palaukti valgomajame, – manau, jis liko toks iš vakaro: langinės uždarytos, užuolaidos užtrauktos, stalas užtiestas staltiese, ant grindų pilna duonos trupinių, traškančių po padais, šaltas cigarų tvaikas. Pagaliau man už nugaros atsivėrė durys, daktaras davė ženklą įeiti.

– Atsiprašau, kad priimu jus šiame kambaryje, – pasakė jis man, – tai mano dukrelės žaidimų kambarys. Šį rytą visas

butas apverstas aukštyn kojomis, – šeimininkas reikalauja, kad kartą per mėnesį jį ištuštintume, kai atvyksta valytojų brigada, – kokia kvailystė! Šiandien priimu tik nuo dešimtos valandos, bet jūs, regis, skubate. Galų gale turime sofą, galėsite ant jos išsitiesti, tai svarbiausia.

Jis praskleidė užuolaidas, išvydau jį ryškiai apšviestą. Neįsivaizdavau, kad toksai jaunas. Veidas taip pat liesas kaip mano ir tokios keistos spalvos, jog iš pradžių pamaniau, kad tai šviesos žaismas. Sakytumei, bronzos atšvaitas. Jis įbedė į mane juodas akis, žvelgė kažkaip abejingai, nekantriai, bet visai ne atšiauriai, toli gražu ne. Kol vargais negalais nusitraukiau labai suadytus vilnonius marškinius, jis buvo nusisukęs. Likau kaip kvailas sėdėti ant sofos, nedrįsau atsigulti. Beje, ant sofos visur mėtėsi kiek aplaužytų žaislų, tarp jų net rašalu aptaškyta skudurinė lėlė. Daktaras ją pasodino ant kėdės, tada, kiek paklausinėjęs, mane kruopščiai apčiupinėjo, kartkartėmis užmerkdamas akis. Jo veidas buvo tiesiai virš mano veido, ilgas juodų plaukų kuokštas lietė man kaktą. Mačiau jo liesą kaklą, suspaustą pigios prisegamos celiulioidinės apykaklės, visai pageltusios, skruostai nuo pamažu juos užliejusio kraujo dabar įgavo vario atspalvį. Jis kėlė man baimę ir šiokį tokį pasibjaurėjimą.

Apžiūrinėjimas truko ilgai. Buvau nustebintas, kad jis kreipia taip mažai dėmesio į mano nesveiką krūtinę, tik švilpaudamas perbraukė keliskart ranka man per kairįjį petį ties raktikauliu. Langas buvo į kiemelį, pro stiklus matėsi nuo suodžių pajuodusi siena, išraižyta tokių siaurų langų, jog galėjai pamanyti, kad tai šaudymo angos. Aišku, visai ne tokį vaizdavausi profesorių Lavinį ir jo būstą. Kambarėlis atrodė tikrai

nešvarus, nežinau kodėl, bet nuo šių aplaužytų žaislų, nuo šios lėlės man suspaudė širdį.

– Apsirenkite, – pasakė jis.

Prieš savaitę būčiau laukęs blogiausio. Bet štai jau kelias dienas jaučiausi daug geriau! Šiaip ar taip, minutės pasirodė man ilgos. Bandžiau galvoti apie poną Olivjė, apie mūsų pasivažinėjimą praėjusį pirmadienį, apie tą saule žėrintį kelią. Man taip drebėjo rankos, kad audamasis dukart nutraukiau batų raištelį.

Daktaras žingsniavo skersai išilgai po kambarį. Pagaliau šypsodamasis prisiartino prie manęs. Jo šypsena mane apramino tik pusėtinai.

– Na, ką gi, norėčiau turėti rentgeno nuotrauką. Duosiu jums raštelį ligoninei, daktaro Grusė skyriui. Gaila, bet jums reiks palaukti iki pirmadienio.

– Ar tai tikrai būtina?

Jis sekundėlę dvejojo. Dieve mano, man regis, kad tą akimirką nė nemirktelėjęs būčiau išklausęs bet kokį nuosprendį. Tačiau iš patyrimo žinau, kai prieš ateinant maldai manyje kyla tas nebylus, gilus šauksmas, mano veide pasirodo kažkas panašaus į nerimą. Dabar man atrodo, kad ši išraiška daktarą suklaidino. Jis nusišypsojo plačia, labai atvira, kone nuoširdžia šypsena.

– Ne, – atsakė jis, – tai tik formalumas. Kokiam galui jus čia ilgiau laikyti? Ramiausiai grįžkite namo.

– Ar galiu vykdyti savo kunigiškas pareigas?

– Žinoma. (Pajutau, kaip man į veidą siūbtelėjo kraujas.) Na, nesakau, kad baigsis visi nemalonūs pojūčiai, priepuoliai

gali kartotis. Ko gi norėti? Reikia išmokti gyventi su savo liga, visi mes daugiau ar mažiau sergame. Net nereikalauju laikytis dietos: ragaukite visko po truputį, valgykite tik tai, kas patinka. O kai vėliau ims nebepatikti, perdėm neprisiverskite, pamažu pereikite prie pieno, pasaldinto vandens, kalbu jums kaip draugas, bičiulis. Jei skausmai pasidarys itin aštrūs, išgerkite po vieną valgomąjį šaukštą mikstūros, – aš išrašysiu receptą, – po vieną šaukštą kas dvi valandos, bet ne daugiau kaip penkis šaukštus per dieną, supratote?

– Gerai, pone profesoriau.

Jis pristūmė apvalų stalelį prie fotelio priešais mane ir atsidūrė akis į akį su skudurine lėle, regis, pakėlusia į jį savo beformę galvą, nuo kurios gabalais tarsi žvynai luposi dažai. Piktai nusviedė ją į kitą kambario galą, ji keistai pokštelėdama atsitrenkė į sieną, paskui nuriedėjo ant grindų. Taip ir gulėjo tenai aukštielninka, iškeltomis rankomis ir kojomis. Nedrįsau pažvelgti nei į vieną, nei į kitą.

– Klausykit, – staiga pasakė jis, – aš išties manau, kad jums reikia persišviesti, bet nėra ko skubėti. Atvažiuokite po savaitės.

– Jei tai nėra taip būtina...

– Neturiu teisės kitaip su jumis kalbėti. Galų gale juk nėra neklystančių. Tik neleiskite Grusė jums išūžti galvos! Fotografas yra fotografas, iš jo nėra ko reikalauti kalbų. Paskui mudu visa aptarsime, jūs ir aš... Šiaip ar taip, patikėkite man, nekeiskite savo įpročių, iš esmės įpročiai yra žmogaus draugai, net ir blogi. Blogiausia būtų, jei nutrauktumėt savo darbą, nesvarbu dėl kokios priežasties.

Aš jį vos girdėjau, nekantravau kuo greičiau vėl atsidurti gatvėje, laisvėje.

– Gerai, pone profesoriau.

Atsistojau. Jis nervingai čiupinėjo savo rankogalius.

– Kas, po velniais, jus čia atsiuntė?

– Ponas daktaras Delbandas.

– Delbandas? Tokio nepažįstu.

– Ponas daktaras Delbandas mirė.

– Ką? Na, tuo blogiau! Atvažiuokite po savaitės. Gerai pagalvojęs nusprendžiau pats jus nuvesti pas Grusė. Tad antradienį, po savaitės, sutarta?

Jis mane kone išstūmė iš kambario. Jau kelios minutės, kai jo toks niūrus veidas įgavo keistą išraišką: atrodė linksmas, bet šis linksmumas buvo it traukulys, kažkoks pasimetęs, tarsi žmogaus, kuriam sunkiai sekasi paslėpti savo nekantravimą. Išėjau net neišdrįsęs paspausti jam rankos, bet prieškambaryje susigriebiau pamiršęs receptą. Vos užsidarius durims, regis, išgirdau žingsnius svetainėje, atrodė, kad kambarys liko tuščias, kad man nieko netrukdant tereiks paimti receptą nuo stalo... Jis stovėjo tenai, siauroje lango angoje, nuleidęs vieną kelnių palą, laikydamas prie šlaunies nedidelį švirkštą, – mačiau tarp pirštų žvilgantį metalą. Negaliu pamiršti jo baisaus šypsnio, – nuostabai nepavyko jo iškart užgožti: jis vis dar klajojo aplink praviras lūpas, tuo tarpu į mane įbestas žvilgsnis dvelkė pykčiu.

– Ko dar jums reikia?

– Atėjau recepto, – praveblenau. – Žengiau žingsnį stalo link, bet lapelio ten jau nebuvo.

– Įsikišau jį į kišenę, – pasakė jis man. – Palūkėkit sekundę.

Jis staigiu judesiu ištraukė adatą ir sustingo it įbestas priešais mane, – neatitraukdamas akių, rankoje vis dar laikydamas švirkštą. Atrodė, meta man iššūkį.

– Su šituo, mano mielas, gali apsieiti be Viešpaties Dievo.

Regis, jį nuginklavo tai, jog suglumau.

– Na, na, tai tik mediko pokštas. Gerbiu bet kokius įsitikinimus, net ir religinius. Pats, beje, jų neturiu. Gydytojui įsitikinimų nėra, jam egzistuoja tik prielaidos.

– Pone profesoriau...

– Kodėl vadinate mane ponu profesoriumi? Koks dar profesorius?

Pamaniau, jog jis beprotis.

– Atsakykite gi, po šimts pypkių! Minite kažkokį kolegą, kurio net pavardė man negirdėta, vadinate mane profesoriumi...

– Ponas daktaras Delbandas patarė man kreiptis į profesorių Lavinį.

– Lavinį? Ar juokiatės iš manęs? Jūsų daktaras Delbandas tikriausiai buvo pasipūtęs mulkis. Lavinis mirė praėjusį sausį, jam buvo septyniasdešimt aštuoneri metai! Kas jums davė mano adresą?

– Radau jį informacijos knygoje.

– Tikrai? Mano pavardė ne Lavinis, o Lavilis. Gal nemokat skaityti?

– Aš išsiblaškęs, – atsakiau jam, – prašau atleisti.

Jis atsistojo tarp durų ir manęs, sukau galvą, ar kada nors išeisiu iš šio kambario, jaučiausi lyg įkliuvęs į spąstus, lyg kokiose žabangose. Skruostais liejosi prakaitas, mane apakino.

– Tai aš prašau jus atleisti. Jei norite, galiu jums duoti laiškelį kitam profesoriui, pavyzdžiui, Diupetiprė? Bet, tarp mūsų šnekant, manau, jog tai nereikalinga, savo amatą moku nė kiek neblogiau už tuos provincialus, buvau internatūroj Paryžiaus ligoninėse ir dar užėmiau trečią vietą per konkursą! Atleiskite, kad pats save liaupsinu. Be to, jūsų atvejis visai nesudėtingas, čia bet kas susigaudys.

Aš vėl žengtelėjau durų link. Jo žodžiai man nekėlė nepasitikėjimo, bet žvilgsnis nepakeliamai varžė. Toks nepaprastai spindintis ir tvirtas.

– Nenorėčiau piktnaudžiauti... – pasakiau jam.

– Jūs niekuo nepiktnaudžiaujate (jis išsitraukė laikrodį), priiminėti pradedu tik dešimtą valandą. Privalau jums prisipažinti, – tęsė jis, – pirmąkart akis į akį susiduriu su tokiu kaip jūs, na, su kunigu, jaunu kunigu. Ar tai jus stebina? Prisipažinsiu, tai gan keistas dalykas.

– Tik gaila, kad dėl mano kaltės susidarysite tokią blogą nuomonę apie mus visus, – atsakiau. – Esu paprastas kunigas.

– O, susimilkite! Atvirkščiai, jūs mane nepaprastai dominat. Jūsų veidas toks... toks nuostabus. Ar jums niekas niekada to nesakė?

– Tikrai ne, – sušukau, – jūs, regis, iš manęs tyčiojatės.

Jis atsuko man nugarą, gūžtelėjo pečiais.

– Ar jūsų šeimoje daug kunigų?

– Nė vieno, pone. Tiesa, nedaug težinau apie saviškius. Tokios šeimos kaip mano neturi istorijos.

– Čia jūs klystate. Jūsiškių istorija įrašyta kiekvienoje jūsų veido raukšlėje, o jų nemažai!

– Nenorėčiau jos skaityti, kuriems galams? Te mirusieji laidoja mirusiuosius.

– Jie puikiausiai laidoja ir gyvuosius. Ar manote, kad esate laisvas?

– Nežinau, kiek esu laisvas, labai ar nelabai. Tik tikiu, kad Dievas davė man laisvės tiek, kiek reikia, kad vieną dieną ją atiduočiau į jo rankas.

– Atleiskite man, – vėl prakalbo jis kiek patylėjęs, – tikriausiai jums atrodau šiurkštus. Bet ir aš pats priklausau šeimai... na, manau, panašiai į jūsiškę. Ką tik jus išvydęs, patyriau nemalonų įspūdį, jog stoviu prieš... prieš savo antrininką. Manote, kad esu beprotis?

Nejučiom žvilgtelėjau į švirkštą. Jis nusijuokė.

– Ne, nuo morfijaus nebūsi girtas, nurimkite. Priešingai, jis puikiai pravalo smegenis. Jis man reikalingas tam, kam jums tikriausiai reikalinga malda, – kad užsimirščiau.

– Atsiprašau, – pasakiau jam, – malda reikalinga ne užsimiršimui, o jėgai.

– Jėga man jau nieko neduos.

Jis pakėlė nuo grindų skudurinę lėlę ir ją rūpestingai pasodino ant židinio.

– Malda, – svajingu balsu pratęsė jis, – linkiu jums melstis taip pat lengvai, kaip man lengva įsidurti po oda šią adatą. Nerimo kankinami žmonės kaip jūs nesimeldžia arba blogai meldžiasi. Verčiau prisipažinkite, jog branginate pastangą, prisivertimą melstis, nesąmoningai sau pačiam taikote jėgą, prievartą. Neurastenikas visada būna savo paties budelis.

Dabar, kai apie tai mąstau, negaliu paaiškinti, kodėl po šių jo žodžių man pasidarė kažkaip gėda. Nebedrįsau pakelti akių.

– Tik nepamanykite, kad esu seno raugo materialistas. Kiekviename iš mūsų giliai tūno maldos instinktas, jis toks pat nepaaiškinamas kaip ir visi kiti. Man atrodo, tai viena individo tamsiųjų jėgų kovos su savo gimine formų. Tačiau giminė visa patyliukais suryja. O rūšis savo ruožtu suryja giminę, tad mirusiųjų jungas vis labiau slegia gyvuosius. Nemanau, kad bėgant amžiams koks mano protėvis kada nors būtų bent užsigeidęs sužinoti apie visa tai kiek daugiau už savo gimdytojus. Kaime, Meno slėnyje, kur mes visada gyvenome, įprasta sakyti: užsispyręs kaip Trikė, – Trikė – mūsų pravardė nuo neatmenamų laikų. O „užsispyręs" mūsuose reiškia „bukagalvis". Na, gimiau su pasiutusiu žinių troškimu, kurį vadinate *libido sciendi**. Dirbau taip, kaip kiti ryja. Kai pagalvoju apie savo jaunystės metus, apie kambarėlį Žakobo gatvėje, apie ano meto naktis, mane apima savotiškas siaubas, kone religinis siaubas. Ir kam visa tai? Kam, klausiu jus... Taigi šitą maniškiams nepažįstamą smalsumą dabar pamažu žudau, žudau morfijumi. Ir jei tai per ilgai truks... Ar jums niekada nekilo pagunda nusižudyti? Tai neretai atsitinka, o tokiems neurastenikams kaip jūs tai netgi gan normalu...

Neradau ką atsakyti, buvau pakerėtas.

– Tiesa, polinkis į savižudybę yra dovana, šeštasis pojūtis, nežinia kas, su juo gimstama. Patikėkite, tai aš atliksiu nepastebimai. Dar tebemedžioju. Bet kas gali prasmukti pro gyvatvorę

* Žinojimo geismas (lot.)

tempdamasis paskui šautuvą ir staiga – paf! O kitą rytą aušra aptinka tave į žolę įbesta nosim, visą aprasojusį, vėsų, ramų, tuo tarpu virš medžių kyla ankstyvi garai, gieda gaidžiai, čiulba paukščiai. Na? Ar šitai jūsų negundo?

Dieve, akimirką man pasirodė, kad jis žino apie daktaro Delbando savižudybę, kad vaidina prieš mane siaubingą komediją. Bet ne! Jo žvilgsnis buvo nuoširdus. Ir nors buvau itin susijaudinęs, jutau, kad mano buvimas, – nežinau kodėl, – jį sukrečia, kas akimirksnį tampa vis labiau nepakeliamas, tačiau jis nepajėgia manęs išleisti. Buvome vienas kito belaisviai.

– Žmonės kaip mes turėtų likti mėšle, – pasakė jis slopiu balsu. – Mes negailime savęs, nieko negailime. Kertam lažybų, kad jūs seminarijoje buvote lygiai toks pat koks aš Proveno licėjuje! Puolėme it pašėlę į Dievą ar Mokslą, mus akino vidinė ugnis. Na, ir ką gi? Štai, atsidūrėme prieš tą patį...

Jis staiga nutilo. Privalėjau suprasti, tačiau mano galvoje buvo viena – kuo greičiau ištrūkti.

– Toks žmogus kaip jūs, – pasakiau jam, – niekada nenusigręžia nuo tikslo.

– Tačiau tikslas nuo manęs nusigręžia, – atsakė jis. – Po pusės metų aš mirsiu.

Man atrodė, kad jis vis dar kalba apie savižudybę, – šią mintį jis tikriausiai įskaitė mano akyse.

– Klausiu savęs, ko aš čia prieš jus vaidinu. Jūsų toksai žvilgsnis, kad norisi pasakoti visokiausias istorijas, nesvarbu kokias. Nusižudyti? Susimilkite! Teužsiima tuo dideli ponai, poetai, šitokie prašmatnūs dalykai ne mano nosiai. Tačiau nenorėčiau, kad laikytumėt mane bailiu.

– Aš ir nelaikau jūsų bailiu, – pasakiau jam, – tiktai man atrodo, jog... jog šis narkotikas...

– Nešnekėkite apie morfiją to, ko neišmanote... jūs pats vieną dieną... – jis pažvelgė į mane švelniomis akimis. – Ar esate kada nors girdėjęs apie piktybinę limfogranuliomatozę? Ne? Beje, ši liga ne plačiajai visuomenei. Įsivaizduokite, kadaise apie ją parašiau disertaciją. Tad jokiu būdu negaliu suklysti, man netgi laboratoriniai tyrimai nereikalingi. Duodu sau dar tris mėnesius, daugiausia šešis. Matote, nenusigręžiu nuo tikslo. Žiūriu tiesiai į jį. Kai niežulys pernelyg nepakenčiamas, imu kasytis, bet kur dėsies, pacientai turi savo reikalavimus, gydytojas privalo būt optimistas. Tad priėmimo dienomis šiek tiek susileidžiu. Meluoti ligoniams – mūsų amato diktuojama būtinybė.

– Galbūt jiems kiek per daug meluojate...

– Jums atrodo? – paklausė jis manęs. Jo balse skambėjo vis dar toks pat švelnumas: – Jūsų vaidmuo ne toks sunkus kaip mano: manau, jūs susiduriate tik su mirštančiaisiais. Dauguma agonijos atvejų yra euforiški. Kitas dalykas, kai vienu užsimojimu, vieninteliu žodžiu sugriauni visas žmogaus viltis. Vieną ar du kartus man teko su šituo susidurti. O, žinau, ką galėtumėt man atsakyti, jūsų teologai pavertė viltį dorybe, jūsų viltis – maldai sudėtomis rankomis. Na, tebūnie, betgi niekas nėra iš arti matęs šios dievybės. Viltis yra žvėris, sakau jums, galingas plėšrus žvėris žmogaus viduje. Tad verčiau leiskime jam pamažu nusibaigti. Antraip atsargiai, tik jo nekliudykit, tik neišleiskit! Išleistas jis draskosi ir kandžioja. O ligoniai tokie gudruoliai! Kad ir gerai juos pažįsti, vieną gražią dieną, žiūrėk,

užkimbi. Na, štai, senas pulkininkas, kietas kolonijų vilkas, reikalavo, kad pasakyčiau jam tiesą kaip draugas... Brrr!..

– Mirti reikia pamažu, – suvapėjau, – pratintis.

– Nesąmonės! O jūs pats ar pratinotės?

– Bent jau bandžiau. Beje, nelyginu savęs su pasauliečiais, kurie turi savo veiklą, šeimą. Tokio vargšo kunigo kaip aš gyvenimas niekam nerūpi.

– Gali būti. Bet jeigu skelbiate vien tik susitaikymą su likimu, tai nieko nauja.

– Džiaugsmingą susitaikymą, – pasakiau jam.

– Užtenka! Žmogus žvelgia į savo džiaugsmą tarsi į veidrodį ir neatpažįsta savęs, kvailys! Už kiekvieną džiaugsmą reikia mokėti, mokėti savo paties medžiaga, – džiaugsmas ir skausmas sudaro viena.

– Be abejo, tai toks džiaugsmas, kokį jūs vadinate džiaugsmu. Bet Bažnyčia pašaukta surasti prarastų džiaugsmų šaltinį.

Jo žvilgsnis buvo toks pat švelnus kaip ir balsas. Pajutau neapsakomą nuovargį, man atrodė, kad būnu čionai jau ištisas valandas.

– Leiskite dabar man eiti, – sušukau.

Jis ištraukė iš kišenės receptą, bet man jo neatidavė. Staiga uždėjo man ant peties plaštaką, – jo ranka buvo ištiesta, galva kiek palenkta, akys primerktos. Šitas veidas priminė man vaikystės regėjimus.

– Galų gale, – pasakė jis, – tokiems žmonėms kaip jūs galbūt reikia sakyti tiesą.

Prieš pratęsdamas jis kiek padvejojo. Nors tai gali pasirodyti tikra nesąmonė, jo žodžiai pasiekė mano ausis, bet nesužadino

jokių minčių. Prieš dvidešimt minučių įžengiau į šiuos namus susitaikęs, pasirengęs bet ką išgirsti. Nors paskutinė Ambrikūre praleista savaitė man grąžino nepaaiškinamo saugumo pojūtį, pasitikėjimą ir šiokios tokios laimės žadėjimą, vis dėlto pirmieji tokie raminantys pono Lavilio žodžiai mane itin pradžiugino. Dabar suprantu, kad šis džiaugsmas buvo kur kas stipresnis, didesnis negu maniau. Jaučiausi toks pat laisvas ir linksmas kaip ir tada kelyje į Mezargą, tačiau dar prisidėjo kažkoks ypatingas pakilus nekantravimas. Visų pirma norėjau bėgti iš šių namų, iš šių sienų. Ir kaip tik tą akimirką, kai mano žvilgsnis, regis, atsakė į nebylų daktaro klausimą, visas buvau susitelkęs į neaiškų ūžesį gatvėje. Ištrūkti! Bėgti! Vėl atsidurti po žiemiška padange, tokia tyra, kurioje šįryt pro vagono langą mačiau kylančią aušrą! Tai tikriausiai poną Lavilį ir suklaidino. Aš, beje, iškart supratau. Dar jam nebaigus sakinio, jau buvau tik numirėlis tarp gyvųjų.

Vėžys... Skrandžio vėžys... Šis žodis mane ypač sukrėtė. Laukiau kito. Tuberkuliozės. Man prireikė itin įtempti dėmesį, kad įsitikinčiau, jog mirsiu nuo ligos, labai retai pasitaikančios tarp mano amžiaus žmonių. Tikriausiai suraukiau antakius tarsi klausydamasis sunkaus uždavinio sąlygų. Buvau toks susikaupęs, jog, regis, net neišblyškau. Daktaras žvelgė man į akis, – jo akyse įskaičiau pasitikėjimą, simpatiją, dar nežinia ką. Tai buvo draugo, bičiulio žvilgsnis. Jis vėl plaštaka suspaudė man petį.

– Pasikonsultuosime su Grusė, bet, atvirai kalbant, nemanau, jog tą bjaurastį būtų galima išoperuoti. Net stebėtina, kad taip ilgai laikėtės. Pilvo masė padidėjusi, žymus pabrinki-

mas, o po kairiuoju raktikauliu apčiuopiau ženklą, dėl kurio, deja, neįmanoma apsirikti, – mūsų vadinamą Truazjė gangliją. Įsidėmėkite, raida gali būti daugiau ar mažiau lėta, nors turiu pasakyti, kad jūsų amžiaus...

– Kiek laiko man duodate?

Jis tikriausiai ir vėl buvo suklaidintas, nes mano balsas nesudrebėjo. Deja! Mano šaltakraujiškumas tebuvo tik apstulbimas. Aiškiai girdėjau, kaip darda tramvajai, kaip suskamba varpelis, buvau mintimis jau už šių niūrių namų slenksčio, pasinėriau į skubančią minią... Teatleidžia man Dievas! Aš apie Jį nemąsčiau...

– Sunku pasakyti. Pirmiausia tai priklauso nuo kraujavimo. Labai retais atvejais jis yra lemtingas, bet jei dažnai kartojasi... Na, kas žino? Aš nejuokavau patardamas jums ramiai grįžti prie savo darbų. Jei šiek tiek pasiseks, mirsit stovėdamas kaip tas garsus imperatorius arba beveik stovėdamas. Tai moralės klausimas. Nebent...

– Nebent ką?..

– Jūs ištvermingas, – pasakė jis man, – būtumėt geras gydytojas. Verčiau jums viską iki galo pasakysiu, kad nereikėtų raustis žodynuose. Na, štai, jei artimiausiomis dienomis pajusite skausmą vidinėje kairiosios šlaunies pusėje ir jei kiek pakils temperatūra, gulkitės į lovą. Tokiais atvejais kaip jūsų tokie flebitai gan dažni, be to, gali kilti embolijos pavojus. Dabar, mano mielas, apie tai žinote tiek pat kiek ir aš.

Pagaliau jis man ištiesė receptą, jį mechaniškai įsikišau į užrašų knygutę. Kodėl iškart neišėjau? Nežinau. Galbūt negalėjau užgniaužti pratrūkusio pykčio, maišto prieš šį nepažįs-

tamąjį, kuris ramiausiai tvarkėsi su manim lyg su savo nuosavybe. Galbūt pernelyg stengiausi per kelias apgailėtinas sekundes beviltiškai priderinti savo mintis, ketinimus, net prisiminimus, visą savo gyvenimą prie naujos tikrovės, kuri pavertė mane nauju žmogumi? Tiesiog manau, jog kaip visada buvau paralyžiuotas drovumo, nežinojau kaip atsisveikinti. Mano tylėjimas nustebino daktarą Lavilį. Tai supratau iš jo virpančio balso.

– Beje, šiandien pasaulyje yra tūkstančiai kadaise gydytojų pasmerktų ligonių, kurie vis dar gyvi ir sulauks kone šimto metų. Pastebėta piktybinių auglių rezorbavimosi atvejų. Šiaip ar taip, šitoks žmogus kaip jūs nesiduotų ilgai kvailinamas Grusė tauškalų, galinčių nuraminti tik mulkius. Niekas taip nežemina kaip pastangos traukti po gabalėlį tiesos iš augūrų, kuriems it kokiems karaliams nerūpi, ką jie šneka. Kai tave apipila čia šaltu, čia karštu vandeniu, netenki savigarbos, – net ir patys drąsiausi puola į neviltį kaip kiti, drauge su visa banda atsiduoda likimui. Taigi susitiksime po savaitės, aš jus palydėsiu į ligoninę. O kol kas aukokite Mišias, klausykite savo davatkų išpažinčių, nekeiskite įpročių. Puikiai pažįstu jūsų parapiją. Netgi turiu draugą Mezarge.

Jis ištiesė man ranką. Aš buvau vis dar toks pat išsiblaškęs, tarsi kur nors kitur. Kad ir ką daryčiau, man niekada nepavyks suvokti per kokį siaubingą stebuklą tokiomis aplinkybėmis galėjau visa pamiršti, net Dievo vardą. Buvau vienas, neapsakomai vienas savo mirties akivaizdoje, – ši mirtis buvo tik būties pabaiga ir nieko daugiau. Regimasis pasaulis tarsi liejosi iš manęs siaubingu greičiu, pakrikusiais vaizdais, ne niūriais, o atvirkščiai – spindinčiais ir akinamais. „Nejaugi tai įmanoma?

Ar tikrai jį taip mylėjau?" – klausiau savęs. Tuos rytus, tuos vakarus, tuos kelius. Tuos kintančius, paslaptingus, žmonių žingsniais aidinčius kelius. Argi taip mylėjau kelius, mūsų kelius, pasaulio kelius? Koks jų dulkėse užaugęs vargšas vaikelis nebuvo jiems patikėjęs savo svajonių? Jas neša iš lėto, didingai nežinomų jūrų link, – ak, plačios šviesos ir šešėlių upės, plukdančios varguolių svajas! Manau, kad būtent žodis „Mezargas" man pervėrė širdį. Mano mintys, regis, buvo toli nuo pono Olivjė, nuo mūsų pasivažinėjimo, tačiau iš tikrųjų buvo ne taip. Nenuleidau akių nuo daktaro veido, bet jis staiga dingo. Neiškart supratau, kad verkiu.

Taip, aš verkiau. Verkiau be raudos, manau, ir be atodūsio. Verkiau plačiai atvertomis akimis, verkiau taip, kaip matydavau verkiant mirštančiuosius, mane irgi paliko gyvybė. Nusišluosčiau akis sutanos rankove ir vėl pamačiau daktaro veidą. Jame atsispindėjo neapibrėžiama nuostaba, užuojauta. Jei galima būtų mirti nuo pasibjaurėjimo, būčiau tada miręs. Turėjau bėgti, neišdrįsau. Laukiau, kad Dievas įkvėptų man žodį, kunigo žodį, už jį būčiau atidavęs gyvenimą, tai, kas man dar liko iš gyvenimo. Norėjau bent atsiprašyti, bet pajėgiau sumikčioti tik kažką neaiškaus, smaugė ašaros. Jutau, kaip jos teka gerkle, jų skonis buvo tarsi kraujo. Būčiau bet ką atidavęs, kad jos tikrai būtų kraujas! Iš kur jos ėmėsi? Kas pajėgtų pasakyti? Ne savęs aš verkiau, prisiekiu! Dar niekada nebuvau taip arti prie neapykantos sau pačiam. Neapverkiau ir savo mirties. Vaikystėje man pasitaikydavo pabusti šitaip, raudojant. Iš kokio sapno pabudau šį kartą? Deja, maniau einąs per pasaulį beveik jo nematydamas, kaip kad nuleistomis akimis

stumiesi pro prašmatnią minią, kartais net įsivaizdavau, kad jį niekinu. Vadinasi, tuomet man buvo gėda dėl savęs, ne dėl jo. Buvau it koks vargšas, kuris myli ir nedrįsta šitai pasakyti, net sau pačiam prisipažinti, kad myli. O, neneigiu, kad tos ašaros galėjo būti bailio ašaros! Dar man atrodo, kad jos buvo meilės ašaros...

Galop pasisukau, išėjau ir atsidūriau gatvėje.

Vidurnaktis, pas p. Diufrety.

Suku galvą, kodėl man nešovė mintis pasiskolinti dvidešimt frankų iš ponios Diupluji, tuomet būčiau galėjęs permiegoti viešbutyje. Tiesa, vakar vakare buvau tokios būsenos, jog nepajėgiau galvoti, nusiminiau, kad pavėlavau į traukinį. Beje, mano vargšas draugužis mane patogiai įtaisė. Regis, viskas gerai.

Žinoma, būsiu kaltinamas, kad, tegu ir vieną naktį, naudojausi svetingumu kunigo, kurio padėtis nėra normali (ji blogesnė). Torsy klebonas pavadins mane Gribuju*. Ir bus teisus. Mąsčiau apie tai vakar lipdamas laiptais, tokiais dvokiančiais ir tokiais tamsiais. Kelias minutes pastovėjau prie buto durų. Ant jų keturiais smeigtukais buvo pritvirtinta visai pageltusi vizitinė kortelė: Luji Diufrety, prekybos atstovas. Tai buvo baisu.

Gal prieš kelias valandas nebūčiau išdrįsęs įeiti. Bet nebesu vienas. Manyje tūno tai, tasai daiktas... Žodžiu, patraukiau varpelį turėdamas neaiškią viltį, kad namuose nieko nėra. Jis

* gribouille (pranc.) – kvailys, mulkis

atidarė man duris. Vienmarškinis, medvilninėmis kelnėmis, kokias dėvime po sutanomis, basomis kojomis įsispyręs į šlepetes. Pasakė man kone piktai:

– Turėjai mane įspėti, Onfrua gatvėje turiu kontorą. Čia aš tik laikinai. Namas pasibaisėtinas.

Pabučiavau jį. Jis užsikosėjo. Turbūt buvo susijaudinęs daugiau nei norėjo parodyti. Ant stalo dar buvo valgio likučių.

– Privalau maitintis, – vėl prakalbo jis taip rimtai, jog man pervėrė širdį, – bet gaila, neturiu apetito. Ar prisimeni pupeles, kuriomis mus maitindavo seminarijoje? Blogiausia, kad reikia gaminti čionai, nišoje. Nepakenčiu pridegusių riebalų tvaiko, tai nervai. Kitur ryčiau kaip vilkas.

Atsisėdome vienas greta kito, aš vos galėjau jį atpažinti. Jo kaklas pernelyg išsitempė, galva virš jo atrodė visai mažytė, sakytumei, žiurkės snukutis.

– Malonu, kad atėjai. Būsiu atviras – nustebau, kad atsakai į mano laiškus. Tarp mūsų šnekant, tenai seminarijoje nebuvai itin plačių pažiūrų...

Nežinau, ką jam atsakiau.

– Atleisk, – pasakė jis, – turiu bent kiek pasipuošti. Šiandien nusprendžiau patinginiauti, bet tai retai kada nutinka. Ko gi norėti? Aktyvus gyvenimas turi gerąsias puses. Tik nemanyk, kad pasidariau neišmanėlis! Be galo daug skaitau, dar niekada tiek neskaitydavau. Galbūt vieną dieną... Turiu čia itin įdomių, itin gyvenimiškų užrašų. Apie tai dar pašnekėsim. Man regis, anksčiau neblogai eiliuodavai aleksandrinu? Tavo patarimai man būtų ne pro šalį.

Netrukus pro praviras duris pamačiau, kaip jis su pieno

pakeliu rankoje šmėkštelėjo laiptų link. Vėl likau vienas su... Dieve mano, tikrai mieliau būčiau pasirinkęs kitokią mirtį! Nuo plaučių, kurie pamažu ištirpsta it cukraus gabalėlis vandeny, nuo nusilpusios širdies, kurią reikia be atvangos stimuliuoti, ar netgi nuo tos keistos daktaro Lavilio ligos, kurios pavadinimą pamiršau, – visais šiais atvejais grėsmė man atrodo kiek miglota, abstrakti... O tuo tarpu, vos uždėjęs ant sutanos delną toje vietoje, kurią taip ilgai čiupinėjo daktaro pirštai, iškart vaizduojuosi... Gal tai tikrai tik vaizduotė? Tebūnie! Kad ir kiek sau sakyčiau, jog per paskutines savaites manyje niekas nepakito, arba beveik nepakito, mintis, jog turėsiu grįžti namo su... galų gale su šiuo daiktu, man kelia gėdą, šleikštulį. Buvau linkęs pernelyg bjaurėtis savo paties asmeniu, žinau, koks pavojingas šis jausmas, pagaliau jis atėmė iš manęs visą drąsą. Mano pirmoji pareiga būsimų išbandymų akivaizdoje – susitaikyti su savimi pačiu...

Daug mąsčiau apie savo žeminantį elgesį šį rytą. Tikriausiai jis sietinas ne taip su bailumu, kaip su klaidingu sprendimu. Man trūksta sveiko proto. Akivaizdu, kad mirties akivaizdoje negaliu elgtis taip, kaip už mane daug pranašesni žmonės, kuriais žaviuosi, kaip, pavyzdžiui, ponas Olivjė arba Torsy klebonas. (Sąmoningai sugretinu šiuos du asmenis.) Tokiomis aplinkybėmis jie abu išlaikytų didžioms laisvoms sieloms įgimtą aukščiausios prabos orumą. Net ir ponia grafienė... O, žinau, tai įgimtos savybės, o ne dorybės, jų neįmanoma įgyti! Deja! Bet ir aš turiu panašaus, jei kituose man šitai patinka... Tai tarsi kalba, kurią labai gerai suprantu, tačiau nesugebu ja kalbėti. Nesėkmės manęs nieko neišmoko. Tuomet, kai man

reikalingos visos jėgos, mane taip stipriai sukausto bejėgiškumas, kad pametu savo vargšės drąsos giją, lyg nevykęs oratorius – savo kalbos sąsają. Šis išbandymas man nėra naujas. Kadaise guodžiausi kažkokio stebuklo, nelaukto įvykio viltimi – gal tikėjausi tapti kankiniu? Mano amžiaus žmonėms mirtis atrodo tokia tolima, jog net ir kasdiene patirtimi paremtas vidutiniškumo suvokimas nepajėgia įtikinti. Sunku patikėti, kad šis įvykis niekuo neišsiskirs iš kitų įvykių, kad bus toks pat pap-rastas kaip tu pats, kaip tavo atvaizdas, kaip tavo likimas. Neatrodo, jog jis priklausytų mums artimam, pažįstamam pasauliui, mąstai apie jį kaip apie pasakiškas šalis, kurių pavadinimus perskaitai knygose. Kaip tik tai dabar ir tvirtinau sau pačiam: mano nerimą sukėlė žiaurus ir nelauktas nusivylimas. Tai, ką maniau esant toli už įsivaizduojamų vandenynų, buvo čia pat prieš mane. Mano mirtis yra čionai. Mirtis kaip ir visos kitos, įžengsiu į ją apimtas labai bendrų, labai paprasto žmogaus jausmų. Netgi tikras dalykas, kad nemirsiu geriau negu sugebėdavau valdytis. Ir šiuo atveju būsiu toks pat nerangus ir nevykęs. Man vis sako: „Būkite paprastas!“ Stengiuosi visomis išgalėmis. Kaip sunku būti paprastam! Bet pasauliečiai sako „paprasti“ kaip „nuolankūs“ – su tokia pačia atlaidžia šypsena. O turėtų sakyti: karaliai.

Mano Dieve, atiduodu tau viską, gera širdimi. Tik nemoku duoti, – duodu tarsi leisdamas pasiimti. Geriausia likti ramiam. Nes jei aš nemoku duoti, tai Tu moki imti... Vis dėlto kaip norėčiau nors kartą, tik vienintelį kartą būti Tau dosnus ir didžiadvasis!

Man kilo didžiulė pagunda aplankyti poną Olivjė Žaliojoje gatvėje. Jau buvau pakeliui, bet grįžau. Man atrodo, nepajėgčiau nuslėpti nuo jo savo paslapties. Kadangi jis po dviejų trijų dienų išvyksta į Maroką, tai nebūtų itin svarbu, bet jaučiu, jog nenoromis imčiau prieš jį vaidinti, šnekėti man nebūdinga šneka. Visai nenoriu puikuotis, mesti kam iššūkį. Didvyriškumas mano mastu – tai didvyriškumo nebuvimas, o kadangi man trūksta stiprybės, dabar tenorėčiau, kad mano mirtis būtų menkutė, kiek įmanoma tokia menka, kad niekuo nesiskirtų iš kitų mano gyvenimo įvykių. Galų gale būtent savo įgimtam negrabumui privalau būti dėkingas už tokio žmogaus kaip Torsy klebonas atlaidumą ir draugystę. O gal mano negrabumas nėra jų nevertas? Galbūt tai vaikiškumas? Nors kartais taip žiauriai save smerkiu, niekada neabejojau, jog esu skurdžios sielos. Vaikiškas skurdas toks pat kaip ir sielos skurdas. Jie abu yra viena.

Esu patenkintas, kad nepasimačiau su ponu Olivjė. Esu patenkintas, kad čia, šiame kambary, pradedu pirmą savo išbandymo dieną. Beje, tai net ne kambarys: man pastatė lovą koridorėlyje, kuriame mano draugas laiko cheminių prekių pavyzdžius. Šie visi pakai baisiai dvokia. Nėra tikresnio vienišumo už bjaurumą, savotišką bjaurumo aklavietę. Dujų degiklis, kurį, regis, vadina, „peteliške“, šnypščia ir spjaudosi man virš galvos. Man rodos, tarsi būčiau pasislėpęs šiame bjaurume, šiame skurde. Anksčiau juo būčiau šlykštėjęsis. Esu patenkintas, kad šiandien jis priglaudė mano sielvartą. Turiu pasakyti, kad jo neieškojau, net neiškart atpažinau. Kai vakar vakare po antro apalpimo atsidūriau ant šios lovos, pirma man

į galvą šovusi mintis buvo bėgti, bėgti bet kokia kaina. Prisiminiau, kaip netekau sąmonės šviečiant saulei, priešais pono Diumušelio aptvarą. Tada buvo blogiau. Prisiminiau ne tik kelią dauboje, išvydau ir savo namus, savo sodelį. Regis, girdėjau šlamant aukštą tuopą, kuri pačiomis tykiausiomis naktimis atsibunda gerokai prieš aušrą. Kaip kvailiui pasivaideno, kad man sustojo širdis.

– Nenoriu čia mirti! – sušukau. – Neškit mane žemyn, gabenkite kur tik norit, man vis tiek!

Buvau visai pametęs galvą, bet vis dėlto atpažinau savo vargšo draugelio balsą. Jis buvo įsiutęs ir kartu drebantis. (Su kažkuo ginčijosi laiptų aikštelėje.)

– Ką nori, kad padaryčiau? Negaliu nutempti jo vienas, puikiai žinai, kad kiemsargio daugiau nieko nebegalim prašyti!

Tuomet aš susigėdau, supratau, kad esu bailys.

Beje, čia privalau kartą visiems laikams išsiaiškinti. Tad pratęsiu pasakojimą nuo tos vietos, kur buvau jį nutraukęs prieš kelis puslapius. Kai draugas išėjo, gan ilgai buvau vienas. Paskui išgirdau šnabždesį koridoriuje ir pagaliau jis įžengė, labai uždusęs ir įraudęs, vis dar laikydamas rankoje pieno pakelį.

– Tikiuosi, tu pas mane pietausi, – pasakė jis man. – O kol kas galime pasišnekėti. Gal paskaitysiu tau... Tai savotiškas dienoraštis, vadinasi *Etapai*. Mano atvejis turėtų sudominti nemaža žmonių, nes yra tipiškas.

Jam kalbant, tikriausiai pirmąkart netekau sąmonės. Jis prievarta sugirdė man didelę taurę vyno, man pasidarė geriau, išskyrus stiprų skausmą apie bambą, bet jis pamažu apmalšo.

– Ko gi tu nori, – pratęsė jis, – mūsų gyslomis teka netikęs kraujas. Mažosiose seminarijose visai nekreipiama dėmesio į higienos pažangą, tai siaubinga. Vienas gydytojas man pasakė: „Visi jūs, inteligentai, nepakankamai maitinotės nuo vaikystės“. Tai daug ką paaiškina, ar ne taip?

Aš nesusilaikiau nenusišypsojęs.

– Tik nemanyk, kad bandau teisintis! Priklausau vienintelei partijai: visiško nuoširdumo kaip kitų, taip ir savo paties atžvilgiu. Kiekvienam sava tiesa, – taip vadinasi stulbinanti vieno labai žinomo autoriaus pjesė.

Tiksliai perteikiu jo žodžius. Jie man būtų pasirodę juokingi, jei tuo metu nebūčiau matęs jo veide akivaizdaus nusiminimo, nesitikėjau, kad jis ką nors daugiau prisipažins.

– Jei ne ši liga, – prabilo jis kiek patylėjęs, – tikriausiai būčiau visiems laikams atsidūręs ten pat kur ir tu. Aš daug skaičiau. O paskui, išėjęs iš sanatorijos, turėjau susirasti tarnybą, susiimti su laime. Tai valios ir atkaklumo klausimas, ypač atkaklumo. Tu, žinoma, turbūt įsivaizduoji, kad įsiūlyti prekę – tai visų lengviausias darbas. Klysti, labai klysti! Nesvarbu, ką parduodi – chemines prekes ar aukso kasyklas, ar būtumei Fordas, ar kuklus prekybos atstovas – kiekvienu atveju reikia mokėti valdyti žmones. Būtinybė valdyti, paveikti žmones – tai geriausia valios mokykla, dabar apie tai šiek tiek nusimanau. Laimei, pavojus jau peržengtas. Dar nepraėjus šešioms savaitėms turėsiu nuosavą verslą, galėsiu mėgautis saldžia laisve. Įsidėmėk, nieko neraginu eiti tuo pačiu keliu. Kartais būna sunku ir jei tuomet manęs nepalaikytų atsakomybė...

asmeniui, kuris dėl manęs paaukojo puikią padėtį, kuriam... Atleisk, kad užsiminiau apie...

– Žinau apie ką, – pasakiau jam.

– Taip... be abejo... Beje, galime labai objektyviai tai aptarti. Kaip supratai, ėmiausi atsargumo priemonių, kad šį vakarą nesusitiktumei...

Buvo akivaizdu, jog jis varžėsi mano žvilgsnio, kuriame tikrai nerado to, ką troško išvysti. Šios niekingos kankinančios tuštybės akivaizdoje išgyvenau skausmą, kokį buvau patyręs prieš kelias dienas per panelės Luizos apsilankymą. Kaip ir tada nepajėgiau gailėti, užjausti, lygiai taip pat gniaužė širdį.

– Ji paprastai šiuo metu grįžta. Paprašiau, kad šį vakarą praleistų pas draugę, kaimynę...

Jis nedrąsiai ištiesė man per stalą liesą, mirtinai blyškią ranką, kuri kyšojo iš pernelyg plačios rankovės, uždėjo visą prakaituotą, labai šaltą delną man ant plaštakos. Atrodė, buvo išties susijaudinęs, tiktai žvilgsnis vis tiek melavo.

– Ji suvaidino nemenką vaidmenį mano intelekto raidoje, nors mūsų draugystės pradžioje mudu tik pasikeisdavom požiūriais, nuomonėmis apie žmones, gyvenimą. Ji dirbo sanatorijoje vyriausiąja seserimi. Labai apsišvietusi, kultūringa moteris, išsilavinimo kur kas aukštesnio už vidurinį. Vienas iš jos dėdžių yra mokesčių rinkėjas Rangas du Flijeras. Žodžiu, maniau, jog turiu tesėti ten jai duotą pažadą. Tik nepagalvok, kad tai staigus susižavėjimas, potraukis! Ar stebiesi?

– Ne, – atsakiau. – Tačiau man atrodo, kad neprivalai teisintis dėl to, jog pamilai savo pasirinktą moterį.

– Nežinojau, kad esi sentimentalus.

– Klausyk, – vėl pasakiau jam, – jei kada nors, savo nelaimei, išsižadėčiau įšventinimo priesakų, verčiau norėčiau, kad tai įvyktų dėl meilės moteriai, o ne dėl tokio dalyko, kurį vadini intelekto raida.

Jis gūžtelėjo pečiais.

– Aš esu kitokios nuomonės, – sausai atsakė jis. – Leisk iš pradžių man pasakyti tau, kad šneki apie dalykus, kurių neišmanai. Mano intelekto raida...

Jis tikriausiai dar kurį laiką kalbėjo, nes prisimenu ilgą monologą, kurį girdėjau jo nesuprasdamas. Paskui mano burna prisipildė prėskų nuosėdų, jo veidas staiga pasirodė labai aiškiai, nepaprastai ryškiai, tada pasinėrė į tamsą. Kai atmerkiau akis ir baigiau išspjauti šį prie dantenų limpantį daiktą (tai buvo kraujo krešulys), tuoj pat išgirdau moters balsą, sakantį Lanso tarme:

– Nejudėkite, ponas klebone, tai praeis.

Sąmonę atgavau gan greitai, išsivėmęs pajutau didelį palengvėjimą. Atsisėdau ant lovos. Vargšė moteriškė norėjo išeiti, turėjau ją sulaikyti už rankos.

– Prašau man atleisti. Buvau pas kaimynę, kitame koridoriaus gale. Ponas Luji kiek pasimetė. Panoro nubėgti į Rovelio vaistinę. Ponas Rovelis – jo bičiulis. Deja, naktį krautuvė uždaryta, o ponas Luji visai negali greitai vaikščioti, tuojau uždūsta. Sveikata niekam tikusi.

Kad ją nuraminčiau, kiek pažingsniavau po kambarį, pagaliau ji sutiko atsisėsti. Ji tokia smulkutė, panaši į sunkiai nusakomo amžiaus mergaites, kokių galima pamatyti angliakasių gyvenvietėse. Gan malonaus veido, tačiau, regis, pakaktų

tik nusisukti ir iškart jį pamirštum. Bet jos išblukusios mėlynos akys šypsosi taip nuolankiai, taip nusižeminusios, jog primena senolės, senos verpėjos akis.

– Kai pasijusite geriau, išeisiu, – vėl pasakė ji. – Ponas Luji nebūtų patenkintas, jei mane šičia rastų. Jam nepatiks, kad mudu šnekamės, prieš išeidamas jis liepė man jums sakyti, kad esu kaimynė.

Ji prisėdo ant žemos kėdutės.

– Tikriausiai jūs apie mane nekokios nuomonės, kambarys nesutvarkytas, visur nešvaru. Iš ryto išeinu į darbą, labai anksti, penktą valandą. Be to, nesu labai stipri, kaip matote...

– Jūs medicinos sesuo?

– Medicinos sesuo? Na, ir pasakėt! Tenai, sanatorijoje, buvau palatos sanitarė, kai susipažinome su ponu... Bet jūs, žinoma, stebitės, kad vadinu jį ponu Luji, nors esam drauge?

Ji nuleido galvą dėdamasi, kad lygina menko sijonėlio klostes.

– Jis nebesusitinka su jokiais savo buvusiais... savo... na, buvusiais draugais, ar kaip ten juos! Jūs pirmas. Viena vertus, gerai žinau, kad aš jam ne pora. Bet ką padarysi, tenai, sanatorijoje, jis įsivaizdavo, kad jau pasveiko, visko prisigalvojo. Kalbant apie religiją, nematau nieko bloga, kad gyvename kaip vyras su žmona, bet jis, regis, davė įžadus, tiesa? Įžadai yra įžadai. Na, ką gi! Tuomet negalėjau su juo kalbėti apie tokius dalykus, juolab kad... atleiskite... aš jį mylėjau.

Ji ištarė šiuos žodžius taip liūdnai, kad nežinojau ką atsakyti. Mudu abu paraudome.

– Yra dar kita priežastis. Nelengva prižiūrėti tokį išsilavinusį vyrą kaip jis, jis pats žino nemažiau už daktarą, nusimano apie vaistus, ir nors dabar naudojasi lengvatomis, net ir mokant penkiasdešimt penkiais procentais pigiau, vaistai brangiai kainuoja.

– Ką jūs dirbate?

Ji kiek padvejojo.

– Valau. Matot, mūsų darbe daugiausiai vargina lakstymas iš vieno kvartalo į kitą.

– O kaip jo prekyba?

– Regis, bus pelninga. Tik reikėjo pasiskolinti kontorai, rašomajai mašinėlei, be to, žinote, jis visai neišeina iš namų. Jį taip vargina kalbos! Įsidėmėkit, aš puikiai viena išsisukčiau, bet jis įsikalė į galvą mane mokyti, kaip jis sako, turiu baigti mokyklą, ar kaip ten!

– Kada gi?

– Na, vakare, naktį, nes jis nedaug miega. O tokiems kaip aš, darbininkams, reikia išsimiegoti. Tik nemanykit, kad jis daro tai tyčia, paprasčiausiai nepagalvoja. „Štai, jau vidurnaktis“, – sako. Jo galva, privalau tapti dama! Tokiam nepaprastam žmogui kaip jis, pats įsivaizduojate, būtina... Užtikrintai negalėčiau būti jam pora, jei...

Ji stebėjo mane taip įdėmiai, tarsi jos visas gyvenimas priklausytų nuo žodžio, kurį ketino ištarti, nuo paslapties, kurią turėjo atskleisti. Nepanašu, kad manimi nepasitikėjo, jai neužteko drąsos svetimo akivaizdoje ištarti lemtingą žodį. Kažkodėl jai buvo gėda. Dažnai esu pastebėjęs, kad vargšės moterys bjaurisi kalbėti apie ligas, yra drovios. Jos veidą užliejo raudonis.

– Jis mirs, – pasakė ji. – Bet jis to nežino.

Aš nejučiomis krūptelėjau. Ji dar labiau paraudo.

– O, spėju, apie ką galvojate. Buvo atėjęs čionykštės parapijos vikaras, labai mandagus žmogus, Luji, beje, jo nepažįsta. Anot jo, aš trukdanti ponui Luji vykdyti pareigas, kaip jis sako. Pareigos, tik pamanykite, tai ne taip lengva suprasti. O, tie ponai, žinoma, jį geriau už mane prižiūrėtų, turint galvoje, kad mūsų bute ir oras blogas, ir maistas ne toks, koks turėtų būti. (Kokybė gera, aš pasistengiu, bet įvairovės tai trūksta, ponui Luji taip greit viskas atsibosta!) Tik norėčiau, kad jis pats apsispręstų, taip būtų geriau, kaip jums atrodo? Tarkime, aš išeisiu, tuomet jis pasijus išduotas. Nes jis pagaliau žino, tik neįsižeiskit, kad aš visai nereliginga. Taigi...

– Jūs susituokę? – paklausiau.

– Ne, pone.

Pamačiau, kaip jos veidu šmėkštelėjo šešėlis. Paskui, regis, ji staiga pasiryžo.

– Nenoriu jums meluoti, tai aš nenorėjau.

– Kodėl?

– Todėl, kad... todėl, kad jis yra toks, ką gi! Kai išvyko iš sanatorijos, tikėjausi, kad jam bus geriau, kad pasveiks. O jei vieną gražią dieną užsinorės, kas žino?.. Tuomet aš nebūsiu kalta, kad turės nemalonumų, tariau sau.

– O ką jis pats apie tai galvojo?

– Na, nieko. Jis manė, kad aš nenoriu dėl savo dėdės Rango du Flijero, jis anksčiau buvo paštininkas, susikrovė turto ir nemėgsta kunigų. Pasakiau, kad negausiu paveldo. Juokingiausia, kad senis tikrai man nieko neduos, bet tik todėl,

kad neištekėjau, kad tapau sugyventine, kaip jis vadina. Šiaip jis labai geras, savo kaimo meras. „Jei negali priversti savo kunigėlio, kad tave vestų, vadinasi, tapai menkysta“, – parašė jis man.

– Bet kai...

Nedrįsau baigti, ji pati užbaigė balsu, kuris daugeliui pasirodytų abejingas, bet man jis buvo gerai pažįstamas ir sukelia šitiek prisiminimų, – balsas, neturintis amžiaus, drąsus ir susitaikantis, tramdantis girtuoklį, barantis nepaklusnius vaikiščius, liūliuojantis kūdikį be vystyklų, besiginčijantis su negailestingu krautuvininku, maldaujantis antstolį, guodžiantis mirštančiuosius, – žmonos, motinos balsas, per amžius nepakitęs.

– Kai jis mirs, būsiu valytoja. Prieš sanatoriją dirbau virtuvėje vaikų profilaktoriume netoli Jero, pietuose. Žinote, už vaikus nėra nieko geresnio, vaikai – pats Viešpats Dievas.

– Galbūt rasite kokią panašią vietą, – pasakiau jai.

Ji dar daugiau paraudo.

– Nemanau. Todėl kad, – nenorėčiau, kad tą kam nors pasakytumėt, tegu tai lieka tarp mūsų, – ir aš jau nebe tokia tvirta, užsikrėčiau nuo jo.

Aš nutilau, mano tylėjimas, regis, ją baisiai varžė.

– Galimas daiktas, aš ir anksčiau sirgau, – pasiteisino ji, – mano motina irgi nebuvo tvirta.

– Norėčiau jums padėti, – pasakiau jai.

Jai tikriausiai pasirodė, kad pasiūlysiu pinigų, bet į mane pažvelgusi, regis, nurimo, netgi nusišypsojo.

– Žinote, labai norėčiau, kad jam prie progos užsimintumėt apie jo sumanymą mane mokyti. Kai pagalvoji, kad... galų gale pats suprantate, kiek mažai laiko mudu praleidžiam drauge, tai taip sunku! Jis niekada nebuvo perdėm kantrus, ko norėti, juk ligonis! Bet sako, kad aš taip tyčia, kad galėčiau išmokti. Gal ir mano liga kažkaip atsiliepia, nesu tokia kvaila... Tik ką jam atsakyti? Įsivaizduojat, jis ėmė mane mokyti lotynų, tik pamanykit, – mane, net pradžios mokyklos nebaigusią! Be to, kai baigiu darbą, mano galva tarytum medinė, tik ir svajoju kristi į lovą. Ar negalėtume bent jau ramiai pasišnekėti?

Ji nuleido galvą ir ėmė sukinėti žiedą ant piršto. Pastebėjusi, kad žiūriu į žiedą, skubiai paslėpė ranką po prijuoste. Degte degiau kai ko jos paklausti, tačiau neišdrįsau.

– Na, – pasakiau jai, – sunkus jūsų gyvenimas... Ar puolate kada nors į neviltį?

Turbūt ji nusprendė, kad spendžiu jai spąstus, jos veidas pasidarė griežtas, įsitempė.

– Ar niekada nemėginot maištauti?

– Ne, – atsakė ji, – kartais net nebepajėgiu suprasti...

– Ir ką?

– Tokios mintys ateina, kai ilsiuosi, vadinu jas sekmadienio mintimis. Ir kartais, kai pavargstu, labai pavargstu... Bet kodėl manęs šito klausiate?

– Iš draugiškumo, – atsakiau jai. – Nes būna akimirkų, kai ir aš pats...

Ji įbedė žvilgsnį į mano akis.

– Ir jūs, pone, tiesą sakant, nekaip atrodote!.. Na, ką gi, kai esu visiškai be jėgų, kai nebesilaikau ant kojų, o, be to, dar diegia šoną, pasislepiu kamputyje visai viena ir, – jūs juoksitės, – užuot prisiminusi linksmus dalykus, kurie pakelia dvasią, galvoju apie visus tuos nepažįstamus žmones, panašius į mane, – o jų pilna, žemė plati! – elgetas, trypiančius per lietų, pamestus vaikus, ligonius, bepročius, kurie kaukia psichiatrinėse ligoninėse žiūrėdami į mėnulį, – jų daug, labai daug! Įsimaišau tarp jų, stengiuosi pasidaryti mažytė, – ir ne vien tarp gyvųjų, žinote, bet ir tarp mirusiųjų, kurie atkentėjo, ir tarp tų, kas dar gims ir kentės kaip ir mes... „Kodėl taip? Kodėl kentėti?“ – klausia jie visi... Man regis, klausiu kartu su jais, girdžiu juos ir tas šnabždesys mane užliūliuoja. Tokiomis akimirkomis nesikeisčiau vietomis su milijonieriumi, jaučiuosi laiminga. Ko norėti? Tai nuo manęs nepriklauso, už tai savęs net nepeikiu. Aš panaši į savo motiną. „Jeigu atitenka laimė neturėti laimės, – sakydavo man, – vadinasi, man jos iki soties!“ Niekada negirdėjau jos skundžiantis. O buvo dukart ištekėjusi, abu kartu už girtuoklių, tai bent pasisekė! Tėtė buvo blogiausias, be to, dar našlys su penkiais berniukais, tikrais velniūkščiais. Ji taip išstorėjo, nepatikėsit, jos visas kraujas pavirto riebalais. Bet vis tiek. „Nėra nieko ištvermingesnio už moterį, – dar sakydavo, – atgula į patalą tik numirti“. Jai skaudėdavo tai krūtinę, tai petį, tai ranką, kol galų gale negalėjo alsuoti. Paskutinį vakarą tėtė kaip visada grįžo namo girtas kaip pėdas. Ji norėjo pastatyti ant ugnies kavinuką, jis jai išslydo iš rankų. „Prakeikta kvailė, ką iškrėčiau, – pasakė, – nubėk pas kaimynę, gal paskolins kavinuką, ir lėkte atgal, kol

neatsibudo tėvas". Kai grįžau, ji buvo jau lyg negyva, viena veido pusė pajuodusi, liežuvis iškištas, irgi pajuodęs. „Reiktų atsigulti, – pasakė, – kažkas negerai". Lovoje knarkė tėtė, ji nedrįso jo žadinti, prisėdo kamputy prie židinio. „Dabar gali įmesti į sriubą gabalą lašinių, – dar pasakė, – jau užvirė". Ir mirė.

Nenorėjau jos pertraukti, puikiai suvokiau, jog dar niekada niekam taip smulkiai šito nepasakojo, – ir išties ji staiga tarsi pabudo iš sapno ir baisiai sutriko.

– Aš vis kalbu, kalbu, o štai, girdžiu, grįžta ponas Luji, atpažįstu jo žingsnius gatvėje. Geriau eisiu. Gal jis mane ir pakvies, – pridūrė ji parausdama, – bet nieko jam nesakykit, jis pasiustų.

Pamatęs, kad atsikėliau, mano dauguižis džiaugsmingai išskėtė rankas, – tai mane sujaudino.

– Vaistininkas buvo teisus. Pasijuokė iš manęs. Tikrai, siaubingai išsigąstu net ir mažiausio alpulio. Tikriausiai tau blogai virškina, štai ir viskas.

Paskui nusprendėme, kad naktį praleisiu čionai, ant šios sudedamosios lovelės.

Dar bandžiau užmigti, neįstengiau. Bijojau, kad šviesa, o ypač dujų degiklio šnypštimas netrukdytų draugui. Pravėriau duris, pažvelgiau į jo kambarį. Tuščia.

Ne. Nesigailiu pasilikęs, atvirkščiai. Netgi manau, kad Torsy klebonas man pritartų. Jei tai ir kvaila, dabar nesvarbu. Mano kvailystės nebeturi reikšmės: iškritau iš žaidimo.

Aišku, daug kas manyje galėjo mano vyresniesiems kelti nerimą. Bet mūsų požiūris buvo neteisingas. Antai ponas Blanžermono dekanas neklydo abejodamas mano galimybėmis, mano ateitimi. Tik aš neturėjau ateities, o mudu nei vienas, nei kitas to nežinojome.

Taip pat tariu sau, jog jaunystė – tai Dievo dovana, tad jos kaip ir visų Dievo dovanų nėra ko gailėtis. Jauni, tikrai jauni yra tiktai tie, kuriems Jis skyrė nepergyventi jaunystės. Aš priklausau tokių žmonių giminei. Klausdavau savęs: „Ką veiksiu, kai būsiu penkiasdešimties, šešiasdešimties metų?“ Ir, aišku, nerasdavau atsakymo. Net negalėdavau įsivaizduoti. Manyje nebuvo senio.

Šis tikrumas mane guodžia. Pirmą kartą po šitiek metų, gal net išvis pirmą kartą, regis, žvelgiu į savo jaunystę tiesiai, pasitikėdamas. Man atrodo, atpažįstu jos veidą, pamirštą veidą. Ji irgi į mane žvelgia, man atleidžia. Slegiamas įgimto negrabumo, trukdžiusio man tobulėti, reikalavau iš jos to, ko ji negalėjo duoti, ji man atrodė juokinga, jos gėdijausi. O dabar, abu pavargę nuo nereikalingų ginčų, galime prisėsti pakelėje, akimirką atsikvėpti, patylėti prieš drauge žengdami į didžią vakaro ramybę.

Dar mane itin guodžia mintis, kad niekas nekaltas dėl to, jog buvau sau pernelyg griežtas, – nenoriu vartoti garsaus žodžio „neteisingas“. Žinoma, jaučiu didelę pagarbą sieloms, kurios jausdamos joms daromą neteisybę randa jėgos ir vilties. Kad ir ką daryčiau, puikiai žinau, jog visada jausiu pasibjaurėjimą būdamas, – net nekaltai, – kitų paklydimo priežastimi. Netgi ant Kryžiaus, per kančią siekdamas Šventojo Žmogiškumo tobulybės, mūsų Viešpats nesako esąs neteisybės auka:

*Non sciunt quod facient**. Žodžiai, suprantami kūdikiui, sakytumei, vaikiški, kuriuos tikriausiai nuo tų laikų vis baimingiau, jų nesuvokdami, kartoja demonai. Jie laukė žaibo, o vietoj to nekalta ranka tarytum užvėrė virš jų prarają.

Tad be galo džiaugiuosi manydamas, kad priekaištų, dėl kurių man kartais būdavo skaudu, susilaukdavau tik todėl, kad nieks nežinojo mano tikrosios lemties. Aišku, tokio sveikai mąstančio žmogaus kaip ponas Blanžermono dekanas negalėjo nejaudinti mano ateitis, – jis nesąmoningai pykdavo ant manęs šiandien dėl rytojaus klaidų.

Mylėjau sielas naiviai (beje, turbūt kitaip negalėčiau mylėti). Jaučiu, kad galiausiai šis naivumas pasidarytų pavojingas ir man, ir kitiems. Nes visada taip nevykusiai priešindavausi savo širdies įgimtam polinkiui, kad galėčiau manyti, jog jis neįveikiamas. Mintis, jog ši kova baigsis dėl to, kad nebebus priešo, kilo man dar šįryt, bet tuomet buvau visiškai apstulbintas daktaro Lavilio pranešimo. Ji įsigalėjo manyje tik pamažu, įsiliedama skaidraus vandens srovele, o dabar jau užtvindo sielą, gaivina. Tyla ir ramybė.

O, suprantama, paskutines Dievo man duotas savaites, mėnesius, tiek, kiek užteks jėgų rūpintis parapija, kaip ir anksčiau stengsiuosi veikti apdairiai. Pagaliau nebereiks rūpintis ateitimi, dirbsiu dabarčiai. Šitoks darbas, manau, pagal mano išgales, pagal mano sugebėjimus. Nes man sekasi tik maži dalykai ir, nors esu dažnai kankinamas nerimo, turiu pripažinti, jog galiu džiaugtis mažais džiaugsmais.

* Nežino, ką daro (lot.)

Ir ši lemtinga diena bus tokia pati kaip kitos: ji nesibaigė baime, tačiau prasidedančios dienos aušra nebus šlovinga. Nenusigręžiu nuo mirties, bet ir nemetu jai iššūkio, kaip, be abejo, padarytų ponas Olivjė. Bandžiau pažvelgti į ją kuo nuolankiau, kaip galėjau, su slapta viltimi ją nuginkluoti, sugraudinti. Jei šis palyginimas neatrodytų man toksai kvailas, tarčiau, jog žvelgiau į ją kaip į Siulpisą Mitonė arba panelę Šantalę... Deja, šiuo atveju būtinas kūdikių nežinojimas ir paprastumas.

Prieš sužinodamas savo dalią ne sykį baiminausi, jog stojus akimirkai nesugebėsiu garbingai mirti, nes esu baisiai jautrus. Prisimenu brangaus senojo daktaro Delbando žodžius, kuriuos, man atrodo, jau minėjau šiame dienoraštyje. Sako, vienuoliai ir vienuolės ne visada nuolankiai priima mirtį. Bet dabar toks pavojus man negresia. Puikiai suprantu, kad savimi, savo drąsa tikras žmogus trokšta tobulos, nepriekaištingos agonijos. Ką padarysi, manoji bus tokia, kokia gali būti, daugiau nieko. Jei nebūtų pernelyg įžūlu, pasakyčiau, kad tikrai mylinčiai širdžiai pats negrabiausias prisipažinimas vertesnis už pačias gražiausias poemas. Gerai pagalvojus, šitoks palyginimas nieko negali įžeisti, nes žmogaus agonija – visų pirma meilės aktas.

Galimas daiktas, Viešpats Dievas manąją pavers pavyzdžiu, pamoka. Taip pat norėčiau, kad ji sužadintų gailestį. Kodėl gi ne? Labai mylėjau žmones ir gerai suvokiu, kad ši gyvųjų žemė man buvo miela. Mirsiu ašarodamas. Man nėra nieko svetimesnio už abejingą stoiškumą, tad kodėl turėčiau trokšti nejautriųjų mirties? Plutarcho herojai man kelia baimę ir tuo

pat metu nuobodulį. Jei įžengčiau į rojų taip pasipuošęs, turbūt priverssčiau nusišypsoti net savo angelą sargą.

Ko man jaudintis? Kam žvelgti į ateitį? Jei bijosiu, nesigėdydamas pasakysiu: bijau. Tegu mane padrąsina pirmasis Viešpaties žvilgsnis, kai stosiu prieš Jo Šventąjį Veidą!

Valandėlę prisnūdau, padėjęs alkūnes ant stalo. Tuoj turėtų išaušti, regis, girdžiu, kaip darda pienininkų vežimai.

Norėčiau išeiti, kad niekas nematytų. Gaila, bet tai ne taip paprasta, net jei palikčiau ant stalo raštelį, pažadėdamas netrukus grįžti. Mano draugužis to nesuprastų.

Kuo galiu jam padėti? Bijau, kad jis nesutiks pasimatyti su Torsy klebonu. Juolab bijau, kad Torsy klebonas pernelyg skaudžiai neįžeistų jo tuštybės, nepaskatintų kokiam nors beprotiškam, beviltiškam žingsniui, kokį šis galėtų žengti iš užsispyrimo. Ne, esu įsitikinęs, kad mano senasis mokytojas jį galop nugalėtų. Bet jei ši vargšė moteriškė sakė tiesą, reikia skubėti.

Ir jos laikas nelaukia... Vakar vakare vengiau pakelti akis, man atrodė, kad ji įskaitytų mano žvilgsnį, o aš nebuvau savimi ganėtinai tikras. Ne, nebuvau ganėtinai tikras! Veltui sakau sau, kad kiekvienas kitas manimi dėtas nelauktų, ištartų žodžius, kurių baiminausi, – dar ir dabar nesu įsitikinęs. „Išvažiuokite, – turbūt būtų taręs kitas. – Išvažiuokite, leiskite jam mirti toli nuo jūsų, susitaikiusiam“. Ir ji išvažiuotų. Tačiau išvažiuotų nesuprasdama, paprasčiausiai dar kartą paklusdama savo giminės instinktui, – nuolankios giminės, amžių amžiais skirtos žudiko peiliui. Dingtų žmonių minioje su savo

kukliu sielvartu, nekaltu maištu, pasireiškiančiu tik susitaikymo žodžiais. Nemanau, kad ji sugebėtų keiktis, nes neįsivaizduojamas, antgamtinis jos širdies nežinojimas yra vienas iš tokių, kokius saugo angelas. Argi ne per žiauru, kad jos niekas taip ir neišmokys pakelti savo drąsias akis į Visų Nuolankiausiojo Žvilgsnį? Gal Dievas priimtų iš manęs neįkainojamą dovaną rankos, kuri nežino, kad duoda? Neišdrįsau. Torsy klebonas pasielgs taip, kaip norės.

Sukalbėjau rožinį atvėręs langą į juodą šulinį primenantį kiemą. Bet atrodo, kad į rytų pusę pasisukusios sienos kampas virš mano galvos pradeda balti.

Įsisupau į antklodę, netgi šiek tiek užsitraukiau ją ant galvos. Man nešalta. Įprastas skausmas liovėsi, bet norisi vemti.

Jei galėčiau, palikčiau šiuos namus. Būtų malonu vėl vaikštinėti tuščiomis gatvėmis kaip rytą. Mano apsilankymas pas daktarą Lavilį, ponios Diupluji kavinėje praleistos valandos paliko man tik miglotą prisiminimą, o kai bandau susikaupti, atgaminti tikslias smulkmenas, pajuntu nepaprastą, neįveikiamą nuovargį. To, kas tuomet manyje kentėjo, nebėra, nebegali būti. Viena mano sielos dalis liko nejautri, liks tokia iki galo.

Aišku, apgailestauju pasirodęs toks silpnas daktaro Lavilio akivaizdoje.Turėčiau gėdytis, kad nė kiek nesigraužiu dėl to, jog šitam ryžtingam, tvirtam žmogui palikau tokį įspūdį apie dvasininkus. Tiek to! Baigta. Kažkoks nepasitikėjimas savimi, savo asmeniu, kokį anksčiau jutau, manau, išsisklaidė visiems laikams. Baigėsi kova. Nebesuprantu jos. Susitaikiau su savimi, su šia menka išnara.

Neapkęsti savęs yra lengviau negu atrodo. Malonė – užsimiršti. Bet jei mumyse mirtų bet koks išdidumas, malonių malone taptų nuolanki meilė sau pačiam lyg kokiam Jėzaus Kristaus skaudančiam sąnariui.

(Pono Luji Diufrety laiškas ponui Torsy klebonui)

Vaistinių ir cheminių prekių tiekimas
Importas-Eksportas

LUJI DIUFRETY, PREKYBOS ATSTOVAS

Lilis, 19... vasario...

Ponas klebone,

Neatidėliodamas pranešu jums tai, ką pareiškėte norą sužinoti. Vėliau šias žinias papildysiu apsakymu, kurį galutinai užbaigti neleidžia mano sveikatos būklė; ketinu jį paskelbti Lilio jaunimo sąsiuviniuose, – *labai kukliame žurnale, kuriam rašau laisvalaikiu.*

Leisiu sau jums pasitarnauti atsiųsdamas šio žurnalo numerį, kai tik jis pasirodys knygynuose.

Mano draugo apsilankymas suteikė man daug džiaugsmo. Mudviejų draugystė, gimusi gražiausiais jaunystės metais, buvo viena iš tų, kurios nebijo laiko išbandymų. Beje, manau, kad jis iš pradžių neketino užtęsti savo apsilankymo ilgiau negu reikia geram broliškam pokalbiui. Maždaug apie septintą valandą vakaro jis pajuto nedidelį negalavimą. Maniau privaląs jo

neišleisti iš namų. Atrodo, kad jam labai patiko mano gan kuklus butas, tad mielai sutiko praleisti jame naktį. Pridursiu, kad aš pats iš mandagumo pasinaudojau savo netoliese gyvenančio draugo svetingumu paprašydamas leisti man pas jį pernakvoti.

Kadangi negalėjau užmigti, apie ketvirtą valandą tylomis užėjau į jo kambarį, pamačiau savo nelaimingą draugelį išsitiesusį ant žemės, be sąmonės. Pernešėme jį ant lovos. Nors tą atlikome labai atsargiai, bijau, ar tik šis perkėlimas jam nebuvo lemtingas. Jis iškart ėmė vemti kraujais. Asmuo, su kuriuo tuo metu drauge gyvenau, buvo išėjęs rimtus medicinos mokslus, tad galėjo suteikti jam reikalingą pagalbą ir informuoti mane apie jo būklę. Prognozė buvo kuo niūriausia. Kraujavimas tuo tarpu liovėsi. Kol laukiau gydytojo, mūsų vargšas draugelis atgavo sąmonę. Bet nekalbėjo. Kakta, skruostais varvėjo tiršti prakaito lašai, pro primerktus vokus vos įžiūrimas žvilgsnis, regis, išreiškė didžiulį nerimą. Pastebėjau, kad jo pulsas staigiai silpnėja. Kaimynų berniukas nubėgo pas budintį kunigą, Šventosios Ostrebertos parapijos vikarą. Mirštantysis man ženklais parodė, kad prašo rožinio, išėmiau jį iš jo kelnių kišenės, jis prisispaudė jį prie krūtinės ir laikė taip iki pat galo. Paskui, regis, vėl atgavo jėgas ir vos girdimu balsu paprašė manęs, kad suteikčiau nuodėmių atleidimą. Jo veidas tapo ramesnis, jis net nusišypsojo. Nors teisingai visa įvertinęs būčiau turėjęs neskubėti jo noro patenkinti, iš žmoniškumo bei draugiškumo nepajėgiau atsisakyti. Pridursiu, kad tikiuos atlikęs šią pareigą su jausmu, turinčiu jus išvaduoti nuo bet kokio nerimo.

Kunigas vis nesirodė, tad pamaniau privaląs pareikšti savo nelaimingam bičiuliui apgailestavimą, jog dėl šio vėlavimo jam gresia pavojus netekti paguodos, kurią Bažnyčia teikia mirštantiesiems. Regis, jis manęs neišgirdo. Bet po kelių minučių padėjo plaštaką ant manosios, tuo tarpu žvilgsniu tiksliai parodė priartinti ausį prie jo lūpų. Ir tada aiškiai, nors ir gana lėtai ištarė žodžius, kuriuos, esu tikras, labai tiksliai perduodu: „Kas iš to? Visa yra malonė“.

Manau, jog jis kone tuoj pat mirė.

Bernanos, Georges
Be287 Kaimo klebono dienoraštis: romanas / Georges Bernanos; iš prancūzų kalbos vertė Galina Baužytė-Čepinskienė. - Vilnius: Katalikų pasaulis, 2002. - 324 p.
ISBN 9986-04-191-0

Georges'as Bernanosas (1888-1948) – žymiausias iš XX a. prancūzų dvasinės literatūros autorių, savo kūryboje gvildenęs pagrindinę žmogaus santykio su Dievu problemą. Jo romanų „Po šėtono saule" (1926), „Kaimo klebono dienoraštis" (1936) herojai kunigai maištauja prieš veidmainystę ir dvasinį nuopuolį, skaudžiai išgyvena krikščioniškųjų tiesų nuvertinimą ir išdavystę, autorius juos vadina „šventaisiais". „Kaimo klebono dienoraščio" pagrindinis veikėjas savo gyvenimu savotiškai pakartoja Kristaus kančios kelią: per ligą, skausmą ir mirtį jis eina į praregėjimą, šviesą.

Georges'as Bernanosas dar parašė romanus: „Apgaulė" (1927), „Džiaugsmas" (1929), „Nusikaltimas" (1935), „Nauja Mušetės istorija" (1937), „Ponas Uinas" (1936-1940, išl. 1943), „Karmelitų dialogai" (1948, išl. 1949). Romanas „Kaimo klebono dienoraštis" lietuvių k. leidžiamas pirmą kartą.

UDK 840-3

GEORGES BERNANOS

KAIMO KLEBONO DIENORAŠTIS

Redaktorė Violeta Mickevičiūtė
Viršelio dailininkas Ramūnas Krupauskas
Korektorė Eglė Čižauskaitė

2002 08 08. Tiražas 3000 egz. Užsakymas 639
Leidykla „Katalikų pasaulis", Dominikonų g. 6, LT-2001 Vilnius
Spausdino UAB Adomo Jakšto spaustuvė, Girelės g. 22, LT-4230 Kaišiadorys

„Bernanosas trokšta nakties antgamtiškumo, kurio romantika galima tik be žodžių, be jausmų, be jo keliamų fizinių būsenų, kuriose glūdi jo transformacijos galia. Jo genijus toli gražu nesiremia mūsų tikimu Ambrikūro klebono, kaip ir Anos Kareninos, buvimu, o tikimu buvimu jo kūrybos, kuriai klebonas tėra tik viena iš daugelio priemonių. Jis visai nenori mūsų įtikinti klebono žemiškąja egzistencija, bet antgamtiškumo atspindžiu, įmanomu tik mene, kuriame klebonas egzistuoja kaip gyvas, tačiau jo buvimas yra taip pat nežemiškas kaip Izoldos arba Rolando. Pasaulio balsas iš po žemių yra balsas Bernanoso, niekada nekalbėjusio ir niekada nekalbėsiančio, nes kam gi jis galėtų tarti šiuos antgamtinius žodžius, jei ne tylinčioms meno būtybėms, kurios neseniai buvo vadinamos poemos būtybėmis?.."

André Malraux

ISBN 9986-04-191-0

